

ΧΡΗΣΙΣ

ΚΑΙ

ΚΑΤΑΧΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΟΦΗΣ

ΥΠΟ

ΡΙΧΑΡΔΟΥ ΠΡΟΚΤΩΡΟΣ

Ὁ Φραγκίσκος Βάκων ἔθηκεν ὡς ἀξίωμα ὅτι ἡ πείρα εἶνε τὸ θεμέλιον πάσης ἀληθοῦς προόδου τῆς γνώσεως. Ὁ ἄνθρωπος, εἶπεν, ὡς λειτουργὸς καὶ διερμηνευτὴς τῆς φύσεως, πράττει καὶ νοεῖ τόσον, ὅσον τῷ ἐπιτρέπουσιν αἱ παρατηρήσεις του ἐπὶ τῆς τάξεως τῆς φύσεως, καὶ οὔτε γνωρίζει οὔτε ἰσχύει περισσότερον. Θὰ ἐφαίνετο τότε ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ὑποκείμενον ἐφ' οὗ ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶνε καλλίτερον πληροφορημένος παρὰ περὶ τῆς ἀξίας τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῆς τροφῆς καὶ περὶ τῆς ποσότητος εἰς ἣν πρέπει νὰ μεταχειρίζεται ἕκαστον τούτων. Εἰς πολλοὺς κλάδους ἐμπειρικῆς ἐξετάσεως, ὀλίγοι ἄνθρωποι ἐν ἐκάστη γενεᾷ (ἴσως ἐπ' ὀλίγας μόνον ἀλληλοδιαδόχους γενεάς), ἐξηκολούθησαν ἐπὶ βραχυτέραν ἢ μακροτέραν περίοδον τῆς ζωῆς των σύστημα ἐμπειρίας καὶ παρατηρήσεως. Ἄλλ' εἰς τὸ ὑποκείμενον τῆς τροφῆς ἢ τῆς διαίτης ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς ὅλας τὰς γενεάς ὑπῆρξαν πρακτικοὶ πειραματισταί, καὶ ὄχι μόνον ἐπ' ὀλίγα ἔτη, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν των. Ἐντεῦθεν θὰ ἠλπίζε τις ὅτι οὐδὲν ζήτημα ἠδύνατο νὰ εἶνε ὀριστικώτερον λελυμένον ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν χρῆσιν ἢ τὴν κατάχρησιν τῆς τροφῆς. Πρέπει νὰ εἰξεύρη πᾶς τις, θὰ ὑπέθετέ τις, ποῖα εἶδη τροφῆς εἶνε καλὰ διὰ τὴν υἰείαν, εἰς ποῖαν ποσότητα πρέπει νὰ λαμβάνεται ἕκαστον, ποῖα μεταβολαὶ διαίτης τείνουσι νὰ θε-

ραπεύσῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ἀσθενείας, καὶ ἐπὶ πόσον πᾶσα μεταβολὴ πρέπει νὰ ἐξακολουθῇ.

Δυστυχῶς, καθόσον γνωρίζομεν, τοῦτο πόρρω ἀπέχει τῆς ἀληθείας. Τρώγομεν ὅλοι πολλὰ πράγματα τὰ ὁποῖα εἶνε κακὰ δι' ἡμᾶς, καὶ παραλείπομεν νὰ φάγωμεν πολλὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν καλὰ δι' ἡμᾶς. Μεταβάλλομεν συχνότατα διαίταν ἄνευ ἐκτιμήσεως, ἢ διὰ σφαλερῆς ἐκτιμήσεως, τῶν ἀναγκῶν τοῦ σώματος. Ὄταν ἐκαρπώθημεν ὠφέλειαν ἀπὸ τινος μεταβολῆς διαίτης, εἴμεθα πρόθυμοι νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν νέαν διαίταν καὶ ἀφοῦ ἡ ἀνάγκη παρήλθεν. Ὡς πρὸς τὴν ποσότητα ἐπίσης σπανίως ἀκολουθοῦμεν ὀρθοὺς κανόνας. Τινὲς λαμβάνουσιν ὀλιγωτέραν τροφήν, ἢ ὀλιγώτερον ἕκ τινος εἶδους τροφῆς, ἢ ὅσον χρειάζεται ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀπολύτους ἀπαιτήσεις τοῦ συστήματος· ἄλλοι παραφορτόνουσιν ἐπιμόνως τὸ σύστημα, μεθ' ὅλας τὰς νοθεσίας τὰς ὁποίας ἡ ἰδία πείρα των καὶ ἡ πείρα τῶν ἄλλων πρέπει νὰ τοὺς ἔχη δώσει περὶ τῆς βλάβης, ἣτις εἶνε πιθανὸν νὰ ἐπέλθῃ ἐντεῦθεν.

Μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισαν νὰ καταβάλλωνται συστηματικὰ προσπάθειαι ὅπως ἐπιχυθῇ φῶς περὶ τοῦ ὑποκειμένου τῆς καταλλήλου χρήσεως τῆς τροφῆς, ὅπως γείνη διάκρισις μετὰ τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῆς, καὶ ὅπως ἀναλυθῇ ἡ ἰδιαίτερα ὑπηρεσία ἐκάστου εἶδους. Προτίθεμαι νὰ ἐκθέσω μὲ τρόπον ἀπλοῦν καὶ καταληπτὸν εἰς πάντας τινὰ τῶν σπουδαιότερων πρακτικῶν συμπερασμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἐπιστήμονες διὰ τῶν ἐρευνῶν των ἔφθασαν.

Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα παραβάλλεται μὲ λυχνίαν ἐν ἡ καίει φλόξ. Κατὰ τινὰς ἐπόψεις ἡ παραβολὴ εἶνε προσφυστάτη, ὡς θὰ ἴδωμεν. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν ζῆ μόνον· ἐργάζεται, μὲ τὸν ἐγκέφαλόν του ἢ μὲ τοὺς μυῶνας. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀνθρώπινον σῶμα θὰ ἠδύνατο ἀκριβέστερον νὰ παραβληθῇ μὲ ἀτμομηχανὴν μᾶλλον παρὰ μὲ φλόγα λυχνίας. Διὰ τὴν ζωὴν ἀπλῶς ἡ παραβολὴ τῆς λυχνίας εἶνε ἰκανῶς παραστατικὴ, ἀλλὰ παραλείπει νὰ παραστήσῃ τὴν πρὸς ἐργασίαν ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἐπειδὴ ἡ τροφὴ λαμβάνεται μὲ δύο κυριωτέρους σκοπούς, τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀνανέωσιν τῆς ὕλης τῆς χρησίμου εἰς τὴν ἐγκεφαλικὴν καὶ τὴν μυϊκὴν ἐργασίαν, θὰ εὐρωμεν ὅτι ἡ παρομοίωσις τοῦ ἀνθρώπου μὲ μηχανὴν εἶνε πολὺ παραστατικώτερα διὰ τὸ θέμα μας, ἀπὸ τὰς κοινοτέρας παρομοιώσεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ καίουσιν φλόγα, καὶ τῆς τροφῆς μὲ τὴν καύσιμον ὕλην, ἣτις χρησιμεύει ὅπως διατηρῇ τὴν ἀνάφλεξιν.

Ἐπάρχει ὁμως μία τάξις τροφῆς, καὶ ἴσως καθ' ὅλου ἡ σπουδαιότατη, ἡ ἐνέργεια τῆς ὁποίας ἐξ ἴσου ἀναδεικνύεται δι' ἐκατέρας τῶν περιπτώσεων. Τὸ εἶδος τῆς τροφῆς περὶ οὗ ὁ λόγος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς διατηροῦν τὴν θερμότητα. Τὴν διακρίνω οὕτω ἀπὸ τῆς τροφῆς ἣτις χρησιμεύει πρὸς ἄλλα τέλη, ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι πᾶν εἶδος διαίτης χρησιμεύει μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ διατηρεῖν τὴν θερμότητα. Ἐπομένως εὐρίσκομεν ὅτι ἡ ὑπηρετικὴ τῆς θερμότητος οὐσία ὑπάρχει σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ συνήθη εἶδη τροφῆς. Ἐκ τούτων ὑπάρχουσι δύο, τὸ σάκχαρον καὶ τὸ λίπος, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἰδίως θερμαντικά. Τὸ ἄμυλον ἐπίσης, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷται εἰς ὅλα τὰ φυτικά, καὶ οὕτως ἀποτελεῖ μεγάλην ἀναλογίαν τῆς ἡμερησίας τροφῆς μας, εἶνε θερμαντικόν. Πράγματι ἡ οὐσία αὕτη εἰσέρχεται μόνον εἰς τὸ σύστημα ἐν εἴδει σακχάρου, καθόσον ὁ σίελος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλῃ τὸ ἄμυλον, ἀδιάλυτον ὄν ἐν τῷ ὕδατι, εἰς σάκχαρον, καὶ οὕτω νὰ καθιστᾷ αὐτὸ διαλυτὸν καὶ εὐπεπτον.

Τὸ ἄμυλον, ὡς εἶπον, ἐμφανίζεται εἰς ὅλα τὰ φυτικά. Ἄλλ' εὐρίσκεται ἀφθονώτερον εἰς τινὰ παρὰ εἰς ἄλλα. Ἀποτελεῖ σχεδὸν τὴν ὅλην οὐσίαν τοῦ ἀραροῦ, τοῦ σαγούτου καὶ τοῦ ταπιόκου, καὶ φαίνεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀφθόνως εἰς τὰ γεώμηλα, εἰς τὴν ὄρυζαν, εἰς τὸν σῖτον, τὴν κριθὴν καὶ τὴν βρώμην. Καθόσον προβαίνει ἡ βλάστησις μετατρέπεται εἰς σάκχαρον· καὶ οὕτω συμβαίνει ἡ φυτικὴ διαίτα, εἴτε παρουσιάζει τὸ ἄμυλον εἰς τὴν φυτικὴν μορφήν του ὅπως τραπῆ εἰς σάκχαρον ἀπὸ τὸν ἐσθιοντα, εἴτε περιέχει σάκχαρον τὸ ὁποῖον προῆλθε διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἀμύλου μεταβολῆς, νὰ εἶνε ἐν γένει θαλπτήριος καὶ θερμαντικὴ. Τὸ σάκχαρον χρησιμεύει ὡς κατάλληλον μέσον πρὸς διατήρησιν τῆς κεκτημένης θερμότητος· διότι ἐσθιοντες σάκχαρον, ἀπαλλαστόμεθα τοῦ κόπου τοῦ νὰ τρέπωμεν τὸ ἄμυλον εἰς σάκχαρον. Ἡ κλίσις πρὸς τὰ γλυκὰ εἶνε ἡ αὐθόρμητος ἐκφρασις τῆς ἀνάγκης θερμαντικῆς τροφῆς. Βλέπομεν τὴν κλίσιν ταύτην ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμένην εἰς τὰ παιδία, ὃν ἡ ταχέια αὐξήσις συμβαδίζει διαρκῶς μὲ τὴν πολλὴν ἢ ὀλίγην θερμαντικότητα. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς μείρακας καὶ νεανίσκους, ἡ κλίσις πρὸς τὰ γλυκὰ εὐρίσκεται ἐπικρατούσα περισσότερο εἰς τὰ εὐκρατα παρὰ εἰς τὰ διασκεκαυμένα κλίματα, ὅπως εἶνε εὐλογον· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν εὐρίσκομεν αὐξήσιν εἰς τὴν ἀγάπην τῶν γλυκῶν εἰς τὰ πολὺ ψυχρὰ κλίματα. Εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας ἐπικρατεῖ ἄλλος καὶ ἀποτελεσματικώτερος τρόπος πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀπαιτουμένης θερμότητος.

Ὅπως τὸ ἄμυλον τρέπεται εἰς σάκχαρον, οὕτω δι' ἐτέρας μεθόδου τὸ σάκχαρον τρέπεται εἰς λίπος. Διὰ τῆς τροπῆς τοῦ σακχάρου εἰς λίπος ἡ θερμαντικὴ δύναμις του καθίσταται λυσιτελής. Ἡ τροπὴ αὕτη συμβαίνει εἰς τὸ φυτικὸν ὡς καὶ εἰς τὸ ζωϊκὸν σύστημα, καὶ οὕτω τὸ λίπος ἐμφανίζεται ὑπὸ ποικίλας μορφάς· ὡς βούτυρον, ὡς στέαρ, ὡς ἔλαιον, καὶ καθεξῆς. Ἀλλὰ, καθ' ὃν τρόπον τὸ σάκχαρον εἶνε καταλληλότερον θερμαντικὸν ἀπὸ τὸ ἄμυλον, οὕτω καὶ τὸ λίπος ὑπερβαίνει τὸ σάκχαρον εἰς τὴν δύναμιν τοῦ διατηρεῖν τὴν ζωϊκὴν θερμότητα. Ὑπελογίσθη ὅτι μίᾳ λίτρᾳ λίπους, εἴτε στέατος μορφήν ἔχει εἴτε βουτύρου ἢ ἐλαίου, ἔχει δύναμιν πρὸς διατήρησιν τῆς ζωϊκῆς θερμότητος ὅσην δύο λίτραι σακχάρου, ἢ ὡς δύο λίτραι καὶ ἡμίσεια ἀμύλου. Οὕτω συμβαίνει ὥστε εἰς τὰς πολὺ ψυχρὰς χώρας ἀναπτύσσεται κλίσις πρὸς τὰ εἶδη τῆς τροφῆς τὰ περιέχοντα ὡς πλείστον λίπος, ἢ καὶ πρὸς τὸ καθαρὸν λίπος καὶ τὰ ἀνάλογα αὐτῷ, ἔλαιον, βούτυρον, στέαρ, πάχος καὶ πᾶν εἶδος ἀλείμματος.

Ὁμίλησα περὶ ἀμύλου, σακχάρου καὶ λίπους ὡς θερμαντικῶν εἰδῶν τροφῆς· ἀλλ' ὀφείλω νὰ σημειώσω τὴν ἐπίδρασιν των εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυῶν καὶ τῶν νεύρων. Ἄνευ ἀναλογίας τινὸς λίπους ἐν τῇ τροφῇ, φθορὰ μεμβρανῶν πάντοτε θὰ ἐπέλθῃ· διότι μυῶνες καὶ νεῦρα δὲν δύνανται νὰ σχηματισθῶσιν ἄνευ λίπους. Καὶ ἀντιστρόφως, τὸ ἄριστον φάρμακον διὰ τὸν μαρασμὸν καὶ τὴν φθίσιν εἶνε τὸ νὰ εὑρεθῇ τις ἐν προμηθείᾳ εὐπέπτου τινὸς εἶδους λιπαρῆς τροφῆς. Λιπῶδες κρέας, καὶ ἰδίως κρέας εἰς τὸ ὅποιον τὸ λίπος νὰ εἶνε διανεμημένον ἀνὰ τὰς σάρκας, δύναται νὰ ληθῇ εἰς τοιαύτας περιστάσεις. Βούτυρον καὶ ἀλατισμένον ἔλαιον εἶνε ἐπίσης τότε κατάλληλα εἶδη τροφῆς. Τὸ πῖαρ εἶνε ἀκόμη καλλίτερον, καὶ τυρὸν ἀπὸ ἀφρόγαλα δύναται ἐπωφελῶς νὰ μεταχειρισθῇ τις. Ἐνεκα τῶν θερμαντικῶν καὶ λιπογόνων ιδιοτήτων του τὸ ἔλαιον τῆς μουρούνας ἀπέβη ἐν τῶν πολυτιμοτέρων φαρμάκων διὰ τοὺς φθισικοὺς καὶ τοὺς χοιραδικοὺς ἀσθενεῖς.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὁ σχηματισμὸς λίπους δὲν εἶνε ὁ σκοπὸς δι' ὃν λαμβάνεται ἡ θερμαντικὴ τροφή. Εἶνε ἔνδειξις ἀταξίας τοῦ συστήματος ὅταν ἡ θερμαντικὴ τροφή τρέπεται παρὰ πολὺ εὐκόλως εἰς λίπος. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ μετατροπὴ αὕτη γίνεται πέραν τοῦ ὅ,τι εἶνε ἀναγκαῖον διὰ τὸν σχηματισμὸν μυῶν καὶ νεύρων, τὸ σῶμα πάσχει διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς ἀκριβοῦς ἀναλογίας τοῦ θάλλου του. Ὡς εἰκὸς, ἐὰν ὑπερβάλλουσα ποσότης θαλπηθρίου τροφῆς ληθῇ εἰς τὸ σύστημα, δυ-

νάμεθα νὰ προσδοκῶμεν ὅτι τὸ περισσεῦον θὰ ταμειυθῇ ὑπὸ τὴν μορφήν στεατώδους μεμβράνης. Ἡ ταμείυσις λίπους ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ σύστημα ἀπὸ ὅσον θὰ ἦτο ὑπερβολικὴ προμήθεια θερμάνσεως. Ἀλλ' ὅταν λαμβάνεται μόνον εὐλόγος ποσότης θερμαντικῆς τροφῆς, καὶ ἀντὶ νὰ πληροῖ τὴν οἰκίαν αὐτῆς λειτουργίαν, ἡ τροφή αὕτη τρέπεται εἰς στεατώδη μεμβράναν, ἀναγκαῖον καθίσταται νὰ ἐξετάσωμεν τὸ αἷτιον τοῦ κακοῦ. Τεχνικῶς, τὸ κακὸν δύναται νὰ περιγραφῇ ὡς προερχόμενον ἐκ τοῦ ἐλλιποῦς ὄξυγονισμοῦ τῆς θερμαντικῆς τροφῆς. Τοῦτο ἐν γένει προέρχεται ἐκ τῆς ἐλαττωματικῆς κυκλοφορίας, καὶ δύναται πολλάκις νὰ θεραπευθῇ διὰ μετριωτάτης ἀλλὰ συστηματικῆς αὐξήσεως εἰς τὸ ποσὸν τῆς ἡμερησίας ἀσκήσεως, ἢ διὰ τῆς χρήσεως τοῦ σπογγολουτροῦ, ἢ τέλος διὰ τοιούτων μεταβολῶν εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, καὶ ἰδίως εἰς τὰ μέρη τοῦ ἱματισμοῦ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐγγύτερα εἰς τὴν ἐπιδερμίδα, ὥστε νὰ ἐνισχύεται ἡ ἐλευθερώτερα κ κυκλοφορία τοῦ αἵματος. Ἡ τάσις πρὸς ἐπισώρευσιν λίπους δύναται ν' ἀποδοθῇ ἐνίοτε εἰς τὴν χρῆσιν λίαν θερμῶν σκεπασμάτων τὴν νύκτα, καὶ ἰδίως εἰς τὴν χρῆσιν μαλλίνων νυκτικῶν. Διὰ λήψεως τῶν ἀπαιτουμένων μέτρων, προχειρότερον καὶ ἀσφαλέστερον παρὰ δι' ἀσυμφόρου ἐλαττώσεως τῆς θερμαντικῆς τροφῆς, συχνὰ δύναται νὰ διορθωθῇ ἡ τάσις πρὸς εὐσαρκίαν.

Ἐν καιρῷ θέρους πρέπει νὰ ὀλιγοστεύωμεν τὴν προμήθειαν τῆς θερμογόνου τροφῆς· εἰς τοιοῦτον καιρὸν τὸ σύστημα δὲν ἀπαιτεῖ τὴν αὐτὴν ἡμερησίαν προσθήκην εἰς τὴν ζωϊκὴν του θερμότητα, καὶ τὸ πλεόνασμα μετατρέπεται εἰς λίπος. Διὰ πειραμάτων ἀπεδείχθη ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν αὐξήσιν τῆς ἀναλογίας καθ' ἣν βαίνει ἡ διαπνοὴ εἰς τοὺς θερινοὺς μῆνας, οἱ ἄνθρωποι οἱ τρεφόμενοι ὁμοιομόρφως δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ αὐξάνουσι τὸ βᾶρος ἐν θέρει καὶ χάνουσι βᾶρος ἐν χειμῶνι.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπαρξιν ἐν γένει, ἡ θερμογόνου τροφή δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτὴ ἡ καύσιμος ὕλη δι' ἧς τηρεῖται καίουσα ἡ λυχνία τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, θεωρούμενος ὡς ἐργατικὸν ὄν, δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ ἐνεργοποιου τροφῆς. Πᾶσα ἐργασία ἢ τοῦ ἐγκεφάλου ἢ τῶν μελῶν συνεπιφέρει τὴν ἐξάντλησιν τῆς νευρικῆς καὶ μυϊκῆς ὕλης· καὶ ἂν δὲν ἀναπληρωθῇ τὸ ἐλλεῖπον, ἡ ἐργασία πρέπει νὰ παύσῃ. Ἡ προμήθεια τῆς θερμογόνου τροφῆς δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν προμήθειαν καυσίμου ὕλης διὰ τὸ πῦρ ἀτμομηχανῆς. Διὰ τῆς προμηθείας ταύτης τὸ πῦρ τηρεῖται ἄσβεστον, ἀλλ' ἐὰν τὸ πῦρ δὲν ἔχει οὐδὲν ἔργον

νά υπηρετήση, ἡ δύναμις του φθείρεται ἢ χρησιμεύει πρὸς βλάβην αὐτῆς τῆς μηχανῆς. Ἡ προμήθεια τοῦ ὕδατος καὶ ἡ συνεχὴς χρῆσις του ὑπὸ μορφὴν ἀτμοῦ εἰς τὴν ὄθησιν τῆς μηχανῆς, εἶνε αἱ ἐνέργειαι αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὴν συνεχῆ ἐξάντλησιν καὶ ἀνανέωσιν τῶν μυῶν καὶ τῶν νεύρων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Καὶ ἡ παρομοίωσις δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀπώτερον ἀκόμη. Βλέπομεν ὅτι, εἰς τὴν μηχανὴν, ἡ ποσότης τοῦ καπνοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τοῦ ἀπορριπτομένου ἀπὸ τὴν καπνοδόχην, εἶνε μέτρον τῆς ζωτικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐνεργείας τῆς ἐν τῇ μηχανῇ· ἀλλ' ἡ ποσότης τῆς ἐργασίας τῆς γινομένης ὑπὸ τῆς μηχανῆς μετρεῖται μᾶλλον ἀπὸ τὴν ποσότητα τοῦ καπνοῦ τοῦ ἀποβαλλομένου, διότι ἡ ἐλαστικὴ δύναμις ἐκάστου μορίου ἀτμοῦ ἠσκήθη εἰς τὴν ὄθησιν τῆς μηχανῆς πρὶν ἀπορριφθῆ διὰ τῆς καπνοδόχης. Ἀπαραλλάκτως καὶ ἡ ποσότης τοῦ ἀερίου τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος τοῦ ἀποπνεομένου ὑπὸ ἀνθρώπου εἶνε μέτρον τῆς ἀναλογίας καθ' ἣν βαίνει ἡ ἀπλῆ ὑπαρξις· ἀλλ' ἡ ποσότης τῆς ἐργασίας, διανοητικῆς ἢ μυϊκῆς, ἣν ἐκτελεῖ ὁ ἀνθρώπος, μετρεῖται διὰ τῆς ποσότητος τοῦ μεταχειρισμένου ὕλικου τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν μυῶν, τοῦ ἀπορριπτομένου καθημερινῶς ὑπὸ τοῦ σώματος. Θὰ δεῖξω δὲ ἐφεξῆς κατὰ ποῖον τρόπον ὑπολογίζεται ἡ ποσότης αὕτη.

Ἐν τῇ συνθέσει τῶν μυῶν ὑπάρχει ὕλη τις καλουμένη τ ἰνώδες καὶ ἐν τῇ συνθέσει τῶν νεύρων ὑπάρχει ὕλη τις καλουμένη τὸ λευκωματώδες. Αὗται εἶναι αἱ οὐσίαι αἵτινες ἐξάντλουνται εἰς τὸν διανοητικὸν καὶ τὸν σωματικὸν κόπον, καὶ αἵτινες πρέπει νὰ ἀνανεῶνται ἐκ μέρους νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸ ἔργον διὰ τοῦ ἐγκεφάλου ἢ διὰ τῶν χειρῶν. Ἐτι περισσότερον, αὕτη ἡ ζωὴ σημαίνει καὶ ἐνέχει ἐργασίαν· ἡ καρδία, οἱ πνεύμονες, τὸ ἥπαρ, ἕκαστον ἐσωτερικὸν ὄργανον τοῦ σώματος, ἐκτελεῖ τὴν μερίδα τῆς ἐργασίας του, ἀκριβῶς ὅπως ἀναλογία τις τῆς δυνάμεως μιᾶς ἀτμομηχανῆς καταναλίσκεται εἰς τὸ νὰ κινήσῃ ἀπλῶς τὸν μηχανισμόν, ὅστις τὴν βάλει εἰς πρᾶξιν. Ἐὰν ἡ φθορὰ τοῦ ὕλικου, ἣν συνεπιφέρει τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐργασίας δὲν ἀνισταθμίζεται ἀπὸ συνεχῆ καὶ ἐπαρκῆ προμήθειαν ἰνώδους καὶ λευκωματώδους, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶνε βαθμιαία ἔκπτωσις ὄλων τῶν δυνάμεων τοῦ συστήματος, ἕως οὗ ἢ μία ἢ ἡ ἄλλη καταρρεῦσθ (ἢ ἡ καρδία παύσῃ νὰ πάλλῃ, ἢ ὁ στόμαχος νὰ χωνεύῃ ἢ τὸ ἥπαρ νὰ ἐκκρίνη χολήν), καὶ οὕτω ἐπέρχεται θάνατος.

Τὸ ἰνώδες καὶ τὸ λευκωματώδες ἐν τῷ ζωικῷ συστήματι παράγον-

ται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ φυτικῆς οὐσίας. Διότι ἂν καὶ φαινόμεθα ὅτι ἐξάγομεν μέρος τῆς προμηθείας ἀπὸ τὴν ζωικὴν τροφήν, οὐχ ἦττον τὸ ἰνώδες καὶ τὸ λευκωμα τὰ ὁποῖα ἐπρομηθεύθημεν οὕτω παρήχθησαν ἐν ἀρχῇ ἀπὸ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Εἶνε ἀποκλειστικὴ ιδιότης τοῦ φυτοῦ, λέγει ὁ δόκτωρ Λάγκεστερ, τὸ νὰ δύναται, εἰς τὰ μικκύλα ἀγγεῖα ἐξ ὧν εἶνε συντεθειμένον, νὰ μετατρέπη τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ καὶ τὴν ἀμμωνίαν, τὰ ὁποῖα ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἀτμοσφαῖραν, εἰς ἰνώδες καὶ εἰς λευκωμα, καὶ δι' εὐκόλων χημικῶν μεθόδων δυνάμεθα νὰ ἀποχωρίσωμεν τὰς οὐσίας ταύτας ἀπὸ τὴν φυτικὴν τροφήν μας. Ὁ σίτος, ἡ κριθή, ἡ βρώμη, ἡ σίκαλις, ἡ ὄρυζα, ὅλα περιέχουσι τὸ ἰνώδες, καὶ τινὰ λευκωμα. Τὰ γεώμηλα, ἡ κράμβη καὶ ὁ ἀσπάραγος περιέχουσι λευκωμα. Εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι ἐκεῖναι αἱ οὐσίαι, αἵτινες περιέχουσιν ὡς πλείστας τῶν θρεπτικῶν τούτων ἐκκρίσεων, ὡς ὠνομάσθησαν, ὑποστηρίζουσιν ἐπὶ μῆκιστον τὴν ζωὴν. Ὀλίγον μεταβάλλονται κατὰ τὴν πέψιν, εἰσερχόμεναι ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἰς τὸ αἷμα, καὶ χρησιμοποιούμεναι ἀπ' εὐθείας πρὸς ἀνανέωσιν τῆς νευρικῆς καὶ μυϊκῆς ὕλης ἧς ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἐργασίαν, διανοητικὴν ἢ μυϊκὴν. Οὕτως ἀνανεοῦται διαρκῶς ἡ προμήθεια τῶν οὐσιῶν τούτων. Ὁ ἀνθραξ, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικόν, μετατρέπεται εἰς ἀνθρακικὸν ὀξύ· καὶ τὸ νιτρογόνον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ περίπου τὸ ἕκτον τῆς οὐσίας των, ἀναφαίνεται ἐν τῷ νιτρογόνῳ τοῦ οὔρου, οὐσίας ἣτις ἀποτελεῖ τὸ κύριον στερεὸν συστατικὸν τῆς ὕλης τῆς ἀπορριπτομένης καθημερινῶς ἀπὸ τοῦ συστήματος διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν νεφρῶν. Οὕτω ἡ ποσότης τοῦ οὔρου, ἢ διερχομένη καθημερινῶς διὰ τοῦ σώματος, παρέχει μέτρον τι τῆς ἐργασίας τῆς γινομένης καθ' ἐκάστην. Τοῦτο δὲν εἶνε, λέγει ὁ δόκτωρ Λάγκεστερ, ἀπλοῦν ὄνειρον θεωρίας· ἀπεδείχθη πρακτικῶς ὅτι αὐξήσις τῆς ἐντάσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος, οἷον ἐγκεφαλικὴ ἐργασία, συγκίνησις ἢ ἔξαψις ἐκ νόσου, αὐξάνει τὴν ποσότητα τοῦ οὔρου καὶ τὴν ἀνάγκην νιτρογόνου τροφῆς. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἡ ποσότης τοῦ οὔρου παριστᾷ τὴν ποσότητα τῆς γενομένης μυϊκῆς ἐργασίας.

Ἐπελογίσθη ὅτι ἡ μέση ποσότης τοῦ οὔρου τοῦ σχηματιζομένου ἡμερησίως ἐν τῷ σώματι ὑγιοῦς ἀνθρώπου εἶνε περὶ τοὺς 470 κόκκους. Ὅπως προμηθευθῆ ἡ ἡμερησία αὕτη κατανάλωσις τῆς νιτρογόνου ὕλης, εἶνε ἀναγκαῖον νὰ καταναλίσκωνται ἡμερησίως τέσσαρες περίπου οὐγκίαι σαρκοποιῶν οὐσίας. Τούτου ἕνεκα συμφέρει νὰ ἐξετάσωμεν πῶς δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ οὐσία αὕτη. Ἡ ἀπαιτουμένη ποσότης

λευκωματώδους και ινώδους ουσίας, περιέχεται, λέγει ο δόκτωρ Λάγκεστερ, εις μίαν λίτραν βοείου· εις δύο λίτρας ωών· εις δύο καρδάρας γάλακτος· εις μίαν λίτραν πίσων, εις πέντε λίτρας όρυζίου, εις δεκαπέντε λίτρας γεωμήλων· εις δύο λίτρας ινδικού αλεύρου· εις μίαν λίτραν και ήμισίαν αλεύρου εκ βρώμης· και εις μίαν λίτραν και τρία τέταρτα αλεύρου σεμιδάλεως. 'Επισταμένη μελέτη του καταλόγου τούτου θα δείξη ότι έχει μεγάλην σπουδαιότητα τὸ νὰ προσέχωμεν εις τὴν ποιότητα, ὡς και εις τὴν ποσότητα τῆς τροφῆς μας. "Ανθρωπος συνήθους όρέξεως θα ήδύνατο νὰ χορταίνη τὴν πείνάν του με γεώμηλα ή με όρυζιον, χωρὶς ποσῶς νὰ προμηθεύη τὸ σύστημά του με ικανὴν ποσότητα σαρκοποιού τροφῆς. 'Αφ' έτέρου, ἐάν άνθρωπός τις έπρόκειτο νὰ ζήσῃ δι' ἄρτου και διὰ βοείου μόνον, θα έφόρτωνε τὸ σύστημά του με ποσὸν νιτρογόνου τροφῆς, καιτοι μὴ λαμβάνων υπέρμετρον σίτησιν καθ' έκάστην. Βλέπομεν επίσης πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ποικίλωμεν συνεχῶς τὴν μορφήν ὑφ' ἣν λαμβάνομεν τὴν απαιτουμένην προμήθειαν νιτρογόνου τροφῆς, χωρὶς νὰ ποικίλωμεν τὸ ποσὸν τῆς προμηθείας ταύτης ἀπὸ ήμέρας εις ήμέραν.

Ἡ προμήθεια αὐτὴ πρέπει νὰ ποικίλλη ἀπὸ ήμέρας εις ήμέραν καθ' ὅσον δύναται νὰ ποικίλλη τὸ ποσὸν τῆς καθημερινῆς εργασίας. "Οτι θα ήτο ἄφθονον δι' ἄνθρωπον εκτελοῦντα μέτριον ποσὸν εργασίας, θα ήτο ανεπαρκές δι' ένα ὅστις υποβάλλεται καθημερινῶς εις μεγάλους σωματικούς ή διανοητικούς κόπους, και θα ήτο παραπολὺ δι' ένα ὅστις διάγει ἄργός. Θα εφαινετο, εκ τῶν έρευνῶν του δόκτωρος Χῶτον, ὅτι τὸ ποσὸν του οὔρου του σχηματιζομένου καθημερινῶς ἐν τῇ σώματι ὑγιῶς ἀνθρώπου μετρίου βάρους ποικίλλει ἀπὸ 400 εις 630 κόκκους. 'Εκ του βάρους τούτου φαίνεται ὅτι 300 κόκκοι προέρχονται εκ τῆς ενεργείας τῶν έσωτερικῶν ὀργάνων. Θα εφαινετο ἄρα ὅτι τὸ ποσὸν τῆς σαρκοποιού τροφῆς τὸ ὑποδειχθὲν ἐν τῇ προλαβούσῃ παραγράφῳ δυνατόν νὰ ἐλαττωθῇ εις τὴν ἀναλογίαν 47 πρὸς 40 δι' ἄνθρωπον ἐλάχιστα κοπιᾶζοντα, τουτέστιν ἀποφεύγοντα πᾶσαν κίνησιν εκτός τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων πρὸς τέρψιν ή εὐμάρειαν. 'Αφ' έτέρου, τὸ ποσὸν τούτο πρέπει ν' αὐξήσῃ εις τὴν ἀναλογίαν 74 πρὸς 63 δι' ἄνθρωπον μετρίου βάρους εργαζόμενον με πλήρεις τὰς δυνάμεις του. Εἶνε προφανέστατον ἄρα ὅτι ἄνθρωπος πολλὰ μοχθῶν, είτε γεωργός είτε μελετητής, πρέπει νὰ διαιτᾶται κατὰ μέγα μέρος διὰ καλῆς σαρκογόνου τροφῆς· ἄλλως θα ήναγκάζετο νὰ λαμβάνη ποσό-

τητα τροφῆς ήτις θα παρέβλαπτε μεγάλως τὴν εὐεξίαν του και τὴν πρέπουσαν ἐνέργειαν τῶν πεπτικῶν ὀργάνων του. Παραδείγματος χάριν ἐάν ἔζη με όρυζιον μόνον, θα έχρειάζετο διὰ νὰ χορτάσῃ σχεδὸν ἑπτὰ λίτρας ή δύο ὀκάδας και 133 δράμια καθ' έκάστην· ἐάν με γεώμηλα θα έχρειάζετο παραπάνω ἀπὸ 21 λίτρας ήτοι ἑπτὰ ὀκάδας· ἐνῶ μία λίτρα και τρίτον κρέατος, ή 180 δράμια περίπου, θα ήρκει διὰ νὰ προμηθεύσῃ τὸ αὐτὸ ποσὸν σαρκωτικῆς τροφῆς.

Οἱ ἄνθρωποι ὅσοι εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ εργάζωνται, ταχέως ἐννοῦσιν ὅ,τι τοὺς χρειάζεται πρὸς τροφήν. 'Ο 'Ιρλανδὸς ὅστις, ἐνόσφ έκαμνε μικρὰν ἐργασίαν, ἔζη εὐχαριστημένος με πατάταις, ζητεῖ κρέας ἀμέσως ἅμα ἀναλάβῃ βαρεῖαν ἐργασίαν. 'Ο εργοδότης δὲ τῶν εργατικῶν ἀνθρώπων, ἂν δὲν εἶνε ἀνόητος, ὄχι μόνον δὲν λυπεῖται ὅταν οἱ ἄνθρωποι του ζητοῦσι καλλιτέραν δίαιταν, είτε ὡς πρὸς τὴν ποιότητα είτε ὡς πρὸς τὸ ποσὸν, ἀλλὰ χαίρει, διότι τὸ πρᾶγμα εἶνε ἀπόδειξις ὅτι οἱ ἄνθρωποι εργάζονται πρᾶγματι κοπιωδῶς εις τὴν ὑπηρεσίαν του, και ὅτι εἶνε ικανοὶ νὰ εργάζωνται διαρκῶς. 'Ο ἄνθρωπος ὅστις ζῆ με ὀλιγώτερον τῆς μέσης μερίδος κρεατίνης τροφῆς, κάμνει ὀλιγώτερον ἀπὸ μέσον τινὰ ὄρον εργασίας· ὁ ἄνθρωπος ὅστις εἶνε ἀνίκανος νὰ φάγῃ μέσην ποσότητα κρεατίνης τροφῆς, εἶνε ἀνίκανος νὰ κάμῃ μέσην ποσότητα εργασίας.

« — Πῶς τρέφεις τοὺς ἀνθρώπους σου; » ήρώτησά ποτε, λέγει ὁ δόκτωρ Λάγκεστερ, ἀνάδοχόν τινα σιδηροδρόμου. « — "Ω! μοι ἀπήντησε, κατὰ τὰς ὀρέξεις των. — 'Αλλὰ, του εἶπα, πῶς κρίνεις περὶ τούτου; — Εἶνε ἀπλούστατον, μου εἶπε· στέλλω ένα ὑπάλληλον νὰ τοὺς παρατηρῇ εις τὸ γεῦμά των, κ' ἐκείνους ποῦ δὲν εἰμποροῦν νὰ φάγουν, τοὺς σημειῶνει εις τὸν κατάλογον, και τοὺς στέλλομεν νὰ πάγουν στῆς δουλειαῖς των. »

Ἐν τινι διαλέξει γενομένη εις τὸ Βασιλικὸν Μουσεῖον τῆς Φυσικῆς και τῆς Φυσικῆς 'Ιστορίας ἐν Φλωρεντίᾳ πρὸ τινων ἐτῶν, ὁ καθηγητῆς Μαντεγάτσας ἐπραγματεύθη περὶ τῆς ανεπαρκούς τροφῆς, τὴν ὁποίαν συνειθίζουν νὰ λαμβάνωσιν οἱ 'Ιταλοί, ὡς μιᾶς τῶν σπουδαιωτάτων ἀφορμῶν τῆς ἀδυναμίας του ἔθνους. « 'Ιταλοί, εἶπεν, ὀφείλετε νὰ μιμηθῆτε ὅσον δύνασθε τὸ παράδειγμα τῶν "Αγγλων εις τὸ φαγητὸν σας και εις τὸ ποτόν σας, προτιμῶντες τὴν σαρκώδη τροφήν, ροφῶντες ἰσοχειλῆ ποτήρια εκ τῶν πλουσιῶν οἴνων σας (ὡς πρὸς τούτο ὅμως δυνατόν ν' ἀντιφρονήσῃ τις πρὸς τὸν 'Ιταλὸν καθηγητὴν), ἐκλέγοντες καλὴν

ποιότητα καφέ, τείου και καπνού. Σας δίδω την συμβουλήν ταύτην, φίλοι συμπολίται, όχι μόνον ως ιατρός, αλλά και ως πατριώτης. Είναι προφανέστατον εκ του τρόπου καθ' ὃν εκατομμύρια ἀπὸ σας ἐκτελοῦσι τὴν πράξιν ἣν ὀνομάζετε βρώσιν και πόσιν, ὅτι δὲν ἔχετε τὴν στοιχειωδεστάτην γνῶσιν τῶν νόμων τῆς φυσιολογίας. Φαντάζεσθε ὅτι ζῆτε. Παρατείνετε ἀπλῶς τὴν ὑπαρξίν σας μὲ μακαρόνια και μὲ ὑδροπέπονας. Δὲν ἤξεύρετε οὔτε πῶς νὰ φάτε οὔτε πῶς νὰ πιῆτε. Δὲν ἔχετε μυϊκὴν ρώμην· και διὰ τοῦτο δὲν ἔχετε συνεχῆ διανοητικὴν ἐνεργητικότητα. Ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀτόμου, πολλαπλασιαζομένη πολλὰ εκατομμύρια φορές, ἀπολήγει εἰς τὴν συλλήδην ἀσθένειαν τοῦ ἔθνους. Ἐντεῦθεν ἔπεται ἀνεπαρκὴς ἐργασία και ἐντεῦθεν ἀνεπαρκὴς παραγωγή. Οὕτω πως αἱ εἰσπράξεις τοῦ ταμείου και τοῦ τελωνείου εἶνε ἰσχναί, και τὰ οἰκονομικά τοῦ ἔθνους πάσχουσιν ἐπομένως. Ταῦτα δὲν εἶνε, ὅσον και ἀνφαίνονται παράδοξα, ἀπλῆ φλυαρία ἐν συνεδριάσει συλλόγου. Τὸ ζήτημα τῆς καλῆς τροφῆς, λέγει ὁ Λάγκστερ, εἶνε ἐθνικῆς σπουδαιότητος ζήτημα. Μάταιον νὰ περιμένῃ τις ἢ ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον ἢ ἀπὸ τοὺς μυῶνας νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπαρκῆ ἐργασίαν ἐὰν δὲν προμηθεύωνται μὲ τὸ κατάλληλον ὑλικόν. Οὔτε διανοητικὴ οὔτε σωματικὴ ἐργασία δύναται νὰ γείνη ἄνευ καλῆς τροφῆς.

Ἐθεωρήσαμεν ἤδη τὰς δύο κυρίας μορφὰς τῆς τροφῆς, τὰ θερμογόνα ἢ ἀμυλώδη συστατικά και τὰ σκρικοποιᾶ ἢ νιτρογόνα συστατικά. Ἄλλ' ὑπάρχουσι και ἄλλαι οὐσίαι αἰτίνες, καιτοὶ ἀποτελοῦσαι μικροτέραν ἀναλογίαν τῆς καθημερινῆς τροφῆς, εἶνε οὐχ ἥττον σπουδαῖαι. Ὅπως ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἡμετέραν παρομοίωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μὲ ἀτμομηχανήν, εἶδομεν πῶς τὰ θερμογενή και τὰ σκρικόδη συστατικά τῆς τροφῆς ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὴν προμήθειαν καυσίμου ὕλης και ὕδατος· ἀλλὰ μία μηχανὴ θὰ ἐξέπιπτε τάχιστα εἰς ἀχρηστίαν ἐὰν δὲν τὴν ἐπεμελοῦντο και δὲν ἀνεπλήρουν τὰς ἐκ τῆς καθημερινῆς φθορᾶς ἐλλείψεις. Λοιπόν, εἰς τὸ ἀνθρώπινον σύστημα ὑπάρχουσιν ὑλικά τὰ ὁποῖα συνεχῶς φθείρονται και ἀνάγκη συνεχῶς νὰ ἐπανορθοῦνται, ἐὰν πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ σύστημα ἐλευθέρως νὰ λειτουργῇ. Τὰ ὑλικά ταῦτα εἶνε τὰ ὀρυκτοειδῆ συστατικά τοῦ ὄργανισμοῦ. Μεταξὺ τούτων πρέπει νὰ περιλάβωμεν τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μεγαλειότερον μέρος τῶν σωμάτων μας, ἢ ὅσον δύναται τις νὰ υποθέσῃ. Τὰ ἑπτὰ ἔννατα τοῦ βάρους μας συνίστανται ἀπλῶς εἰς ὕδωρ. Κατὰ πᾶσαν ἡμέραν συμβαίνει ἀπώλεια ἐνὸς τρίτου περίπου ἐκ τοῦ συ-

στατικῷ τούτου τοῦ ὄργανισμοῦ μας. Ἡ καθημερινὴ ἐπανόρθωσις τῆς σπουδαίας ταύτης φθορᾶς ὑλικῷ δὲν ἐπιτελεῖται διὰ πόσεως ἀντιστοίχου ποσοῦ ὕδατος. Μέγα μέρος τοῦ βάρους τοῦ ὕδατος τοῦ ἀποβαλλομένου ἡμερησίως ἀνανεοῦται διὰ τῆς στερεᾶς τροφῆς. Πολλὰ φυτὰ συνίστανται κυρίως ἐξ ὕδατος, και μάλιστα τὰ γεώμηλα. Ὅπου ἡ προμήθεια τοῦ ὕδατος εἰς μέρος τι εἶνε κακὴ, ὥστε ὀλίγον ὕδωρ καταναλίσκεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους, (τούλάχιστον ἄνευ τῆς προσθήκης και ἄλλης οὐσίας), σπουδαῖον ἀποβαίνει νὰ παρατηρήσῃ τις τὴν ποικίλουσαν ἀναλογίαν τοῦ ὕδατος, τοῦ εὑρισκομένου εἰς διάφορα τρόφιμα εἶδη· ὡς παράδειγμα τούτου, θ' ἀναφέρω ἀξιοσημείωτον περίστασιν παρατηρηθεῖσαν κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς συγκομιδῆς τῶν γεωμήλων ἐν Ἰρλανδίᾳ. Μεθ' ὅλας τὰς μεγάλας ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ πληθυσμὸς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, παρετηρήθη ὅτι ἡ ποσότης τοῦ τείου ἢ εἰσαχθεῖσα εἰς Ἰρλανδίαν ἐπαρουσίασε μεγάλην αὔξησιν. Τοῦτο ἐφάνη ἐκ πρώτης ὄψεως περίπλοκον κάπως φαινόμενον. Ἡ μόνη ἐξήγησις ἦτο ὅτι τὸ γεώμηλον, ὕδατῶδες φυτικὸν προϊόν, ὡς εἶπομεν, δὲν ἀπετέλει πλέον τὸ κύριον μέρος τῆς τροφῆς τοῦ λαοῦ. Οὕτω ἡ ἔλλειψις εἰς τὴν προμήθειαν τοῦ ὕδατος ἐδέησε ν' ἀναπληρωθῇ διὰ τῆς χρήσεως μεγαλειτέρας ποσότητος ρευστῆς τροφῆς· και ἐπειδὴ τὸ ἀπλοῦν ὕδωρ δὲν ἦτο εὐχυμον διὰ τὸ πλῆθος, ἔπινον τσάι εἰς πολὺ μεγαλειτέρας ποσότητος ἢ ὅσον συνείθιζον νὰ κάμνωσι πρὸ τῆς ἐπελθούσης ἀνάγκης.

Ἄλλ' ἔχομεν νὰ θεωρήσωμεν και τὰ ἄλλα ὀρυκτοειδῆ συστατικά τοῦ ὄργανισμοῦ.

Ἐὰν διεξηρχόμεν ὅλον τὸν κατάλογον τῶν ὀρυκτοειδῶν ὅσα ὑπάρχουσιν εἰς τὸ σῶμα, θὰ ἐκούραζα τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἀναγνώστου, και ἴσως δὲν θὰ προσέθετα πολὺ εἰς τὴν ἐνάρξειαν τῶν ἰδεῶν του ὡς πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ. Ἄς ἀρκέσῃ νὰ εἶπω γενικῶς ὅτι, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν φυσιολόγων, ἀνθρώπινον σῶμα ζυγίζον 154 λίτρας περιέχει 17 (17 λίτρας ὀρυκτοειδοῦς ὕλης· και ὅτι τὰ σπουδαιότερα ὀρυκτοειδῆ συστατικά τὰ ὑπάρχοντα ἐντὸς τοῦ σώματος εἶνε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουσι τίτανον, σόδα και ποτάσσαν. Χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀξιώσεις περὶ αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀκρίβειας ἐν τῇ ταξινομήσει, δυνάμεθα νὰ εἶπωμεν ὅτι ἡ τίτανος εὑρίσκεται πρωτίστως εἰς τὰ ὀστά, ἡ σόδα εἰς τὸ αἷμα και ἡ ποτάσσα εἰς τοὺς μῦς· και κατὰ τὴν μεγαλειτέραν ἢ μικροτέραν ἔλλειψιν τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν σπου-

δαίων τούτων συστατικῶν εἰς τὴν τροφήν μας, θὰ εὐρεθῶσιν ἀναλόγως πάσχοντα τὰ ἀντίστοιχα μέρη τοῦ συστήματος.

Ἐχομεν κατάλληλον παράδειγμα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀσυμφόρου ἐλαττώσεως τῆς προμηθείας τῶν ὀρυκτῶν συστατικῶν τοῦ σώματος, τὴν μεγάλην φθορὰν τὴν ὁποίαν ἐπέφεραν οἱ λειχῆνες εἰς τὰ πλήρωματα τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα διετέλεσαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον κακῶς προμηθευόμενα μὲ χλωρὰς φυτικὰς οὐσίας. Ἐνταῦθα εἶνε κυρίως ἡ ἔλλειψις τῆς ποτάσεως ἐν τῇ τροφῇ, ἥτις προξενεῖ τὸ κακόν. Ἀξιοσημείωτον παράδειγμα τῶν ραγδαίων καὶ σχεδὸν καταπληκτικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τροφῆς τῆς περικλειούσης πότασσαν εἰς τὴν ἴασιν τῶν ἀνθρώπων, τῶν πασχόντων ἀπὸ λειχῆνας, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δάνα. Τὸ πλήρωμα ἐνὸς πλοίου τὸ ὁποῖον διῆλθε πολλοὺς μῆνας εἰς τὸ πέλαγος, ἀλλ' ἐπλησίαζε τῶρα νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ξηρὰν, ἔπασχε δεινότερα ἀπὸ τοὺς λειχῆνας· σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄνδρες ἐφαίνοντο ἀνιάτως νοσοῦντες. Νέος τις ἦτο ἐτοιμοθάνατος, καὶ αἱ πελιδναὶ κηλίδες αἱ διασπειρόμεναι εἰς τὰ χεῖλη τοῦ ἐφαίνοντο σημαίνουσαι τὸ ἐγγίζον τέλος τοῦ. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἐφάνη ἀντικρὺ πλοῖον τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ μόνον εἶχεν ἀποπλεύσει ἀπὸ τὴν ἀκτὴν καὶ ἦτο φορτωμένον μὲ χλωρὰ λαχανικά. Ἐντὸς ὀλίγου μεγάλαὶ ποσότητες τῆς ζωοδοτείας τροφῆς μετεφέρθησαν εἰς τὸ κατὰστρωμα τοῦ ἄλλου πλοίου. Αἱ ἔμφυτοι ὄρμαι τῆς ζωῆς ἐδίδαξαν τοὺς δυστυχεῖς ψωριῶντας νὰ ἐκλέξωσι τὸ φυτὸν τὸ ὁποῖον ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα ἦτο καταλληλότερον νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀνάγκην ὑφ' ἧς ἐφθείροντο τὰ σώματά των. Ἐπίσης ὠδηγήθησαν ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀληθοῦς ὀρμῆς νὰ προτιμήσωσι τὰ ἄβραστα ἀπὸ τὰ βρασμένα λάχανα. Οὕτω οἱ ἀσθενεῖς ὠφθησαν τρώγοντες χλωρὰ κρόμμυα μετὰ μείζονος λαιμαργίας ἢ ὅσῃν δεικνύει ὁ λαίμαργος πρὸς τὰ ὀρεκτικώτατα ὄψα. Ἄλλ' ὁ πτωχὸς νέος ὅστις ἔπασχε χειρότερα ἀπὸ ὅλους, εἶχε χάσει ἤδη τὴν δύναμιν τοῦ ἐσθίειν· καὶ χωρὶς ἐλπίδα νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του, οἱ καλοὶ σύντροφοι τοῦ ἔρριψαν τὸν χυμὸν τοῦ κρομμύου διὰ μέσου τῶν χειλῶν, μακραμμένων ἤδη ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ἐγγίζοντες θανάτου. Κατέπιεν ὀλίγας σταγόνας, καὶ εἶτα ἐζήτησε πλείονας. Μετ' οὗ πολὺ ἤρχισε ν' ἀναζῆ, καὶ πρὸς μεγάλην ἐκπληξιν ὅλων ἐκείνων ὅσοι εἶχον ἰδεῖ τὴν ἀπῆλπισμένην κατάστασίν του, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνέκτησε τὴν συνήθη ὑγίαν καὶ ρώμην του.

Τὰ στοιχεῖα ὧν ἔχομεν ἀνάγκην ὅπως ἀναπληρῶμεν τὴν καθημερινὴν φθορὰν τῶν ὀρυκτοειδῶν συστατικῶν τοῦ σώματος, περιέχονται εἰς

μείζονας ἢ ἐλάσσονας ποσότητας εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τροφήν. Ἀλλὰ δύναται εὐκόλως νὰ συμβῆ, ὥστε ἄνθρωπός τις, ἐφαρμόζων κανονικὴν δίαιταν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, νὰ μὴ λαμβάνῃ ἰκανὴν ποσότητα τῶν σπουδαίων τούτων στοιχείων. Πρέπει νὰ σημειωθῇ προσέτι ὅτι εἶδη τινὰ τροφῆς, ζωικῆς τε καὶ φυτικῆς, δυνατὸν νὰ ἀποστερῶνται μεγάλου μέρους τῶν ὀρυκτοειδῶν στοιχείων των δι' ἐψήσεως· καὶ ἂν, ὡς συχνὰ συμβαίνει, τὸ ὕδωρ δι' οὐ ἔβρασεν ἢ τροφή ἀπορριφθῇ, δυσκόλως δύναται τις ν' ἀποφύγῃ ἐπιβλαβῆ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τροφῆς, ἥτις ἔχασε τὸσον σπουδαῖον μέρος τῶν συστατικῶν τῆς στοιχείων. Κατ' ἀκολουθίαν ὅταν τις τρώγῃ συχνὰ βραστὸν κρέας ὀφείλει ἢ νὰ ροφᾷ τὸν ζωμὸν μετὰ τοῦ κρέατος, ἢ νὰ μεταχειρίζεται αὐτὸν ὡς σούπαν κατ' ἐναλλαγὴν ἡμερῶν. Λάχανα βραζόμενα εἰς μικρὰν ποσότητα ὕδατος, τοῦ ὕδατος τούτου ροφωμένου μετ' αὐτῶν, παρέχουσι ἐπίσης πολῦτιμον προσθήκην εἰς τὸ βραστὸν κρέας. Ἡ πείρα δὲ ἐδίδαξε τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἀναμιγνύειν δαυκία, γογγύλια καὶ λάχανα εἰς τὸ βραστὸν κρέας· ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ προσθήκη δὲν γίνεται πάντοτε καταλλήλῳ τῷ τρόπῳ. Ἐὰν τὰ λαχανικά βράζονται χωριστὰ εἰς μεγάλας ποσότητας ὕδατος καὶ παρατίθενται μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ ὕδατος τούτου, πλειοτέρα βλάβη παρὰ ὠφέλεια γίνεται διὰ τῆς προσθήκης· διότι ἡ ὄρεξις ἰκανοποιεῖται διὰ σχετικῶς ἀνωφελοῦς τροφῆς ἀντὶ νὰ μείνῃ ἐλευθέρη νὰ ἐκλέξῃ, ὡς ἴσως θὰ ἔκαμνεν ἄλλως, μεταξὺ εἰδῶν τροφῆς τὰ ὁποῖα ἄριστα θὰ ἐπῆρουν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συστήματος. Σαλάται καὶ ἄβραστοὶ καρποὶ, παραδείγματος χάριν, περιέχουσι ἀλμυρὰ ἀρτύματα εἰς μεγάλας ποσότητας, καὶ δύναται ἐπωφελῶς νὰ χρησιμοποιῶνται μετὰ βραδῶν κρέατος βραστοῦ. Τὰ γεώμηλα εἶνε ἐπίσης πολῦτιμον ἄρθρον τροφῆς λόγῳ τῶν ὀρυκτοειδῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα περικλείουσι. Καὶ δὲν δύναται νὰ υπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀξία τῶν γεωμήλων ὡς ἄρθρου τροφῆς μεγάλως ἐπαυξάνεται, ὅταν μαγειρεύονται μὲ τοὺς φλοιούς των, κατὰ τὸν ἰρλανδικὸν τρόπον.

Τελευταῖον, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα τῆς τροφῆς, τὰ ὁποῖα προάγουσι τὰς φυσικὰς ζωτικὰς μεταβολὰς, ἀλλὰ δὲν φθάνουσι τὰ ἴδια ν' ἀποτελέσωσι μέρος τοῦ σώματος, ἢ τοῦλάχιστον δὲν συμμετέχουσι κατὰ μέγα μέρος εἰς τοῦτο. Τοιαῦτα εἶνε τὸ τσάι, ὁ καφές καὶ ἡ τσοκολάτα· τὰ πνευματώδη ποτά· τὰ ναρκωτικά· καὶ τέλος, τὰ ἀρώματα καὶ τὰ ἡδύσματα. Δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν τὴν χρῆσιν

τῶν εἰδῶν τούτων μὲ τὴν τοῦ ἐλαίου εἰς τὴν στίλβωσιν διαφόρων μερῶν τῆς ἀτμομηχανῆς. Διότι, καθὼς τὸ ἔλαιον οὔτε τοῦ θερμαντικοῦ οὔτε τοῦ ρευστικοῦ τῆς ἀτμομηχανῆς ἀποτελεῖ μέρος, οὔτε χρησιμεύει ν' ἀναπληροῖ τὸ φθειρόμενον ὑλικὸν ἐξ οὗ εἶνε κατεσκευασμένη, ἀλλ' ὅμως συντελεῖ εἰς τὸ νὰ καθιστᾷ τὰς κινήσεις τῆς μηχανῆς ὀμαλωτέρας καὶ ἀνυσιμωτέρας, οὕτω καὶ τὰ εἶδη τῆς τροφῆς περὶ ὧν ὁ λόγος οὔτε θερμαντικὰ εἶνε οὔτε σαρκωτικὰ, οὔτε χρησιμεύουσι ν' ἀναπληρωσῶσι κατὰ πολὺ τὰ ὀρυκτοειδῆ συστατικὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχ ἤττον ἐμποιοῦσιν αἰσθημα ἀναψυχῆς καὶ δρόσου μετ' ἀνανεώσεως τῆς εὐρωστίας. Δύσκολον νὰ ὀρίσῃ τις κατὰ ποῖον ἀκριβῶς τρόπον παράγονται τ' ἀποτελέσματα ταῦτα, ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ περὶ τοῦ ὅτι πράγματι εἶνε ἀποδοτέα εἰς τὰ εἶδη τῆς τροφῆς, εἰς τὰ ὅποια ἀνεφέραμεν αὐτά.

Τὸ τσάι, ὁ καφῆς καὶ τὸ κακάον ὀφείλουσι τὴν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐπιρροὴν των εἰς τὴν παρουσίαν οὐσίας τινὸς ἣτις ἔλαβε τὰ διάφορα ὀνόματα τείνη, καφεΐνη καὶ τεοβρωμίνη. Αὕτη ταυτίζεται τὴν σύνθεσιν μὲ τὴν πεπερίνην, τὸ κυριώτερον ἄρτυμα τοῦ πεπέρεως. Δύναται ν' ἀποχωρισθῇ ἐν σχήματι ἀβρολεύκων, μεταξωδῶν κρυστάλλων, ἐχόντων πικρὰν γεῦσιν. Εἰς τὴν συγκεντρωμένην δυνάμιν τῆς ἢ οὐσία αὕτη εἶνε δηλητηριώδης, καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην πρέπει ν' ἀποδοθῶσι τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τὰ ἐπερχόμενα ἐκ τῆς παραπολὺ ἐλευθέρας χρήσεως δυνατοῦ τείου ἢ καφέ. Ἐν τούτοις, τὰ παραδείγματα τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων ἐκ τῆς χρήσεως « τοῦ κυπέλλου τὸ ὅποῖον εὐφραίνει ἀλλὰ δὲν μεθύσκει » εἶνε ὀλίγα καὶ σπάνια, ἐνῶ τὰ εὐεργετήματα τὰ ἐκπηγάζοντα ἐκ τούτου εἶνε πανθομολογούμενα. Ἐβεβαιώθη δὲ πράγματι ὅτι οὐδὲν ἔθνος τὸ ὅποῖον ἤρχισε νὰ κάμνῃ χρῆσιν τείου, καφέ καὶ τσοκολάτας ἐγκατέλιπέ ποτε τὴν συνήθειαν καὶ δὲν χρειάζεται ἰσχυρότερον τεκμήριον τῆς ἀξίας τῶν εἰδῶν τούτων τροφῆς.

Περὶ τῶν πνευματωδῶν ποτῶν ἀδύνατον νὰ ὀμιλήσωμεν τόσον εὐνοϊκῶς. Γίνεται χρῆσις τούτων τόσον πολλή ὅσον καὶ τοῦ τείου καὶ τοῦ καφέ ὑμνήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ ἐχαιρετίσθησαν ὡς ἔμβλημα παντός τοῦ φαῖδρου καὶ τοῦ συμποτικοῦ. Καὶ ὅμως μικρὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ἐὰν γείνη ἰσολογισμὸς μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν ὅσα ἐκαρπώθη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν χρῆσιν των, τὰ τελευτῶν θὰ εὐρεθῶσι μεγάλως ὑπερβάλλοντα. Ἡ θεωρία ὅμως τῶν κακῶν

τούτων ἀνήκει εἰς τὸν ἠθικολόγον καὶ ὄχι εἰς τὸν φυσιολόγον. Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἔχω ἀπλῶς νὰ θεωρήσω ἐνταῦθα τὰ πνευματώδη ποτὰ ὡς ἄρθρα τροφῆς. Μικρὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι, ὅταν γίνεται χρῆσις τούτων μετὰ προφυλάξεως καὶ διακρίσεως, παρέχουσιν εἰς τινὰς περιπτώσεις σπουδαῖον βοήθημα εἰς ἐκεῖνα τὰ ἄρθρα, τὰ ὅποια ἐφαρμόζονται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς σωματικῆς φθορᾶς. Χωρὶς νὰ τρέφωσιν ἀπολύτως τὸ σῶμα, φέρουσι τελικῶς πρὸς τὸ τέλος τοῦτο ἐνισχύοντα τοὺς πεπτικούς τρόπους τοὺς ἀποβαίνοντας εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν θρεπτικῶν εἰδῶν. Ἄλλ' ἡ ποσότης τοῦ οἰνοπνεύματος ἢ ἀπαιτούμενη πρὸς τοῦτο εἶνε πολὺ ὀλιγωτέρα ἢ ὅση συνήθως λαμβάνεται καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ἐγκρατεῖς καλουμένους. Εἶνε ὡσαύτως βέβαιον ὅτι κάμνουσι χρῆσιν πνευματωδῶν ποτῶν χιλιάδες ἀνθρώπων οἵτινες δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τούτων, καὶ οἵτινες θὰ ἦσαν καλλίτερα χωρὶς αὐτά. Ἐκεῖνοι οἵτινες τὰ μέγιστα χρειάζονται ταῦτα εἶνε οἱ διάγοντες μελετητικὸν καθιστικὸν βίον καὶ πάλιν οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι ὑποφέρουσι τὰ μέγιστα ἐκ τῆς καταχρήσεως τῶν πνευματωδῶν ποτῶν.

Μένει νὰ κάμω παρατηρήσεις τινὰς περὶ τινῶν πραγμάτων ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τῆς τροφῆς.

Ἄνθρωποι τινες πίπτουσι εἰς τὴν ἔξιν νὰ λαμβάνωσιν ὑπερβολικὴν ποσότητα τροφῆς ὄχι ἐξ ἀπληστίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι μέγα ποσὸν τροφῆς ἀναγκαῖοι πρὸς διατήρησιν τῆς ρώμης των. Οὕτω παραφορτώνουσι τὰ πεπτικά ὄργανα, καὶ ὄχι μόνον ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ των, ἀλλ' ἀδυνατίζουν ἀντὶ νὰ δυναμώσωσι τὸ σύστημα. Δεινοτάτη μάλιστα εἶνε ἡ πλάνη εἰς τὴν ὑποπίπτουσι πρόσωπα ἐπισφαλοῦς ὑγείας, νὰ καταπίνωσι (δὲν δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν ἄλλην λέξιν, διότι τὰ πεπτικά ὄργανα ἀρνοῦνται ἀντικρως ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ σώματος) μεγάλας ποσότητας συγκεντρωμένου τινὸς εἶδους τροφῆς, οἷας καὶ ὁ ἰσχυρότατος στόμαχος δὲν θὰ ἐχῶνευεν ἐν τοιαύτῃ μορφῇ. Ἐγνώρισα ἄνθρωπον τινὰ ὅστις, καίτοι πάσχων ἐξ ἀσθενείας ἀπαιτούσης τὴν ἀπλουστέραν καὶ μαλακωτέραν τροφήν, ἐξέλεγεν ὡς κατάλληλον δι' αὐτὸν πρόγευμα προβατίους πλευράς καὶ μέλινα ζῦθον τῆς φιάλης, λέγων ὅτι εἶχε μεγαλειτέραν ἀνάγκην ὑποστηρίξεως ἀπὸ τοὺς ὑγιεστεροὺς αὐτοῦ ἀνθρώπους. Οὗτος ἀπῆτει ἀπλῶς ἀπὸ τὰ ἀσθενῆ πεπτικά ὄργανά του νὰ ἐκτελέσωσιν ἔργον, τὸ ὅποῖον θὰ ἐπεβάρυνε τὰς πεπτικὰς δυνάμεις τοῦ ρωμαλεωτέρου γεωργοῦ, τοῦ ἐργαζομένου ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ πολλὰς ὥρας καθ' ἑκάστην.

Ἄφ' ἐτέρου, υπεράγαν ἐγκρατῆς διαίτα εἶνε τόσο σφαιερὰ κατ' ἀρχὴν ὅσον καὶ διαίτα ὑπερπηδῶσα τὰς φυσικὰς ἀπαιτήσεις. Διαίτα ἄγαν λιτὴ εἶνε ἴσως ὄχι τόσο ἐπικίνδυνος ὅσον ἐπίμονος ἀποχὴ ἀπὸ τὴν χρῆσιν ἀναγκαίων τινῶν εἰδῶν τροφῆς. Ἡ φύσις ἐν γένει μᾶς ἐμποδίζει τοῦ νὰ βλάψωμεν ἡμᾶς αὐτούς, ἐλαττοῦντες ἀφρόνως τὴν δόσιν τῆς τροφῆς ἧς μετέχομεν. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶνε πάντοτε ἐξ ἴσου ἀποφασιστικὴ εἰς τὰς παραινήσεις τῆς ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῆς τροφῆς μας. Ἀνθρωπὸς τις δύναται νὰ βλάπτῃ τὴν ὑγείαν του δι' ἐλλείμματος ἐκ τῆς ποσότητος ἢ τῆς θερμαντικῆς ἢ τῆς σαρκωτικῆς τροφῆς τὴν ὁποίαν καταναλίσκει, καὶ ὅμως νὰ μὴ γνωρίζῃ τίποτε περὶ τῆς αἰτίας τοῦ κακοῦ. Δύναται ἐπίσης νὰ σημειωθῇ, ὅτι συστηματικὴ ἐγκράτεια, ἢ ὡς πρὸς τὴν ποσότητα ἢ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῆς τροφῆς, εἶνε πολὺ κινδυνωδεστέρα ἐκτάκτου νηστείας. Τῶ ὄντι, δὲν εἶνε ἐν γένει ἐπιβλαβὴς ἢ ν' ἀπέχωμεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀπὸ ἰδιαίτερα ἄρθρα ἢ εἶδη τροφῆς, ἢ νὰ μένωμεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας πέραν τοῦ συνήθους μεταξὺ γευμάτων διαλείμματος, ἄνευ οἰασδῆποτε τροφῆς. Τοῦναντίον, ὄφελος προσγίνεται πολλάκις ἐξ ἀμφοτέρων τούτων. Ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς συνήθιζε ν' ἀποδίδῃ τὴν καλὴν ὑγείαν, ἣν ἔχαιρεν εἰς τὴν συνήθειαν τοῦ ν' ἀπέχῃ ἐπὶ μίαν ἡμέραν, ἅπαξ τοῦ μηνός, ἀπὸ πάσης τροφῆς· καὶ πολλοὶ εὔρον εὐεργετικὰς τὰς διατάξεις τῆς χριστιανικῆς νηστείας. Κατὰ κανόνα ὅμως, ἀλλαγὴ διαίτης εἶνε ἀσφαλέστερον μέτρον ἀπὸ τὴν περιοδικὴν νηστείαν ἢ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς θερμαντικῆς ἢ σαρκωτικῆς τροφῆς. Περαιόντες, δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν, ὅτι οἱ νέοι δὲν πρέπει, ἄνευ ἰατρικῆς συμβουλῆς, νὰ νηστεύσωσιν ἢ ν' ἀπέχωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπὸ τῶν σπουδαιότερων εἰδῶν τροφῆς, διότι πολλάκις σοβαρὰ βλάβη προσγίνεται ἐκ τούτου εἰς τὰ πεπτικὰ ὄργανα.

Ἡ ΑΜΕΡΙΚΗ, ΑΧΑΝΗΣ ΧΩΡΑ

Ο ΟΙΚΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ.—Ἡ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΜΟΝΑΡΧΙΑ.
—Ἡ ΦΑΙΔΡΟΤΗΣ ΚΑΙ Ἡ ΕΥΘΥΜΙΑ.—
Αἱ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΡΕΪΒ

Αἱ δύο ἰσχυρόταται δυνάμεις αἱ ἐνεργοῦσαι εἰς τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου καὶ κρίνουσαι τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς, εἶνε ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ οἰκιακὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸν γνήσιον καὶ συστατικὸν ἰδεώδη τύπον του, ὁ οἰκιακὸς βίος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὑπέρτατόν τι. Εἶνε κατ' οὐσίαν ἡ μεγίστη δύναμις, λέγει ὁ καθηγητῆς Λέιτων, εἰς τὸ πρόγραμμα ἑνὸς λαοῦ διὰ τὸ γενικὸν καλὸν του, καὶ εἰς τὰς διαφόρους ὀψεις του θέμα ἀρκετὰ εὐρὺ ὥστε ν' ἀπασχολήσῃ τὴν προσοχὴν μας διαρκῶς μέχρι τέλους. Λυπηρὸν ὅτι εἰς τὰ τόσα περὶ Ἀμερικῆς βιβλία μικρὸν ἢ οὐδὲν ἐλέχθη περὶ τοῦ οἰκιακοῦ βίου ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Ὑπάρχει χώρος, τολμῶμεν νὰ υποθέσωμεν, διὰ βιβλίον ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου θέματος, καὶ εἰς τὰς χεῖρας δεξιῶν συγγραφέως, τοιοῦτον βιβλίον θὰ προσέφερε πολὺτιμον ἐκδούλευσιν εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ θὰ εὔρισκε πολλοὺς προθύμους ἀναγνώστας.

Μετὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον, ἅμα ἐπιστρέψας οἰκαδε, ὁ περίφημος Ἀμερικανὸς ἱεροκῆρυξ Μπῆτσερ εἶπε, προσφωνῶν συνάθροισίν τινα τῶν φίλων του, ὅτι οὐδὲν τὸν ἐξέπληξε περισσότερο ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ μεταξὺ τῶν νοημονεστέρων ἀνθρώπων περὶ τοῦ οἰκιακοῦ βίου ἐν Ἀμερικῇ· καὶ

προσέθηκεν ὅτι ἀπολύτως οὔτε εἰς εἰς τοὺς εἰκοσιν ἐν Εὐρώπῃ γνωρίζει τίποτε περὶ τῶν Ἀμερικανῶν. Ὄταν ὁ φίλος μου Γ. Σκότ ἐκ Βροῦκλυν μοι ἀνεκοίνωσε τοῦτο, με' ἠρώτησε: Γίνεται; Πῶς σὰς φαίνεται ἡ ἄγνοια τῆς μητροπόλεως; Καὶ προσέθηκε φιλοπαιγμόνως: Πρέπει νὰ στείλωμεν ἐν ζευγος τηλεσκοπίων εἰς τὴν μητέρα πατρίδα, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κυττάξῃ πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ μᾶς ἴδῃ εἰς τὰς εὐτυχεῖς οἰκίας μας.

Ἡ περὶ τῆς ὀ λόγος ἄγνοια δύναται νὰ ἐξηγηθῇ οὕτω πως: οἱ περιηγηταὶ οἱ γράφοντες περὶ Ἀμερικῆς μᾶς διηγοῦνται πάντοτε ὅτι οἱ ἐξάδελφοί μας ἐκεῖ κατοικοῦσιν εἰς ξενοδοχεῖα καὶ εἰς οἰκοτροφεία. Ἄλλ' ὅταν μᾶς λέγουν τοῦτο, δὲν ἐννοοῦσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει οἰκιακὸς βίος ἐν τῇ χώρῃ. Εἶνε ἀληθές ὅτι πολλοὶ ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ ζῶσιν εἰς ξενοδοχεῖα καὶ οἰκοτροφεία, ἀλλ' εἶνε ἐπίσης ἀληθές ὅτι ἀμύητοι ζῶσιν εἰς τὰς ἰδίας οἰκίας των, καὶ ὅτι, εἴτε ἐξωθεν τὰς θεωρήσῃ τις εἴτε ἔσωθεν, αἱ οἰκίαι αὐταὶ ὑπερβάλλουσιν εἰς καλλονὴν, εὐμάρειαν καὶ ἀναπαυτικότητα τὰς οἰκίας ἄλλων χωρῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν παλαιὸν κόσμον, οὐδεμία σύγκρισις ὑπάρχει. Καὶ τοῦτο δι' ἓνα λόγον, ὅτι δὲν ἔχομεν τὰς ἀνέσεις τοῦ χώρου, εἰμὴ ὑπό τινος ὄρου, οὐδ' ἔχομεν τὰ χρήματα καὶ τὸν ἄφθονον πλοῦτον ὃν ἔχουσιν οἱ Ἀμερικανοί, οὔτε τὴν μόρφωσιν καὶ φιλοκαλίαν, ἐκτὸς εἰς σπανίας περιστάσεις. Αἱ ἐργατικαὶ τάξεις μας εἶνε, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἐργατικὰς τάξεις τῆς Ἀμερικῆς, θλιβερώς στενοχωρημένα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, καὶ ὑστεροῦσι θλιβερώς εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως πάλην. Ὅπως ἔχουσι τὰ πράγματα, πῶς δύναται νὰ ἔχωσι μόρφωσιν καὶ φιλοκαλίαν; Πῶς δύναται νὰ εἶνε ἀγναὶ καὶ καλαί, ὅταν οἰκογένεια κατοικῶσιν εἰς ἓνα θάλαμον, ὡς ἀμνουσι χιλιάδες καὶ μυριάδες εἰς τὰς μεγαλοπόλεις μας; Ἄλλὰ, καθὼς ψάλλει εἰς τῶν νεωτέρων ποιητῶν: «Οἱ στενόχωροι φεύγουν τὸν παλαιὸν κόσμον, ὡς παραπολὺ παράξενον καὶ ρωμαντικόν, καὶ ὑπάγουν νὰ κτίσῃσι φωλεὰν πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ».

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀμερικὴν, συμφωνῶ μ' ἐκείνους οἵτινες μᾶς λέγουσιν ὅτι ἔχει καὶ τὴν σκοτεινὴν ὄψιν της. Αἱ μεγάλαὶ πόλεις ἔχουσιν ἀμαρτίας καὶ βάσανα ὑπερβολικά. Ἐπεσκέφθην μετὰ τοῦ κ. Δόγελς ἐν Νέῃ Ὑόρκῃ ἱκανὰς τοιαύτας ἀθλίας οἰκίας εἰς μίαν τῶν χειρίστων συνοικιῶν τῆς πόλεως. Ὡς πόρισμα τῶν ἐπισκέψεών μας, εὐκολον θὰ ἦτο νὰ γράψω καὶ ζωγραφίσω γραφικὴν εἰκόνα ἐνδείας, ἐξευτελισμοῦ, ρακῶν, κίσχους καὶ ἀταξίας, ἀλλὰ τοιαύτη περιγραφή, κατὰ τὴν ἐμὴν ἐκτί-

μησιν, οὐδέποτε ὠφελεῖ πολὺ, διότι ἄγει μονοτόνως τὸ πνεῦμα εἰς τὴν πηγὴν ἐξ ἧς προῆλθεν. Ἡ λαμπρὰ ὄψις τῶν πραγμάτων ἐν τῇ κοινῶνίᾳ εἶνε χιλιάκις ἀρεστοτέρα καὶ παραστατικὴ τοῦ ἀληθοῦς οἰκιακοῦ βίου πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ παρ' ὅσον εἶνε ἡ σκοτεινὴ ὄψις. Ἡ κυρία Στάου, ἡ συγγραφεὺς τῆς «Καλύβης τοῦ μπάρμπα-Θωμᾶ», ἡ ὁποία γνωρίζει ἀπ' αὐτὰ τὰ πράγματα, λέγει ὅτι ὁ οἰκιακὸς βίος εἰς τὰς Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς δὲν εἶνε τόσον σκοτεινὸς ὅσον τινὲς θέλουν νὰ τὸν παραστήσουν, ἀλλ' ἀγαθός, λαμπρὸς καὶ ὑγιής, μετὰ πλειοτέρας ἢ ὀλιγοτέρας ἀναπαυτικότητος καθ' ὅσον ἡ οἰκία τυγχάνει ἐπιμελείας ἢ ὀλιγοφρείται.

Ἐὰν ἔλθωμεν εἰς λεπτομερείας, ἡ οἰκία εἶνε ὠραία καὶ ἀνετος, οἱ θάλαμοι εἶνε κομψῶς εὐτρεπισμένοι, ἕκαστος κατὰ τὸν διάφορον χαρακτῆρά του. Ἐν γένει ὠραῖος πρασινόχρους διηθησιμὸς τάπητος καλύπτει τὸ πάτωμα, με' ἐμπετάσματα ἁρμονικοῦ χρώματος ἐπὶ τῶν τοίχων. Τὰ ἐπιπλα, κατὰ μέγα μέρος ἐκ δρυὸς καὶ πίτυος, εἶνε ἀβρᾶς καὶ ἐλαφροτέρας κατασκευῆς ἢ παρ' ἡμῖν. Αἱ κοσμηματογραφίαι γίνονται εἰς τὰς μεγαλειτέρας οἰκίας τοιοῦτω τρόπῳ, ὥστε ἡ ἁρμονία τῆς καλαισθησίας καὶ τοῦ χρώματος εἶνε ὁμοία με' ἀπαλὴν μουσικὴν. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἀγαπῶσιν ἰδίως τὴν γλυπτικὴν, καὶ θ' ἀπονεύωμεν αὐτοῖς τὴν ὀφειλομένην τιμὴν λέγοντες ὅτι ἡ σμίλευσις γίνεται παρ' αὐτοῖς ἐπιδεξίως, ἀβρᾶς καὶ χαριέντως, ὡς ἀρμόζει εἰς εὐφυᾶ, δραστήριον καὶ εὐφάνταστον λαόν. Εἰς τοὺς τοίχους τῶν θαλάμων πλουσίων καὶ πτωχῶν κρέμονται ἐκλεκτὰ κοσμήματα, εἰκόνες καὶ ζωγραφίαι· ἐδῶ κ' ἐκεῖ εἰς ἓνα θάλαμον δύναται νὰ ἴδῃ τις σχέδια πλήρη φιλοκαλίας, κείμενα μετ' εἰκονογραφιῶν καὶ ρητὰ σπανίας καλλονῆς. Εἰς τὰ παράθυρα ἄφθονα εἶνε τὰ ἄνθη, εὐδέστατα ἄνθη ποικίλων χρωμάτων, ὠραῖα ρόδα, ἴα καὶ γεράνια τῆς ἀβροτέρας χροιάς. Ἐπειτα, ἕκαστος ἐργατικὸς ἄνθρωπος ἔχει τὸν κῆπόν του, τὸν ὁποῖον ἐπιμελεῖται καὶ διατηρεῖ κάλλιστα. Ἐκαστος κῆπος τὸν ὁποῖον εἶδομεν, καὶ εἶδομεν πολλοὺς, μᾶς ἔθελξεν ὡς σπάνιον τεμάχιον τέχνης, ἐπιδεξιότητος καὶ φιλοκαλίας, χρησιμεύων ὅπως ὑποθάλη καὶ προάγῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ ὠφέλιμον, καὶ ὅπως συντελῇ εἰς τὸν μηδενισμόν τοῦ ἀσχήμου καὶ τοῦ ἀνωφελοῦς. Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκιῶν, βλέπομεν ὅτι οἱ κοιτῶνες εἶνε τέλειοι εἰς τὸ εἶδός των. Εἶνε τόσον δαπανηροί, ὠραῖοι καὶ κομψοὶ ὅσον καὶ πᾶς θάλαμος τῆς οἰκίας. Ἀμαυρὰ σκεπάσματα ἐπὶ τῶν κλινῶν σπανίως ἀπαντῶνται. Ἐνθυμούμεθα μόνον δύο

ἢ τρία εἰς ὅλας τὰς περιπλανήσεις μας, καὶ ταῦτα ἦσαν χρώματος φοινικιοῦ. Ἡ κλίνη εἶνε σχεδὸν ὅλη χαριέντως λευκή. Τὸ καλλωπιστήριον ἀφθονεῖ μύρων καὶ σάπωνος, ὡς παρατηρεῖ φίλος τις προσφάτως ἐπανακάμψας ἐκ τῶν Πολιτειῶν, καὶ εἶνε σπάταλον εἰς κάτοπτρα, ψήκτρας καὶ διαφόρους εὐκολίας στολισμοῦ. Ἐνὶ λόγῳ, οἱ Ἀμερικανοὶ ὡς λαὸς ἀπαιτοῦσι νὰ ἔχωσιν οἰκίαν ὅσον τὸ δυνατὸν ἄνετον καὶ μὲ ὅλας τὰς ἀναπαύσεις. Οὐδὲ εἶνε τοῦτο ἀπλῆ ὄνειρώδης εἰκὼν. Δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ὁποῖον εἰς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπιθυμῆ πρὸς οἰκιακὴν ἄνεσιν καὶ εὐμάρειαν, καὶ τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἀπέκτησεν ἤδη. Καὶ αὐταὶ αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ἔχουσι τὴν ἐκλεκτὴν βιβλιοθήκην των εἰς τὸ καλλίτερον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ὅπου, ἐὰν ὁ σύζυγος ἔχει διάθεσιν, δύναται ν' ἀποσυρθῆ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ δωματίου καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἐπαγωγὸν ἀνάγνωσιν καλοῦ βιβλίου.

Καὶ ἐκτὸς τούτου, ἡ μουσικὴ ὡς παρέχουσα βεβαίαν ἀπόλαυσιν καλλιεργεῖται λίαν κατ' οἶκον εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας. Ὡς οἱ Γερμανοὶ, οἱ Ἀμερικανοὶ ἀγαπῶσι τὸ ἄσμα καὶ ὅλα τὰ εἶδη τῆς ὄργανικῆς μουσικῆς. Ὑπάρχει ἐν Ἀμερικῇ θεσμὸς καλούμενος οἰκιακὴ συναυλία, ὅστις καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μέρος τοῦ οἰκιακοῦ βίου τῆς χώρας. Εἰς Οὐασινγκτῶνα, Βροῦκλιν καὶ Οὐορσέστερ παρευρέθημεν εἰς πολλὰς τοιαύτας ἐκτελέσεις, καὶ οὐκ ὀλίγην τέρψιν εὗρομεν ἐν αὐταῖς. Τὸ πιάνο, τὸ θαλαμικὸν ὄργανον, τὸ βιολίον καὶ ἡ κινύρα συνοδεύουσι τὸ ἄσμα· καὶ πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα ὅτι, δημοσίᾳ τε καὶ κατ' ἰδίαν, ἡ ἱερὰ μουσικὴ ἐν Ἀμερικῇ ἔχει τὴν πρωτοκαθεδρίαν· εἶνε εὐρύτερον διαδεδομένη ἀπὸ τὴν θύραθεν μουσικὴν. Ὁ Τρίττων, ἀνὴρ ὅστις ἔχει κῦρος εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν μουσικὴν, καὶ ἀξιοῖ ὅτι γνωρίζει τὴν μουσικὴν κλίσιν τῆς χώρας, ἐξαίρει τὸ γεγονός τοῦτο, καὶ ἡ πειρὰ μας ταυτίζεται μὲ τὴν ἰδικὴν του.

Εἰς τὸ τέλος μιᾶς τῶν συναυλιῶν τούτων, παρετήρησα πρὸς τινὰ νέον, ὅστις ἦτο ὁ κυριώτερος μουσουργὸς τῆς ἐσπέρας:

— Πόσον ὠραῖα τραγουδεῖτε καὶ παίζετε. Ἦτο ἀληθὴς ἐντρύφησις δι' ἡμᾶς.

— Μᾶς τιμᾶτε παραπολὺ, κύριε, εἶπεν, ἐπικροτοῦντες οὕτω τὰς πενιχρὰς προσπαθείας μας· ἀλλ' ἐπιτρέψατέ μοι νὰ παρατηρήσω ὅτι, ὡς λαὸν, ὑποθέτω, θὰ μᾶς εὗρητε ἐν Ἀμερικῇ ἔχοντας μουσικὴν κλίσιν.— Ἄλλ' ἴσως, ὑπέλαβεν εὐπροσῆγορός τις φιλομειδῆς ἐπιτήδειος καίτοι ἐκκεντρικὸς ἀνθρωπίσκος, ὁ Σκῶτος φίλος μας νὰ συμφωνῆ μὲ τὸν Κάρ-

λαῦλ, ὅστις ἔγραψεν ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ εἶνε αἱ μεγαλιέτεροι τρύπαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.— Ὅχι, βέβαια ὄχι, ἀπήντησα ἐγὼ· εἰξεύρετε ὅτι, ὅσον μέγας ἀνὴρ καὶ ἂν ἦτο, ὅταν ἐπιχειρῆ νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα τῶν λαῶν, ὁ Κάρλαῦλ δὲν ὀμιλεῖ πάντοτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς μαθηματικῆς ἀκριβείας.— Στοχάζομαι, ἔτσι εἶνε, εἶπε πρεσβύτερος τις· ἦτο βαθύνους, μὲ ὑψηλὰ χαρίσματα ἀνθρώπου, ὁ Κάρλαῦλ· τὰ συγγράμματά του εἶνε γεμάτα νοῦν, ἀλλ' ἡ φύσις του ἦτο ἄγαν σκληρὰ, δογματικὴ καὶ αἰσθηματικὴ, καὶ ἐπομένως ἡμεῖς ἐν Ἀμερικῇ νομίζομεν ὅτι ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον ὠφέλιμος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ πολλοὺς ὑποδεστέρους του.

Οἱ Ἀμερικανοὶ εἶνε εὐμενῆς, γενναιοφρῶν, φιλοξενος λαός. Τοῦτο εἶνε ἐκπληκτικὸν γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρός των, γνώρισμα, δὲν πρέπει νὰ ὀλιγορήσωμεν νὰ εἴπωμεν, τὸ ὁποῖον εἶνε ὑπεράνω καὶ ἐπέκεινα παντὸς ἐπαίνου. Εἶνε ἴσως ὁ εὐθυμότερος, ὁ πλέον εὐάρεστος καὶ θερμοκάρδιος τύπος λαοῦ, ὅταν φέρεται τις πρὸς αὐτοὺς ὡς πρέπει. Βεβαίως κανεὶς δὲν εἶνε προθυμότερος νὰ δεξιωθῆ ἓνα ξένον καὶ νὰ δεχθῆ αὐτὸν εἰς ὅλας τὰς ξενίας καὶ ἀναπαύσεις τοῦ οἴκου παρ' ὅσον εἶνε οἱ Ἀμερικανοί. Ἐχουσι τὸν τρόπον ν' ἀρέσκωσιν εἰς τοὺς ξένους καὶ νὰ προσελκύωσιν αὐτοὺς, διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶνε πάντοτε ἀδελφικῶς καὶ ἀνεπιτηδεύτως κοινωνικοὶ εἰς τοὺς τρόπους των, καὶ ὅλως ἀδέσμευτοι ἀπὸ προλήψεως σεμνοτυφίας καὶ ἐθιμοταξίας. Ἐτερος λόγος εἶνε, ἂν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ τὸ εἴπωμεν ἀζημίως, ὅτι δὲν ἐπιδεικνύουσι ποτὲ ἄκαιρον ζῆλον. Ἐνίοτε ὁ ζῆλος ἀποπλανᾶται καὶ καθίσταται φορτικότης ἢ κάθε ἄλλο πρᾶγμα παρὰ ἀρετῆ. Δι' ἄλλα σφάλματα δυνάμεθα νὰ μεμψώμεν τοὺς ἐξῦπνους ἐξαδέλφους μας, ἀλλ' ὄχι ποτὲ δι' αὐτό. Δυνατὸν νὰ ἐπιμένωσιν εἰς τὰ ἐπιχειρήματά των, νὰ εἶνε σκληροὶ καὶ σταθεροὶ ἐν ἀνάγκῃ· ἀλλ' εἶνε πάντοτε εἰλικρινεῖς μετ' εὐμενείας καὶ φυσικοὶ εἰς τὸ ἄκρον, κοινωνικοὶ καὶ φιλόφρονες. Ὁ οἰκιακὸς των βίος ἔχει, ὡς πρέπει νὰ ἔχη, πολλὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀγαθότητα ἐν ἑαυτῷ, καὶ μετέχει πολὺ τῆς ἀρετῆς τοῦ νὰ εἶνε εὐάρεστος, καθαρὸς καὶ φιλόστοργος. Πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ πρώτου τῶν ἰσχυρισμῶν μας τούτων, δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν ὅτι οἱ ὑπηρεταί, ὅταν τὸ ἐπιτρέπη ἡ εὐρυχωρία καὶ ἡ ἀνεσις τῆς οἰκίας, παρακᾶθηται εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν μὲ τὸν κύριον, τὴν κυρίαν καὶ τὰ τέκνα, ἔθιμον λίαν γενικὸν εἰς τινὰς τῶν Πολιτειῶν, καίτοι ἄγνωστον ἢ ἀνήκουστον εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Ἡ ἰδέα τοῦ περιορισμοῦ κατὰ τὰς προλήψεις τῶν κοινωνικῶν τάξεων σχεδὸν δὲν

υπάρχει. Ὁ κύριος, ἡ κυρία καὶ οἱ ὑπηρέται ἴστανται εἰς τὰς οἰκιακάς σχέσεις των ἀντιμέτωποι ἀλλήλων ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ὕψους τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡμεῖς ἐν Ἀγγλίᾳ εἶμεθα εὐρέως χωρισμένοι εἰς τάξεις, καὶ κρυπτόμεθα ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν Ἀμερικῇ δὲν ἔχει οὕτω. Οὐχ ἤττον, καὶ ὑπὸ πάσας τὰς συνθήκας, κ' ἐκεῖ ἀκόμη, ἡ κομφευσμένη κοινωνία τοῦ συρμοῦ ἀναφαίνεται καὶ ὑποθάλλει ἀριστοκρατικὰς τάσεις λίαν καταφανεῖς.

Ἄλλ' ἐὰν μεταβῶμεν ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν τάξεων εἰς τὰ περὶ ἐθίμων καὶ τρόπων καὶ κλίσεων, ἐὰν ὀμιλήσωμεν περὶ τῶν ἔξεων τῶν Ἀμερικανῶν ἐξαδέλφων μας, ὑπάρχει πρωτεύον τι γεγονός τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν οἰκιακὴν ζωὴν των, ὡς καὶ εἰς πᾶσαν φάσιν τοῦ Ἀμερικανικοῦ βίου, κἄποια ἀόριστος ἀνησυχία πνεύματος καὶ καρδίας, ἀκραιφνῆς παρ' αὐτοῖς ἀναμφιβόλως, ἀλλ' ὀλίγον τι ὑπερβολικῆ διὰ τὴν ἡμετέραν καλαισθησίαν· ἐν αἴσθημα πυρετώδες, τὸ ὁποῖον, ἄς εἴπωμεν, ἄνευ κοινωνικοῦ τινος ἢ ἠθικοῦ σεκταρισμοῦ, ἐπιβάλλεται εἰς πάντα Ἀμερικανὸν ὡς ἔξις καὶ ἔθιμον ἀποτελοῦν δύναμιν ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ. Ἡ ἀνησυχία αὕτη τῆς καρδίας, τῆς διανοίας καὶ τῆς κινήσεως, ἦτις, μὴ λησμονῶμεν, εἶνε φυσικωτάτη εἰς τὰς πολιτείας, καὶ ἐκπορεύεται ἐξ αὐτῆς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ αἵματος τοῦ νέου κόσμου, σημαίνει, ὡς ἐξηγεῖται ἀπὸ τὰ παμπάλαια ἔθιμα τῆς Ἀγγλίας, ἔλλειψιν τῆς ἡρέμου ἐκείνης ἀταραξίας, τῆς ἀξιοπρεπείας, τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς νομίζομεν οὐσιώδη εἰς τοὺς τρόπους ἀληθινοῦ τζέντελμαν.

Ἐὰν τοῦτο θεωρεῖται ἐλάττωμα εἰς τὰς καλὰς συναναστροφὰς ἐν τῷ παλαιῷ κόσμῳ, οἱ Ἀμερικανοὶ ἐξαδέλφοί μας δὲν ἐντρέπονται δι' αὐτό. Μᾶλλον ἐπιθυμοῦσι, γράφει ὁ Χάουελλ, νὰ γείνη γνωστὸν ὡς μέρος τοῦ κληρονομικοῦ των βίου καὶ τῆς διαθέσεως. Οἱ τρόποι των καὶ τὰ ἔθιμά των διὰ τὸν τέλειον τζέντελμαν διαφέρουσι τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ παραδεδεγμένων. Ὅπως ἐννοήσωμεν τοὺς κανόνας τῆς ἐθιμοταξίας των, ὀφείλομεν νὰ γνωρίσωμεν αὐτὸν τὸν λαόν, καὶ ἐμβλέπωμεν εἰς τὰ πράγματα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν των, ὄχι διὰ τῶν ἰδικῶν μας. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν διαφορὰν. Εἰς τὴν πατρίδα μας πᾶσα γνωριμία γίνεται διὰ τοῦ παραδεδεγμένου καὶ δικαιολογημένου ἐθίμου τῆς παρουσιάσεως ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον. Κάθε ἄλλο προσκρούει εἰς τὰ αἰσθημάτά μας καὶ δὲν θεωρεῖται πρέπον. « Τί ἀνοησία! », θὰ ἐπεφώνει Ἀμερικανός τις, καὶ εἶτα θὰ ἠρώτα: « Διατί ἓνας ἄνθρωπος νὰ περιμένῃ νὰ ὀμιλήσῃ εἰς ἄλλον ἐωσότου παρουσιασθῇ διὰ τρίτου; » Ἐὰν ἀπαντήσῃ: « Εἶνε τὸ

ἔθιμον τοῦ τόπου καὶ ὁ κοινωνικὸς τρόπος », ἐκεῖνος θὰ εἴπῃ: « Στοχάζομαι ὅτι τοῦτο θὰ ἔφερνε τὰ πράγματα πολὺ μακρὰ, καθὼς συνέβη ὅταν ἓνας κύριος εἶδεν ἄλλον κύριον νὰ πνίγεται, καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν βοηθήσῃ, διότι δὲν εἶχε τὴν τιμὴν νὰ τὸν γνωρίσῃ. »

Εἰς τὰ κα' ἀρῶς οἰκιακὰ πράγματα τὰ μᾶλλον ἀφορῶντα τὰς γυναῖκας, ἐλέχθη ὅτι δὲν εἶνε καλὰ οἰκονόμοι εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἀλλ' εἶνε σπάταλοι εἰς τὰ τοῦ οἴκου καὶ εἰς κάθε ἄλλο πρᾶγμα. Ὁ κ. Χίλλ, συγκρίνων αὐτὰς μὲ τὰς κυρίας τοῦ παλαιοῦ κόσμου (καὶ ἡ πειρὰ του πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ τὸν κάμνει ἄξιον ν' ἀκούηται μετὰ σεβασμοῦ), βεβαίῳ ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ μέγα σφάλμα των. Δὲν θ' ἀναλάβωμεν ἐνταῦθα τὴν συνηγορίαν των, οὐδ' εἶνε ἀνάγκη τούτου· ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ ἀμερικανίδες, ὅταν γενικῶς ὀμιλήσωμεν, εἶνε λίαν ἐπιτήδειοι εἰς τὰς χεῖρας καὶ εἰς τὰς κινήσεις πρὸς διεύθυνσιν τῶν οἰκιακῶν των ὑποθέσεων. Ἄλλ' ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ ἐκπέμπωμεν δίνας καπνοῦ εἰς τὸν ἄερα, ἄς μὴ ἀναμιγνύωμεθα εἰς πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἐννοοῦμεν. Τοσοῦτον μόνον ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἴπωμεν ὅτι, κατὰ τὸν Λήπ καὶ κατὰ τὴν κυρίαν Ἀρριέτην Στάου, ἡ ἐπὶ σπατάλη κατηγορία ἡ ἐκτοξευομένη κατὰ τῶν γυναικῶν τῆς Ἀμερικῆς εἶνε μᾶλλον προῖον προλήψεως ἢ ἀληθοῦς πείρας.

Ἡ μαγειρικὴ, ἄς εἴπωμεν, εἶνε πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ βραχεῖαν μείαν. Εὐτυχῶς, εἰς τὰς ἡμέρας ταύτας τῆς προόδου τῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ κόρη ἐν παρθενωγαγεῖν γνωρίζει πολλὰ περὶ αὐτῆς. Ἐν Ἀμερικῇ, οἱ Μαῦροι ἀσχολοῦνται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην. Γίνονται δὲ πρᾶγματι κάλλιοι μάγειροι. Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ξενοδοχεῖα, τὰ οἰκοτροφεία καὶ τὰς μεγάλας οἰκίας εὐρίσκει τις μαῦρον ἀρχιμάγειρον. Εἶνε πρᾶγματι δεινὸς εἰς τὴν τέχνην· ἐννοεῖ τὴν μαγειρικὴν τόσον καλὰ, ὡς ἐὰν ἦτο ἀρχαῖος Ἕλλην· δύναται νὰ μαγειρεύσῃ ἐν γεῦμα εἰς τὴν ἐντέλειαν, καὶ εἶνε τόσον βαθυμέριμος περὶ αὐτό, ὡς ἐὰν τὸ ἠτοίμαζε διὰ νὰ φθάσῃ ἡ κνίσσα εἰς τοὺς μυκτῆρας τῶν ἀρχαίων θεῶν.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ πένητος, μία παρατήρησις ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα. Ὅλοι γνωρίζομεν καὶ παραδεχόμεθα τί σημαίνει ἡ καθαριότης διὰ μίαν οἰκίαν. Ἐὰν περικυκλούμεθα ἀπὸ ρυπαρὰ πράγματα, λέγει ὁ Γεώργιος Δόσων, ὀλίγον κατ' ὀλίγον γινόμεθα ρυπαροί. Ἐν Ἀμερικῇ οὐδέποτε ρυπαρὰ πράγματα καὶ ἀτερπῆ θεάματα προσπίπτουσιν εἰς τὰς ὄψεις σας. Ἐν Ἀγγλίᾳ παρὰ τῇ αὐτῇ τάξει ἡ ρυπαρότης δυσκόλως

ἀποτρέπεται, διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ χώρου καὶ τῶν μέσων. Ἄς ὑπάγη ξένος νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πτωχότεραν οἰκίαν ἐν Ἀμερικῇ εἰς πᾶσαν ὥραν τῆς ἡμέρας, ἐὰν εἶνε ἀξία νὰ ὀνομασθῇ οἰκία, καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἴδῃ ἀγγεῖα κείμενα ἄπλυτα, ράκη καὶ σκουπίδια κυλιόμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ποτέ· καὶ ὁ λόγος εἶνε ὅτι πάντοτε εὐρίσκεται παραπλεύρως τοῦ μαγειρείου χώρισμά τι διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς πλυντήριο, ὅπου γίνεται ὅλη ἡ βάνουσος καὶ ἀπαραίτητος ἐργασία τῆς οἰκίας· καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ ἐστία τοῦ πτωχοῦ, ὡς ἡ τοῦ πλουσίου, εἶνε πάντοτε ἐλευθέρα, καθάριος καὶ ἄνετος.

Θεωρουμένων τῶν σπουδαίων σχέσεων τοῦ οἰκιακοῦ βίου ἐν Ἀμερικῇ, ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου δικαίως νομίζεται ἀνὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ὡς ἡ τελειότερα μορφή τῶν συστατικῶν αὐτοῦ στοιχείων. Ἀληθῶς, δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι πολλαὶ οἰκίαι ἀγάμων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ὅλαι δυνατὸν νὰ εἶνε λαμπραὶ, ἐλκυστικαί, καθαραὶ καὶ καλαί· ἀλλὰ δὲν ἔχομεν πρωτίστως ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τοιοῦτον οἰκιακὸν βίον, περιβεβλημένον τὴν καθαρότητα, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν στοργήν. Ἐν Ἀμερικῇ οἱ γάμοι εἶνε ἀντικείμενον μεγάλης ἐπιδείξεως. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπισκέψεώς μας εἰς τὸ Σικάγον, ἐνθυμοῦμαι τὸν γάμον τῆς κυρίας Βόρτων, νεαρᾶς γυναικὸς τοῦ κομψευομένου κόσμου· κατὰ τὰς δημοσιευθεῖσας περιγραφάς, ἐστάλησαν περὶ τὰς δύο χιλιάδας προσκλήσεις διὰ τὸν γάμον. Συνήθεια δὲ εἶνε εἰς τὰς Πολιτείας καὶ εἰς ὅλους τοὺς γάμους, ὁ τελὼν κληρικὸς νὰ λαμβάνῃ γενναῖον ἐπίδομα, ποικίλλον κατὰ τοὺς πόρους τῶν νυμφίων.

Ἐλέχθη ὅτι ἐν Ἀμερικῇ ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου δὲν τηρεῖται τόσον ἱερός, στενός καὶ ὑποχρεωτικός. Τοῦτο δυνατὸν ν' ἀληθεύῃ παρά τινι τάξει, ἀλλ' ἐν Ἀμερικῇ ἐν γένει ὁ γάμος ἀναγνωρίζεται καὶ τηρεῖται ὡς θεῖος θεσμὸς, ὡς γνησία ἔκφρασις ἢ κάτοπτρον τῆς χώρας, ἐν σχέσει πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Διατί τότε, ἐρωτᾷ ἡ κ. Ἐνσλεῦ, οἱ σύζυγοι χωρίζουσι τόσον εὐκόλως καὶ τόσον προθύμως τὰς συμβίας; Οἱ τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος ἠδύνατο ἐνταῦθα ν' ἀπαντήσωσι λέγοντες: «Τὰ παραδείγματα τοῦ διαζυγίου παρ' ἡμῖν, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς χώρας μας, δὲν εἶνε πολυαριθμότερα τῶν εἰς ἄλλας χώρας.» Ἡ Ἀμερικῇ, λέγει ὁ δόκτωρ Ἀββοτ, τηρεῖ τὴν ἰερότητα τοῦ γάμου καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ οἴκου, μ' ἓνα σύζυγον καὶ μίαν συμβίαν. Πῶς ἠδύνατο ἄλλως νὰ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα; Ἡ Ἀμερικῇ εἶνε ἄλθως χριστιανικὸν ἔθνος, περικυκλωμένη ἀπὸ ἐκκλησίας καὶ χρι-

στιανικοὺς θεσμοὺς, ὅλους ἐμπνέοντας εἰς τὸν λαὸν ἀνώτερον αἶσθημα, τὸ τοῦ ἱεροῦ, τοῦ καθαροῦ καὶ τοῦ ἀσπίλου.

Ὡς εἰκός, ὁ ἀναγνώστης θ' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὁ βίος ἐν τῷ Νέφ Κόσμφ διαφέρει τοῦ ἡμετέρου ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, εἰς τὰς σχέσεις τῆς χώρας καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ. Εἶνε ὑπὸ κοινωνικὴν ἔννοιαν πλέον ἐλεύθερος τοῦ ἰδικοῦ μας, ἀγλαώτερος καὶ ἐλκυστικώτερος. Ὁλη ἡ ζωὴ εἰς τὰς Πολιτείας εἶνε διάφορος τῆς ἡμετέρας· εἶνε οὐσιωδῶς συντονωτέρα, σημαντικῶς ραγδαioτέρα καὶ μᾶλλον προηγμένη. Ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν οἰκιακῶν πραγμάτων δύσκολον εἶνε νὰ εὕρῃ τις καλοὺς ὑπηρετάς. Ὅσον στεναὶ καὶ φιλικαὶ καὶ ἂν εἶνε αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων τάξεων, ἡ δυσκολία αὕτη ἀείποτε ὑπῆρξεν. Οἱ μισθοὶ τῶν ὑπηρετῶν εἶνε μεγάλοι ἐκεῖ· οἱ ὑπηρεταὶ εἶνε τόσον ἀνεξάρτητοι ὅσον φαντάζεσθε· δὲν ἀπαντῶσι κατὰ κανόνα εἰς τὸν ἥχον τοῦ κωδωνίσκου τῆς θύρας· δὲν βουρτζίζουν τὰ ὑποδήματα, ἔχουσιν ἰδιαιτέρους θαλάμους διὰ νὰ δέχωνται ἐπισκέπτας· ἐὰν ἡ κυρία τοὺς μαλώσῃ ἢ τοὺς εὕρῃ σφάλμα, ἀπορρίπτουσι τάχιστα τὴν θέσιν, καὶ εἶνε πάντοτε βέβαιοι ὅτι θὰ εὕρῳσιν ἄλλην εἰς μίαν ἢ δύο ἡμέρας. Τὸ πλύσιμον εἶνε ἐργασία σπανίως ἀπαντωμένη εἰς τὴν οἰκίαν, ἢ δι' ὑπηρετριῶν ἢ διὰ πλυντριάς. Ἐκάστη πόλις ἔχει τὰ πλυσταρεῖά της, κ' ἐκεῖ, ὅχι ἐν τῇ οἰκίᾳ, γίνεται τὸ πλύσιμον, τὸ κολλάρισμα καὶ τὸ σιδέρωμα. Τοῦτο, ἐνῶ εἶνε ἀνακούφισις διὰ τὰς ὑπηρετριάς, εἶνε συνάμα καὶ εὐκολία διὰ τὴν οἰκίαν ἀνὰ τὸ μείζον μέρος τῆς κοινωνίας.

Ἄλλ' ὅπως ἐκτιμήσῃ τις τὴν σύστασιν καὶ τοὺς ὅρους τοῦ οἴκου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζωὴν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἐργασίαν, πρέπει νὰ γνωρίσῃ ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ καρποῦνται περισσότερο ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν παρὰ ἡμεῖς· τουτέστι, τελεῖται πλειοτέρα ἐργασία ἐν Ἀμερικῇ ἢ ἐν Εὐρώπῃ. Ἐγείρονται πρωϊνότερα· ἀρχίζουν τὴν ἐργασίαν ἐνωρίτερα· κοιμῶνται ὀλιγώτερον δύο ὥρας· ἐργάζονται ἐπιπυνώτερον παρὰ ἐδῶ. Σχετικῶς πρὸς τοῦτο, ὁ κ. Μπλέιν, ἐκ Σικάγου, μοῦ ἔλεγε: «Στοχάζομαι, ἓνας ἄνθρωπος δικός μας, εἰς κάθε βιομηχανίαν ἢ ἐπάγγελμα, θὰ κάμνῃ τόσῃν ἐργασίαν εἰς δέκα χρόνους ὅσην εἰμπορεῖ νὰ κάμῃ ἓνας δικός σας εἰς τριάντα χρόνους.» Πῶς τοῦτο; Βέβαια, δι' ἓνα λόγον, ἡ ἀτμοσφαιρα τῆς Ἀμερικῆς εἶνε πολὺ ἐλαφροτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας, ὁ οὐρανὸς αἰθριώτερος παρὰ ἐδῶ, καὶ δὲν ὑπάρχει βᾶρος εἰς τὸν ἀέρα, δὲν ὑπάρχει αἶσθημα καμάτου καὶ ἐξαντλήσεως ὡς εἰς τὴν πατρίδα μας, ἐπομένως οἱ ἄνθρωποι οἱ τε διανοητικῶς καὶ οἱ σωματικῶς ἐργαζόμενοι,

δύνανται νὰ ἐκτελῶσι περισσοτέραν ἐργασίαν. Καὶ ἄς προσθέσωμεν ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ὅστις δὲν εἶνε ὀκνηρὸς ἢ μέθυσος θὰ ἐργασθῆ καλλίτερον ἐν τῷ νέῳ παρὰ ἐν τῷ παλαιῷ κόσμῳ. Διότι ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ δὲν ὑπάρχει περιορισμὸς καὶ δεσμὰ εἰς τὴν ἐργασίαν· δὲν γίνεται ἀπόπειρα πρὸς ὑπέρμετρον ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐργατικοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς περιστολὴν τοῦ προϊόντος τῶν χειρῶν του. Ἐπομένως πληρώνεται καλλίτερα, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε ἰκανὸς νὰ ἔχῃ καλλίτεραν οἰκίαν, ἀναπαυτικωτέραν καὶ κάλλιον εὐτρεπισμένην. Δύναται ἐπίσης νὰ τρέφῃται καλλίτερα, νὰ ἐνδύηται καλλίτερα, νὰ περιποιηθῆται καλλίτερα τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, καὶ ὁ ἴδιος ἔχει εὐθυμοτέραν διάθεσιν, καὶ δὲν εἶνε σκλάβος καὶ παρίας, οἷος θὰ ἦτο ἐν τῷ παλαιῷ κόσμῳ.

Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ διευθυντὴς μεγάλου ἰδρύματος διὰ νεάνιδας, μελετῶν τὰ ζητήματα τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, μοὶ ἔγραψεν ἐρωτῶν: «Εὐρετε εἰς τὰς περιηγήσεις σας ὅτι ὑπάρχει ἔθιμον ἐν Ἀμερικῇ, εἰς τὰς εὐπόρους οἰκογενείας, νὰ λαμβάνωσιν οἶνον κατὰ τὸ γεῦμα, καὶ νὰ τὸν ἔχωσι καθημερινῶς ἐπὶ τῆς τραπέζης;» Χαίρω διότι προὐβλήθη ἡ ἐρώτησις αὕτη, ἄλλως δυνατὸν νὰ παρέτρεχον τὸ κεφάλαιον τοῦτο.

Λοιπὸν, ἡ πεῖρά μου εἶνε αὕτη, καὶ ἀπάντησα εἰς τὸν ἐρωτῶντα σχεδὸν αὐτολεξεί:—Ἐν Ἀμερικῇ ἐπικρατεῖ ἰσχυρὸν αἰσθημα ἐγκρατείας εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, καὶ τούτου ἕνεκα, ἡ κλίσις τῆς χώρας εἶνε ἐναντία τῆς χρήσεως τοῦ οἴνου ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ γεύματος. Ἴσως οὔτε μία οἰκογένεια εἰς τὰς εἴκοσι ποιεῖται χρῆσιν τοῦ οἴνου καὶ ἐπομένως, ὡς παρατηρεῖ ὁ δόκτωρ Οὐίλλιαμς, ὁ ἰατρός καὶ τὰ φάρμακά του εἶνε εἰς ὀλιγωτέραν ζήτησιν παρὰ ἐδῶ. Εἰς ὅχι ὀλίγας οἰκογενείας, ἐν τοσοῦτῳ, ὅπου ἔλαβον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ δειπνήσω, εὗρον ὅτι οἱ κύριοι εἶχον τὴν συνήθειαν, εὐθὺς μετὰ τὸ γεῦμα, ν' ἀποσύρωνται εἰς ἄλλον θάλαμον, κ' ἐκεῖ ἐλάμβανον οἶνον ἢ καφὲν ἢ κατὶ δυνατώτερον, κατὰ τὴν κλίσιν καὶ τὰς ἐπιθυμίας των.

Ἀλλὰ μ' ἐρωτῶσι, τί γνωρίζω περὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἐν Ἀμερικῇ; Ἐκτελοῦσιν οἱ γονεῖς τὰ πρὸς τὰ τέκνα των χρέη καλῶς καὶ φρονίμως; Δυνατὸν νὰ διαφέρῃ κατὰ τόπους ἡ ἐκδοχὴ τοῦ «καλῶς καὶ φρονίμως». Ὁ ἔρωσ καὶ ἡ φιλοσοφία κείνται εἰς τὴν ρίζαν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, καὶ πρέπει νὰ εἶνε ἡ διέπουσα ἀρχὴ ἐν πάσῃ οἰκογενειακῇ διευθύνσει. Ἐν Ἀμερικῇ, ὁ οἰκογενειακὸς βίος ἔχει πολλὴν ἐλαστικότητα, πολλὴν ἐλευθερίαν, συνδυασμένην μετὰ φαιδρᾶς καὶ ἐορτασίου διαθέσεως χαρᾶς καὶ λαμπρότητος. Ἄλλ' ἡ ἐλευθερία

περὶ ἧς ὁ λόγος δὲν σημαίνει, ἐν εὐτάκτῳ οἰκίᾳ, ὅτι τὰ τέκνα εἶνε ἄνευ πειθαρχίας, καὶ ἀφίονται ὅλως ἀχαλίνωτα νὰ πράττωσι κατ' ἀρέσκειαν. Βεβαίως ὄχι· διότι τοῦτο θὰ ἦτο ἀκόλαστος ἐλευθερία, ἀναξία παντὸς οἴκου, καὶ θ' ἀπέβαινε μετὰ ἐνιαυτοὺς πρὸς λύπην καὶ ζημίαν τῶν τέκνων. Ἐν Ἀμερικῇ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ ἄριστοι γονεῖς δὲν εἶνε ἄνευ σφαλμάτων· ἀλλὰ βεβαίως προσπαθοῦσιν, ἐνῶ δίδουσι πολλὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς νέους, νὰ ἐμφυτεύωσιν εἰς τὸ πνεῦμά των τὰ αἰσθήματα τῆς εὐλαβοῦς φιλοστοργίας, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς θεοσεβείας, καὶ τὰς ἄλλας ἐκείνας ἀρετὰς, αἵτινες εἶνε εὐτυχεῖς, λαμπραὶ καὶ εὐφρημοὶ παρὰ τῇ κοινωνίᾳ.

Εἰς παμπόλλους οἰκίας τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθην κατὰ τὰς περιηγήσει μου, ἡ οἰκογενειακὴ προσευχὴ ἐγένετο τακτικὰ, ἂν ὄχι πάντοτε τὸ πρῶν, πάντοτε τὴν ἐσπέραν, καὶ ἐνωρὶς ἀκόμη, πρὶν ἀπέλθωσι πρὸς ὕπνον τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Κυριακὴν ἐν Ἀμερικῇ, καὶ πῶς αὕτη τηρεῖται ἐν τῇ χριστιανικῇ οἰκίᾳ, λέγομεν ὅτι τηρεῖται κατὰ τὴν ὑπερτέραν ἔννοιαν, οὐχὶ ὡς ἡμέρα μονοτονίας, ἢ φόβου καὶ περιορισμοῦ διὰ τὰ παιδιά, ἀλλ' ὡς ἡμέρα χαρᾶς, ἐλευθερίας καὶ πνευματικοῦ φωτισμοῦ, ἡμέρα ἣτις ἀναπτύσσει καὶ μεταδίδει εἰς τὴν καρδίαν τῶν μικρῶν τὴν καινὴν ἐκείνην καὶ χαροποιὸν δύναμιν ἣν ἐκόμισεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, ἣτις εἶνε πανταχοῦ ἡ χαρὰ καὶ ἡ σωτηρία τοῦ οἰκιακοῦ βίου.

Ἐπὶ πολὺ εἰς τὰς χριστιανικὰς οἰκίας, ἐν Νέῳ Ἀγγλίᾳ, ἦτο συνήθεια, ὡς ἐν τῷ παλαιῷ κόσμῳ, νὰ συνέρχεται ἡ οἰκογένεια τῷ Σαββάτῳ ἐσπέρας, ὅπως οἱ γονεῖς διδάξωσι τὰ τέκνα τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Πᾶν παιδίον ὀκταετὲς ἢ δεκαετὲς ὤφειλε νὰ λέγῃ τὴν κατήχησιν ἄνευ σφάλματος, καὶ καθ' ὅσον ἠῦξανε τῇ ἡλικίᾳ ὤφειλε ν' ἀπαντᾷ εἰς ἀκριβεῖς ἐρωτήσεις περὶ ὅλων τῶν πρεσβευομένων δογμάτων, καὶ νὰ εἶνε ἰκανὸν νὰ διδάσκῃ καὶ ἐξηγῇ ταῦτα εἰς ἄλλους. Ἄλλ' εἰς τὰς ἡμέρας μας οἱ χριστιανοὶ γονεῖς ἐν τῇ Ἀμερικῇ ἀποδίδουσι ὀλιγωτέραν βαρύτητα εἰς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν. Διὰ τὴν· Διότι ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν παρουσίαν καὶ δύναμιν «ὑψίστης χριστιανικῆς ἀγάπης», ὡς πνευματικωτέρας ἀξίας ἀπὸ τὰ δόγματα καὶ τὴν περὶ αὐτῶν διδασκαλίαν. Ὅχι ὅτι ἡ ὑγιὲς ἐκείνη καὶ πλήρης διδασκαλία περιφρονεῖται εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, ὡς θὰ μᾶς ἔκαμνόν τινες νὰ πιστεύσωμεν, ἀλλ' ἐν τῇ πρακτικῇ ὄψει οἱ Ἀμερικανοὶ θεωροῦσι τὴν θρησκείαν ὡς ζωὴν τὴν μέγιστην, τὴν εὐγενεστάτην καὶ

θειοτάτην ζωὴν ἥτις δύναται νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διαμορφώσῃ αὐτήν· καὶ διότι θεωροῦσι τὴν θρησκείαν ὡς οὖσαν ζωὴν ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Ἀιδίου Πνεύματος, συμπεραίνουσιν ὅτι ὄχι ἡ ἀπλὴ διδασκαλία ἀλλ' ἡ ἔμπνευσις τῆς ζωῆς ψυχῆς δύναται νὰ τὴν ἀποκαλύψῃ. Τούτων οὕτως ἐχόντων καὶ ὀρθῶς νοουμένων, ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης ἐπήγασαν αἱ βαθύτεραι σκέψεις καὶ αἱ εὐρύτεραι σκέψεις, αἵτινες οὕτως ἐμπνέουσι καὶ ὑπηρετοῦσιν εἰς τὴν πνοὴν τοῦ μεγάλου πνευματικοῦ κόσμου σήμερον.

Ἐν χριστιανικῇ οἰκίᾳ, λέγει ὁ ἐκ Νέας Ὑόρκης δόκτωρ Χώλλ (ταῦτα δὲ εἶνε ἄκραι προτεσταντικαὶ ἀμερικανικαὶ ἰδέαι, καὶ ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι μόνον χάριν περιεργείας τὰ παραθέτομεν) δὲν ὑπάρχει τίποτε πλέον ἐπιφοβὸν καὶ φυλακτέον ἀπὸ τὸν ἀπλοῦν τύπον τῆς θρησκείας. Εἶτα προσθέτει «καὶ τοῦτο λέγομεν μετὰ ζωηρᾶς συναίσθησεως τοῦ μεγάλου ἀγαθοῦ, τὸ ὅποιον ἔλαβε τὸ χριστιανικὸν μας ἔθνος ἀπὸ τοὺς τύπους καὶ τὰς μεθόδους τῆς θρησκευτικῆς ἐφαρμογῆς». Τὸ Πνεῦμα μόνον ἀναπαύει τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ ἀπαντᾷ μόνον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ εἰς τὸν τύπον ἐκεῖνον τῆς θρησκείας ἐν τῷ οἰκιακῷ κύκλῳ, ὅστις καθιστᾷ τὸν οἰκιακὸν βίον ἐλκυστικόν, ἀγλαόν καὶ εὐδαίμονα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν μορφήν τοῦ ὑψίστου χριστιανικοῦ ἔρωτος. Ἄνευ τοῦ χριστιανικοῦ τούτου ἔρωτος καὶ τῶν ἐνεργῶν ἐπιδράσεών του περὶ τὰς καρδίας καὶ τοὺς οἴκους τοῦ μεγάλου Ἀμερικανικοῦ ἔθνους, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔρωτες, αἱ τέρψεις καὶ αἱ ἀναπαύσεις, καὶ ἂν ἀφθονοῦσι, δὲν θὰ ἐπόριζον οἰκιακὴν εἰρήνην καὶ εὐτυχίαν. Ὅπόσαι οἰκίαι, ὠραῖαι εἰς τὸ ὄμμα, ἀβρῶς καὶ κομψῶς εὐτρεπισμένα, καθίστανται θλιβερῶς πικραὶ ἐν τῇ ἀγωγῇ τῶν τέκνων, σκηνὴ διχονοίας, διαπάλης καὶ θυμοῦ, δι' ἔλλειψιν τοιαύτης γενναίας, τρυφερᾶς, ἀληθοῦς ἀγάπης!

Ἐχω μόνον νὰ προσθέσω ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου, ὅτι εἰς τοὺς φιλοσόφους ἐκεῖνους, οἵτινες, μετὰ τὰς θεωρίας των, ἐπαγγέλλονται ὅτι θ' ἀναπλάσσωσι καὶ θὰ ὀδηγήσωσι τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν ἀληθῆ δι-εὐθύνσιν καὶ μόρφωσιν τοῦ οἴκου, μικρὰν ἢ οὐδεμίαν τρέφω συμπάθειαν. Ἡ φιλοσοφία ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ὡς θεωρία διὰ τὰς λύπας, τὴν ἀσθένειαν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ κόσμου δὲν εἶνε νέα. Ἐδοκιμάσθη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ὡς εὐαγγέλιον ἐλπίδος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ κατὰ τινὰ ἀνεπαίσθητον τρόπον ὁ σκοπὸς καὶ αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ κόσμου συστηματικῶς ἐκφεύγουσι τὴν λαβὴν τῆς. Ἀλοίμονον, λέγομεν μετ' ἔμ-

φάσεως, εἰς τὰ προσφιλέστατα ὄνειρα τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς ὅλας τὰς εὐγενεστάτας σκέψεις του! Ἄλλ' ἡ Ἀμερικὴ εὕρισκε τὴν ἐμπνεύσαν ἀρχὴν ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀγάπῃ· καὶ ἀφοῦ τὸ «εὐαγγέλιον τῆς ἐλπίδος», τὸ ὅποιον λαμβάνει ἡ Ἀμερικὴ, συνίσταται ὄχι εἰς διδασκαλίας καὶ δόγματα πρεσβευόμενα, οὔτε τόσον εἰς τὰς φαινὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τῆς ἐποχῆς, ὅσον εἰς τὴν ἔμπνευσιν τῆς ζωῆς ψυχῆς κοινωνούσης μετὰ ὑπερτέραν θέλησιν, δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι — καὶ ὁ ἀναγνώστης θὰ συμφωνήσῃ μετ' ἐμοῦ, ὅτι ἐν τῇ ὑψηλοτέρᾳ ταύτῃ πίστει, τῇ ἐκτεινομένῃ πέραν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, βλέπομεν τὸν οἰκιακὸν βίον χριστιανικῆς κοινωνίας ἐπιταχύνοντα τὴν συνειδήσιν, ψαύουσαν τὴν ζωὴν τοῦ παιδίου ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπάρξεώς του, καὶ οὕτω πως ἀποβαίνουσάν τι ὅμοιον μετὰ τὸν εὐγενέστατον καὶ ἀγιώτατον θεσμόν ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ἰσχυροτάτην δύναμιν καὶ τὸν παράγοντα τοῦ μεγάλου ἀνθρωπίνου κόσμου.

* *

Ἐφθάσαμεν τώρα σχεδὸν εἰς συμπέρασμα, ἀφοῦ διεσχίσσαμεν τὸ εὐρὺ πεδῖον, τὸ ἀνοίχθην πρὸ ἡμῶν ὅταν ἀνελάβομεν τὸ ἔργον τοῦτο. Ἐν ἀρχῇ λοιπὸν τοῦ τέλους, μᾶλλον ἢ ἐν τῷ τέλει, θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἴπωμεν πρὸς τὸν ἀναγνώστην, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ φίλους, ὅτι, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ ἔργου τούτου, ἠναγκάσθημεν νὰ παρατρέξωμεν τόπους τινὰς ἐξ ὧν περιηγήθημεν, ἢ ἄλλως νὰ βραχύνωμεν καὶ συντάμωμεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὴν διήγησίν μας. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ ἡ συντομία εἶνε ἡ εὐταξία τῶν χρόνων καθ' οὓς ζῶμεν, ἡ ἐπιτομὴ δυνατὸν νὰ εἶνε ἐδῶ φρονιμωτέρα τῆς διεξοδικότητος. Τίποτε ἐξ ὀλοκλήρου δὲν παρελείφθη, τὸ ὅποιον νὰ θεωρήθη οὐσιῶδες πρὸς ὀρθὴν παράστασιν τῶν περιηγήσεων τούτων, καὶ τίποτε ἐπιζημιῶς δὲν συνετμήθη. Ἄς πιστεύσωμεν τότε ὅτι ἀρκετὰ ἐγράφησαν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, καὶ ἐγράφησαν, ὡς δυνάμεθα φιλαλήθως νὰ βεβαιώσωμεν, ἄνευ μεροληψίας, ἐν πάσῃ ἐντιμότητι προθέσεων, μετὰ τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἰδέας τὰς παρουσιαζόμενας εἰς τὸ πνεῦμά μας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου μας ἀνὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ ἀχανῆ χώραν, τὴν Ἀμερικὴν.

Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης ὅστις μᾶς παρηκολούθησε νομίση ὅτι αἱ ἐντυπώσεις καὶ παρατηρήσεις μας ἐπὶ τῆς Ἀμερικῆς διαφέρουσι κατὰ τι ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων συγγραφέων, ἀπαντῶμεν, οὕτως ἔχει πράγματι. Τὸ τοι-

οὔτον ἐλέχθη καὶ ἐπηγγέθη ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἔργου, καὶ τοῦτο, δύναται νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἴπωμεν, ἔρχεται ὡς μέρος τῆς ἀμοιβῆς μας, καὶ ὡς καλὴ σύστασις τῆς ἀξίας καὶ τῆς φιλαληθείας τοῦ ἔργου. Πᾶς περιηγητὴς εἰς νέαν χώραν ἔχει ἴδιον τρόπον νὰ ἐποπτεύῃ τὰ πράγματα καὶ ἴδιον τρόπον νὰ περιηγήται. Ἐὰν ταξιδεύομεν, λέγει ὁ Κόμπτων, ὅταν τὰ σκότῃ τῆς νυκτὸς ἔπεσον ἐπὶ τῆς γῆς, ὅταν οἱ χαρακτῆρες τῆς χώρας περικαλύπτονται ἀπὸ τὴν ἐποπτείαν μας, ὀλίγον τι δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν. Ἄλλ' ἐὰν ταξιδεύομεν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος λάμπῃ καὶ ῥίπτῃ τὴν λάμψιν του ἐπὶ τῆς γῆς, τότε ἐπιφαίνονται οἱ χαρακτῆρες καὶ αἱ καλλοναὶ τῆς χώρας· καὶ αἱ καλλοναὶ αὗται, ἐὰν ἐπισύρῃσι τὸν θαυμασμόν μας ἐν καιρῷ, μένουσιν ἐντετυπωμένοι εἰς ἡμᾶς καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς.

Πρὶν διαπλεύσω τὸν Ἀτλαντικόν, δὲν εἶχον ἔννοιαν πόσον μεγάλη χώρα εἶνε πράγματι ἡ Ἀμερικὴ. Τὴν ἰδέαν τοῦ μεγέθους τῆς μόνον περιηγητῆς δύναται ν' ἀντιληφθῇ, ἐπομένως μαθήματα ταπεινώσεως ἐν τοῖς πρώτοις λαμβάνει τις ἅμα ἐπισκεπτόμενος τὴν χώραν. «Μανθάνει τις ἀπερχόμενος εἰς Ἀμερικὴν, λέγει εἰς συγγραφεύς, ὅτι ὁ κόσμος εἶνε κάπως μεγαλειότερος ἀπὸ ὅσον φαίνεται εἰς τὴν πατρίδα». Ἐπειτα, ἡ κοινωνία ἐκεῖ, καὶ αἱ ποικίλαι ὑποθέσεις τοῦ βίου ὡς ὑποκείμενα σκέψεως, εἶνε τόσο πολυμερεῖς ὥστε νὰ υπερβαίνωσι τὴν περιοχὴν τοῦ πνεύματος. Ὡς ἔδαφος ἡ Ἀμερικὴ εἶνε ἀπείρως μεγάλη· ἔπειτα ἡ ἀνάπτυξις τῆς καὶ ὁ πολιτισμὸς εἶνε τόσο ἀνεπτυγμένα, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία τῆς τόσο εὐρέα καὶ ἐκτεταμένα, τὸ κλίμα τῆς καὶ τὰ προϊόντα τῆς τόσο ὑγιεινὰ καὶ ποικίλα, αἱ πόλεις καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς τόσο μεγάλοι, καὶ ἡ παντοειδὴς κοινωνικὴ καὶ ὕλική πρόοδος τῆς τόσο ραγδαία καὶ εὐτυχής, ὥστε ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν, ἡ Ἀμερικὴ εἶνε κόσμος καθ' ἑαυτὴν· κόσμος ἐνδιαφέροντος, μελέτης καὶ θαυμασμοῦ· τὸ μέγιστον, τὸ προοδευτικώτατον, τὸ μάλιστα εὐελπί ἔθνος ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς, μὲ οἰωνοὺς μέλλοντος λαμπροτέρου καὶ καλλιτέρου ἀπὸ κάθε ἄλλο.

Σημαντικὴ ἐρώτησις ἐν σχέσει πρὸς τοῦτο μᾶς ὑπεβλήθη ὑπὸ τινος νέου, περὶ τὸ τέλος διαλέξεως εἰς τινὰ φιλολογικὸν σύλλογον τοῦ Ἀβερδὴν. «Ἄλλ' ὅταν ἡ Ἀμερικὴ ὑπερπληρωθῇ λαοῦ, καὶ ὅλοι οἱ πόροι τῆς καταναλωθῶσι, τί θὰ συμβῇ τότε;» Ναι, τῷ ὄντι, τί θὰ συμβῇ τότε; Ἀλλὰ πλείστα ἔτη θὰ παρέλθωσι πρὶν καταστῇ ἀναγκαῖον νὰ προβληθῇ τὸ ἐρώτημα τοῦτο, ἢ πρὶν τοιαύτη τις σκέψις ἔλθῃ νὰ ἐμ-

ποδίσῃ τοὺς νέους μας τοῦ νὰ διαπλέωσι τὸν Ἀτλαντικόν ὅπως ἐπιδιώξωσι τύχην ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ. Αἱ πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἀπεδείχθη ὅτι εἶνε τόσο εὐρεῖαι καὶ τόσο πλούσιαι, ὥστε νὰ θρέψωσιν ἐν ἀνέσει πληθυσμὸν 300 ἑκατομμυρίων ψυχῶν. Δὲν δύναται ἄρα νὰ ὑπερπληρωθῶσι καὶ μείνωσιν ἄνευ ἔλκυσμοῦ καὶ πόρων πρὶν παρέλθωσι πολλὰ γενεαί.

Ἄλλ' ἡ Ἀμερικὴ δὲν εἶνε μόνον πλουσία καὶ εὐρεῖα ὡς ἔδαφος, υπερτέρα δὲ καὶ θαυμασιώτερα εἰς τὰ προϊόντα τῆς ἀπὸ πᾶν ἔθνος ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἀλλ' ὅταν στρέψωμεν τοὺς λογισμοὺς μας εἰς τὸ μέλλον τῆς χώρας ἐκείνης καὶ εἰς ἀπώτερον χρόνον, ἡ Ἀμερικὴ ἔχει ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις ἐνεργοὺς ἐπιδράσεις, μοίρας ἰδικὰς τῆς, ἀνωτέρας καὶ ἰδιαζούσας· μοίρας αἰτινες θ' ἀντανακλώσι μεγαλεῖον καὶ εὐλογίαν ἐπὶ τῆς μελλούσης γενεᾶς, ὅταν ὁ κόσμος καθ' ὅλου ἐγγιχθῇ ὡς ὑπὸ ἀοράτου δυνάμεως, καὶ ὑψωθῇ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χαρᾶς, τὴν ὑπερόχως ὠραίαν, καὶ εἰς εἰρήνην τελείαν καὶ παγκόσμιον. Διότι τί εἶνε τὰ πράγματα; Ἡ Ἀμερικὴ εἶνε χώρα μὲ γονιμότητα ἐδάφους καὶ μὲ νοημοσύνην πληθυσμοῦ. Ἡ γῆ εἶνε ὠραία καὶ εὐφορος, ὁ λαὸς εἶνε χρηστός καὶ μορφωμένος· τὰ κοινὰ σχολεῖα τῆς Ἀμερικῆς, ἀπαράμιλλα ὡς σύστημα ἐκπαιδεύσεως, ἔχουσιν ἄμετρον ἐπιρροὴν εἰς τὸ νὰ καλλιεργῶσι τὸν λαόν καὶ συνδέωσιν αὐτὸν ὡς ἐν κοινωνικῷ παραδείσῳ, ἐυεργετοῦντα αὐτὸν ὡς οὐδέποτε ἔθνος εὐηργετήθη. Ἄλλη ἰσχυροτάτη ἐπιρροὴ ἐν Ἀμερικῇ εἶνε αὕτη· οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πτωχοὶ ἴστανται ὁμοῦ παραπλεύρως ἀλλήλων κατὰ τὴν κοινωνικὴν ἰσότητά καὶ τὰ προσωπικὰ ὠφελήματα. Δὲν ὑπάρχει αἰσθημα μικρότητος ἐκεῖ, οὔτε συγκρίσεως ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον, οὔτε κοινωνικοῦ περιορισμοῦ, οὔτε προλήψεως κοινωνικῶν τάξεων· τοῦτο δὲ εἶνε ἐν τῶν μεγίστων θαυμασίων τοῦ νέου κόσμου, καὶ ἐν τούτῳ δύναται νὰ εὐρεθῇ προφητεῖα τις περὶ τοῦ τί θ' ἀποβῇ μίαν ἡμέραν ἡ Ἀμερικὴ, σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῶν πόρων.

Ἀλλὰ καίτοι ἴσταμένη οὕτως ὑψηλὰ ἐν τῇ ὑπεροχῇ τῆς ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐν τῷ παλαιῷ κόσμῳ, πάλιν δὲ ἴσταται ἐν διαστάσει πρὸς ἡμᾶς· μᾶλλον τιμᾷ ἡμᾶς, προσκαλοῦσα τὸν λαόν μας πέραν τοῦ ὠκεανοῦ εἰς τὰς πλουσίας καὶ εὐφόρους χώρας τῆς ὅπως συμμετέχῃ τῶν προνομίων τῆς, ὅπως ζωογονῆται καὶ τρέφεται καὶ ἀπομυζᾷ ὑγίαν εἰς τὸ ἀνεξάντλητον ἔδαφός τῆς. Αἱ χιλιάδες καὶ μυριάδες, ὅσαι διέπλευσαν τὸν Ἀτλαντικόν, μετέσχον ἐλευθερίως τῶν πλεονεκτημάτων τούτων·

καὶ ἀκόμη ἢ πρόσκλησις πρὸς τοὺς λαοὺς μας ἐκ πολλῶν φωνῶν ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ εἶνε: «Ἐλθετε ἰὰ ζήσητε ὑπὸ τὸν ἡλιοφεγγῆ οὐρανὸν μας, ἐπὶ τῆς χλοερᾶς γῆς μας, ἐν μέσῳ δασῶν καὶ ποταμῶν, ἐὰν εἴσθε πρόθυμοι νὰ καλλιεργῆτε τὴν γῆν, καὶ δὲν θὰ μείνητε πτωχοί, ἀλλὰ ταχέως θὰ εὕρητε τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἀφθονίας ἐπαληθεύουσαν πράγματι». Ἐάν τις εἴπῃ, «Ζητοῦμεν συμβουλὴν», ἢ Ἀμερικὴ αὐτὴ δύναται ἄριστα νὰ τὴν δώσῃ· τὰ ἀτέρμονα ἐδάφη τῆς δὲν εἶνε κατὰ τὸ ἡμισυ κατεληγμένα. Ἐκατομμῦρια πλήθρων μένουσιν ἀκαλλιεργήτα περιμένοντα τὰς ἐργατικὰς χεῖρας, λιθαδίσιοι τόποι καὶ ὄχι δασώδεις, οἱ ὁποῖοι χρειάζονται μόνον καρδίαν θερμὴν καὶ εὐελπιν, δύο προθύμους χεῖρας καὶ ἓν ἄροτρον, ὅπως ἀποδώσωσι πλουσίαν ἀμοιβήν. Ἄλλ' ἄς μὴ στέλλωμεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν τοὺς νωθροὺς μικροῦπαλλήλους μας, τοὺς ἀχρήστους μικροπραγματευτὰς καὶ τοὺς ὀκνηροὺς ἐπαίτας. Ἡ Ἀμερικὴ δὲν θὰ ἀνοίξῃ τοὺς θησαυροὺς τῆς εἰς τοιοῦτους, οὐδ' ἐπιθυμεῖ κἄν τὴν γνωριμίαν των. Ἄλλ' εἰς ἀνθρώπους οἵτινες δύνανται νὰ ἐργασθῶσιν, εἰς τοὺς σκληραγωγημένους φίλους τῆς Δήμητρος, εἰς ὅλους ὅσοι εἶνε πρόθυμοι νὰ ὀργώσωσιν ἐπὶ τινὰ ἔτη τὴν γῆν, παρέχει ἐγκάρδιον ζενίαν.

Οἱ κύριοι Ἑλλίς καὶ Τὸδ, οἵτινες ἀπῆλθον ἐκ τοῦ παλαιοῦ κόσμου εἰς τὴν κομητείαν Ὁξφόρδης τοῦ Καναδᾶ, πρό τινων ἐτῶν, ἀμφότεροι σταθεροὶ καὶ δραστήριοι ἄνδρες, ἄς μοι ἐπιτραπῇ νὰ τὸ σημειώσω, μοι γράψουσι τὰ ἐξῆς: «Ἀποροῦμεν συχνὰ πῶς τόσον ὀλίγοι γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι μὲ μικρὸν κεφάλαιον ἔρχονται εἰς Καναδᾶν. Οἱ ἐργατικοὶ καὶ φιλόπονοι ἄνθρωποι πάντοτε ἐπιτυγχάνουσιν ἐδῶ, καὶ εἰς ὀλίγα ἔτη ἀποκτῶσι περιουσίαν. Ἐχομεν λαμπρὰν χώραν, ὑγιεινὸν κλίμα, ὠραίαν καὶ πλουσίαν γῆν, καὶ ταύτην εἰς μεγάλας ἐκτάσεις. Ἐπειτα ἔχομεν ὅλα τὰ ἄλλα πλεονεκτήματα, χρηστὴν κοινωνίαν, καλὰ ἐκκλησίας, καλὰ σχολεῖα καὶ πᾶσαν εὐκολίαν ὅπως καταστήσωμεν τὴν χώραν ἐλκυστικὴν καὶ εὐτυχῆ».

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀμερικὴν ὡς ἔθνος, τὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς Δημοκρατίας πρὸς τὴν Μοναρχίαν συχνὰ συζητοῦνται ἀπὸ ἄνδρας ἀντιπροσωπευτικούς, ὡς διὰ ν' ἀποδειχθῇ πόσον ἀπέχουσιν ἀλλήλων τὰ δύο πολιτεύματα. Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, εἶνε πολὺ ἐμφερέστερα καὶ ἐγγύτερα ἀλλήλων εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν των παρ' ὅσον κοινῶς νομίζεται. Ἐν Ἀμερικῇ ἐπικρατεῖ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα αἰρετὴ περιωρισμένη μοναρχία, καὶ παρ' ἡμῶν ἐπικρατεῖ κληρονομικὴ περιωρισμένη

μοναρχία. Ὅτι εἶνε καλὸν εἰς τὸ ἡμέτερον σύστημα, ἔχει τὸ ἀντίστοιχον ἐκεῖ· τὰ πολιτικὰ μας ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν μᾶς προσεγγίζουσι πρὸς ἐκείνους, κ' ἐκείνους πρὸς ἡμᾶς· «Ἄλλ' ὑπάρχει τὸ μειονέκτημα τοῦτο παρὰ τῇ μοναρχίᾳ, μοὶ εἶπε κελῶς πληροφορημένος Γιάγκης· ἢ ἔλλειψις ἐθνικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀτομικῆς ἰσότητος μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ ἀνδρῶς». Εἶτα λίαν σοβαρῶς προσέθηκε, «καὶ τὰ ἔξοδα τῆς Βασιλείσσης καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας»· τὰ ἔξοδα τῆς Βασιλείσσης καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας εἶνε τὸ μορμολύκειον, ἂν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφρασθῶμεν οὕτω, τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὅλων τῶν δημοκρατικῶν. Ἄλλὰ λησμονοῦσιν ἢ ἀγνοοῦσιν ὅτι ἡ πρόσδοδος ἐκ τῶν γαιῶν, τῆς ἰδιαιτέρας ἰδιοκτησίας τοῦ στέμματος, σχεδὸν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν δαπάνην δι' ἣν παραπονοῦνται. Διεβεβαίωσα περὶ τούτου τὸν φίλον μου, μὲ φράσεις φιλόφρονας καὶ εὐλαβεῖς, διότι ἦτο ἄνθρωπος πεπειραμένος περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ πολὺ πρεσβύτερός μου· ἀλλὰ μὲ ὅλα ὅσα τοῦ εἶπα, ἔσειε τὴν κεφαλὴν καὶ ἔμεινε, πιστεύω, ἀκλόνητος εἰς τὴν ἰδίαν πεποιθήσιν του, ὅτι ἡ μοναρχία εἶνε μεγάλη δαπάνη δι' ἓν ἔθνος. Ἄλλ' εἶμαι πεπεισμένος ὅτι σύγκρισις τῶν δαπανῶν τῆς Δημοκρατίας ἐν Ἀμερικῇ μὲ ὅλους τοὺς ἐμμίσθους προέδρους τῆς, τοὺς γερουσιαστὰς καὶ ὑπαλλήλους, θ' ἀπέβαινεν ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Ἀκολούθως, ὡς πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἀμερικανικοῦ συστήματος, καίτοι αἱ Πολιτεῖαι εἶνε σταθερῶς συνδεδεμέναι πρὸς ἀλλήλας, ὑπάρχουσι δυσχέρεια ἐν τῇ χώρᾳ· μεγάλα καὶ σοβαρά. Παραδείγματος χάριν, μία ἀλλαγὴ Προέδρου κάθε τέσσαρα ἔτη εἶνε καθ' ἑαυτὴν σπουδαιότατη ὑπόθεσις· ἀλλ' εἶνε πολὺ σπουδαιότερα ἀκόμη, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὰς πολλὰς χιλιάδας μεταβολῶν, αἵτινες συνοδεύουσι τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο. Αἱ μεταβολαὶ αὗται εἶνε εὐκαιρία ἐμπαθῶν συζητήσεων, πολιτικῆς διαμάχης, ἐξάψεως, ταραχῆς καὶ συγχύσεως ὑπερβαίνουσας πᾶσαν ἰδέαν ἢν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἡμεῖς ἐν τῷ παλαιῷ κόσμῳ· καὶ ἐὰν δὲν ἔθεωροῦμεν τοῦτο ὡς πολὺ ἐπιδρῶν ἐπὶ τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν ἐν Ἀμερικῇ, δὲν θὰ ἤμεθα φιλαλήθεις μάρτυρες τοῦ ὅτι εἶδομεν ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς χώρας ἐκείνης. Ἄλλ' ὅταν κοπάσῃ ἢ ἐκλογικὴ λαίλαψ, ὅλον τὸ ἔθνος εἰρηνεύει πάραυτα, καὶ ἀσφαλέστερον φῶς ἐκλάμπει ὅπως ὀδηγήσῃ τὸν δρόμον του. Εὐτυχῶς ἐν Βρετανίᾳ δὲν ὑπῆρξε μεταβολὴ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν. Ἡ Ἄνασσα ἐβασίλευσεν ἐπὶ μακρὸν, καὶ εἶθε ἐπὶ μακρὸν νὰ βασιλεύσῃ

ἀκόμη ἐπὶ τοῦ θριαμβευτικοῦ θρόνου ὅστις ἔσπειρε φῶς καὶ ἐλευθερίαν, εἰρήνην καὶ χαρὰν πολλαχοῦ τῆς γῆς. Μὲ καρδίαν καὶ φωνὴν, ἐν πάσῃ ὑποταγῇ, τιμῇ καὶ ἀφοσιώσει, ὅλοι οἱ Ἕλληνοὶ ἐπιφωνοῦσιν «ὁ Θεὸς σώζοι τὴν βασιλίссαν».

Ἀφοῦ ἐταξείδευσα πολλὰς χιλιάδας μιλίων ἀνὰ τὸν Καναδᾶν καὶ τὰς Πολιτείας, εὐρέθην δευτέραν φοράν εἰς Μοντρῆαλ. Πολλὰ οἰκογένειαι ἐκεῖ κατέστησαν τὴν διατριβὴν μου τερπνὴν ἅμα καὶ διδασκτικὴν. Οἱ κκ. Μόρφου, Σκότ καὶ Μγίλλ μοι ἔδειξαν ὅλα τὰ ἄξια ἐνδιαφέροντος εἰς τὴν πολυάσχολον καὶ ὡραίαν ἐκείνην πόλιν. Μὲ ὠδήγησαν προσέτι εἰς τινὰ τῶν ἀπωτέρων διαμερισμάτων τοῦ Κάτω Καναδᾶ, τὰ ὅποια εἶχομεν οὕτω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδωμεν ἐν ὄρα χειμῶνος, περιβεβλημένα λευκὴν ἐκ χιόνος στολὴν. Ἄλλ' ἀπέχω τοῦ νὰ διηγηθῶ λεπτομερείας περὶ τῆς διατριβῆς μου ταύτης, μνημονεύων μόνον ἐν ἐπιείσδιον τὸ ὅποιον ὀφείλω εἰς τινὰ φίλον ἐν Καναδᾶ. Πρὸ πεντηκονταετίας περίπου, ὅταν ἡ ἀγγλικὴ ἀρχὴ καὶ εὐθυμία ἦτο ὑποκείμενον περιζήτητον καὶ καλλιεργούμενον ὑπὸ μιᾶς τάξεως ὡς ὁ μέγας σκοπὸς τῆς ζωῆς, ἐπιστεύετο ὅτι οἱ Σκῶτοι ἦσαν τόσοι πεῖροι καὶ τόσοι ἄμοιροι ρωμαντικότητος, ὥστε νὰ μὴν ἔχωσι κόκκον εὐφύας οὐδὲ δῶρον εὐθυμίας, καὶ ὅτι σχεδὸν δὲν εἶχον τὴν ἀντίληψιν τοῦ εὐτραπέλου, τοῦλάχιστον ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς Ἕλληλους. Ἄλλ' εἰς ὅ,τι ἀναφερόμεθα κυρίως, κατ' αἴτησιν τοῦ ἐν Καναδᾶ φίλου μας, εἶνε τὸ ἐξῆς: Μίαν ἑσπέραν, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Τζὼν Μγίλλ, εἰς Μοντρῆαλ, φιλικὴ ὁμήγουρρις συνῆλθε πρὸς τιμὴν τοῦ γράφοντος, πρὶν ἀναχωρήσῃ ἐπιστρέφων εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον. Εἰς τὴν φιλικὴν ἐκείνην ὁμήγουρρι ἦτο παρὼν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνὴρ τις, ὅστις εἰσήγαγε τὸ ὑποκείμενον τοῦτο περὶ θυμηδίας καὶ εὐτραπελίας εἰς τὴν συνδιάλεξιν, καὶ μετ' ἰδιαιτέρας μνείας τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας. Εἶπεν ὅτι τὸ ὑποκείμενον συνεζητήθη κατὰ τὴν μορφήν ταύτην πρὸ ὀλίγων μόνον ἑβδομάδων ἐν Πιττσβούργῳ, ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ τῆς νεολαίας, καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς συζητήσεως (συζητήσεως εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος, μόνον, ὡς εἶπεν, ἀληθεῖς καὶ γνήσιοι Ἄμερικανοί) ἡ παλαιὰ Σκωτία ἐκέρδισεν εἴκοσι πρὸς δέκα ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας, ὡς κατέχουσα τὴν ὑψηλοτέραν καὶ βαθυτέραν δύναμιν τῆς ἀβιάστου εὐφυολογίας καὶ θυμηδίας. Εὐγε εἰς τὴν γηραιὰν Σκωτίαν! ἐπεφώνησάν τινες εὐγε ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Ἄμερικὴν! ἅς εἴπωμεν, διότι ἡ ἐτυμηγορία αὕτη τοῦ ἐν Πιττσβούργῳ συλλόγου δὲν ἀντιστρέφει τὰς γνώμας τὰς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον κρατούσας

περὶ ἡμῶν τῶν πεζῶν Σκώτων, καὶ δὲν διαθέτει κατ' ἀξίαν τοὺς Ἕλληλους γείτονάς μας; Πόθεν ἡ μετατροπὴ αὕτη διὰ τὴν παλαιὰν Σκωτίαν δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσωμεν. Ἄλλὰ τί ἀπαντᾷ ὁ Ἕλληλος ἀναγνώστης εἰς τὴν ἐτυμηγορίαν τοῦ ἐν Πιττσβούργῳ συλλόγου; Δυνατὸν βεβαίως ν' ἀποδώσῃ αὐτὴν εἰς ἀσύγγνωστον ἀμάθειαν ἢ εἰς ἀμερικανικὴν φάρσιν, ἢ δυνατὸν νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ ἐπιείσδιον ὡς δεῖγμα τῆς διπλωματίας τῶν Γιάγκιδων, προσαγόμενον εἰς τὸ μέσον ἐπὶ παρουσίᾳ Σκώτου. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡ γνώμη ἐνὸς ἀνθρώπου δὲν εἶνε ὀρθότερα ἀπὸ τὴν γνώμην ἄλλου ἀνθρώπου, ὡς λέγει ἡ παροιμία, δὲν θὰ φιλονικήσωμεν περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου, οὔτε θὰ λογομαχήσωμεν περὶ τῆς ἐξενεχθείσης ἐτυμηγορίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ μόνος Σκώτος ἐν τῇ ὁμηγουρρίᾳ ἦμην ἐγὼ, ὁ φίλος κ. Μγίλλ με παρεκάλεσε νὰ κάμω παρατηρήσεις τινὰς, ἐκφράζων ἐν παρόδῳ γνώμην. Εὐχαρίστως ἐνέδωκα εἰς τὴν παράκλησίν του, καίτοι, ὅσον καὶ ἂν ἐκολακεύθην ἀπὸ τὸ φιλοφρόνημα τῆς ἐν Πιττσβούργῳ λέσχης ὑπὲρ τῆς Σκωτίας, δὲν εἶχα τὴν ἀξίωσιν ν' ἀποφανθῶ γνώμην ἢ νὰ διαμφισβητήσω ἐπ' ἐλάχιστον τὴν τιμὴν τὴν ἀποδιδουμένην ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς τὴν Ἕλληνικὴν ἐν τῷ θέματι τούτῳ τῆς εὐφύας καὶ θυμηδίας.

Τὸ πρόβλημα τῆς προσαργήσεως ἀπὸ πολλοῦ ἀπησχόλησε τὰ πνεύματα τῶν πολιτευτῶν, τῶν δημοσίων ἀνδρῶν, καὶ τὰς στήλας τοῦ καθημερινοῦ τύπου. Πρέπει ὁ Καναδᾶς νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὰς Ἕνωμένας Πολιτείας; Εἶνε τὸ ἐρώτημα ὅπερ πολλοὶ ἔχουσι πρόχειρον ἐν Ἄμερικῇ. Εἰς τὰς περιηγήσεις μου εὗρον ὅτι οἱ Καναδοὶ εἶνε εὐχαριστημένοι νὰ μείνωσιν ὡς ἔχουσιν, οὐδ' ἐπιθυμοῦσι νὰ προσαρτηθῶσιν εἰς τὰς Ἕνωμένας Πολιτείας. Μάλιστα ἐναντιοῦνται εἰς τοῦτο λέγοντες: «ἀφήσατε τὴν προσάρτησιν κατὰ μέρος, διότι δὲν εἴμεθα ἀκόμη παρεσκευασμένοι νὰ ἐγχειρίσωμεν τὴν πατρίδα μας ὡς δῶρον εἰς τὰς Πολιτείας.» Ὅχι, μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἡ ἰδέα αὕτη, μοι εἶπε φιλόπατρις Καναδὸς, αὐτὸ δὲν θὰ τὸ κάμωμεν. Ὁ Καναδᾶς εἶνε μεγάλη χώρα. Ὁ πληθυσμὸς του εἶνε μικρὸς, ὅχι πολὺ μεγαλειότερος ἀπὸ τὸν τῆς Σκωτίας· ἀλλὰ τὸ ἔδαφός του εἶνε ἄπειρον· εἶνε πολὺ μεγαλειότερον ἀπὸ τὰς Ἕνωμένας Πολιτείας· ἔσχεν ἱστορίαν, καὶ θὰ ἔχη, πιστεύομεν, μέλλον.

Ἄλλ' ἐγνώσθη ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καναδᾶ, προσφάτως ἀκόμη, ἐν τῷ περὶ τῆς ἀλιείας συνεδρίῳ, παρουσίασεν εἰς τὴν ἐν Οὐασιγκτῶν Κυβέρνησιν, ἢ ἐπεθύμησε νὰ εἰσαγάγῃ, εἰδὸς τι ἀμοιβαιότητος μετὰ τὰς Ἕνωμένας Πολιτείας, ὡς βᾶσιν ἐμπορικῆς ἐνώσεως, καίτοι ἄνευ

ἐπιτυχίας. Τί σημαίνει ἡ ἐμπορικὴ αὕτη ἔνωσις; Ποῖα θὰ ἦσαν τὰ πλεονεκτήματά της; Μία ἀνταλλαγὴ ἐμπορίου, λέγουσι. Τότε ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα; Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐμπορικὴ ἔνωσις ἐμπερικλείει πολιτικὴν ἔνωσιν ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν· καὶ αὕτη πάλιν ἐνέχει, διὰ τοὺς ὄξυδερκεῖς παρατηρητὰς, πολλὰ ζητήματα σοβαρὰ καὶ βαθέα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τοιαύτη ἔνωσις. Ὁ κίνδυνος εἶνε, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν θὰ ἐπῆρχοντο τοιαῦται συμφωνίαι, μήπως τοῦτο διαρρήξῃ κατ' οὐσίαν πᾶσαν συνάφειαν μεταξὺ τοῦ Καναδᾶ καὶ τῆς μητροπόλεως, δι' ἐντελοῦς συγχωνεύσεως μὲ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Πολλοὶ θεωροῦσι τοῦτο ὡς τὸ τελικὸν πεπρωμένον τοῦ Καναδᾶ· ἀλλ' εἶνε δίκαιον νὰ προσθέσωμεν ὅτι αὐτοὶ οἱ Καναδοὶ διαμαρτύρονται κατὰ τῆς ἰδέας ταύτης ὡς ματαίας ὑποθέσεως. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, οἱ Καναδοὶ ἔχουσι λαμπρὰν χώραν, ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἰς τὸν Εἰρηνικόν, καὶ θαλασσίαν δύναμιν μεγίστης σπουδαιότητος, ἐνοῦσαν αὐτοὺς μὲ ὅλας τὰς χώρας καὶ τὰ βασίλεια τοῦ κόσμου. Εἶνε ἰσχυρὰ πεποιθήσεις πολλῶν ὅτι, ἐὰν σύστημα ἐλευθέρως ἀμοιβαιότητος ἐφηρμόζετο μεταξὺ τοῦ Καναδᾶ καὶ τῆς μητρὸς πατρίδος — σύστημα τὸ ὁποῖον θ' ἀπετέλει νέον κεφάλαιον τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας καὶ θὰ ἐπόριζεν ἀμοιβαῖον καὶ οὐσιῶδες ὄφελος — αἱ δύο χῶραι θὰ καθίσταντο σύμμαχοι ἠνωμένοι, ἡ μήτηρ χώρα θὰ ἐβοηθεῖτο μέγας, καὶ ὁ Καναδᾶς θὰ εἶχε στάδιον προκοπῆς τέως ἄγνωστον.

Τὸ ἔργον μας ἐτελείωσε τώρα. Περαινοῦντες, εἴμεθα εὐτυχεῖς νὰ εἴπωμεν διὰ βραχέων ὅτι ὑπάρχει στενὴ καὶ ἐπιστήθιος φιλία μεταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Μεγάλης Βρετανίας. Ὁ συνέχων ἡμᾶς δεσμός εἶνε τὸ αἶσθημα ὅτι εἴμεθα ἐν ἔθνος ὑπὸ δύο κυβερνήσεις. Γεννημένοι ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, ὁμιλοῦμεν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν· ἐμπνεόμεθα ἀπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ζῶμεν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χριστιανικοὺς νόμους· ἐμψυχούμεθα ἀπὸ τὰ αὐτὰ συμφέροντα, καὶ ἐπιδιώκομεν τὸ αὐτὸ στάδιον τοῦ ἐμπορίου, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλευθερίας· ὑπάρχομεν, δυνατὸν εἰπεῖν, κατὰ πάντα τρόπον ὡς ἐν ἔθνος καὶ εἰς λαός. Πᾶσα ρῆξις μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς Ἀμερικῆς θὰ ἦτο δεινὴ συμφορὰ.

Ἄλλ' ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι οὐδεμία πικρία, πάλῃ ἢ δυσφορία θὰ ἀναφυῇ ποτέ. Τὸ ζήτημα τῆς Ἀλαβάμας ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς παροδικὴν διάστασιν, ἀλλὰ τὸ δημόσιον αἶσθημα ἐν Ἀμερικῇ ὑπέστη πρὸ πολλοῦ πλήρη μεταβολήν, καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλησμονήθη τώρα ἐξ ὀλοκλήρου. Οὐδ' ἤκουσα ποτέ, καθ' ὅλας τὰς περιηγήσεις μου εἰς τὰς Ἠνω-

μένας Πολιτείας, ἐχθρικὴν λέξιν ἢ ὑπαινιγμὸν ριπτόμενον κατὰ τῆς παλαιᾶς χώρας. Ἠσθάνομην μάλιστα ὡς νὰ ἤμην εἰς τὴν οἰκίαν μου, καὶ ἔτυχον παντοῦ εὐμενοῦς καὶ ἐγκαρδίου ὑποδοχῆς. Τοῦτο ἀναγράφω ὡς ἰδίαν μου πείραν, μετ' εὐγνωμοσύνης, ὡς δεῖγμα τῆς ἐγκαρδίου φιλίας μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν· καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ἐξαιρετικὴ περίστασις· εἶνε κοινὸν πρὸς πάντα ταξειδιώτην ὅστις μεταβαίνει εἰς τὸν Νέον Κόσμον, ὅχι ὡς προκατειλημμένος καὶ δύσκολος ἐπικριτὴς ὅπως ὑποτιμήσῃ καὶ περιφρονήσῃ τὸν λαόν, ἀλλ' ὡς φίλος γνήσιος καὶ ἀληθῆς καὶ τρέφων ἐνδιαφέρον. Τοῦτο προσδοκῶσι καὶ οἱ Ἀμερικανοί· καὶ ἐνῶ εἶνε ὄξεις καὶ πρόθυμοι ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ παντὸς ἐπικριτοῦ, εἶνε λίαν εὐάρεστοι, φιλόφρονες καὶ ὑποχρεωτικοὶ πρὸς πάντα φίλον.

Καὶ οὕτω λήγει ἡ ἀναγραφὴ τῶν ἡμετέρων ἐντυπώσεων καὶ παρατηρήσεων περὶ Ἀμερικῆς καὶ Ἀμερικανῶν. Προσθέτομεν μόνον ὅτι ὁ διάπλους μας τῆς ἐπιστροφῆς ἐγένετο κατὰ Δεκέμβριον, καὶ κατὰ τὸν καλὸν πλοίαρχόν μας ἦτο «λαμπρὸν ἀρμένισμα πέρα-πέρα».

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΠΟΛΟΝ

(Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ συγγράμματος «ΤΕΡΗΝΑΙ
ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ»).

Ἡ εἰς τὰς ἀρκτικές θαλάσσας ἐκδρομὴ, ἡ ἐπανακάμψασα εἰς τὰς παραλίας μας τὸ φθινόπωρον τοῦ 1876, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς λύσασα ἀποφασιστικῶς τὸ ζήτημα ἂν ὁ Βόρειος Πόλος τῆς γῆς εἶνε προσιτός διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Σμιθίου Πορθμοῦ, ὃ οὐ ἦτις κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν δύναται νὰ ὀνομασθῆ ἡ Ἀμερικανικὴ ὁδός. Καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ὁδοῦ ταύτης, δύναται ἄλλα ἄλλαχόθεν νὰ γείνωσιν ἀπόπειραι πρὸς προσέγγισιν εἰς τὸν Πόλον· ἀλλ' εἶνε ἀπίθανον εἰς ἄκρον ὅτι οἱ Ἄγγλοι θαλασσοπόροι τοῦλάχιστον θ' ἀποπειραθῶσιν ἐκ νέου νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν Πόλον διὰ τῆς γραμμῆς ἣν ἠκολούθησεν ἡ ἀποστολὴ τοῦ πλοίαρχου Νείρς. Εἶμαι ἴσως ἄξιός νὰ τύχω συγγνώμης διότι θεωρῶ τὰς ἀρκτικές ἐκδρομὰς, τὰς γενομένας ἀπὸ τοὺς θαλασσοπόρους ἄλλων ἐθνῶν, ὡς παρεχούσας μικροτέραν πιθανότητα ἐπιτυχίας παρὰ ἐκείνας αἰτινες γίνονται ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας μου. Τὴν γνώμην ταύτην δὲν ὑπαγορεύει ἀπλῶς ἐθνικὴ πρόληψις, ἀλλὰ τὸ ἀπλοῦν γεγονός ὅτι ἕως τώρα αἱ μάλιστα ἐπιτυχεῖς προσεγγίσεις πρὸς τε τὸν Βόρειον καὶ τὸν Νότιον Πόλον κατωρθώθησαν ὑπὸ Βρετανῶν ναυτικῶν. Σχεδὸν τέταρτον ἑκατονταετηρίδος παρῆλθεν ἀφότου ὁ σὴρ Σ. Πάρρυ ἔκαμε τὴν πλησιεστάτην προσέγγισιν εἰς τὸν Βόρειον Πόλον, τὴν μνημονευομένην μέχρι τοῦ καιροῦ

ἐκείνου· καίτοι δὲ εἰς τὸ διάλειμμα τὸ μεταξὺ τῆς ἐκδρομῆς τοῦ Πάρρυ καὶ τῆς τοῦ Νείρς οὐδεμίαν ἀποστολὴν ὠρμήθη ἀπὸ τοὺς αἰγιαλοὺς μας μὲ σκοπὸν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν Πόλον, ἐνῶ ἡ Ἀμερικὴ, ἡ Σουηδία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γερμανία ἐξέπεμψαν πολλὰς, ἡ ἀπόπειρα τοῦ Πάρρυ ἔμεινεν ἀκόμη ἀνέφικτος καὶ ἀπαράμιλλος. Εἰς τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους τὴν ὑπερέβαλον τινες, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν οἱ ἴδιοι συμπατριῶταί του. Καθ' ὅμοιον τρόπον, οὐδὲν ἔθνος κατώρθωσε νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸν Ἀνταρκτικὸν Πόλον τόσον ἐγγύς, ἐντὸς πολλῶν μιλίων, ὅσον ὁ πλοίαρχος Ρὸς τῷ 1844. Ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰς περιστάσεις ταύτας, καὶ ἀναλογισθῆ τὴν ἐπιτυχίαν ἣτις ἔσπευε τὰς προσπαθείας τῆς Μεγάλης Βρετανίας εἰς τὰς ἐρεῦνας πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς βορειοδυτικῆς διόδου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐθνικὴ πρόληψις τὸ νὰ ἰσχυρίζηται τις ὅτι τὰ συμβεβηκότα συνιστῶσι τοὺς θαλασσινοὺς τῆς χώρας ταύτης ὡς ἰκανωτάτους ν' ἀντιπαλαίωσιν ἐπιτυχῶς πρὸς τὰς δυσχερεῖας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ἀρκτικῆς ἐξερευνήσεως. Ἐὰν ἄρα ἡ Ἀγγλία ἐγκαταλίπη τὴν προσπάθειαν ὅπως φθάσῃ εἰς τὸν Βόρειον Πόλον διὰ τοῦ Σμιθίου Πορθμοῦ καὶ τῆς βορειοτέρας προεκβολῆς του, ὀρθῶς δύναται νὰ θεωρηθῆται ἀπίθανον ὅτι θὰ φθάσῃ τις ποτὲ τὸν Πόλον πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἐκείνην.

Καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐξετάσωμεν τὰς σχετικῶς μεγαλειτέρας πιθανότητας ἐπιτυχίας δι' ἄλλων ὁδῶν, αἰτινες ἢ δὲν ἐδοκιμάσθησαν ὀλοσχερῶς ἢ ἐδοκιμάσθησαν ὑπὸ δυσμενεστέρων περιστάσεων.

Παραλειπομένης τῆς ἀτυχοῦς ἐκδρομῆς τοῦ Οὔγου Οὐίλλοβου τῷ 1553, ἡ πρώτη ἀπόπειρα πρὸς εἰσχώρησιν εἰς τὴν πολικὴν περιοχὴν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Οὐδσωνος τῷ 1607. Ὁ ὁδὸς ἡ ἐκλεχθεῖσα τότε ἦτο ἐκείνη ἣν πολλοὶ θεωροῦσιν, ὀρθῶς, νομίζω, ὡς τὴν μόνην δι' ἧς ὑπάρχει ἡ ἀρίστη πιθανότης ἐπιτυχίας· τουτέστιν ἡ ὁδὸς ἡ διαθέουσα διὰ τῆς δυσμῶθεν τῆς Σπιτσεβέργης θαλάσσης. Τὸ ὅτι ὁ Οὐδσων, μὲ τὰς ἀκόμψους καὶ δυσκινήτους τριήρεις τῶν χρόνων τῆς Ἐλισάβετ, ἔφθασεν εἰς ἀπόστασιν ὀκτῶ μοιρῶν καὶ ἡμισείας ἀπὸ τοῦ Πόλου, ἦτοι ὑπερβαίνουσαν μόνον τὴν πλησιεστάτην προσέγγισιν τοῦ Νείρς κατὰ 130 μίλια, ἀποδεικνύει πειστικῶς, νομίζομεν, ὅτι μὲ νεώτερα πλοῖα, καὶ μάλιστα μὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀτμοῦ, ἡ ὁδὸς αὕτη δύναται νὰ διανυσθῆ μὲ πολὺ μεγαλειτέραν πιθανότητα ἐπιτυχίας ἀπὸ ἐκείνην ἣτις ἐπεκράτησεν εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Νείρς. Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης θέλει νὰ ἐξετάσῃ χάρτην τῶν Ἀρκτικῶν χωρῶν, θὰ εὕρῃ ὅτι αἱ δυτικαὶ ὀ-

χθαι τῆς Σπιτσβέργης καὶ αἱ βορειοανατολικαὶ ὄχθαι τῆς Γρηνλανδίας, καὶ ὅσον ἐξηρηνύθησαν μέχρι τῆς σήμερον, ἀπέχουσιν ἀλλήλων κατὰ 33 περίπου μοίρας μήκους, ἰσοδυναμούσας ἐπὶ τῆς 80ῆς παραλλήλου τοῦ πλάτους μὲ 335 περίπου μίλια. Καθ' ὅλον τὸ εὖρος τῆς θαλάσσης ταύτης, οἱ περιηγηταὶ τῶν Ἀρκτικῶν χωρῶν προσεπάθησαν νὰ πλεύσωσι βορειότερον πέραν τῆς 80ῆς παραλλήλου, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέτυχεν ἀκόμη εἰς τὴν ἀπόπειραν, παρεκτός εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς θαλάσσης ἐκείνης. Ἐκεῖ ὁ Οὐδσων, εὐτυχῶς δι' αὐτόν, κατηύθυνε τὴν ἑφοδὸν του· καὶ διήνυσεν ἑκατὸν μίλια πρὸς βορρᾶν τῆς 80ῆς παραλλήλου, παρεμποδιζόμενος καὶ τέλος σταματήσας ἀπὸ τὸν σωρευμένον περὶ τὰς βορειοδυτικὰς ἀκτὰς τῆς Σπιτσβέργης πάγον.

Ἄς θεωρήσωμεν τὰς τύχας ἄλλων ἀποπειρῶν γενομένων πρὸς προσέγγισιν εἰς τὸν πόλον πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην.

Τῷ 1827 ὁ πλοίαρχος Πάρρυ, ὅστις εἶχε διαβῆ τετράκις ἤδη πέραν τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου, ἦτοι τῷ 1818, 1819, 1821—23 καὶ 1824—25, ἔκαμεν ἀπόπειραν νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Βόρειον Πόλον διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Σπιτσβέργης. Τὸ σχέδιόν του ἦτο ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον τοῦ Οὐδσωνος μέχρις οὐ σταματήσῃ ἀπὸ τὸν πάγον· εἶτα νὰ καταλίπῃ τὸ πλοῖόν του καὶ διαβῆ τὴν γῆν τοῦ πάγου δι' ἐλκῆθρων συρομένων ὑπὸ ἐσκιμωϊκῶν κυνῶν, καὶ σύρων πλοιάρια ὁμοῦ ἐν τῇ συνοδείᾳ του, νὰ πλεύσῃ ὅπου εὕρισκεν ἀνοικτὸν ὕδωρ. Τοιοῦτω τρόπῳ κατάρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς βόρειον πλάτος 82° 45', τὸ ἀνώτατον ἐπιτευχθέν ποτε ἐωσοῦ ἢ ἀποστολῆ τοῦ Νείρς κατάρθωσε νὰ διαπλεύσῃ τὴν 83ην παράλληλον. Ὁ Πάρρυ εὗρεν ὅτι ὅλος ὁ ὄγκος τοῦ πάγου, ἐφ' οὗ ἐταξείδευεν ἐπιμόχθως ἢ συνοδεία του πρὸς βορρᾶν, δὲν ἔπαυε νὰ φέρηται σύσσωμος πρὸς νότον, καὶ ὅτι τέλος ἢ ἀπόστασις τὴν ὁποίαν ἢ συνοδεία ἠδύνατο νὰ διανύσῃ εἰς μίαν ἡμέραν ἐξισοῦτο καὶ ἐμηδενίζετο ἀπὸ τὴν ἡμερησίαν μεσημβρινὴν κίνησιν τοῦ παγεροῦ ὄγκου, ὥστε δὲν ἐγένετο ἀληθὴς πρόοδος. Τότε ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ παντός περαιτέρω ἀγῶνος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πλοῖόν του τὴν *Εκλαν*.

Εἶνε σπουδαῖον νὰ ἐξετάσωμεν ἂν ἢ πρὸς μεσημβριανὴν κίνησις, ἣτις ἀνέκοψε τὸν δρόμον τοῦ Πάρρυ, ὠφείλετο εἰς βορείους ἀνέμους ἢ εἰς ρεῦμα μεσημβρινόν· καὶ ἐὰν τὸ δεύτερον εἶνε ἢ αἰτία, ἂν τὸ ρεῦμα τοῦτο πιθανῶς ἐπιδρᾷ ἐφ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς θαλάσσης, ἐν ἢ ἐκινεῖτο ὁ παγωμένος ὄγκος τοῦ Πάρρυ. Γνωρίζομεν ὅτι ἢ συνοδεία αὕτη ἦτο ἐκτεθειμένη, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἐκ Σπιτσβέργης δια-

πλου τῆς, εἰς βορείους ἀνέμους. Λοιπὸν ἢ πραγματικὴ ταχύτης τῶν ἀνέμων τούτων πρέπει νὰ ἦτο μεγαλειτέρα τῆς φαινομένης, διότι ὁ πάγος ἐκινεῖτο πρὸς νότον. Ἐὰν τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν οὕτω, ἢ ἐὰν ὁ πάγος ἐσταμάτα αἰφνιδίως, ὁ ἄνεμος θὰ ἐφαίνετο σφοδρότερος· ἀκριβῶς ὅπως φαίνεται σφοδρότερος εἰς τοὺς ἐπιβάτας ἰστιοφόρου πλοίου, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἔπλευσε πρὸς καιρὸν ὑπερήνεμον, εἶτα κατέστη ὑπῆνεμον. Ὁ πάγος προφανῶς ἐταξείδευεν ὑπερήνεμος, ἀλλ' ὄχι τόσο ταχέως ὅσον ὁ ἄνεμος· καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχει ἰσχυρὸς λόγος νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἢ κίνησις τοῦ παγεροῦ ὄγκου ὠφείλετο εἰς μόνον τὸν ἄνεμον. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι πρᾶγματι οὕτως εἶχε, τότε, ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν λόγους νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι μόνον βόρειοι ἄνεμοι πνεύουσιν εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Πάρρυ ὡς ὀφειλομένην εἰς ἀτυχή σύμπτωσιν. Ἄλλος ἐξερευνητὴς δυνατὸν νὰ εὔρη νοτίους ἀντὶ βορείων ἀνέμων, καὶ οὕτω δύναται νὰ βοηθηθῆ ἀντὶ νὰ παρεμποδισθῆ εἰς τὴν πρόοδόν του πρὸς τὸν Πόλον. Ἐὰν τοιαύτη ὑπῆρχεν ἢ τύχη τοῦ Πάρρυ, ἢ καὶ ἂν οἱ ἄνεμοι ἀπεδεικνύοντο οὐδέτεροι, θὰ κατάρθου νὰ πλησιάσῃ ἐγγύτερον εἰς τὸν Πόλον παρὰ ὁ Νείρς. Διότι ὁ Πάρρυ ὑπελόγιζεν ὅτι εἶχε χάσει πλέον τῶν ἑκατὸν μιλίων ἀπὸ τὴν πρὸς μεσημβριανὴν κίνησιν τοῦ πάγου, καὶ ἄλλα τόσα τοῦλάχιστον θὰ ἐπροχώρει ἀπώτερον πρὸς βορρᾶν. Καὶ δὲν εἶνε μόνον τοῦτο· διότι ἀναμφιβόλως θὰ ἐξηκολούθει τὰς προσπάθειάς του ἐπὶ μακρότερον, ἂν ὁ ἀγὼν δὲν ἦτο σισύφειος. Εἶνε ἀληθὴς ὅτι εὕρισκετο ἐγγύτερον εἰς τὴν παλινόστησιν ὅταν ἐπέστρεψεν ὀπίσω, ἢ ὅσον θὰ ἦτο ἄνευ τῆς κινήσεως τοῦ πάγου, καὶ εἰς τῶν λόγων δι' οὓς ἐστράφη ὀπίσω ἦτο ἢ μελέτη τῆς ἀποστάσεως τὴν ὁποίαν εἶχον νὰ διανύσωσιν οἱ ἄνθρωποι του εἰς τὴν ἐπιστροφὴν. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως ἐπιστρέψῃ, πρωτίστως συνετέλεσεν ὁ κίνδυνος τὸν ὁποῖον ἐπροξένει τὸ κινητὸν τοῦ παγωμένου ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο κατὰ πᾶσαν ὥραν ν' ἀρχίσῃ νὰ ταξείδευῃ πρὸς βορρᾶν ἢ πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυμάς.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὄχι ὁ ἄνεμος ἀλλ' ἀρκτικὰ ρεύματα ὠθουν τὸν πάγον πρὸς μεσημβριανὴν, πρέπει πάλιν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν πιθανότητα, σχεδὸν τὴν βεβαιότητα, ὅτι τοιαῦτα ρεύματα εἶνε μόνον τοπικὰ, καὶ κατέχουσι μέρος μόνον τοῦ εὗρους τῶν βορείων Ἀτλαντικῶν θαλασσῶν εἰς τὰ ἀνώτερα ἐκεῖνα πλάτη. Ἡ γενικὴ ὠθησις τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος τοῦ βορείου Ἀτλαντικοῦ εἶνε ἀναμφηρίστως ὄχι πρὸς μεσημβριανὴν ἀλλὰ πρὸς βορρᾶν· καὶ οἰονδήποτε μέρος ἂν ὑποθέσωμεν

ὅτι ἐκτελεῖ ὁ ἀρκτικός πάγος εἰς τὸν κανονισμόν τοῦ συστήματος τῆς ὠκεανείου κυκλοφορίας—εἴτε θεωρήσωμεν μετὰ τοῦ Κάρπεντερ τὴν καθόδον τοῦ ψυχροῦ ὕδατος ὡς τὸ μέγα κινουῦν αἴτιον τοῦ ὅλου συστήματος τῆς κυκλοφορίας, εἴτε ἀποδώσωμεν εἰς τὴν κίνησιν ταύτην ὀλιγώτερον σπουδαῖον ὑπούργημα (ὅπερ μοι φαίνεται ἡ ὀρθοτέρα γνώμη), ὀφείλομεν ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ θεωρήσωμεν τὰς ἀρκτικές θαλάσσας ὡς ἀφετηρίαν κόλπων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Τὸ ρεῦμα τὸ ἐκπηγάζον ἀπὸ τῶν θαλασσῶν ἐκείνων, τὸ ὁποῖον ἐπέφερε, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἦν ἀποδεχόμεθα πρὸς στιγμὴν, τὴν μεσημβρινὴν κίνησιν τοῦ παγωμένου πεδίου τοῦ Πάρρου, πρέπει ἄρα νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐξαιρετικόν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, φαινόμενον τῶν θαλασσῶν ἐκείνων. Ἄν ἡ ἐκδρομὴ ὠρμάτο ἐξ ἀνατολικωτέρου ἢ δυτικωτέρου μέρους τῆς Σπιτσβέργης, θὰ συνήντα πιθανῶς ρεῦμα φερόμενον πρὸς βορρᾶν ἢ μάλλον, ἡ κινήσεις τοῦ παγετώδους ὄγκου θὰ ὑπεδείκνυε τὴν παρουσίαν τοιοῦτου ρεύματος, διότι ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν εὑρίσκειται ἐλεύθερον ὕδωρ βορειότερον τῆς 83ης παραλλήλου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, συνοδεῖα τις θὰ ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ καθ' ἕνα μῆκος καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ κατ' ἄλλο, ἐκλέγουσα πρὸς ἐπάνοδόν της τὸ μῆκος ἐν ᾧ (πάντοτε κατὰ τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν μας, ὅτι ρεύματα ἐπέφεραν τὴν κίνησιν) ὁ Πάρρου εὕρεν ὅτι μεσημβρινὸν ρεῦμα ἐλάνθανεν ὑπὸ τὸν δρόμον του διατρέχοντος τὸν πάγον. Καθ' ὅλου ὅμως πιθανώτερον μοι φαίνεται ὅτι ἄνεμοι καὶ ὄχι ρεύματα ἐπροξένησαν τὴν μεσημβρινὴν κίνησιν τοῦ παγετώδους ὄγκου τοῦ Πάρρου.

Τῷ 1868, γερμανικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Κόλδεβαῦ ἔκαμε τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν εἰς τὰς θαλάσσας τὰς πρὸς δυσμὰς τῆς Σπιτσβέργης, δι' ἀτμοπλοίου μικροῦ ἀλλ' ἰσχυροῦ, τῆς Γερμανίας, 326 τόννων, προχωρήσασα βορεινῶς ὀλίγον τι πέραν τῆς 81ης παραλλήλου. Ἄλλὰ τὸ ταξιδεῖον τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπόπειρα πρὸς πλησιασμόν τοῦ Πόλου· διότι αἱ ὁδηγίαι τοῦ Κόλδεβαῦ ἦσαν νὰ ἐξερευνησῇ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Γρηνλανδίας βορεινῶς καὶ ἂν εὕρισκεν ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην, νὰ ἐξετάσῃ τὴν μυστηριώδη νῆσον τοῦ Γίλλη πρὸς ἀνατολὰς τῆς Σπιτσβέργης.

Ὁ Σκόρσβυ τῷ 1806 εἶχε κάμει μέχρι τοῦδε τὸ βορειότατον ταξιδεῖον διὰ πλοίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Οὐδσωνος, ἀλλὰ τῷ 1868 σουηδικὴ τις ἀποστολὴ ἔφθασεν εἰς ἀνώτερα πλάτη ἢ ὅσα ὑπῆρξαν ἐφικτὰ μέχρι τοῦδε διὰ πλοίου πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἐκείνην· τὸ ἀτμόπλοιον

Σοφία, στερεῶς ναυπηγηθὲν ἐκ σουηδικοῦ σιδήρου, καὶ προωρισμένον ἀρχῆθεν διὰ χειμερινὰ ταξιδεῖα ἐν τῇ Βαλτικῇ, ἐξελέχθη διὰ τὴν ἐκδρομὴν. Ἐνεκα ἀτυχῶν τινῶν ἀργοποριῶν, μόλις τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1868 ἡ Σοφία ἔφθασε τὸ βορειότατον τέρμα τοῦ ταξιδεῖου της, εἰς μέρος δεκαπέντε σχεδὸν μίλια βορειότερον ἢ ὅσον εἶχε φθάσει ὁ Οὐδσων. Πρὸς βορρᾶν εὐρέθη ἀκόμη διερρηγμένους πάγος, ἀλλ' ἦτο τόσον στενῶς σωρευμένος, ὥστε οὐδὲ λέμβος ἠδύνατο νὰ διέλθῃ. Δύο μῆνας πρωϊώτερον τοῦ ἐνιαυτοῦ, οἱ περιηγηταὶ θὰ ἠδύνατο νὰ περιμείνωσι μεταβολὴν ἀνέμου καὶ τὴν διάρρηξιν τοῦ πάγου, ἀλλὰ μεσοῦντος τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦτο θὰ ἦτο κινδυνωδέστατον. Ἡ θερμοκρασία ἦτο ἤδη δεκαεξὶ βαθμοὺς κάτω τοῦ σημείου τῆς ψύξεως, καὶ ὑπῆρχε πᾶσα βεβαιότης ὅτι εἰς ὀλίγας ἐβδομάδας ἢ καὶ ἡμέρας, αἱ θαλάσσαι εἰς τὰς ὁποίας εἶχον φθάσει θὰ ἦσαν παγωμέναι. Ἐπίστρεψαν ὀπίσω ἐκ τῆς ἀπωτέρας θέσεως· ἀλλὰ μὲ θάρρος ἀντάξιον τῶν παλαιῶν ἡρώων, ἔκαμαν καὶ ἄλλην ἀπόπειραν δύο ἐβδομάδας βραδύτερον. Ἀπέτυχον καὶ πάλιν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, διότι ἐν τῷ μεταξῦ ὁ ἥλιος ἦτο ἤδη ἐπὶ τοῦ ἀνεμώδους μέρους τοῦ ἰσημερινοῦ. Μετὰ κόπου δὲ διέφυγον τὴν καταστροφήν. Ὁγκος πάγου πρὸς ὃν συνεκρούσθησαν ἤνοιξε μεγάλην ρωγμὴν εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου, καὶ ὅταν, μετὰ πολλοὺς μόχθους, ἔφθασαν εἰς τὴν ξηρὰν, τὸ ὕδωρ ἴστατο ἤδη δύο πόδας ὑπεράνω τοῦ δαπέδου τοῦ θαλαμίσκου.

Κατὰ τοὺς διάπλους τούτους ὁ Ἀτλαντικὸς ἐβολιδοσκοπήθη, καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Σκόρσβυ περὶ τοῦ ἀπείρου βάθους τοῦ Ἀτλαντικοῦ πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Σπιτσβέργης ἐπεβεβαιώθη πληρέστατα, ἀποδειχθέντος ὅτι τὸ βάθος εἶνε πλέον τῶν δύο μιλίων. Εὐρέθη προσέτι ὅτι ἡ Σπιτσβέργη συνεχέται μετὰ τῆς Νορβηγίας δι' ὑποθαλασσίου ἐξοχῆς ἐδάφους.

Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ βορείου Ἀτλαντικοῦ πορθμοῦ, ὅπως ὀνομάσωμεν οὕτω τὸ μέρος τὸ κείμενον μεταξῦ Γρηνλανδίας καὶ Σπιτσβέργης, ἡ πλησιεστάτη προσέγγις πρὸς τὸν Πόλον ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν τῷ 1670, ἀφοῦ ὅλοι σχεδὸν αἱ νεώτεροι ἀπόπειραι ὅπως φθάσωσιν εἰς ἀνώτερα βόρεια πλάτη πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην ἀπέληξαν μέχρι τοῦδε εἰς ἀποτυχίαν κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἦπτον ὀλοσχερῆ.

Εἶδομεν ἤδη ὅτι ὁ πλοίαρχος Κόλδεβαῦ ἐπεφορτίσθη νὰ κατοπτρεύσῃ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Γρηνλανδίας διὰ τοῦ πλοίου «Γερμανίας» τῷ 1868. Τῷ 1869 ἡ «Γερμανία» ἐστάλη καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν πλοιαρχ-

χίαν του ἐκ Βρεμερχάβεν, ἐν συντροφίᾳ μετὰ τῆς «Ἀνσης», ἰστιοφόρου πλοίου. Ὁ ὑποπλοίαρχος Πάυερ καὶ ἄλλοι αὐστριακοὶ ἐπιστήμονες συνώδευσαν τὸν πλοίαρχον Κόλδεβαῦ. Ἡ ἀπόπειρα διεξήχθη καὶ πάλιν κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν ὄχθων τῆς Γρηνλανδίας. Μέχρι τῆς 74ης μοίρας τὰ δύο πλοῖα ἐπλευσαν ἐν συντροφίᾳ· ἀλλ' εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο συνέβη δυστυχῶς ἐν σῆμα τῆς «Γερμανίας» νὰ παρεννοηθῆ, καὶ ἡ «Ἀνσα» ἀπεμακρύνθη αὐτῆς. Εὐθὺς ὕστερον ἡ «Ἀνσα» κατεπλακώθη ἀπὸ ἀπίρους ὄγκους πλωτοῦ πάγου, τὸ πλήρωμα δὲ καὶ οἱ ἐπιβάται τῆς κατέφυγον εἰς νῆσον ἐκ πάγου ἐπτὰ μιλίων τὴν περίμετρον. Ἐκεῖ ἔκτισαν καλύβην, ἣτις κατεπλακώθη μετ' οὐ πολὺ. Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ρεύματα παρέσυραν τὴν ἐκ πάγου οἰκίαν των, καὶ τέλος τὴν διέλυσαν. Εὐτυχῶς εἶχον σώσει τὰς λέμβους των, καὶ κατῴρθωσαν νὰ φθάσωσιν εἰς Φρεϊδριξταλ, σταθμὸν κείμενον εἰς τὰ νότια τῆς Γρηνλανδίας, ὁπόθεν μετέβησαν εἰς Κοπενάγην τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1870. Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ πλοῖον ἡ «Γερμανία», εὐρίσκομεν ὅτι ὑπέφερον ὄχι ὀλιγώτερον τῆς συντρόφου του. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν λαβύρινθον τῶν πολυδαϊδάλων κολπίσκων, τῶν χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων δι' ὑψηλῶν ἀκρωτηρίων καὶ περιβαλλομένων ἀπὸ γιγαντιαίους πάγους, οἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Γρηνλανδίας πρὸς βορρᾶν τοῦ πορθμοῦ Σκόρσβυ. Κατ' Αὐγουστον, οἱ πορθμοὶ δι' ὧν εἶχεν εἰσέλθει ἐκλείσθησαν, καὶ ἡ «Γερμανία» ἐφυλακίσθη ἐκεῖ μέσα. Καθ' ὅσον ὁ πάγος ἠδύνατο νὰ βαστάξῃ αὐτοὺς, ὁ Κόλδεβαῦ καὶ οἱ σύντροφοὶ του ἔκαμαν ἐκδρομὰς δι' ἐλκῆθρων εἰς διάφορα μέρη περὶ τὸ πλοῖόν των. Ἀλλὰ κατὰ Νοέμβριον, τὸ σκότος τοῦ πολιτικοῦ χειμῶνος τοὺς κατέλαβε καὶ αἱ ἐκδρομαὶ ἔπαυσαν. Ὁ πολιτικὸς χειμῶν τοῦ 1869—70 ἐχαρακτήρισθη διὰ σειρᾶς βιαιοτάτων ἀρκτικῶν τρικυμιῶν, μία τῶν ὁποίων διήρκεσε πέραν τῶν ἑκατὸν ὥρων, μὲ ταχύτητα μετρομένην δι' ἀνεμομέτρου, ὄχι μικροτέραν τῶν 60 μιλίων καθ' ὥραν, ἐνίοτε καὶ μεγαλειότεραν, ταχύτητα ἣτις πρέπει νὰ ἐπροξένησε μεγίστην ταλαιπωρίαν εἰς ὅλους ὅσοι κατέλιπον τὴν σκέπην τοῦ πλοίου· διότι πρέπει ν' ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ ἀήρ ὅστις ἔπνεεν οὕτω κατ' ἀναλογίαν ἐνός λεπτοῦ κατὰ μίλιον, ἦτο ὁ δριμύς ἀήρ τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν. Τὸ θερμομέτρον ἐν τούτοις δὲν κατῆλθε χθαμαλότερον τῶν 26 βαθμῶν κάτω τοῦ μηδενικοῦ ἢ τῶν 58 βαθμῶν κάτω τοῦ σημείου τῆς ψύξεως, ψῦχος τὸ ὁποῖον πολλάκις υπερβάλλεται εἰς τινὰ μέρη τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν. Ἐδοκίμασα ἐγὼ αὐτὸς ψῦχος πλέον τῶν 30 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδενικόν, εἰς τὸν Νιαγάραν. «Μέ

καταλλήλους προφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν στέγην καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, ἐξακολουθεῖ ἡ διήγησις, καὶ τὸ μέγιστον ψῦχος δὲν πρέπει νὰ προξενῇ μεγάλην κακοπάθειαν εἰς τοὺς παραχειμάζοντας ἐν τοιαύταις χώραις. Ἐν τῶν χειρίστων τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ὑποφέρῃ τις εἶνε ἡ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ λύπη ἐπὶ τῷ ὅτι ἀπίστευτήθη τῶν ἐξωτερικῶν παρατηρήσεων κατὰ τὴν ἀτελεύτητον νύκτα ἐννεηκόντα ἡμερῶν, τὴν μετρίαζομένην μόνον ἀπὸ τὸ παράδοξον βόρειον σέλας. Ὁ πάγος ἐπισωρεύεται εἰς βουνὰ ὀλόκληρα καὶ προσλαμβάνει ἀλλόκοτα καὶ φανταστικὰ σχήματα, τρίζων ἀποτόμως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Εὐτυχῶς ἡ «Γερμανία» ἦτο ἀσφαλῶς προσωρμισμένη εἰς ὄρμον βλέποντα πρὸς μεσημβρίαν, καὶ, προφυλασσομένη ἀπὸ ὑψηλὸν πρόχωμα ὀρέων πρὸς βορρᾶν, ἦτο ἰκανὴ ν' ἀνθίσταται εἰς τὰ ἐκ τῶν στοιχείων φοβερά τραύματα. Ὅταν ὁ ἥλιος ἀνεφάνη καὶ πάλιν περὶ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου, τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τῆς ἀποστολῆς ἤρχισεν.... Οἱ σκαπανεῖς τῆς «Γερμανίας» προὐχώρησαν μέχρι τῆς 77ης μοίρας πλάτους, εἰς μῆκος 18° 50' δυτικώτερον τοῦ Γρηνουῖτς. Δὲν ὑπῆρχε σημεῖον ἀνοικτῆς θαλάσσης πρὸς τὸν Πόλον. Ἄνευ τῆς ἐλλείψεως τροφῶν, ἡ συνοδεία θὰ ἠδύνατο νὰ παρατείνῃ τὴν δι' ἐλκῆθρων πορείαν ἐπ' ἀόριστον. Ἡ κρηπίς τοῦ πάγου, ἄνευ ἐπαισθητῶν ὄγκων καὶ κυρτωμάτων, ἐπεκτείνεται εἰς δύο λεύγας ἀπὸ τῆς ὄχθης, ἣτις ἀπὸ τοῦ ἄκρου τούτου σημείου φαίνεται ἐκκλίνουσα πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ, ὅπου περιορίζεται ἡ θεὰ ἀπὸ ὑψηλὰ ὄρη». Ἐπειδὴ ἡ ἀποστολὴ ἦτο ἐφωδιασμένη μόνον δι' ἓνα χειμῶνα, ἐπέστρεψεν εἰς Εὐρώπην τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1870, χωρὶς νὰ ὑπερβῇ τὸν 78ον παράλληλον κύκλον τοῦ βορείου πλάτους.

Ὁ πλοίαρχος Κόλδεβαῦ ἐπέισθη ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς ἐξερευνησεως του ὅτι δὲν ὑπάρχει συνεχὴς πορθμὸς πρὸς βορρᾶν κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Γρηνλανδίας. Δὲν μοὶ φαίνεται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ του ἀπέδειξε τοῦτο ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως. Οὐχ ἥττον, πρόδηλον φαίνεται ὅτι ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ βορείου Ἀτλαντικοῦ εἶνε ὀλιγώτερον κατάλληλος ἀπὸ τὴν δυτικὴν διὰ τὴν πρὸς πλησιασμόν τοῦ βορείου Πόλου ἀπόπειραν. Τὰ ἐπικρατοῦντα ὠκεάνεια ρεύματα εἶνε μεσημβρινὰ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὡς εἶνε βόρεια κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρᾶν. Τὸ ψῦχος προσέτι εἶνε μεγαλειότερον, καθόσον αἱ γραμμαὶ τῆς ἴσης θερμοκρασίας κείνται σχεδὸν ἀκριβῶς πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ τοῦ πορθμοῦ, τουτέστι, σχεδὸν βορείως καὶ μεσημβρινῶς, καὶ τὸ ψῦχος αὐξάνει ἐγκαρσίως τῆς διευθύνσεως ταύτης πρὸς τὴν δύσιν. Ὅσον πλη-

σιέστερον εύρίσκεται τις πρὸς τὴν Γρηνλανδίαν, τόσον μεγαλείτερον εἶνε τὸ ψῦχος.

Δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὸ κλίμα τοῦ μέρους ἐκείνου τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας διέβη ὁ Κόλδεβαῦ· διότι οἱ Ὀλλανδοὶ φαίνεται ὅτι εὔρον εύκόλως τὸν δρόμον των πολὺ ἀπώτερον πρὸς βορρᾶν πρὸ δύο ἑκατονταετηρίδων. Μεταξὺ δὲ τῶν πορισμάτων τῆς ἐξερευνήσεως τοῦ πλοιάρχου Κόλδεβαῦ ὑπάρχει ἐν τῷ ὁποίῳ φαίνεται ὑποδεικνύον ὅτι ἐπῆλθε τοιαύτη μεταβολή. Ἡ χώρα τὴν ὁποίαν ἐξήτασεν εὔρηθη ὅτι εἶχε κατοικηθῆ ἄλλοτε. «Πάμπολλαι καλύβαι Ἐσκιμῶν ἐφαίνοντο καὶ διάφορα σύνεργα ἀρχεγόνου μορφῆς· ἀλλὰ διὰ τινὰ λόγον ἡ χώρα φαίνεται ὅτι ἠρημώθη. Ἡ πολικὴ ἄρκτος βασιλεύει κυριαρχικῶς ἐπὶ τῶν πάγων καὶ ὁ θαλάσσιος ἵππος μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν βουνῶν». Δὲν εἶνε ἀπίθανον οἱ πάλαι ποτὲ κάτοικοι νὰ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν χώραν ἕνεκα τοῦ βαθμηδὸν αὐξάνοντος ψύχους.

Δευτέραν ὁδὸν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν θὰ εἶχον νὰ θεωρήσω τὴν ἀμερικανικὴν ὁδὸν· ἀλλὰ προτιμῶ ν' ἀφήσω αὐτὴν τελευταίαν, καθόσον τὰ νεώτατα πορίσματα ἀναφέρονται εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην. Λαμβάνω ἐπομένως ὡς δευτέραν μίαν ὁδὸν τὴν ὁποίαν τινὲς θεωροῦσιν ὡς τὴν τὰ πλείστα ἐπαγγελλομένην, ἐκείνην δηλαδή ἣτις διέρχεται μεταξὺ τῆς Σπιτσβέργης καὶ τῆς Σκανδιναυικῆς χερσονήσου.

Ἡρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ὁ ἀντιπλοίαρχος Πάϋερ, τοῦ αὐστριακοῦ στόλου, εἶχε συνοδεύσει τὴν πρώτην ἀποστολὴν τοῦ πλοιάρχου Κόλδεβαῦ. Ὄταν ἐπανῆλθεν ἄπρακτος ἐκ τῆς ἀποπέρας ὅπως προχωρήσῃ κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν ὄχθων τῆς Γρηνλαντίας, ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος ἐπλευσεν εἰς Σπιτσβέργην, καὶ προσεπάθησε νὰ εὔρη τὴν χώραν τοῦ Γίλλη. Συνώδευσεν ἐπίσης τὴν νεωτέραν ἐκδρομὴν τοῦ Κόλδεβαῦ, καὶ συνεμερίσθη τὴν πεποίθησίν του ὅτι δὲν ὑπάρχει συνεχὴς πορθμὸς βορειότερον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Βορείου Ἀτλαντικοῦ πορθμοῦ. Πιστεύων ὅμως εἰσέτι μετὰ τοῦ γεωγράφου Πέτερμαν ὅτι ὑπάρχει ἀνοικτὴ Πολικὴ θάλασσα πέραν τοῦ φραγμοῦ τῶν πάγων, ὁ Πάϋερ ἀνεχώρησε τῷ 1871, ἐν συντροφίᾳ μετὰ τοῦ Βάϋπρεχτ, πρὸς τὴν Γῆν τοῦ Γίλλη. Δὲν εὔρον τὴν μυστηριώδη ταύτην γῆν, ἀλλ' ἐπέτυχον νὰ φθάσωσιν 150 μίλια ἀπώτερον πρὸς βορρᾶν, ἀφοῦ περιέκαμψαν τὰς νοτιοανατολικὰς ὄχθας τῆς Σπιτσβέργης, ὑπερβαλόντες πάντας τοὺς ἄλλους περιηγητὰς τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν, οἵτινες εἶχον πρὶν εἰσδύσει εἰς τὴν χώραν τὴν κειμένην μεταξὺ τῆς Σπιτσβέργης καὶ τῆς Νοβάρια Ζέμλιας.

Ἐκεῖ εὔρον, πέραν τῆς 76 παραλλήλου καὶ μεταξὺ τῆς 42 καὶ τῆς 60 μοίρας ἀνατολικῶν μήκους, ἀνοικτὴν θάλασσαν καὶ θερμοκρασίαν μεταξὺ τῶν 5 καὶ τῶν 7 βαθμῶν ὑπεράνω τοῦ σημείου τῆς ψύξεως. Δυστυχῶς, δὲν εἶχον ἀρκετὰς ζωτροφίας μαζύ των, ὅπως δυναθῶσι νὰ ταξειδεύσωσιν ἀσφαλῶς ἀπώτερον πρὸς βορρᾶν, καὶ ἐδιάσθησαν οὕτω ν' ἀνακρούσωσι πρύμναν. Ὁ καιρὸς φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἐκτάκτως αἰθριος· καὶ εἶνε λυπηρότατον ὅτι ἡ συνοδία δὲν ἦτο καλλίτερον προμηθευμένη με ζωτροφίας, ἐλάττωμα τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅχι ἀσύνηθες εἰς τὰς γερμανικὰς ἀποστολάς.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των, ὁ Πάϋερ καὶ ὁ Βάϋπρεχτ ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται διὰ νέαν ἐκστρατείαν· καὶ τὴν φορὰν ταύτην αἱ ἐτοιμασίαι των ἦσαν πλήρεις καὶ ἀρκούσαι διὰ μακρὰν διατριβὴν εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας. «Ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς ταύτης, λέγει ἡ «Ἐπιθεώρησις τῶν Δύο Κόσμων» ἐν τινὶ ἀξία μελέτης περιγραφῇ τῶν προσφάτων πολικῶν ἐρευνῶν, ἦτο νὰ ἐξετάσωσι τὰς ἀγνώστους χώρας τῶν πολικῶν θαλασσῶν μέχρι τῶν βορείων τῆς Σιβηρίας, καὶ νὰ προσπαθήσωσι νὰ φθάσωσι διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰς τὸν Βερίγγιον πορθμὸν». Μόνον ἐὰν μετὰ δύο χειμῶνας καὶ τρία θέρη ἀπετύγχανον νὰ κάμψωσι τὸ ἔσχατον ἀκρωτήριον τῆς Ἀσίας, ἔμελλον νὰ διευθύνωσι τὸν δρόμον των πρὸς τὸν Πόλον. Οἱ περιηγηταί, εικοσιτέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, ἀπέπλευσαν τοῦ νορβηγικοῦ λιμένος Τρόμσε, διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «Τέγετχοφ», τὴν 14 Ἰουλίου 1872. Ὁ κόμης Βίλτζεκ ἠκολούθησεν ὀλίγον ὕστερον διὰ θαλαμηγοῦ, ἣτις ἐστάλη νὰ μεταφέρῃ ἄνθρακας καὶ τροφὰς εἰς τι ἀνατολικὸν σημεῖον τοῦ Ἀρκτικοῦ Ὠκεανοῦ, πρὸς χρῆσιν τοῦ «Τέγετχοφ». Εἰς μέρος τι μεταξὺ Νέας Ζέμβλας καὶ τοῦ στομίου τοῦ Πετσόρα, ἡ θαλαμηγὸς ἔχασεν ἀπὸ τῆς ὀψείως τῆς τὸ ἀτμόπλοιον, καὶ τίποτε δὲν ἠκούσθη περὶ τοῦ τελευταίου ἐπὶ εἰκοσιπέντε μῆνας. Γενικὴ ἀνησυχία ἐπεκράτει περὶ τῆς τύχης τῶν περιηγητῶν, καὶ διάφοροι προσπάθειαι ἐγένοντο ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας πρὸς ἐπίτευξιν εἰδήσεων. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1874, οἱ περιηγηταὶ αἰφνης ἀπέβησαν εἰς τινὰ λιμένα, καὶ εὐθὺς ὕστερον εἰσῆρχοντο εἰς Βιένναν ἐν μέσῳ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ διήγησις των ἦτο παράδοξος.

Φαίνεται ὅτι ὅταν τὸ «Τέγετχοφ» ἐχάθη ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ναυβατῶν τῆς θαλαμηγοῦ (21 Αὐγούστου 1872), περιεκυκλώθη ἀπὸ τεραστίους ὄγκους πάγου, οἵτινες κατεπλάκωσαν τὸ σκάφος του. Ἐπὶ ἐξάμηνον σχεδόν, ὁ θανάσιμος ἐναγκαλισμὸς τοῦ πάγου ἐξηκολούθει·

καὶ ὅταν τέλος ἡ πίεσις ἔπαυσε, τὸ πλοῖον ἔμεινε προσκολλημένον ἐπὶ τοῦ πάγου, ἰκανὰ μίλια μακρὰν τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους. Καθ' ὅλον τὸ θέρος, οἱ περιηγηταὶ προσεπάθησαν ν' ἀπαλλάξωσι τὸ πλοῖόν των, ἀλλ' εἰς μάτην. Δὲν ἔμειναν ἐν τούτοις ἀκίνητοι καθ' ὅλον τὸν χρόνον τούτον. Ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐν τῇ θαλαμηγῷ εἶχον χαθῆ εἰς μέρος τι μεταξὺ τῆς Νέας Ζέμβλας καὶ τῆς Μαλάια-Ζέμβλας, ἐν τῇ βορείῳ Ρωσίᾳ, περὶ τὴν 71ην μοῖραν βορείου πλάτους, καὶ ἐφυλακίσθησαν οὐχὶ μακρὰν βορειότερον τοῦ μέρους τούτου. Ἄλλ' ὁ ὄγκος τοῦ πάγου ὠθεῖτο ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἐωσότου εὐρέθησαν τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1873, μόνον 6 πρῶτα λεπτὰ ἢ ἑπτὰ περὶπου μίλια μεσημβρινόθεν τῆς 80ῆς παραλλήλου τοῦ πλάτους. Μόνον δεκατέσσαρα μίλια ἀπώτερον πρὸς βορρᾶν, εἶδον μεγάλην μάζαν ὄρεινῆς χώρας, μετὰ παμπόλων κρυσταλλώσεων. Δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ φθάσωσι ἐκεῖ μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου, καὶ τότε ἔπρεπε νὰ φροντίσωσιν ὅπως στεγασθῶσι προετοιμαζόμενοι διὰ τὴν μακρὰν νύκτα τοῦ χειμῶνος. Τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐκάλεσαν χώραν τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ. Κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς Νέας Ζέμβλας καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς πλευρᾶς τῆς 80ῆς παραλλήλου τοῦ πλάτους· ὁ χειμῶν ἦτο τρικυμιώδης καὶ ψυχρὸς μετὰ δριμύτητος, καὶ τὸ θερμόμετρον κατῆλθεν ἅπαξ εἰς 72° ὑπὸ τὸ μηδενικόν, σχεδὸν τόσον χαμηλὰ ὅσον καὶ κατὰ τὸ μεγαλείτερον ψῦχος τὸ ὅποιον ὑπέφερον ἡ συνοδία τοῦ Νείρς. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1874, ὅταν ἀνεφάνη πάλιν ὁ ἥλιος, ὁ ἀντιπλοίαρχος Πάϋερ ἤρχισε νὰ προετοιμάζῃ ἐκδρομὰς δι' ἐλκῆθρων, ὅπως ἐξετάσῃ τὸν τόπον... Κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδρομὴν οἱ περιηγηταὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν «πορθμὸν τῆς Αὐστρίας», ὅστις ὀρίζει τὴν νῆσον τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς βορρᾶν, καὶ εὐρέθησαν, ἀφοῦ ἐξῆλθον τούτου, ἐν μέσῳ μεγάλης λεκάνης περικυκλωμένης ἀπὸ πολλὰς μεγάλας νήσους. Τὸ ἔσχατον βόρειον σημεῖον, εἰς ὃ ἔφθασεν ἡ ἐκδρομή, ἦτο ἀκρωτήριο ἐπὶ μιᾶς τῶν νήσων τούτων, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν χώραν τοῦ πρίγκηπος Ροδόλφου, καλέσαντες τὸ ἀκρωτήριο Φλίγκελν. Τοῦτο κεῖται ὀλίγω πέραν τοῦ 81ου παραλλήλου κύκλου. Εἶδον γῆν κειμένην ἀπώτερον πρὸς βορρᾶν πέραν τῆς 83ης παραλλήλου πλάτους, καὶ τὴν ὠνόμασαν χώραν τοῦ Πέτερμαν. Τὸ σύμπλεγμα τὸ ὅποιον ἀνεκαλύφθη οὕτω ἠδύνατο νὰ συγκριθῆ ὡς πρὸς τὴν ἕκτασιν μ' ἐκεῖνο τοῦ ὁποῦ ἡ κυριώτερα νῆσος εἶνε ἡ Σπιτσβέργη.

Οἱ περιηγηταὶ ἠναγκάσθησαν εἶτα νὰ ἐπιστρέψωσι, καθόσον ὁ στερεὸς

πάγος δὲν ἐξετείνετο βορειότερον. Ἡ πορεία των πρὸς νότον ἦτο μακρὰ, δύσκολος καὶ κινδυνώδης, ἄλλοτε πλεόντων ἐπὶ ἀνοικτοῦ ὕδατος διὰ πλοιαρίων, ἄλλοτε ἐλαυνόντων ἐπὶ πάγου δι' ἐλκῆθρων. Ὅχι ὀλίγον ὑπέφεραν ἀπὸ ἐναντίους ἀνέμους καὶ ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν τῶν τροφίμων των κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαπενθήμερον. Εὐτυχῶς ἔφθασαν εἰς Νέαν Ζέμβλαν πρὶν ἐκλίπωσιν ὀλοσχερῶς τὰ τροφίμα των καὶ ἐστάλησαν ἐκεῖθεν εἰς Βάρδχοε διὰ ρωσικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου.

(Ἐπεται τὸ τέλος).

ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ;

ΕΙΚΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ

Ἡ κυρία Βέζαντ εἶνε λίαν γνωστὴ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ὡς ὀπαδὸς νέας τινὸς θρησκευτικῆς αἰρέσεως, συνθέτου ἐκ βουδδισμού, χριστιανισμού καὶ κομφουισμού. Ἡ κυρία Βέζαντ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐωσφόρω» μακρὰν πραγματείαν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον. Ἐπειδὴ τὸ ζήτημα εἶνε λίαν ἐνδιαφέρον, θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα ὀλίγας καινοφανεῖς, διὰ τὸ ἡμέτερον κοινὸν τοῦλάχιστον, σκέψεις καὶ ὄνειροπολήσεις τῆς ὄνειροπόλου συγγραφέως.

Τὸ κατώτερον μέρος τοῦ ἀτόμου, λέγει, τὸ συγκεῖμενον ἐκ τῆς πνευματικῆς νοημοσύνης τοῦ ἀνθρώπου περιβεβλημένης τὸ σῶμα τῆς ἐπιθυμίας, τὸ ὅποιον ἔχει οὐ μικρὰν ῥώμην καὶ ζωτικότητα, προσκολλᾶται εἰς τὴν κατάστασιν τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ ἡ συγγραφεὺς Κάμα Λόκα. Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης δυνατὴ εἶνε κἄπως ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τοῦ ἀσωμάτου πνεύματος καὶ τοῦ ζῶντος. Τὰ ἀσώματα ἢ ἀπαλλαγέντα τοῦ σώματος πνεύματα χαίρουσιν εἰς τοιαύτην ἐπικοινωνίαν, ἀλλ' αὕτη εἶνε πράγματι ἐπιβλαβὴς εἰς αὐτά, διότι τὰ ἐμποδίζει ν' ἀφήσῃ τὴν χαβαλάην πτῆσιν περὶ τὴν γῆν καὶ ἀνέλθωσιν ὑψηλότερα. Ἡ

ἐξέλιξις τῆς ψυχῆς βραδύνει, καὶ ἡ ἀθάνατος χελιδὼν κρατεῖται ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὸν ἐλκυσμὸν τῆς γῆς.

Ὅσοι τῶν ἀνθρώπων ἔζησαν φαῦλον βίον, ὅσοι ἤσκησαν καὶ ἐθεράπευσαν τὰ ζωικὰ πάθη, καὶ ἔθρεψαν κατὰ κόρον τὸ σῶμα τῶν ἐπιθυμιῶν, ἐνῶ ἀφῆκαν νὰ πεινᾷ καὶ τὸ κατώτερον πνεῦμα, οὗτοι μένουσιν ἐπὶ μακρὸν ἐγκάτοιχοι τῆς Κάμα Λόκα, καὶ πληροῦνται πόθων διὰ τὴν γῆν τὴν ὁποίαν ἀρτίως κατέλιπον καὶ διὰ τὰς κτηνώδεις ἡδονὰς τὰς ὁποίας δὲν δύνανται πλέον ἀπ' εὐθείας νὰ γευθῶσιν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ σώματος. Τὰ τοιαῦτα πνεύματα ἀθροίζονται περὶ τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ πνευματισμοῦ καὶ τῶν εὐαισθητῶν, προσπαθοῦντα νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτοὺς πρὸς ἰδίαν των ἡδονήν, καὶ αὗται εἶνε ἐκ τῶν κινδυνωδεστέρων δυνάμεων, τῶν τόσο ἀνθαδῶς προκαλουμένων ἐν τῇ ἀμαθείᾳ των ὑπὸ τῶν ἀνοήτων καὶ τῶν περιέργων.

Ἄλλη τάξις ἀσωμάτων ὄντων περιλαμβάνει ἐκείνους ὧν ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκόπη πρόωρος καὶ ἀποτόμως διὰ τῆς πράξεως αὐτῶν τῶν ἰδίων, διὰ τῆς πράξεως ἄλλων ἢ ἐκ τυχαίου συμβάματος. Πρόσωπον τὸ ὅποιον ἀπέθανε φυσικὸν θάνατον θὰ ζήσῃ ὀλίγας ὥρας ἢ τὸ πολὺ ὀλίγα βραχέα ἔτη περιπλανώμενον περὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ἄλλ' ὅσοι ἀποθνήσκουσι βίαιον θάνατον θὰ βιασθῶσι νὰ μείνωσιν ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς ἐπιρροῆς τῆς γῆς μέχρι τοῦ χρόνου ὅτε φυσικῶς θὰ ἀπέθνησκον. Δηλαδή, ἐὰν νέος τις ὅστις φυσικῶς θὰ ἔζη μέχρι τοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἔτους φονεῖθῃ εικοσαέτης, μένει περὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων φοιτᾷ εἰς τὰ πειράματα τοῦ πνευματισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ. Ἐὰν οἱ πνευματιζόμενοι καὶ οἱ πνευματισταὶ ἐγνωρίζον μόνον ὅτι κάθε νέον πνεῦμα τὸ ὅποιον ὑποδέχονται ἐκστατικοὶ καταδικάζεται διὰ τοῦτο νὰ φυλακισθῇ εἰς τὴν Οὐπαδάνα, ἥτις θὰ εἶνε παραγωγὸς ἀνεκφράστων δεινῶν εἰς τὸ νέον Ἐγὼ, τὸ ὅποιον θ' ἀναγεννηθῇ ὑπὸ τὴν ἀπαισίαν σκιάν της, καὶ ὅτι διὰ παντὸς νέου πειράματος πληθύνουσι τὰς ἀφορμὰς τῆς δυστυχίας, ἀφορμὰς αἰτινὲς θὰ κάμωσι τὸ ἄτυχον Ἐγὼ ν' ἀποτύχῃ εἰς τὴν πνευματικὴν γένναν του ἢ ν' ἀναγεννηθῇ εἰς πολὺ χειροτέραν ὑπαρξίν παρά ποτε, θὰ ἦσαν ἴσως πολὺ προφυλακτικώτεροι εἰς τὰς ἐπικλήσεις των.

Πρόωρος θάνατος ἐκ φαύλων ἀφορμῶν, ἐξ ὑπερβολικῆς μελέτης ἢ ἐξ αὐτοθυσίας διὰ τινα μεγάλην αἰτίαν, ἐπιφέρει μὲν βραδύτητα εἰς τὴν Κάμα Λόκα, ἀλλ' ἡ κατάστασις τοῦ ἀσωμάτου ὄντος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀφορμῆς ἥτις ἐκοψεν ἀποτόμως τὴν ζωὴν.

Περιοδικόν τι ἐκδιδόμενον ἐν Ἀγίῳ Παύλῳ τῶν Ἦν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἀναφέρει τὸ συμβεβηκὸς ἐνὸς τῶν ὑγιεστέρων ἀνδρῶν ἐν Ἀγ. Φραγκίσκῳ, ὅστις, ὅταν ἦτο νέος ἔπαθεν ἐκ νεκροφανείας, παθῶν ἴσως καταληψίαν, καὶ ἤδη ἐξεκομίζετο πρὸς ταφήν, ὅταν αἰφνης ἀνέστη διὰ τῆς χρήσεως παρακεκινδυνευμένου τινὸς φαρμάκου. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν ζωὴν περιέγραφε τὰ ὅσα ἐδοκίμασε, τὰ ὁποῖα ἦσαν δι' αὐτὸν ὡς ἐὰν εἶχεν ἀποθάνει. Αἰσθημα ληθάργου εἶχεν ἐνσκήψει ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἠσθάνετο τὸ σῶμά του ἀδρανὲς καὶ μολύβδινον. Ἡ αἰσθησις ἐξηπλοῦτο μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπὶ παντὸς μέλους τοῦ σώματός του, καὶ ἠσθάνετο ἑαυτὸν ὡσανεὶ βυθιζόμενον καὶ πίπτοντα κάτω, κάτω, κάτω. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγερθῆ, καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸ κάμῃ ἂν ἠδύνατο. ἠσθάνετο τὴν ζωὴν του βαθμηδὸν φεύγουσαν ἀπ' αὐτοῦ χωρὶς αἰσθημα ἀγωνίας ἢ φόβου. Τότε αἰφνης ἀεκάλυψεν ὅτι δὲν ἦτο πλέον εἰς τὸ σῶμά του. Δὲν ἐξεπλάγη ἐκ τούτου, μόνον ἀνακούφισιν ἠσθάνθη. Περιεπάτει ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ἐν τῷ κήπῳ, εἶτα ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν, ὅπου συνήντησε γηραιὸν ἀγρονόμον γινώριμόν του. Ὁμίλησε πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ὁ γέρον δὲν ἤκουσε τὴν φωνὴν του. Ἦτο δι' αὐτὸν ὡς νὰ ἤκουε τὸν ἀνεμὸν στενάζοντα διὰ μέσου τῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων. Τότε ἐνόησεν ὅτι καὶ ἄλλαι μορφαὶ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἦσαν πέριξ του. Ἠδύνατο ν' ἀκούῃ τὸν ἦχον τῆς μουσικῆς φωνῆς των, ἐγειρομένης καὶ πιπτούσης ὡς τὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ. Αἰφνης ἀπέκτησε τὴν συνειδησιν φύλακος ἢ ὁδηγοῦ. Ἡ γῆ ἐξέλειπε, καὶ ἐφαίνετο ὅτι δὲν ὑπῆρχε τίποτε ὀλόγουρά των. Ἐξηκολούθησαν νὰ ἵπτανται ἀνὰ τὸ ἀχανὲς, ἐωσότου ἔφθασαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ ὕπνου, ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ ὀφείλουσι νὰ κοιμῶνται ἐπὶ χίλια ἔτη. Ἦτο κουρασμένος καὶ ἀποκαμωμένος καὶ ἀσμένως κατεκλίθη πρὸς ὕπνον. Μετὰ τινα χρόνον, ὅστις ἐφάνη αὐτῷ ἔτη ὀλόκληρα, ἠσθάνθη φρικώδη πόνον, καὶ ὁ φύλαξ τοῦ παλατίου εἶπεν αὐτῷ ὅτι καλεῖται ὀπίσω εἰς τὴν γῆν. Μετὰ φοβερᾶς κραυγῆς ἀγωνίας ἐξύπνησε πάλιν εἰς τὸ σῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπανέλθει δι' ἰσχυρῶν ἐπανορθωτικῶν. Ἡ διήγησις δὲν εἶνε ἀνόμοιος μὲ τὴν πείραν ἄλλων, οἵτινες ἐπανῆλθον ὀπίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον. Τὸ παλάτιον ὅμως τοῦ ὕπνου, ὅπου οἱ νεκροὶ κοιμῶνται ἐπὶ χίλια ἔτη, εἶνε κἄπως καινόν. Ἡ περιγραφή του ὑπῆρξεν ὅτι ἦτο ἐξόχως λευκὸν καὶ κοσμούμενον μὲ πετράδια λάμποντα

ὡς ζῶν πῦρ. Εἰσῆρχοντο διὰ μεγάλης ἀψίδος, καὶ ἐκοιμῶντο ἐπὶ πολυτελεστάτων κλινῶν.

Ἐν τῇ «Βορείῳ Ἀμερικανικῇ Ἐπιθεωρήσει» ὁ ἀρχιδιάκονος Φάρραρ δημοσιεύει ἄρθρον ἐπιγραφόμενον «Ἡ Ἐννοια τῆς Μελλούσης Ζωῆς». Εἶνε κἄπως δύσκολον ν' ἀποσπάσῃ τις τίποτε ἐκ τῆς διατριβῆς ταύτης, τῆς ὠραῖα γραμμένης, τῆς ρητορικῆς ἅμα καὶ ποιητικῆς. Ἡ κυριωτέρα ἰδέα τοῦ συγγραφέως φαίνεται νὰ εἶνε ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον δὲν δύναται νὰ εἶνε ὑποκείμενον ἀνθρωπίνης γνώσεως, ἀλλὰ θείας πίστεως. «Ἡ ψυχὴ, λέγει, ἀφοῦ εἶνε ἄυλος, πρέπει νὰ εἶνε ἀθάνατος, διότι μία καθαρὰ μορφή, δὲν δύναται νὰ μηδενισθῆ μόνη της, οὔτε, διὰ τῆς διαλύσεως ὑλικῆς ὑποστρώματος, νὰ καταστραφῆ· καὶ ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ εἶνε ἄυλος, διότι εἶνε ἰκανὴ νὰ νοῆ τὸ καθολικόν, ἐνῶ, ἂν ἦτο μορφή ἀχώριστος ἀπὸ τῆς ὕλης, μόνον τὸ ἀτομικὸν θὰ διενοεῖτο. Ἄλλ' ἐὰν τις δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ ἢ νὰ ἀσπασθῆ τὸν συλλογισμὸν τούτον, οὐδὲν τὸ ἄπορον ὑπάρχει εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀγνοίας, ἥτις παραδέχεται ὅτι μικρὸν εἶνε ὅ,τι γινώσκωμεν, ἀμέτρητον δὲ ὅ,τι ἀγνοοῦμεν. Ἡ φύσις ἀβοήθητος δὲν μᾶς διδάσκει τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Ταύτην μᾶς διδάσκει τὸ φῶς τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἢ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου.»

Ο ΗΡΩΣ ΚΑΪΝ ΚΑΙ Ο ΠΤΩΧΟΣ ΑΒΕΛ

(ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ)

Ἐν τῇ «Δεκαπενθημέρῳ Ἐπιθεωρήσει», ἡ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Οὐίδα» γράφουσα λογία Ἀγγλῆς δημοσιεύει χαρακτηριστικὸν ἄρθρον ἐπιγραφόμενον «Πτωχὸς Ἄβελ». Ὁ Ἄβελ, λέγει, ἔχασε πᾶσαν εὐνοίαν, καὶ ὁ Κάιν εἶνε ὁ ἡμίθεος τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ὁ Ἄβελ, οἰανδήποτε ἂν λάβῃ μορφήν, εἶνε ἄκρα ἀποτυχία ἐν τῇ νεωτερικῇ ἀπόψει τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως. Ὁ Ἄβελ εἶνε πρόσωπον τὸ ὁποῖον δὲν κατορθώνει νὰ κάμῃ τὰς ἀρετάς του ν' ἀναγνωρισθῶσιν. Εἰς τί χρησιμεύει ἄμεμπτος βίος, συμπαθὴς χαρακτήρ καὶ τρυφερά καρδιά; Ἴστατο εἰς τὸν δρόμον ἀνθρώπου ἰσχυροτέρου παρ' αὐτόν, καὶ ἐγένετο ἐκποδῶν. Θεῖος κριτὴς δυνατὸν νὰ τὸν ἐδικίκησῃ, καὶ πρωτόγονος λαὸς δυνατὸν νὰ τὸν κλαύσῃ· ἀλλ' ὁ νεώτερος κόσμος ἀντιπαρέρχεται ἀνάληπτος, καὶ τὸν ρίπτει εἰς ἀφανῆ τάφον, ἐνῶ ἀγοράζει φωτογραφίας τοῦ Κάιν καὶ στέλλει πρὸς αὐτόν ἀνθοδέσμας καὶ φιάλας καμπανίτου. Εἶνε ὅλος ἀνωφελὲς νὰ δαπανᾷ τις καιρὸν καὶ κοπον, θαυμάζων διατὶ ὁ Κάιν δὲν παύει ἀενάως ν' ἀναφαίνεται εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Οὗτος κατέστη ὁ λαϊκώτερος χαρακτήρ.

Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς παραδοξολογίας ταύτης, ἡ εὐφάνταστος συγγραφεὺς φέρει ἐκ τῆς ἱστορίας διάφορα παραδείγματα τῆς δημοτικότητος

πολλῶν ἀσπλάγγων φονεῶν καὶ ἐγκληματιῶν. Ὅλα ὅμως ταῦτα εἶνε μόνον προοίμιον, ὅπως ἔλθῃ εἰς τὴν ἐπομένην εὐγλωττον καὶ καθ' ὅλου φιλαλήθη καταγγελίαν τῆς πλειονότητος, ἣτις εὐρίσκεται ἀναγκαιῶς πάντοτε ἐν τῷ ἀδίκῳ.

Ὁ Ἄβελ, τουτέστιν ἡ μειονότης, κεῖται σφαγμένη εἰς ὅλας τὰς χώρας ἀπὸ τὴν θορυβώδη λέσχην τῆς ἀσπλάγγου ἀδελφῆς τῆς, τῆς πλειονότητος. Ἐν γένει, ἡ μειονότης ἔχει πάντοτε δίκαιον. Εἶνε πάντοτε τὸ κόμμα τῆς σοφίας, τῆς ὀξυδερκείας, τῆς μορφώσεως, τῆς διαυγείας, τῆς ἀληθείας. Ἐν γένει, ὅταν ἡ μειονότης μεταβῇ εἰς τὴν γαλήνιον ἀτμοσφαῖραν τῆς ἱστορίας, ἡ Κλειώ, ζυγίζουσα ἀμφοτέρας εἰς τὴν ἀμερόληπτον τρυάνην τῆς, εὐρίσκει ὅτι τὸ δίκαιον ἦτο μετὰ τῆς μειονότητος, καὶ ὄχι μετὰ τῆς παφλαζούσης, ὀφιογλώσσου καὶ λυσσώσης πλειονότητος, ἣτις τὴν ἔσφαξε καὶ διέκοψε τὴν προσευχὴν τῆς, καὶ τὴν ἀφῆκεν ἄλαλον καὶ νεκράν. Ὅλων τῶν μεγάλων ἰδεῶν τὸ ἔμβρυον συνελήφθη ἐν τῇ μειονότητι· ὅλαι αἱ μεγάλαι θρησκείαι ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν ἐν τῇ σμικροτάτῃ καὶ πενιχροτάτῃ τῶν μειονοτήτων. Ὁ Βράμας, ὁ Χριστὸς, ὁ Μωάμεθ, εἶχον κατ' ἀρχὰς μικράν καὶ καταδιωκομένην ὁμάδα ὀπαδῶν. Εἴτε πρὸς καλὸν εἴτε πρὸς κακόν, τὰ γιγαντιαία ἱερά δένδρα ἐκάστης πίστεως, τὰ ὁποῖα τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο ἐσκίασαν ὅλην τὴν γῆν, ἀνεφύησαν ἐκ μικροῦ σπέρματος, ριθθέντος εἰς τὸ καταρρονημένον καὶ πατημένον ἔδαφος ἀσθενοῦς μειονότητος.

Ὁ Γαλιλαῖος ἦτο πτωχὸς, περιφρονούμενος, ἄφιλος ἀνὴρ, μόνος μὲ τὴν πεποιθήσιν του ἐναντίον ὅλων τῶν κραταιῶν πλειονοτήτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας. Ὁ Τέλλος, εἴτε πλάσμα εἴτε ἱστορικὸν πρόσωπον ἀδιάφορον, ἐτάνυσε τὸ τόξον καὶ τὰ βέλη του ἐναντίον τῶν χαλυβοφράκτων στιφῶν τοῦ αὐστριακοῦ δουκάτου. Ὅλαι αἱ τρομακτικαὶ δυνάμεις, ὅσαι πρὸς καλὸν ἢ πρὸς κακόν συνετάραξαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἀνέτρεψαν κοινωνίαν καὶ πολίτευμα ἐν Γαλλίᾳ, ἐγεννήθησαν κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς μήτρας τοῦ ἐγκεφάλου ὀλίγων πτωχῶν καὶ καταδιωκομένων συγγραφέων. Ἀναρίθμητα παραδείγματα ἔρχονται εἰς τὴν μνήμην, καὶ θὰ ἐπλήρουν σελίδας βιβλίων, μειονοτήτων αἰτινες ἐσφαγίσθησαν ἀνηλεῶς ἀπὸ κτηνώδη πλήθη μόνον ὅπως ἀναστηθῶσιν ἀπὸ τὰς νεωτέρας γενεάς, καὶ ἀναγνωρισθῶσιν ὡς οἱ ἀληθεῖς φωτοδοταὶ τυφλοῦ καὶ ἀγνώμονος κόσμου. Ἡ δεσποτεία τῆς πλειονότητος συνήθως σημαίνει φανατισμὸν, βαναυσότητα καὶ κτηνωδίαν· καὶ ὁ Δῆμος οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ Κάιν. Κατὰ τὴν παρούσαν ὥραν στεφανοῦμεν πανταχοῦ

καὶ ἐνθρονίζομεν τὸν Κáιν, εἰς τὰς κυβερνήσεις μας καὶ εἰς τὰ δικαστήρια μας.

Καὶ τί ἐστὶν ἐλευθερία, ἥτις εἶνε μόνον ἡ ἔκφρασις τῆς θελήσεως τοῦ μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ; Τί ἀξίζει θορυβώδης κραυγὴ ὑπὲρ ἐλευθερίας, ὅταν δὲν σημαίνει ἀτομικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀντιπροσώπευσιν τῆς μειονότητος; Ὑπάρχει ἔχνος τούτου σήμερον εἰς μέρος τι; Ἡ μειονότης διατάσσεται νὰ σιωπήσῃ καὶ καταβάλλεται, εἴτε πρόκειται περὶ φόρου ἐπὶ τοῦ ζύθου εἴτε περὶ μεταβολῆς τοῦ Συντάγματος, εἴτε περὶ ἐμβολιασμοῦ παιδίου εἴτε περὶ ἀνατροπῆς μοναρχίας

Η Ι Τ Α Λ Ι Σ

ΥΠΟ

PAUL ADAM

Ἡ πτηνοτρόφος ἥτις εἰς πλατείαν τοῦ Τουρίνου ἐκλιπαρεῖ τὴν περιέργειαν τῶν διαβατῶν ἵνα ἐκπετάσῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν, κατόπιν δωρεᾶς ὀλίγων κεραμάτων, στίφος πολυχρῶμων περιστερῶν, εἶνε γραῖα τὴν μορφὴν. Ἀλλὰ τὸ ὄμμα αὐτῆς διασώζεται ὁμοιον πρὸς ρομαντικὴν νύκτα καὶ ἡ βραχεῖα μαύρη κύμη τῆς, πυκνὴ περὶ τοὺς κροτάφους, βεβαίως ἐσαβάνωσε πολλὰ διάπυρα χεῖλη.

Μένει πάντοτε ἐκεῖ ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκείνης, τῆς περιεζωσμένης ὑπὸ περικόμφων χθαμαλῶν στοῶν, δι' ὧν περιφέρονται ἐν οὐρανοχρῶφ στολῆ ραδινοὶ ἀξιωματικοί. Τὰ βλέμματα τούτων ἐξακοντίζονται πρὸς τὰς περιπατητριάς, αἵτινες προσμειδιῶσιν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι τέρπει αὐτὰς ἡ ἀσχολία τῆς γραῖας, καθότι ἡ μελάγχρους χεῖρ, τεταμένη πρὸς τὰς Ἄλπεις, δὲν παύει προδεικνύουσα τὴν ὁδὸν εἰς τὴν πτῆσιν τῶν εἰκοσι περιστερῶν ὧν αἱ ἰσορροφυροπράσινοι πτέρυγες φρίσσουσιν ἀρμονικῶς ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος τῶν ὄρεων τῶν κυανᾶς ἐχόντων τὰς χιόνας.

Ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς Ἰταλίας, ἡ εἰκὼν αὕτη γραίας, τερπούσης τὴν νεότητα διὰ χρωμάτων πετομένων, καὶ ἰκνηῆς νὰ προκαλῆ οἶονεῖ οὐρανίαν ἴριδα πρὸ τοῦ ἀμφιθεάτρου τῶν ὄρεων, παριστᾶ συμβολικῶς αὐτούσιον τὸν τύπον τῶν πλασμάτων τῶν ἀπεικονισθέντων ὑπὸ τοσοῦτων περιφήμων ζωγράφων. Μόλην τὴν ἀπάτην τῶν πολυαριθμῶν μορ-

φών της ἡ Ἰταλίας διασώζει ψυχὴν γεγηρακυῖαν καὶ πολυιδμονα.

Αἱ κόραι τῆς Ἑνετίας περισφίγγουσι τὴν λεπτότητα τῶν σωμάτων τῶν ἐν βαθυχροῖς σαλίαις καὶ ἐπιδεικνύουσιν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πλοκάμων τῶν μειδιάμα παραδόξως σιωπηλόν. Πέριξ τῶν μαρμαρίων φρεάτων τῶν διηθησμένων διὰ ροδάκων καὶ ἀκανθῶν, δὲν φλυαροῦσι, ψιθυρίζουσιν. Ἐχουσαι παρὰ πόδας τὰς ἐρυθρογάλκους ὑδρίας τῶν, ἀτενίζουσιν ἀλλήλας, καὶ δὲν ἀνταλλάσσουν ἄλλο τι πλὴν τοῦ μειδιάματος τούτου τῆς σιγῆς, διαχωρίζοντες τὸ ἰσχνόν καὶ κεκλιμένον πρόσωπόν τῶν. Ἡ ψυχὴ τῶν διατυποῦται εἰς αὐτὸ ὀλόκληρος, καὶ ἐκάστη αὐτῶν τὴν ἀναγινώσκει ἐπὶ τῶν χειλέων τῶν λοιπῶν· οὕτω οἱ ἐπιστήμονες ἐκεῖνοι οὐς βραχὺς τύπος ἀλγέθρας μυεῖ εἰς τὸ σύμπαν.

Αἱ πυρόχροι γυναῖκες αἱ πλέκουσαι τὰς κυριακάς ἐπὶ τῶν βαθυίδων τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἔχουσι τὴν αὐτὴν εὐγλωττίαν τοῦ σώματος. Ὁ Τιτιανὸς ἔπλασεν ἐξ αὐτῶν τὰς Μαγδαληνάς του, τὰς βασιλικὴν ἐχούσας τὴν σάρκα, καὶ τὰς χεῖρας πλήρεις καρπῶν ὀρίμων, ἀνθέων θαλλόντων.

Ἡ ἐπιστήμη τῶν στάσεων εἶνε παρ' αὐτοῖς μεγάλη. Εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς γυναῖκας τοῦ ὄχλου δὲν ὑπάρχει στάσις μὴ ἀποτελοῦσα καλλονήν. Ἐν τούτοις αἱ ἰταλίδες γυναῖκες στεροῦνται φιλαρεσκείας, ἐν ᾧ εἰς ἡμᾶς ἀρέσκουσιν παρὰ τῇ γυναικί τοῦ βορρᾶ πᾶσα κίνησις καὶ τὸ φρίσσει αὐτῆς βλέμμα, οἱ προσχεδιασμένοι τρόποι, ὁ αἰσθηματικὸς διῆλογος δι' οὐ ἐκδηλοῖ ἡμῖν τὴν ἐπιθυμίαν της τοῦ ἀρέσκειν.

Ἡ Ἰταλίας παραμελεῖ τὴν ἐξωτερικευσιν ταύτην. Δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιδείξεως, διότι δὲν ἀπαιτεῖται πλέον οὐδεμίαν ἐκ μέρους αὐτῆς ἰδιαιτέρα καταβολὴ προσπαθείας ὅπως παρίσταται πάντοτε κατὰ τὸ ἰδεῶδες τῶν ἀρχαιοτάτων φύλων, ἅτινα παρεσκεύασαν ταύτην. Ἡ πρὸς αὐτὴν τῶν ἀνδρῶν εὐχὴ τοῦ κάλλους κατέκτησε τέλος πᾶν αὐτῆς μέλος, πάντα μῦν, πᾶν νεῦρον. Κατέστη οὕτως εἰπεῖν ἀντανακλαστικὴ.

Εἶτε γελᾷ, εἶτε βαδίζει, ἡ Ἰταλίας ἐκφράζει τὴν εὐχὴν καὶ τὸ ὄνειρον τῶν λαῶν, οἵτινες συνηντήθησαν καὶ ἐδέσποσαν ἀλληλοδιαδόχως τῆς χερσονήσου ταύτης, ἐν ἧ τὸ ἰδεῶδες τοῦ πλανήτου μας, ὄνειροποληθὲν ἐν Σκανδιναυίᾳ, καὶ ἀποκυηθὲν ἐν Ἰνδίᾳ, διεμορφώθη ὀριστικῶς διὰ τῆς θαυματουργοῦ τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως.

Οὕτω αἱ ματαιολόγοι λεπτότητες τοῦ αἰσθηματικοῦ προλόγου εἰσὶ τὰ μέγιστα ἀπλοποιημένα ἐν αὐτῇ. Προτοῦ ἀγαπήσῃ, ἐπιθυμεῖ. Ἡ γεγηρακυῖα αὐτῆς ψυχὴ δὲν στέργει πλέον τὰς πλάνας ταύτας τοῦ αἰσθήματος. Παῖς ἔτι, στερεῖται ἀφελείας, ἀδολότητος καὶ ἀπλότητος.

Ἐν τούτῳ ἀναμφιλέκτως ἔγκειται τὸ μυστήριον τῆς τελειότητος, ἥτις ἐλκύει ἡμᾶς πρὸς τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων, ἐν οἷς αὐτὴ ἀπεικονίσθη. Δὲν ὑπάρχει μία καὶ Παναγία, ἢ ἡ ἁγία γαλήνη, ἢ μελαγχολία, ἢ παιδικὴ εὐφροσύνη δὲν ἐξαγγέλλουσιν ἡδονήν. Ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ παρέχει ἡμῖν πολλὴν ἀπόλαυσιν. Ὁ Λεονάρδο Βίντσι διερμήνευσε μᾶλλον ἀπροκαλύπτως καὶ μᾶλλον ἐπιδεικτικῶς τὸ πολύτιμον δισυπόστατον.

Διατελοῦμεν φανατικοὶ λάτραι τοῦ «Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ» καὶ τῆς «Γιοκόνδας» διότι ἡ κατάφασις καὶ ἡ ἄρνησις τῆς ἀρετῆς ἐκδηλοῦνται ταύτοχρόνως καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν λόγον τοῦ κάλλους, ἀντιθέτως πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς λογικῆς. Ἡ ἁρμονία εἶνε ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις ἀπόλυτος, ἡ ἰσορροπία τελεία. Ἡ «Παναγία τοῦ φρέατος» τοῦ Ραφαήλ δὲν καταπλήσσει ἡμᾶς ὀλιγώτερον. Ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ τῆς Ρώμης, παρομοία ἐκπληξίς καταλαμβάνει ἡμᾶς πρὸ τῆς «Pietà» τοῦ Μιχαήλ Ἀγγελου. Ἡ περιώδυνος ἐκείνη μήτηρ ἢ θεωροῦσα τὸν υἱὸν της ἐκτάδην νεκρὸν ἐπὶ τῶν γονάτων της, εἶνε ταύτοχρόνως παρθένος ὡς ἐκ τοῦ στρογγύλου κρανίου καὶ τῆς παχουλῆς λεπτότητος τῶν ἄκρων, γυνὴ ὡς ἐκ τοῦ εὐτόνου εὐρους τοῦ συγκεκαλυμμένου στήθους· παρθένος καὶ γυνή· παρθένος ἢ γυνή. . .

Ἐν Ρώμῃ πράγματι, αἱ δεκαπενταετίδες κόραι αἱ πλανώμεναι ἀνὰ τὰ προάστεια ἔχουσιν οὕτω στήθη μητέρων, πρόσωπα στρογγύλα καὶ ὀμαλά, βηματισμὸν βαρὺν καὶ ὕφος βρέφους.

Ἐπῆρξαν αὐταὶ ποτὲ αἱ φανατικώταται ἐκεῖναι μάρτυρες, ἐφ' αἷς ἡ ἀρτιφανῆς ἐκκλησία ἐσεμνύθη. Ἐβάδιζον ὑμνωδοῦσαι πρὸς τὸν θάνατον τῆς κονίστρας. Πᾶσαι αἱ αἰρέσεις, καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ λεπτολογώτεραι, προσεκλήσαντο ἅμα τῷ πρώτῳ ἀγῶνι τῶν προφητῶν αὐτῶν στρατιᾶς νεκρωτάτων παρθένων ἐμμανῶν διὰ τὴν νεωστὶ προσεγεγείσαν μορφήν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐκ Πανόρμου Ἀγνή, ἥτις ὑπέστη ἐν ἡλικίᾳ δέκα τριῶν ἐτῶν βασάνους πολυπλόκου, δὲν εἶνε ἢ σύνθησις ὑπόδειγμα τοσοῦτων νεανίδων βιουσιῶν ἐν ἀχανεῖ μυστικισμῷ. Ἡ ἐλπίς τῶν πέραν τοῦ τάφου εἴλκυσε αὐτὰς ὡς εἴλκυσε τοὺς ἀσκητάς. Ἡ ἀπάρνησις τῶν

ἀνατολικῶν δογμάτων ἐπανέκτα αἴφνης τὰ παιδικὰ αὐτῶν σώματα τὰ ἔχοντα ψυχὰς ἀρχαίας.

Ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐν ταῖς τέρψεσι τῆς αἰῆς ἐν ἑορταῖς διατελούσης κοινωνίας τῶν αἰθουσῶν, ἀπαντῶσι δωδεκαετίδες φλιτάρουσαι κόραι αἰτινες ὡχωρῶσιν ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ φίλου αὐτῶν. Ἐν ἡλικίᾳ δέκα τεσσαρῶν ἐτῶν, τὸ πάθος ἐν αὐταῖς εἶνε τέλειον, καὶ ἡ δράσις αὐτῶν δραματική. Συντόμως ἐμπνέουσι τρόμον διὰ τῆς σοβαρότητος τῶν ἑαυτῶν πράξεων. Αἱ παρθένοι δὲν γινώσκουσιν ἑαυτὰς ὡς τοιαύτας. Εἰσὶ πᾶσαι γυναῖκες τριακοντούτιδες.

Εὐθύς ὡς κληθῆ σύζυγος, ἡ Ἰταλίς προσηλοῖ τὸ ἐρωτικόν της πάθος ἐπὶ ἐνὸς μόνου. Λατρεύει αὐτὸν θερμότερον ἢ ὅσον αἱ ἀλλαχοῦ γυναῖκες λατρεύουσι τὸν σύζυγον αὐτῶν. Εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ παροιμιώδης ζηλοτυπία. Θεωρεῖ αὐτὴ τὸν σύζυγον ὡς ἰδιοκτησίαν αὐτῆς, ὡς πᾶν αὐτῆς, ὡς σάρκα της. Ἀληθῶς αἰσθάνεται τὴν μεγάλην ἀνθρώπινον ἐπιθυμίαν νὰ συγχωνεύσῃ δύο ψυχὰς ἐν ἐνὶ σώματι, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχέγονον καὶ θεϊαν ἀνδρόγυνον κατάστασιν, εἰς τὸν Ἀδάμ της Παλαιᾶς Διαθήκης προτοῦ ἢ ἡ Εὐα ἀνακύψῃ ἐκ τῆς πλευρᾶς του.

Ἡ πλεονεξία τῆς καρδίας κατατρύχει αὐτήν. Ἡ βραχμανικὴ παράδοσις τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸ Ἐνιαῖον — Ὅν συγκινεῖ τὸν ζηλότυπον ἔρωτά της. Οὕτω ἐν τῇ μεσαιᾷ τάξει, ἡ πίστις ἐν τῷ γάμῳ εἶνε ἀσφαλεστέρα ἢ ὅσον ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς φλογερᾶς φύσεως τῶν παρθένων.

Ἡ ἀγάπη αὐτῶν φαίνεται πεπροικισμένη δι' ἐνστικτικῶν ἰδιοκτητικῶν καὶ ἡ εὐστάθεια αὐτῶν κρατύνεται διὰ τοῦ φόβου μὴ παράσχωσι διὰ τῶν σφαλμάτων αὐτῶν δικαιολογίαν εἰς ἐνδεχόμενα ἀτοπήματα τοῦ συζύγου. Ἀμαρτάνουσιν ὀλίγον. Γερμανὸς ἐπιστήμων κατήρτισέ ποτε στατιστικὴν τῶν ἀτυχῶν συνοικισίων. Ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ταύτης συνάγεται ὅτι αἱ σύζυγοι τοῦ βορρᾶ ἀπατῶσι πλεῖστον. Προφανῶς ἡ κληρονομικότης τῆς βραχμανικῆς παραδόσεως ἐπηρεάζει ὀλιγώτερον ταύτας. Αἱ γυναῖκες τῆς Μεσημβρίας, ἐξεναντίας, φέρουσιν ἀνεπιγνώστως τὸν τύπον τοῦ ἀρχεγόνου ἱερατικοῦ χαρακτῆρος. Διετήρησαν ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἐξ ὀρμεμφύτου τὴν ἀνήσυχον καὶ διαρκῶς ἐλέγχουσαν συνείδησιν.

Ἡ μέριμνα τῆς Ἐνοποιήσεως τῶν δύο συζυγικῶν ψυχῶν, τῆς ἐνε-

γητικῆς ἢ παθητικῆς ἀπορροφῆσεως, ἡ παράδοξος ἐκείνη πλεονεξία τῆς καρδίας ἢ τοσοῦτον διάφορος τῆς γαλατικῆς ἡμῶν ἀνεξαρτησίας ἐκφάνεται οὕτως εἰπεῖν ἱστορικῶς. Αἱ σύζυγοι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν πληροῦσι τὸν κόσμον διὰ τῆς ἑαυτῶν δράσεως. Εἶνε γνωστὸν ποῖον μέρος ἠδύνατο ἡ κυρία Κριόπη νὰ διεκδικήσῃ δικαίως ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ πρόφην ὑπουργοῦ. Ἡ παράδοσις τῆς Παπίσσης Ἰωάννας συνοψιζούσης τὰς ἰδέας τῶν φίλων αὐτῆς, καὶ κατορθούσης νὰ περιβληθῇ τὴν τιάραν τὴν ἐποφθαλμιωμένην ὑπὸ πολλῶν, ὧν ὁ ἔρος τῇ ἀνῆκεν, δὲν εἶνε ἀπλῶς μῦθος χαρίεις. Ἐνδείκνυσι τὸν χαρακτῆρα τῆς Ἰταλίδος ἀπλήστου νὰ ἐξανδρωθῇ.

Ἡ ἀναλίσκουσα αὐτὴν ζηλοτυπία εἶνε ἄλλως τε ὡσεὶ διττοτυπία τῆς ἀποδιδομένης αὐτῇ φιλαργυρίας. Ὡς πρὸς τὸ χρῆμα ἡ διαγωγὴ αὐτῆς δὲν διαφέρει. Ἀντιθέτως πρὸς τὰς λοιπὰς τῆς Εὐρώπης γυναῖκας, φαίνεται ἥττον ἐπιθυμοῦσα ν' ἀποκτήσῃ πολὺ ἢ νὰ διατηρήσῃ ζηλοτύπως τὴν μικρὰν αὐτῆς περιουσίαν. Μεταξὺ τῶν ἐπαίτων οἵτινες βρῦουσι πέραξ τοῦ Ἀγίου Παύλου ἐκτὸς τῶν τειχῶν, παρατηρεῖ τις ἐξαισίας ἐπαίτιδας, αἰτινες προσεκολλήθησαν χωρὶς νὰ χάσωσι τὸν θεῖον αὐτῶν τύπον, εἰς ἀλήτας. Ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ὁ σωματικὸς αὐτῶν πλοῦτος θὰ ἐχρησίμευεν αὐταῖς πρὸς κατάταξιν εἰς τὰς κυθηρίους τάξεις! Ἐν Ἰταλίᾳ, παραμένουσιν αὐταὶ σύντροφοὶ τῶν ρυπῶντων ἐκείνων ἀλητῶν, ὧν πᾶσαν κίνησιν παρακολουθοῦσιν διὰ βλέμματος ἀνησύχου.

Τὰ κακῶς βιοῦντα συζυγικὰ ζεύγη δὲν εἶνε ἀμιγροῦς λατινικοῦ αἵματος. Αἱ πλεῖστον ἀμαρτάνουσαι τρέφουσι τὰς νεαπολιτανικὰς ἢ ἐν Μιλάνῳ ἀπαντώσας ξανθὰς ἐκείνας κόμας τὰς κληροδοτηθείσας ὑπὸ τῶν νορμανδῶν καὶ τευτόνων προγόνων. Αἱ θυγατέρες τοῦ Ροβέρτου Γυισκάρδου ὡς αἱ τῶν Λοτέρ, ἔχουσι πράγματι τὴν ὑπὸ αἰῶνων ἰσχυροῦ ἡλίου στιλπνωθείσαν καὶ ὑπομελανθείσαν ἐκείνην χροάν· ἀλλὰ τὸ ἐν αὐταῖς ἀποταμιευθὲν πῦρ δὲν ὠφέλησε τὰς ψυχὰς καὶ νοχελεῖς καρδίας των. Μακρὰν τοῦ νὰ διαπλατύνῃ τὰς αἰσθήσεις διὰ τῆς ἐπιθυμίας μιᾶς μόνης καὶ ζηλοτύπου κτήσεως, διέρρηξε τὴν ἀδύνατον ἐκείνην κρᾶσιν, ἐκρέει δ' ἀπ' αὐτῆς διὰ τῶν μυρίων ρηγμάτων τοῦ αἰσθήματος, ἐκδηλοῦται εἰς διακαεῖς περιπαθείας. Τὸ ἰταλικὸν πῦρ ἐκρέει φλεγόμενον ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν ἄτε μὴ ἔχον, ὅπως καταπνιγῇ τὸ σάβανον μελανῆς κόμης βαρείας ὅσον τμημα ὑφάσματος. Μόνοι οἱ Ἀγγλοὶ

ἐπανεῦρον ἐν ταῖς νορμανδικαῖς ἐκείναις ψυχαῖς ἀδελφὰς ἀρχαίας καὶ πιστὰς εἰς τὰς κλίσεις των. Τοιαῦτα εἶνε αἱ προρραφηλικάι ἐκείναι γυναῖκες ἃς ἠράσθησαν ὁ Swinburne καὶ ὁ Schelle, ἃς ἀπεικόνισαν ὁ Jones καὶ ὁ Rosetti.

Ἦγραι καὶ μελαγχολικάι, ἐρείδουσί που τοὺς ἀγκῶνας ἔναντι τοῦ κυανοῦ τῶν θαλασσῶν. Καὶ ἐν τῇ διαφανεῖ αἰγλῇ τῶν βορείων αὐτῶν σωμάτων, αἰσθανόμεθα φρίσσουσαν τὴν φλόγα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν προσδοκῶσιν ἐμπλεοὶ μελαγχολίας καὶ νοχελείας, καὶ οἱ ὡσεὶ ἀπηυδακτύτοι ἐκ τῆς ζωῆς δάκτυλοι αὐτῶν ἐπιψαύουσι παράδοξα κύμβαλα. Φαίνονται ὡσεὶ θρηνήσασαι τοσαύτας ἐκπτώσεις, αἰτινες ἐν τούτοις οὐδόλως ἠλλοίωσαν τὴν εὐθρυπτον ἀρέλειαν τῶν προσώπων των. Ἀτενίζουσι τὸν ὀρίζοντα ὀπόθεν θὰ ἐμφανισθῇ ὁ νέος ἱππότης ὅστις θὰ φέρῃ αὐταῖς ἀπολυτρώσεως εὐαγγέλια. Διηθισθεῖσαι ὑπὸ τῆς μυστικῆς λύπης ὅτι ἀπέριψαν πλείστας ὄσας πνευματικὰς καὶ σαρκιακὰς ἡδονὰς, ἀντιφαίνουσι τὸ γῆρας δύο ἀνθρωποτήτων, τῆς ἀνθρωπότητος τῆς προελθούσης ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τῆς προελθούσης ἐκ τῆς ὀμίχλης, ἀνθρωποτήτων συναντηθεισῶν εἶτα μετὰ τὴν πάροδον τῶν αἰῶνων εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἀπεννίνων ὄρεων.

Ἦπὸ τὴν ὠχρότητα νεκραναστασῶν ἡ δωρεὰ αὕτη τῆς Ἀναγεννήσεως ἐμμένει ἐν αὐταῖς. Εἰσὶ πράγματι αἱ Βεατρίκαι τῶν συγχρόνων Δαντῶν, ἀπηυδακτύτοι νὰ διατρέχωσι τοὺς οὐρανίους καὶ ὑποχθονίους κύκλους, ἀναζητούντων ἐπίσης τὴν Νέαν Ζωὴν. Ἀναγνωρίζομεν αὐτὰς ὡς τὰς πελιδνάς ἀδελφὰς ἐκείνων, αἰτινες εἶδον τὸν Leonardo, τὸν Boticilli, τὸν Ραφαήλ. Δὲν ἔχουσι πλέον τὸ μέτωπον διάδετον διὰ τοῦ χρυσοῦ μίτου, ὅπου ἀνηρητημένον πετράδιον ἐπεκαλεῖτο τὸ θεῖον φῶς. Ἀλλὰ γινώσκουσιν ἐπίσης ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλυφθήσεται μόνον ἐν τῇ σκέψει τῆς κατακτίσεως αὐτοῦ. Καὶ δείκνυνται ἐκ τῶν προτέρων κατὰ-κοποι ἐκ τῆς θρησκευτικῆς συννοίας.

Προχέουσι μελαγχολίαν ἐν ᾧ αἱ πρόγονοι αὐτῶν τῆς Ἀναγεννήσεως ἠμειδίων εἰρωνικῶς πρὸ τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἀνθρώπου ὠδινῶντος πνευμα-

τικῶς. Αἱ τελευταῖαι αὐταὶ ἐν τούτοις δὲν ἐξέλιπον. Τὰ καλλιτεχνικά ἐργαστήρια τῆς Νεαπόλεως, τῆς Ἐνετίας, τῆς Ρώμης ἐξωραίζονται ὑπὸ τῶν προτύπων τούτων τοῦ κάλλους, εἶδους ἑταιρῶν αἰτινες προσφέρουσι τὰ σώματα αὐτῶν ἀντὶ τῆς ἡδονῆς ν' ἀκούωσι λαλοῦντας τοὺς ποιητὰς ἢ νὰ ἐμπνέωσι τὸ σύμβολον ἀρετῆς γραφομένης ὑπὸ τοῦ χρωστήρος. Εἰς αὐτοὺς τοὺς Παρισίους, εἰς τὸ Λονδίνον ἔτι, ἐκπλήττουσιν αὐταὶ τὰς ἡμέρας τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τῶν φιλοσόφων σαγηνευόμεναι διὰ τῆς μαθήσεως.

Αἱ τῆς Κυθηρείας γαλλίδες ἱέρειαι δὲν εἶνε τὸ πλείστον ἢ πλαγγόνες φαιδραὶ, ἐρῶσαι ἀποκλειστικῶς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἱματισμοῦ, τοῦ «chic». Καὶ αἱ τῶν ἄλλων χωρῶν μιμοῦνται αὐτὰς.

Μόνῃ ἡ Ἰταλία θὰ γενῆ γυναῖκας ἀκολάστους, πλείότερον ἀνεπτυγμένας τὴν ψυχὴν, καὶ παρεχούσας ἑαυτὰς οὐχὶ ἀντὶ χρήματος, ἀλλ' ἀντὶ διανοημάτων, πρὸς διανοητικὴν ἑαυτῶν ἐπίδοσιν.

Ἄνευ ἡλικίας, ἐπιβάλλουσιν ὑπὸ τὸ παράστημα αὐτῶν τὴν ἀρχαίαν ψυχὴν τῶν παρρημένων χρόνων. Μόλας τὰς ἀλληλοδιαδόχους γενεὰς καὶ τοὺς ἐκφυλισμοὺς τῶν οἰκογενειῶν, οὐδὲν ἐν αὐταῖς ἀπώλεσθη ἀπὸ ὅ,τι ὑπῆρξαν αἱ πρόγονοι αἱ ἔχουσαι αἰνιγματικὸν τὸ μεῖδιωμα, αἱ περιφίλητοι ἐκείναι τῷ Vinci γράφοντι τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, τὴν Παναγίαν τῶν Βράχων, ἐρμηνεύοντι τὴν τραχεῖαν ὀργὴν τῆς Λουκρητίας Κριβέλλι.

Κέκτηνται τὴν αἴσθησιν τοῦ ἐμφύχου κάλλους. Βαδίζουσιν ὡς αἱ νύμφαι τοῦ Botticelli ἠδύναστο ν' ἀντιφανῶσιν ἐν ταῖς τοιχογραφίαις τοῦ Λούβρου καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν συγγενεῦει ἐπακριβῶς πρὸς τὸ τῆς Joconda

Κατὰ τὸν 15' αἰῶνα οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ καρδινάλιοι τῆς Ρώμης ἀφῆρσαν τὰ φατώματα τῶν ὀχημάτων αὐτῶν ἵνα βλέπωσιν ἀκαταπαύστως τὰς εἰς τοὺς ἐξώστας προσερευδομένας γυναῖκας. Ἡ αὐστηρότης Σιξτου τοῦ Πέμπτου δυσχερῶς κατήργησε τὸν συρμόν αὐτόν. Ἐπέπληττέ ποτε καρδινάλιον, λέγων: Ποῦ φέρεσαι οὕτω; Τὸ ὑπέρτατον καλόν, ἀπεκρίθη οὗτος, εἶνε ὁδὸς πρὸς τὸ Θεῖον· διότι αἱ γραμμαὶ ἄγουσιν εἰς τὸ τέλειον».

Ἦ σχέσις τῶν ἐκλεκτῶν τούτων πλασμάτων, ὅσῳ θεῖα καὶ ἂν ἦ, δὲν ἐξαιρεῖ τῆς ὀδύνης τὰ ὄντα, ἅτινα γνωρίζουσιν αὐτά. Γυναῖκες

ἐκτὸς χρόνου ἤμιστα συμπαθοῦσι τὰς αἰσθητικότητας, ἃς ἡ ἀνατροφή, αἱ φιλολογίαι, τὸ θέατρον καὶ τὰ καθ' ἡμέραν γεγονότα ἐγκατέστησαν οὕτω ἰσχυρῶς ἐν ταῖς «ὑποκριταῖς» καρδίαις μας. Ὁ ἔρωσ, κατὰ τὴν δοξασίαν αὐτῶν, δὲν εἶνε ἡ εὐδαιμονία τοῦ σώματος, συμπλήρωσις στιγμιαία καὶ λεπτή διανοητικῶν συμπαθειῶν, ὑψηλοτέρων, ἀνεξαρτήτων.

Καὶ ἡ ἐπισπεύδουσα πλεονεξία τῆς ἰταλικῆς καρδίας μεταβάλλεται παρ' αὐταῖς εἰς πλεονεξίαν τοῦ πνεύματος, ἄγουσιν αὐτὰς νὰ ὑποδουλώσιν διὰ τοῦ ἐαυτῶν κάλλους ὅσῳ τὸ δυνατόν πλειοτέρας δημιουργοῦς ψυχᾶς. Οὕτω ἀπέκειται ἡ δυστυχία εἰς τὸν ἐρῶντα ἐνθέρμως τῶν Βεατρικῶν τούτων, ἐὰν δὲν δύναται νὰ παραδεχθῆ μετ' αὐτῶν ὅτι ἐρᾶν εἶνε τὸ χαίρειν ἐπὶ ἀπάσῃ τῇ εὐδαιμονίᾳ τῆς ἀγαπωμένης, καὶ ἐπ' αὐταῖς ἔτι ταῖς ἡδοναῖς, ταῖς ἀπολαμβάνομέναις παρ' αὐτῆς μετ' ἄλλων.

Ἡ διαβόητος Λουκρητία Βοργία ἐκράτησε τῆς Ρώμης ὑποβαλοῦσα τοὺς φίλους αὐτῆς καὶ τοὺς συγγενεῖς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἀρχῆς ταύτης. Ὁ Ραφαήλ ἀπέθανε διότι ἠθέλησε νὰ ἔχη μόνος αὐτὸς τὴν Φορναρίναν. Ἡ ἐπίδειξις τῆς περιπαθείας δὲν κατορθοῖ νὰ συγκινῆ αὐτὰς καὶ ἡ τέχνη αὐτῶν ἐνασκειῖται ἐν ἐπικύψει ἐπὶ τοῦ ἄλλους τῶν ὑπερηφάνων ψυχῶν ἵνα ἐπισκοπῶσι τὴν ἀνατομίαν τῶν ὠραίων ὀδυνῶν.

Ἐρωτος καὶ θανάτου, ἡ Βεατρικὴ εἶνε ἰκανὴ παροχῆς ἀμφοτέρων εἰς ἐκείνους οὓς εὖ νοεῖ. Ἀσμενίζει νὰ θέτῃ ἀντιμέτωπα τὰ ἐναντία ὅπως ὑψοῦται πρὸς τὸ Ἄπειρον διότι ὁ Θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ τεχθῆ ἢ ἐκ τῆς Παρθένου Μητρός, διότι τὸ Τέλειον ἦτο ἀδύνατον νὰ κατανοηθῆ ἐκτὸς τῆς καταράσεως καὶ τῆς ἀρνήσεως συνταυτισμένων.

Ἡ Ἰταλίς εἶνε ἡ ἀληθὴς Εὐα, ἡ γυνὴ τῆς φιλοσοφίας. Πῶς νὰ ἐκπλαγῆ τις ὅταν ἀναλογισθῆ ὅτι εἰς τὴν Ρώμην τῶν Αὐτοκρατόρων πάντες οἱ πολιτισμοὶ κατέληξαν. Ἡ γυνὴ διεμορφώθη ἐν αὐτῇ ἐξ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνου ψυχῆς συμπυκνωθείσης ἐκεῖ, ἐν τῇ λατινικῇ καρδίᾳ. Ὑπῆρξεν ἡ θυγάτηρ τῆς Μαίας καὶ τῆς Ἀστάρτης, καὶ τῶν Βαλκύρων τῶν ἐπελθουσῶν κατόπιν τῶν θριαμβευτικῶν ἀρμάτων ἐν μέσῳ τῶν ἰαχῶν τῶν λεγεωνιστῶν λαιδωροῦντων τὸν ἐψιμυθιωμένον Ἰμπεράτορα.

Ἐν τῇ ἀγκάλῃ αὐτῆς, ἡ γυνὴ τῆς Ἰταλίας ἐδέχθη τοὺς ἀνδρας πάσης τῆς γῆς, αὐτὴν ταύτην τὴν διάνοιαν τοῦ πλανήτου. Φέρει ἐν τῇ

τύπῳ αὐτῆς τὴν ἐπιπόθητον ἐπιστήμην, τὸ μυστήριον τοῦ γήρατος τοῦ Ἀδάμ.

Οὕτω αἱ ἄρισται ὀρχηστρίδες αἱ ἀνήκουσαι ἄλλοτε εἰς τὴν Ἑρμητικὴν Αἴγυπτον, προέρχονται νῦν ἐκ μόνης γῆς Ἰταλίας. Τὸ ζῶν ἱερογλυφικόν, τὸ ἐμψυχον σῆμα, ἡ ὀρχηστρίς ἢ προχέουσα εἰς τὸ ἄκρον πάσης κινήσεως τὸ φαναιὸν ἵνδαλμα τῆς ιδέας καὶ τὴν τάσιν τοῦ ρυθμοῦ δὲν δύναται νὰ ἔλκη τὴν καταγωγὴν ἢ ἐκ τῆς χώρας πάσης γνώσεως, ἢ ἐκ τῆς καρδίας τοῦ κόσμου.

Ἡ γηραιὰ ἰταλικὴ ψυχὴ ἀποκαλύπτεται οὕτω εἰς τὰ ὄντα ταῦτα τῆς γοητείας ἅτινα ἀποσμηνοῦσι τὴν διάχρουν φορὰν τῶν ὀνείρων εἰς τὸ ἄκρον τῶν ποδῶν των, ὅμοια πρὸς τὴν πτηνοτρόφον τοῦ Τουρίνου τὴν ἐκπετῶσαν στίφος περιστερῶν ἐπὶ τὸν ἀπόλυτον οὐρανόν.

ΤΙ ΕΣΤΙΝ ΙΗΣΟΥΙΤΗΣ

ΣΚΛΑΒΟΣ ἢ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ;

Ἡ «Δεκαπενθήμερος Ἐπιθεώρησις» δημοσιεύει ἀνέκδοτον τέως ἄρθρον τοῦ ἀποθανόντος συγγραφέως Τζῶν Ἀδδινγκτων Σάϋμονδς, ἐπιγραφόμενον «Ἡ ὑπακοή παρ' Ἰησοῦιταις». Ἐξηγεῖ καὶ ἐν μέρει τροποποιεῖ τὰ συμπεράσματα τὰ διατυπωθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἔκτῳ τόμῳ τοῦ συγγράμματός του «Ἡ ἀναγέννησις ἐν Ἰταλίᾳ», ὅπου ἔλεγεν ὅτι ἡ εὐχὴ τῆς ὑπακοῆς, ὅπως τὴν ἐνόουν οἱ ἰδρυταὶ τῆς Ἐταιρίας τοῦ Ἰησοῦ, συνειργήσαντο τὴν διάπραξιν ἀμαρτημάτων, συγγνωστοῦ ἢ καὶ θανάσιμου, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγουμένου, ἐὰν αὕτη ἐδίδοτο εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ δυνάμει τῆς ὑπακοῆς. Τοῦτο, γράφει, ἦτο σφάλμα· ἀλλὰ παραθέτει τὸ λατινικὸν κείμενον ἐξ οὗ τὸ ἔλαβε, καὶ παρατηρεῖ πόσον δύσκολον ἦτο νὰ τὸ ἐρμηνεύσει τις κατ' ἄλλην ἔννοιαν ἢ ἐκείνην καθ' ἣν τὸ ἠρμήνευσεν αὐτός.

Πρὸς δικαιολογίαν τοῦ σφάλματός του, ὁ Σάϋμονδς ἀναμνησκει τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐπέμενε κατὰ τὸν πλέον ἀπόλυτον τρόπον ὑπὲρ τῆς ἀδιακρίτου ὑπακοῆς ἐν πάσῃ περιστάσει. Εἶνε γεγραμμένον ρητῶς ὅτι: «Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία ὀρίσῃ ὅτι εἶνε μέλαν ὅ,τι φαίνεται λευκὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας, ὀφείλομεν ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος εἶνε μέλαν».

Ὁ Σάϋμονδς παρατηρεῖ: Εὐρίσκω ὅτι εἶνε ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ Ἰησοῦϊτικοῦ συστήματος, ὅτι ἡ ὑπακοὴ πρέπει νὰ γίνεται εἰς τοὺς ἀνω-

τέρους ὡς ἐὰν ἦσαν ὄχι ἄνθρωποι, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς καὶ Θεός. Εὐρίσκω ὅτι ὄχι μόνον ἡ θέλησις καὶ ἡ φιλοστοργία, ἀλλ' ἡ νοημοσύνη καὶ ἡ κρίσις πρέπει νὰ θυσιάζωνται ἐνώπιον τῶν διαταγῶν τοῦ ἡγουμένου. Εὐρίσκω ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται δισταγμὸς ἢ ἀμφισβήτησις ὡς πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνωτέρου. Εὐρίσκω ὅτι ὁ κατώτερος εἶνε ὑπόχρεως νὰ ὑπακούῃ τυφλῶς, νὰ ἐργάζεται ὁ ἴδιος δι' ἀγῶνος τῆς θελήσεώς του ἐν ἀρμονίᾳ μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἡγουμένου, νὰ προσάγῃ ἐνώπιον τοῦ φραγμοῦ τῆς συνειδήσεως ἐπιχειρήματα ὑπὲρ παντὸς τὸ ὅποιον ἤθελε κρίνει καλὸν ὁ ἡγούμενος νὰ ἐκφράσῃ, καὶ ποτὲ μὲ κανένα τρόπον νὰ μὴ ἀντιτάττῃ σκέψεις εἰς τὰ ἐπιτακτικὰ ἐκείνα κείμενα. Εὐρίσκω τελευταῖον ὅτι τὸ καθῆκον παντὸς ἐταίρου εἶνε νὰ κηρύττῃ μέλαν ἐν πράγματι τὸ ὅποιον εἶνε φανερὰ λευκὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του, ἐὰν ἡ Ἐκκλησία ἀπεφάνθη ὅτι εἶνε μέλαν.

Τοιαύτης οὔσης τῆς σαφοῦς καὶ ἐμφαντικῆς διδασκαλίας τῶν κανόνων τοῦ Ἰγνατίου Λογιόλα ἐν τῇ Ἐπιστολῇ του, ὡς καὶ τῶν Πνευματικῶν ἀσκήσεων, τί ἔπεται ὅταν ἡγούμενός τις διατάξῃ τὴν ἐκτέλεσιν ἀμαρτημάτων ; Τί ἔπεται ὅταν, ὅπως παραθέσωμεν τὸ παράδειγμα τῆς Γραφῆς, τὸ προσαγόμενον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λογιόλα, ἡγούμενός τις διατάξῃ τὸν φόνον παιδίου ; ὁ ὑποτακτικὸς ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ διὰ τυφλῆς ὠθήσεως τῆς θελήσεως, ἔτοιμος νὰ ὑπακούσῃ χωρὶς ν' ἀποπειραθῇ τὴν ἐλαχίστην συζήτησιν. Ὁφείλει νὰ ἔχῃ τὴν ὑπομονὴν «ὅπως φέρηται καὶ κυβερνᾶται ὡς νεκρὸν σῶμα, ὡς ῥάβδος ἐν χερσὶ πρεσβύτου.» Ἐὰν ἔχῃ δισταγμοὺς, ὀφείλει νὰ πράξῃ τὸ κατὰ δύναμιν ὅπως φέρῃ τὸ πνεῦμά του εἰς ἀρμονίαν μὲ τὸ κείμενον τοῦ προϋσταμένου, καὶ δὲν πρέπει νὰ θέσῃ ὑπὸ αἵρεσιν τὸ κείμενον τοῦτο δυνάμει τῆς ἰδίας του κρίσεως. Τὸ ὀλοκαύτωμα τῆς διανοίας του ἐζητήθη παρ' αὐτοῦ καὶ ὡς καλὸς ἐταῖρος τοῦ Τάγματος, τὸ ἐξετέλεσε· διὰ τοῦτο δὲν μένει πλέον παρ' αὐτῷ δύναμις ἀνεξαρτήτου ἐπικρίσεως.

*
**

Αἱ ἐξομολογήσεις ἐνὸς πρῶην Ἰησοῦϊτου εἶνε λίαν ἀξιανάγνωστοι. Τοιοῦτος πρῶην Ἰησοῦϊτης εἶνε ὁ κόμης Παῦλος Ἐνσβρεχ, ὅστις ἐξηγεῖ διὰ μακρῶν εἰς τὰ Πρωσικὰ Χρονικὰ τοὺς λόγους δι' οὓς εἰσῆλθε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἰησοῦ, εἶτα τὰς ἀφορμὰς ἐξ ὧν ἀπερᾶσσε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ τάγμα.

Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἄρθρου του, ἀπολογεῖται ὁ κόμης, πολλοὶ μὲν τῶν φίλων του θὰ λυπηθῶσιν, ἄλλοι δὲ θὰ χαιρετίσωσιν αὐτὸ ὡς δείγμα τῶν διαφωνιῶν ὅσαι ἀναφύονται εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' οὐχ ἥττον ὤφειλε νὰ τὸ δημοσιεύσῃ· ὀφείλει εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν τιμὴν του νὰ ἐκθέσῃ ἐν λεπτομερείᾳ πῶς ἐπέισθη κατ' ἀρχὰς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἑταιρίαν, καὶ μετὰ δοκιμασίας δέκα καὶ τριῶν ἐτῶν πῶς ἦλθεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταχθῇ αὐτὴν ὡς πλάνην τοῦ Σατανᾶ.

Ὅταν ἔγεινε μέλος τῆς ἑταιρίας ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν εἰκοσιῆξ, ὁ κόμης, πιστεύων ὅτι θὰ εὕρισκεν ἐν αὐτῇ τὸν ἰδεώδη χριστιανικὸν βίον, παρεδόθη ψυχῇ καὶ σώματι εἰς αὐτήν, ἐπιθυμῶν νὰ καταστῇ τέλειος χριστιανὸς καὶ ἀληθὴς ἰησοῦίτης. Προσεπάθει νὰ ἐκτελῇ ἀκριβῶς καὶ αὐστηρῶς τὰ ἀπεχθέστατα πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδέχετο ἀγογγύστως πᾶσαν ἀσκητικὴν συμβουλὴν· ἐξερρίζωσε τὰς πλέον αὐτομάτους γνώμας καὶ ὀρμάς του· τὸ φρόνημα καὶ ἡ αἰσθησίς του ἦτο ν' ἀφομοιωθῇ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἰησοῦϊτικῆς τάξεως. Ἐκτός τούτου, πᾶσα ἄδικος προσβολὴ κατὰ τοῦ τάγματος ἦτο προσωπικὸν τραῦμα δι' αὐτόν· δὲν ἠνείχετο ν' ἀκούῃ τὴν ἑταιρίαν εἰς ἣν ἀνῆκε παριστωμένην ὡς ἀναξίαν· ἦτο ὑπόχρεως ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς του ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ συστήματος, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ μεταχειρίζεται τὴν γραφίδα του πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ.

Ἀφοῦ ἐξηγεῖ πῶς ἐπέισθη νὰ ἀσπασθῇ τὴν ἑταιρίαν, καὶ τὴν ζέσιν καὶ ἀφοσίωσιν μεθ' ἧς ἐπεζήτησε τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες, ὁ κόμης, ἐν δευτέρῳ μέρει, δεικνύει πῶς τὸ σύστημα ἀνατρέπει καὶ μονονουχί καταστρέφει τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔσω πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀτομικότητα, ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ, ἐν τῷ θρησκευτικῷ, τῷ ἀσκητικῷ καὶ τῷ διανοητικῷ βίῳ. Διὰ τὸν ἀρχάριον, τὰ καθήκοντα τῆς ἡμέρας εἶνε διαγεγραμμένα διὰ πᾶσαν σχεδὸν στιγμὴν, καὶ πᾶσα κλίσις πρὸς ἰδιαιτέρον εἶδος ἐργασίας καταργεῖται οὕτω διὰ τῆς τετριμμένης καθημερινῆς μηχανῆς· ἀλλ' ἡ θέλησις ὑποτίθεται ὅτι συνετριβή καὶ λεπτολόγος ὑπακοὴ ἀσκεῖται. Καὶ ὅχι μόνον τὰ καθήκοντα διατυποῦνται ὡς πρὸς τὸν χρόνον, ἀλλ' ὁ τόπος ἐφ' οὗ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν θὰ ἐκτελεσθῶσι διαγράφονται μέχρι τῆς ἐλαχίστης λεπτομερείας. Ἐνόσῳ ἐξακολουθεῖ ἡ διετής δοκιμασία τοῦ ἀρχαρίου, ὁ ἀρχάριος ὀφείλει προσέτι συνεχῶς ν' ἀλλάζῃ κελλίον, τὴν θέσιν τοῦ ἀναλογίου του, τῆς κλίνης, κτλ. Πᾶν χαρακτηρηστικὸν γνώρισμα, τὸ βᾶδισμά

του, τὸ βλέμμα του, ἡ συμπεριφορὰ του, ὅλα ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐστηροτάτους κανόνας.

Παραπλησίως τὸ τάγμα διέπει τὴν προσωπικὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἰδιαιτέραν μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν του. Ὁ ἰησοῦίτης ὀφείλει νὰ φρονῇ περὶ Θεοῦ καὶ περὶ τῶν πνευματικῶν πραγμάτων ὅπως τὸ τάγμα φρονεῖ· ἡ εὐσέβειά του δὲν πρέπει νὰ εἶνε εὐσέβεια ἀτόμου, ἀλλ' εὐσέβεια ἀντικειμενικοῦ συστήματος. Τὸ κάθε τι πρέπει νὰ ὑπάγῃται εἰς κανόνας, καὶ ψυχὴ καὶ καρδιά πρέπει νὰ ἐκτίθενται γυμνά εἰς τὸν ἄγρυπνον ὀφθαλμὸν τοῦ τάγματος. Τύποι προσευχῶν καὶ βίαι Ἁγίων γραμμένοι ἀπὸ Ἰησοῦίτας εἶνε τὰ μόνα τὰ ὅποια ἐπιτρέπεται ν' ἀναγινώσκῃ ὁ ἀρχάριος. Δὲν εἶνε παράδοξον ὅτι ὁ κόμης τάχιστα ἐταράχθη ἀπὸ τὸν τόνον μονοπωλίου τῆς χριστιανικῆς τελειότητος, ὅστις διέπνεε τὸ τάγμα καὶ τὰ βιβλία του. Τὸ καθολικὸν ἐξομολογητήριον φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε τίποτε ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν λογαριάζει ὁ Ἰησοῦίτης τὴν συνείδησιν. Ὁ ἀρχάριος ὀφείλει νὰ ὑποβάλλῃ οὐ μόνον τὰς ἐκφράσεις τοῦ προσώπου του καὶ τὰς κινήσεις τῶν μελῶν του εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν ἐταίρων καὶ τῶν προϊσταμένων του, ἀλλὰ τὰ ἐνδόμυχα αἰσθήματά του καὶ οἱ μυστικώτεροι διαλογισμοὶ του ὑπόκεινται εἰς παρομοίαν ἐξέτασιν· καὶ ἡ εξέτασις αὕτη ἐξασκεῖται μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ, βοηθεῖ τῆς ψυχολογίας, τῆς πείρας καὶ τῆς ὁμοιοπαθείας, ὥστε οὐδ' ἔχνος ἀτομικότητος ἐν τῇ σκέψει, τοῖς λόγοις καὶ ταῖς πράξεσι διεκφεύγει τὸν ἔλεγχον.

Ἐν ἄλλῳ μέρει τῆς διατριβῆς, ἐξετάζεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ συστήματος ἐπὶ τῆς διανοητικῆς καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀτόμου, καὶ ἐκτίθεται κατὰ πλάτος ὁ κανονισμὸς ὁ ἰθύνων τὰ πάντα, ἡ ἐπιτήρησις τοῦ ἀτόμου καὶ αἱ περὶ τῆς διαγωγῆς του ἐκθέσεις, αἵτινες δυνατὸν νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος. Τέλος ὁ κόμης δεικνύει ὅτι τὸ σύστημα καταργεῖ καὶ σχεδὸν καταστρέφει πᾶν αἰσθημα ἐθνισμοῦ καὶ φιλοπατρίας. Ἀληθὴς φιλοπατρία καὶ ἡ ἀγάπη τῆς χώρας ἐν ἧ ἐγεννήθη τις καὶ τῶν θεσμῶν τῆς, ὀρθῶς παρατηρεῖ, εἶνε μέρος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐμφυτευθὲν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Παρὰ τῷ ἰησοῦϊτικῷ τάγματι ὅμως ἡ φιλοπατρία ἐξοβελίζεται, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἐλύπησε τὸν κόμητα τόσον, ὅσον ὁ φόβος μορφῆς ἐπὶ ἀστοργίᾳ πρὸς τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἀρχαίαν οἰκογένειαν, εἰς ἣν ἀνήκει.

Η ΜΙΚΡΑ ΚΟΡΑΣΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΑΛΗΘΕΣ ΑΙΝΙΓΜΑ

Εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἄγαθοὶ λόγοι», ὁ κ. Γ. Κάντων δημοσιεύει ἀξιόσημειωτον ἄρθρον, τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ ὁποίου εἶνε ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν ἀποθανόντος φίλου του. Ὁ φίλος του οὗτος νυμφευθεὶς ἀπέκτησε κόρην ἀποθανούσαν ἐν ἡλικίᾳ ἕξ ἐβδομάδων. Μικρὸν μετὰ τὸ θυγάτριον, ἀπέθανε καὶ ἡ μήτηρ. Ὁ ἀνὴρ ἐνυμφεύθη τὸ δεύτερον καὶ ἀπέκτησε πάλιν κόρην, ἣτις ἔζησε μέχρι ἡλικίας τριῶν ἐτῶν καὶ τότε ἀπέθανε. Τὸ περίεργον εἰς ὅλα ταῦτα εἶνε ὅτι ἡ δευτέρα κόρη ἐπέμενε νὰ ἔχη ἐν νινί ὡς ἄθυρμα. Ὁ πατήρ της γράφει περὶ τούτου :

«Ἐπὶ τέλους ἀφῆκε τὴν ψηλαφητὴν κούκλαν, καὶ ἀνέλαβε ν' ἀνατρέφῃ ἐν ἀόρατον νινί, «μικλὸ κολιτσάκι», ὡς ἔλεγε ψελλίζουσα. Δὲν ἔπαυε νὰ λικνίζῃ τὸ ἀόρατον τοῦτο νινί ἐπὶ τῶν γονάτων της. Τὸ ἔθετεν ἐπιμελῶς, εἰκονικῶς πάντοτε, ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ τὸ ἐνανούριζε. «Αὐτὸ εἶνε τὸ μικλὸ παιάτσι σου, μπαμπᾶ» ἔλεγε. Ὅταν κάθημαι, ἔρχεται καὶ ἀποθέτει δῆθεν τὸ μικρὸν τοῦτο ἀνύπαρκτον βρέφος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατός μου. Καθίζει αὐτὴ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ προσφωνεῖ τὸ ἀόρατον βρέφος «μικουτσικο καλὸ παιδί σου, μπαμπᾶ». Ὅταν κατακλίνεται, κάμνει θέσιν διὰ τὸ μικρὸν ἀόρατον πλάσμα, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ νὰ τῆς δώσω ἐγὼ μετὰ προσοχῆς. Εἶνε παράξενον νὰ τὴν βλέπη τις νὰ συμπλέκῃ τοὺς βραχίονας ὅπως τὸ περιλάβῃ, καὶ ν' ἀκούῃ τὴν διαβεβαίωσίν της : «Δὲν θὰ μοῦ πῆσῃ, μπαμπᾶ».

Κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδωκαν μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν φαντασίαν της ταύτην, ἀλλ' ἡ ἐπιμονὴ της ὑπὲρ τῆς πραγματικότητος τοῦ θυγατρίου

τούτου ἔκαμεν ἐντύπωσιν τινὰ εἰς τὸ πνεῦμά των, ὡς θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τοῦ ἐπομένου ἀποσπάσματος· ἀλλὰ μόνον ὅταν ἡ ἴδια μικρὰ κορασὶς ἀπέθανεν, ὁ πατήρ εἶδε τὴν πνευματοειδῆ μορφήν τοῦ πρωτότου του κειμένην παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς θνησκούσης θυγατρὸς του.

«Ἡμεθεὶς εἰς ἀπορίαν, ἐγὼ τε καὶ ἡ σύζυγός μου, ἂν ἡ μικρὰ εἶχεν ἀπλῶς τὴν ψευδομανίαν τινῶν μικρῶν, καὶ ἐπέμενε νὰ μᾶς κάμῃ νὰ πιστεύσωμεν, ἢ ἂν πράγματι ἔβλεπε κάτι τι.

«Ἐὰν θέσω τὴν ἀριστερὰν κνήμην ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος, ὅπως λύσω τὸ ὑπόδημά μου, ἔρχεται καὶ μοῦ ὠθεῖ τὸν πόδα : «Μπαμπᾶ, βάζεις τὸ πόδι σου ἐπάνω στὸ μικρὸ παιδί σου!» Δὲν θέλει νὰ καθίσῃ ποτὲ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατός μου, ἐὰν δὲν ὑποκριθῶ ὅτι μεταφέρω τὸ ἀόρατον βρέφος εἰς τὸ ἀριστερόν!

«Ἡ προσφιλὴς μικρὰ μοῦ ἀπέθανε! Δὲν ἤξεύρω πῶς ζῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος. Τὸ ἤμισυ τῆς υπάρξεώς μου ἔφυγε. Δὲν εἰξεύρω κ' ἐγὼ.

«Δύνασαι νὰ πιστεύσῃς τοῦτο; Δὲν δύναμαι· καὶ ὅμως τὸ εἶδα. Μικρὸν πρὶν ἐκπνεύσῃ, τὴν ἤκουσα λαλοῦσαν με ψιθυρον καὶ ἀκατάληπτον φωνήν. Ἐγονάτισα καὶ ἔκυψα πρὸς αὐτήν. Μὲ προσέβλεψε περιέργως καὶ εἶπεν ἀσθενῶς : «Μπαμπᾶ, δὲν θὰ μοῦ πῆσῃ.»—«Ποῖος, παιδί μου;»—«Τὸ μικρὸ τὸ παιδί σου. Τὸ ἔχω ἐδῶ.» Ἐκίνησε τὴν μικρὰν κάτισχον χεῖρά της, ὡς διὰ νὰ περιστείλῃ τὴν σινδόνα. Τὴν συνέστειλα ἐγὼ, κ' ἐκείνη ἐμειδίασεν ὡς πάλαι. Πῶς δύναμαι νὰ διηγηθῶ τὰ λοιπὰ;

«Παρὰ τὸ πλευρὸν της ἔκειτο τὸ ἄλλο ἐκεῖνο μικρὸν πλάσμα, μετὰ τὸ λευκὸν του μαραμμένον πρόσωπον καὶ μετὰ τοὺς ἰσχυροὺς του βραχίονας σταυρωμένους. Οἱ μεγάλοι, ἐπώδυνοι ὀφθαλμοὶ του ἐνέβλεψαν πρὸς στιγμὴν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ τότε ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη ὀμίχλης καὶ τὰ ὠτά μου ἐβόμβησαν.

«Εἶδον τοῦτο. Δὲν ἦτο φρεναπάτη. Ἦτο ἐκεῖ.

«Ἀλλὰ σκεφθῆτε τί σημαίνει ἂν τοῦτο συνέβῃ πράγματι. Σκεφθῆτε τί συνέβαινεν εἰς τὸ παρελθόν, κ' ἐγὼ τὸ ἠγνόουν. Ἐνθυμοῦμαι τώρα ὅτι ποτὲ δὲν τὸ ὠνόμαζε «τὸ παιδί τῆς μαμμᾶς», ἀλλὰ πάντοτε «τὸ δικό σου». Σκεφθῆτε περὶ τοῦ μέλλοντος, τώρα ὅταν ἔφυγαν καὶ τὰ δύο. Ποῦ ἐπῆγαν;

«Νὰ συνέβῃ πράγματι; Τὸ εἶδα. Εἶμαι ὑγιῆς, καὶ ἔχω σώας τὰς φρένας. Τὸ εἶδα· τὸ εἶδα, καταλαμβάνετε; Καὶ ὅμως πόσον ἀπίστευτον εἶνε!»

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Α'

ΤΟ ΕΞ ΥΨΟΥΣ ΦΩΣ

Εἶνε θερινὴ ἑσπέρα, ὥρα ἀναπαύσεως. Ὁ ἀὴρ διαυγής, καθαρὸς, ζωογόνος.

Ἡ Μαρία ἀπὸ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας, ὅπου ἐκάθητο ἀναπαυμένη, λέγει σιγαλῆ τῇ φωνῇ πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς ξυλουργόν, ὅστις ἐνησχολεῖτο εἰσέτι μὲ τὴν ρυκάνην του, «Ἰωσήφ, σὲ παρακαλῶ, μὴ τὸν ἀφήσης νὰ φύγη!»

Ὁ σύζυγος, ἀνὴρ ἡλικιωμένος καὶ ἀποκαμωμένος ἐκ τῆς ἐργασίας, ἀφῆρσεν ἀπὸ τὴν ρυκάνην του τὸ ἐπ' αὐτῆς ροκανίδι, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἀποκριθῆ. Εἶχεν ἤδη ἀποκάμει ὀμιλῶν.

«Ἐγὼ εἶμαι ἀνωρελὴς ἐδῶ καὶ δὲν ἀξίζω οὐδὲ τοῦ ὀλίγου ἄρτου, τὸν ὅποιον ἀφαιρῶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μου καὶ ἀδελφάς μου».

Ἐκεῖνος, ὅστις εἶπε τὰς λέξεις ταύτας, ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ κοίλου τοῦ παραθύρου τῆς πενιχρᾶς ἐκείνης καλύβης.

Καὶ ἐντὸς τοῦ σκιάφωτος τῆς ἑσπέρας διεκρίνετο ἡ μελαγχολικὴ καὶ πολλὰς ἐν αὐτῷ πικρίας προδίδουσα μορφή του, τὸ δὲ ἔτακτον τῆς στάσεως αὐτοῦ ἐξεδήλου στενοχωρίαν καὶ ὀδύνην ἐπὶ ταῖς περικυλούσαις αὐτὸν περιστάσεσιν, αἵτινες τὸν κατεπίεζον καὶ τὸν ἐδέσμευον, ὡς ἐν φυλακῇ. Ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἦτο ἡχηρὰ, δριμεῖα καὶ διακεκομμένη

ἐξ ἐσωτερικῆς ταραχῆς. «Οὐδὲν θὰ καλλιτερεύσῃ εἰς ἡμᾶς, ἐπανέλαβεν, ἐφ' ὅσον ἐγὼ παραμένω πλησίον σας.»

Ὁ γέρον ὑψωσε τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν του καὶ ἔρριψε σκυθρωπὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του.

«Οὐδὲν ἐπάγγελμα σοὶ ἀρέσει, εἶσαι ἐντελῶς ἄλλος, διάφορος τῶν ἀδελφῶν σου. Ἐν γένει ἐντελῶς ἄλλος παρ' ὅ,τι οἱ περικυκλοῦντες σε ὀμῆλικές σου. Καὶ μὲ τοὺς διδασκάλους σου φιλονεικεῖς πάντοτε, καὶ τὸ Σχολεῖο δὲν σοῦ ἀρέσει, καὶ ἡμεῖς ἀκόμη δὲν σοῦ ἀρέσομε.»

«Ἡ διαμονὴ ἐμοῦ δὲν εἶνε ἐδῶ, πάτερ. Τοῦτο τὸ γνωρίζομεν ἡμεῖς ὄλοι. Διατί λοιπὸν ἀνθίστασθε εἰς τὸ νὰ ἀναχωρήσω, νὰ φύγω ἀπ' ἐδῶ;»

«Καὶ ὅμως ἐγὼ ἤξευρα, υἱέ μου, ποῦ ἔπρεπε νὰ ἦτον ἡ διαμονὴ σου.»

«Καὶ εἰς αὐτὴν μάλιστα τὴν σκληρὰ ἐποχῇ», εἶπε μετὰ πόνου ἡ μήτηρ ἀπὸ τοῦ κατωφλίου, προσθεῖσα ἐνταυτῷ καθ' ἑαυτήν: «Αὐτὸς δὲν αἰσθάνεται καμμίαν ἀγάπην δι' ἡμᾶς.»

Ἡ συνομιλία διεκόπη. Ἐξῶθεν ἐφώναζον τὰ τρία μικρὰ τῆς οἰκογενείας παιδιὰ, ζητοῦντα ἀπὸ τοὺς γονεῖς των φαγητὸν διὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην.

«Ὑπομονή, Ἰακώβ», ἐφώνησεν ὁ πατήρ, ἀφίνων τὴν ρυκάνην του. «Ὑπομονή, Ἰωσήφ καὶ Σίμων, δὲν θὰ ἀποθάνητε τῆς πείνης.»

«Ποῦ εἶνε ὁ ἀδελφός μου;» ἐρωτᾷ ὁ Ἰούδας, ὅστις εἰσῆλθε δρομαίως κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, ἐπιστρέφων ἐκ τῶν ἀγρῶν.

«Τί ἐρωτᾷς; Ζήτησέ τον! ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ, ἐγειρομένη μετὰ κόπου, εἶτα δὲ μὲ τόνον θρηνώδη λέγει:

«Μικρὰ παιδιὰ, μικραὶ φροντίδες, μεγάλα παιδιὰ, μεγάλα φροντίδες».

«Εἰδησις ἦλθεν ἀπὸ τὰ ὄρη, ὅτι ἀνεφάνη ἐκεῖ νέος προφήτης, λέγει ὁ Ἰούδας, χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰ ἐν τῷ μεταξύ ὑπὸ τῆς μητρὸς λεχθέντα πρὸς αὐτόν: «Ἰούδα, μᾶς φέρνεις μὲ αὐτὰ περισσοτέραν ἀκόμη ἀνησυχίαν εἰς τὸ σπῆτι! Ἐκεῖ κάθεται ὁ ἀδελφός σου, ἀφῆσέ τον νὰ κάθηται!»

Ὁ γέρον πατήρ ἐπλησίασε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν πρὸς τὸν Ἰούδαν, ὅπως τὸν παραλάβῃ καὶ τὸν ὀδηγήσῃ ἐκτὸς τοῦ ἐργαστηρίου.

Ὁ Ἰησοῦς δι' ἐνὸς ἀπὸ τοῦ παραθύρου πηδήματος εὐρέθη παρευθὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἴστατο.

Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἤστραψαν, ἡ δὲ ἀνυψωμένη χεὶρ του ἔτρεμε.

«Τί λέγεις, Ἰούδα; Τὸ ἠκούσατε αὐτό; Ναί, τοῖς λέγει, ὁ χρόνος πληροῦται, ὡς ὁ Ἡσαίας ἐπροφήτευσεν».

Καὶ ὤθησε τὸν πατέρα του καὶ τὸν ἀδελφόν του ἐξώθεν τῆς θύρας. Ἐκεῖ δὲ ὑψώσας τὴν φωνήν του, λέγει πρὸς αὐτούς.

«Λοιπὸν ὁ προφήτης Ἡσαίας τὸ εἶπε: Γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλὴμ, ὁδὸς θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν».

Ἄλλ' ὁ Ἰούδας τὸν διέκοψεν εἰπὼν: «Ἴδὲ ἐκεῖ ἐπάνω, πῶς φωτίζει καὶ λάμπει ἄνωθεν τοῦ ὄρους τὸ ἐξ ὕψους πῦρ! Τί νὰ δεικνύῃ αὐτό;»

Ὅλοι ἠτένισαν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου ἀνυψοῦτο μεγάλη φλόξ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, διαλύουσα διὰ τῆς ἐρυθρᾶς λάμπειώς της τὸ σκότος τῆς νυκτός.

Ὁ Ἰησοῦς ἔκαμεν ὀλίγα βήματα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἀπήγγειλε μετὰ φωνῆς σθεναρᾶς τὰς φράσεις τοῦ προφήτου Ἡσαία: «Ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς».

«Τί ἐννοεῖς δι' αὐτῶν, ἀδελφέ μου;» ἠρώτησεν ὁ Ἰούδας.

«Ψωμί, ψωμί!» ἠκούσθη νὰ κράζωσιν ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τῆς μικρᾶς αὐλῆς. Μία μικρὰ κόρη ἦλθε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔλαβε τὰς χεῖρας τοῦ γέροντος ξυλουργοῦ καὶ τῷ λέγει: «Ἐλα, πατέρα, περιμένουμε τόση ὥρα!»

Ἀπεχώρησαν εὐθὺς οὗτοι, ἀφήσαντες μόνους τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν Ἰούδαν.

Ὁ Ἰησοῦς τότε λέγει πρὸς τὸν Ἰούδαν: «Ἐρωτᾶς, τί ἐννοῶ; Δὲν κατηνόησες καὶ σὺ τὰς σκέψεις μου, ἐξ ὧν ἀπὸ πολλοῦ παρατηρεῖς; Καὶ σὺ, ὁ μᾶλλον μετ' ἐμὲ ἡλικιωμένος, δὲν εἶσαι σοφώτερος τῶν ἄλλων, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, οἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ τὰ γῆινα καὶ τὰ στιγμιαῖα; Ἡ σημασία ὅμως τοῦ φωτός ἐκεῖνου εἶνε αὕτη: Ὅτι ἐγὼ δέον νὰ πορευθῶ, ὅπως ἐπιχύσω φῶς εἰς τὸν κόσμον, διδάσκων αὐτῷ τὴν μετάνοιαν, διότι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐγγίζει».

Ὁ Ἰούδας ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν: «Ἄφησε τὴν φροντίδα ταύτην, τῷ λέγει εἰς τὸν νέον προφήτην, περὶ τοῦ ὁποίου σὲ ἐπληροφόρησα ἤδη. Σὺ ὅμως μὴ ἐξέλθῃς, ἀδελφέ μου, εἰς τὸν κόσμον. Μείνε πλησίον μας, ἐδῶ μὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς σου, τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. Σὺ δὲν εἶσαι ἰσχυρὸς κατὰ τὸ σῶμα, ὁ δὲ κόσμος εἶνε γεμάτος ἀπὸ ἐχθραν. Ἐλα τώρα μέσα· ἐγὼ πεινώ».

Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ἴστατο ἐπὶ τῆς θέσεώς του ἀκίνητος, καθηλωμένος ἐν αὐτῇ. Ἠτένιζε πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ὅπου ἡ λάμπει ἀπε-

σθένυτο ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τὸ δὲ αἷμά του ἠσθάνετο θερμὸν ἀνερχόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

«Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους λάμπει, τὸ ἐξ ὕψους φῶς» ἐμουρμούριζε. Καὶ οὐδέποτε ἢ νῦν ἦτο αὐτὸς μᾶλλον βέβαιος, ὅτι τοῦτο ἔκαιεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του καθαρώτερον καὶ ἀδολώτερον ἢ εἰς πᾶν ἄλλο μέρος, ἄσβεστον ἐν τῇ αἰωνιότητι του—διότι ἦτο τὸ φῶς τῆς θείας ἀληθείας.

Ὡς ἔστρεψεν εἶτα πέραν αὐτοῦ, εἶδεν ὅτι ὁ ἀδελφός του εἶχεν ἐξαφαισθῆ.

Ἐμενεν ἤδη μόνος, ἐντὸς τοῦ σκότους τῆς νυκτός.

«Τὴν ἀγγελίαν ὅτι νέος προφήτης ἀνεφάνη, τὴν ἔφεραν αὐτὸς (ὁ Ἰούδας), ὁ ὁποῖος κἀθηται τώρα μετὰ τῶν ἄλλων· τρώγει καὶ πίνει, καὶ ἔπειτα θὰ πορευθῆ νὰ κοιμηθῆ καὶ ἡσυχάσῃ».

Ἄλλ' ὁ Ἰούδας ἐπανῆλθε πάλιν, καὶ μετὰ πικρίας λέγει πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἐνῷ ἐξηκολούθει εἰσέτι νὰ μασσᾷ: «Λοιπὸν δὲν θέλεις νὰ ἔλθῃς μέσα; Ἴδὲ, ὁ πατέρας εἶνε γέρων καὶ καταβεβλημένος· ἡ μητέρα παραπονεῖται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν διὰ τὴν ἄστοργον συμπεριφορὰν σου, αἱ δὲ ἀδελφαὶ μας δὲν ἠξεύρουν τί νὰ ὑποθέσουν μὲ σέ! Τόσφ ξένος φαίνεσαι πρὸς αὐτάς. Ἐλα, κἀθησαι μαζύ μας νὰ δειπνήσῃς. Εἶνε πλέον ἡ τελευταία ὥρα».

«Ἐχεις δίκαιον, Ἰούδα, ἀληθῶς εἶνε ἡ τελευταία ὥρα. Τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους φῶς».

«Αὐτὸ ἔσθυσεν, ἡ δὲ νύκτα φέρει κρύο. Ἀκολουθεῖ με λοιπὸν».

«Ἐκαστος ἔχει ἰδίαν θέλησιν καὶ ἀκολουθεῖ ἰδίαν ὁδόν. Ἐγὼ θὰ πορευθῶ πρὸς τὸ ἐξ ὕψους ἐκεῖνο φῶς».

Ὁ Ἰούδας ἀνύψωσε τοὺς ὄμους καὶ ἀπέμαξε διὰ τῆς χειρὸς τὰ χεῖλη του, εἰπὼν: «Τὰ ἀρχαῖα ρητά. Μὲ αὐτὰ ἐγὼ δὲν χορταίνω. Καλὴ νύκτα, ἀδελφέ μου».

Καὶ μετ' ὀλίγας ἄλλας ἀκατανοήτους λέξεις, ἔτρεξε ταχέως εἰς τὸν οἶκον.

«Αὐτὸς μὲ ἀπεχαιρέτισε. Τοῦτο ἦτο καλόν. Ἐνίκησα, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

Ἄφου εἶπε ταῦτα, ἐξῆλθε διὰ τῆς θύρας τοῦ φράκτου καὶ εἰσῆλθεν εἶτα εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν. Μετὰ τινὰς παρεκκλίσεις ἐπέτυχε τὴν ὁδόν, ἣτις ὠδήγει εἰς τὸ ὄρος, τὴν ὁποίαν καὶ ἠκολούθησε.

Εἰς σκύλος ἠκολούθει αὐτὸν ἐπὶ μακρὸν γαυγιζων καὶ ἐκπέμπων θρηνώδεις ὑλακὰς.

Ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ Μαρία διήλθον ἄυπνοι τὴν νύκτα ἐκείνην.

Οἱ υἱοὶ καὶ αἱ θυγατέρες των κατεκλίθησαν ἐντὸς στενοῦ παρακειμένου χώρου, καλυφθέντες δι' ἐλαφρῶν σκεπασμάτων.

Ὁ Ἰούδας μὲ σιγαλὴν φωνὴν διηγείτο τὰ νέα, τὰ ὅποια κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἔμαθεν ἐν τοῖς ἀγροῖς ὑπὸ τινος ταξειδιώτου. Καὶ περὶ συμφορῶν καὶ ἀτυχημάτων ἀκόμη ὅταν οὗτος διηγείτο, ἡ φωνὴ του ἀντήχει ὡς ὑπνωτικόν.

Οἱ γονεῖς ἐν τῇ ἀύπνιᾳ των ἠκουάζοντο τῆς διηγήσεως τοῦ υἱοῦ των. Ὁ πατὴρ δὲν ἀντελαμβάνετο πολλὰ ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης, καθ' ὅτι ἐν μέρει ἦτο κωφός, ὡς ἐπίσης εἶχεν ἀπολέσει κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἄλλ' ἡ μήτηρ, ἡ ὅποια ἦτο νεωτέρα καὶ ζωηρότερα τούτου, ἀντελαμβάνετο ὅλων. Οὐδὲν μέρος τῆς διηγήσεως, οὐδεμία λέξις, διέφευγεν αὐτήν, ἀνεπλήρου δὲ διὰ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας της πᾶν ὅ,τι δὲν κατενόει ἀκριβῶς. Εἶχεν ὅμως τὴν συνήθειαν νὰ ἀποδίδῃ κακὴν, δυσοίωνον σημασίαν, εἰς ὅσα δὲν ἀντελαμβάνετο, τὰ ὅποια συνεπλήρου καὶ περιεκόμεναι διὰ θλιβερῶν εἰκόνων. Ὁ νοῦς της ἔγεμεν ἀπαισιῶν σκέψεων, ἡ δὲ μητρικὴ της καρδιά ἐπληροῦτο ἀγωνίας καὶ φόβου περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν υἱῶν της.

Ὡς ὁ Ἰούδας ἐν τῇ διηγήσει του ἀνέφερε περὶ τοῦ ἀναφανέντος νέου προφήτου καὶ τῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τοῦ ὄρους κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τῆς ἐκκλησιαστικῆς φλογός, ἔστρεψεν ἐπ' ὀλίγον ἡ Μαρία, καὶ πλησιάζασα τὸν γέροντα σύζυγον αὐτῆς τῷ ψυθυρίζει μετὰ πόνου εἰς τὰ ὠτά του: «Αὐτὸς ἔφυγε, ἀκούεις, ἔφυγε, πάει νὰ εὕρῃ τὴν φλόγα εἰς τὸ βουνό.»

Ὁ Ἰωσήφ, ὅπως καθησυχάσῃ αὐτήν, τῇ εἶπε: «Καὶ πρὶν ἔφυγε πολλαῖς φοραῖς αὐτὸς ἀπὸ τὸ σπήτι, ἀλλὰ πάντοτε ἐπέστρεψε.»

«Πρὶν, μάλιστα, ἀλλὰ τότε ἦτον ἄλλο. Τότε ἠκολούθει κανένα μάγον ἢ θαυματοποιὸν ἐδῶ πλησίον, ἢ κανένα ποιμένα εἰς τὰ πλησίον ἐδῶ βουνά. Ἡ ὄνειροπόλος διάνοιά του τὸν ἀπεπλάνα ἐπὶ ὀλίγον χρόνον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτό τι κακόν. Τώρα ὅμως ἔφυγεν ἐκ προθέσεως. Ἐξῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀναφανῆ μεταξὺ αὐτῶν ὡς οἰωνοσκόπος ἢ ἱεροκῆρυξ, διδάσκων νέαν διδασκαλίαν. Ἄχ! καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φοβερὰν ἐποχὴν! Πόσῳ σὲ παρεκάλεσα νὰ τὸν κρατήσῃς ἐδῶ, ἀλλὰ σὺ δὲν μὲ ἤκουσες. Ἡ εὐθύνη θὰ βαρύνῃ σέ, ἐὰν τὸν συλλάβουν καὶ τὸν ρίψουν εἰς τὰς φυλακὰς ἕνεκα τῶν ἐπικινδύνων λόγων του — ἡ εὐθύνη εἰς σέ!»

Ὁ Ἰωσήφ δὲν ἠννοεῖ οὐδὲ τὸ ἥμισυ τῶν ὅτε μὲν κλαυθμηρῶν, ὅτε δὲ ταχέως ἐκφερομένων, λέξεων τῆς Μαρίας, ἀλλ' εἶκαζε τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, διότι ἀπὸ μηνῶν ἀδιακόπως παρεπονεῖτο αὕτη.

Ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἦτο ἡσυχος. Τί ἔπαισεν αὐτὸς, ἀφοῦ τὰ πράγματα ἦλθον, ὅπως ἦλθον; Μὴ δὲν ἠσθάνθη αὐτὸς ἀρκετὰς θλίψεις, παρατηρῶν, ὅτι ὁ μεγαλείτερος τῶν υἱῶν του παρεξέκλινε τοῦ κύκλου τῆς οἰκογενείας του, ὅτι οὗτος ἦτο φύσις ἰδιόρρυθμος καὶ ἀκατάληπτος; Καὶ δὲν ἦτο ἡ μήτηρ του ἐκείνη, ἡ ὅποια ἐν τῇ γυναικείᾳ ματαιοδοξίᾳ της ἐθαύμαζε τὰς παραδοξολογίας εἰς τὰ λεγόμενα καὶ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ υἱοῦ της, τὸν ὅποιον καὶ ἐθεώρει ὡς τὸ εὐλογημένο τοῦ Θεοῦ τέκνον;

Οὐδεὶς θὰ κατέκρινεν αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν πτωχοὶ χειρώναντες, ἐὰν εἰς τὸ ὄνειροπόλον παιδίον ἐδίδασκον ὠφέλιμόν τινα τέχνην, ἀντὶ νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὸ εἰς τὸ Σχολεῖον, ὅπου οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ θεολόγοι ἐγέμισαν τὴν κεφαλὴν του μὲ διαφόρους φαντασιοπληξίας. Αὐτὸς, ὡς πατὴρ, ἀπεφάνθη, ὅπως διδαχθῆ ὁ υἱός των πρακτικόν τι ἐπάγγελμα, ἀλλ' ἡ μήτηρ ἦτο ἐναντία τῆς ἰδέας ταύτης, διότι ἦτον ἀποτετυφωμένη ἀπὸ τὰς θαυμασίας ἐν τῷ ναῷ συνδιαλέξεις, ἃς ἐπεχειρεῖ κατὰ τύχην ὁ δωδεκαετής Ἰησοῦς.

Τότε μόνον κατενόησεν αὕτη καὶ ἠδύνατο νὰ κρίνῃ καλλίτερον, ὅτε σὺν τῷ χρόνῳ ἠϋξήσεν ἡ παραδοξολογία καὶ ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ υἱοῦ της, ὅτε οὗτος συνεκρούετο μεθ' ὅλων τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες διεκρίνοντο διὰ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν σύνεσιν αὐτῶν, καὶ διέσπειρε λόγους, οἱ ὅποιοι ἐχαρὰκτῆριζον αὐτὸν ὡς δαιμονιῶντα, ἐίβαλλον δὲ αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του εἰς κίνδυνον.

Καὶ ἡ μήτηρ ἠθέλησε νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς αὐτόν, τὸν ἀθῶον πατέρα, τὴν εὐθύνην διὰ πᾶν νέον ἀτύχημα, τὸ ὅποιον θὰ προκύψῃ ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀδιορθώτου τούτου υἱοῦ!

Καὶ ὁ Ἰωσήφ ἀπετάνθη τότε εἰς τὴν σύζυγόν του λέγων:

«Ἄφρησέ με ἡσυχον. Ἐκαστος θερίζει, ὅ,τι σπείρει. Λάβε τὸ μερίδιόν σου καὶ σιώπα. Ἐγὼ ἔκαμα τὸ χρέος μου».

Ἡ Μαρία ἐξερράγη τότε εἰς δάκρυα: «Καὶ οἱ δύο, λέγει πρὸς αὐτόν, πατὴρ καὶ υἱός, ἔχετε σκληρὰν καρδίαν, δὲν ἀγαπᾶτε κανένα, εἴσθε ὅμοιοι καθ' ὅλα. Ἄλλ' ἐγὼ σὰς κάμω αὐτὸν τὸν ὄρκον: Ἐὰν αὐτὸς δὲν ἐπιστρέψῃ ἐντὸς ὀλίγου, θὰ διατρέξω, πρὶν ἀποθάνω ἀπὸ τοὺς θρήνους καὶ τὴν λύπην, τὴν χώραν ὅλην μετὰ τῶν τέκνων μου, μέχρις ὅτου συναντήσω τὸν φυγάδα υἱόν μου».

«Κάμε, ὅ,τι δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀφήσης. Ὁ Θεὸς εἶνε μάρτυς μου, ὅτι οὐδέποτε ἠθέλησα νὰ πετάξω τὴν ζωὴν μου χάριν τῶν μωρῶν. Ἄφησέ με νὰ πορευθῶ ἡσυχος εἰς τὸν τάφον, πρὶν μᾶς εὔρουν καὶ ἄλλαι λύπαι».

*
**

Ὁ Ἰησοῦς ἐπλανήθη ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀλλὰ δὲν εὔρε τὴν θέσιν, ἐν ἣ ἀνυψοῦτο ἡ φωτιβόλος φλόξ. Ὡς ἤρχισε νὰ ὑποφώσκη ἡ πρωία, ἠκολούθησεν ἄλλην. νέαν ὁδόν. Δὲν ἤθελε πλέον τώρα νὰ συναντήσῃ τὸν προφήτην, τὸν ὁποῖον ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν ὁ ἀδελφός του. Ἦδη ἐπόθει νὰ εἰσέλθῃ ἐλευθέρως εἰς τὸν κόσμον, νὰ δοκιμάσῃ τὴν δύναμίν του ἐν αὐτῷ, νὰ ἀκουσθῇ ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνθρώπων, καὶ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἔφερον ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ.

Ἦδη, ὅτε διέρρηξε τὰ ἰσχυρὰ τῆς συγγενείας δεσμά, ὅτε κατέρριψε τοὺς φραγμοὺς τῆς οἰκογενείας, ἠσθάνετο ἐν ἑαυτῷ ἀναπτυσσομένην θαυμασίαν καὶ ἀκατάβλητον ἰσχὺν καὶ ὄθησιν, ὅπως καταστῆ διδάσκαλος καὶ ἀνορθωτὴς ὅλου τοῦ λαοῦ.

Αὐτὸς καὶ ὁ Θεὸς του! Αὐτός, ὁ ἐλεύθερος υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ πατήρ του ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς — τὸ θαῦμα ἤδη συνετελέσθη!

Ἡ αὔρα τῆς πρωίας περιέπνεε τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἁγίου ἔργου του, τὰ ἄσματα τῶν πτηνῶν ἐτόνιζον χαιρετισμὸν εὐλογίας, ἡ γῆ προσέφερον ὡς θυσίαν τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων τῆς.

Μακάριος, μακάριος, μακάριος!

*
**

Ἐντὸς μιᾶς καὶ πλέον ἡμέρας διέτρεξε μιλίου ἀπόστασιν, ὅτε δὲ ἐπέινα ἡ ἐδίψα, ἐζήτηε φιλοξενίαν, ὅπου καὶ ἂν εὔρισκετο.

Περὶ τὴν ἐσπέραν διέκρινε μικρὸν χωρίον, κείμενον ἐπὶ τινος λόφου. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἐπέστρεφον ἐκ τῶν ἀγρῶν των κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν καὶ ἀνῆρχοντο εἰς τὸ χωρίον τους, ὅπως εὔρωσιν ἀνάπαυσιν ἐκ τῶν κόπων τῆς ἡμέρας. Τὸ θέαμα τοῦτο ἐζωογόνησε τὸν Ἰησοῦν, τὸ δὲ κεκοπιακὸς σῶμά του ἐπανεῦρεν ὅλην τὴν ἰσχύν του. Ὑπὸ τὸ ἡμίφως τῆς ἐσπέρας ἀνῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ λόφου χωρίον μετὰ τῶν χωρικῶν, οἵτινες καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ παραμείνῃ παρ' αὐτοῖς. Οἱ

κάτοικοι τοῦ χωρίου, ἄνθρωποι ἀπλουστάτων ἠθῶν, ἄτινα ἐτήρουν πιστῶς ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν προγόνων των, ἐφαίνοντο φιλήσυχοι καὶ εἰρηνικοί. Ἐζων ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου, ὡς ἐν τόπῳ ἁγίῳ. Ἀμέσως προσῆλθον εἰς τὸν ξένον καὶ περιεκύκλωσαν αὐτόν, προσφέροντες τὰς ὑπηρεσίας των. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐπὶ τινος ὑψώματος, ὅπερ ἐκαλύπτετο ὑπὸ παλαιῶν δένδρων. Ἐκεῖ δὲ στάς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τοῖς λέγει:

«Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι καὶ οἱ ἐκουσίως ἀπέχοντες πάσης τοῦ κόσμου εὐτυχίας, ὅτι αὐτοῖς ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

«Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

«Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.

«Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

«Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

«Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

«Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.

Καὶ οἱ ἄχροαταὶ αὐτοῦ, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ, νέοι καὶ γέροντες, ἔτρεξαν πρὸς αὐτόν ἐν πλήρει συγκινήσει καὶ τὸν ἠγαθήσαν. Ὁ λόγος του ὡς λάμψις φωτὸς εἰσῆλθεν ἐν αὐτοῖς καὶ ἐφώτισε τὰς ψυχὰς των, μεταδούς αὐτοῖς ζωὴν καὶ θάρρος. Ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν αὐτῶν καὶ διέμεινε παρ' αὐτοῖς καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐκείνην, ὁ εὐτυχέστερος μεταξὺ εὐτυχῶν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν μέσῳ τῶν οἰκείων του.

*
**

Μετὰ ταῦτα ἐπηκολούθησαν μακρὰ περιπλανήσεις καὶ κακαὶ νύκτες, καθ' ἃς ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει! Ἐκεῖνοι δέ, οἵτινες προέπεμψαν αὐτόν ἐκ τοῦ χωρίου, καὶ τὸν ἠκολούθησαν ὅπως ἀκούσωσι τὸν λόγον του, ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τοὺς οἴκους των, ἵνα μὴ ἀδημονῶσιν οἱ οἰκείοι αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἀπουσίᾳ των.

Τότε ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς, πεζοπορῶν μόνος, μόνος μετὰ τοῦ Θεοῦ του, ἐν μέσῳ τῆς μεγαλοπρεπῶς σιωπῶσης φύσεως. Μετ' ἀρκετὴν πορείαν ἔφθασεν εἰς ἕνα προάστειον, ἀκαλλιέργητον καὶ ἄγριον, κατοικούμενον ὑπὸ ὀλίγων κατοίκων. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἦσαν δύστροποι. Ὡς εἶδον αὐτόν καὶ ἤκουσαν τῆς διδαχῆς του, ἐκίνησαν τὰς κεφαλὰς καὶ εἶπον μεταξύ των: «Τί θέλει αὐτὸς ἐδῶ; Εἶνε μὲ τὰ μυαλά του; Πρέ-

πει νὰ τὸν κρατήσωμεν καὶ νὰ τὸν παραδώσωμεν εἰς τὰς ἀρχὰς ἢ νὰ τὸν ἀφήσωμεν νὰ πηγαίνει;»

Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οὐδὲν ἤθελον νὰ ἀκούσωσι περὶ τῆς θείας ἀληθείας.

Ὁ Ἰησοῦς, ὡς παρετήρησε τὴν κακὴν αὐτῶν πρόθεσιν, ἀπετίναξε τὴν σκόνην ἐκ τῶν ὑποδημάτων του καὶ ἔφυγε μακρὰν, συγκινημένος εἰς ἄκρον.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν εἰς ἄλλο μεγαλύτερον χωρίον. Ἐκεῖ εἶχον ἀναφανῆ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ, οὓς ὁ λαὸς ἐξέλαθεν ὡς προφήτας ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' εἶτα ἀπεκλύφθησαν ὡς λαοπλάνοι καὶ ἀπατεῶνες ὑπὸ τινῶν πεπαιδευμένων Ἑβραίων, οἵτινες διήρχοντο ἐκεῖθεν, προερχόμενοι ἐξ Ἱερουσαλήμ. Ἡ θέσις ὅθεν τοῦ Ἰησοῦ ὑπῆρξε λίαν δύσκολος, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν Σχολὴν, ὅπως διδάξῃ τὸν λαόν, καθ' ὅτι ἐθεωρήθη ὡς μάγος καὶ ὡς ἔχων δαιμόνια ἐντὸς αὐτοῦ. Τότε ἐπεφοίτησεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα καὶ ἐπάταξε δι' ἰσχυροῦ λόγου, πλήρους παραβολῶν τὴν μωρίαν των.

Συνεπέρανε δὲ τὸν λόγον του διὰ τῶν ἐξῆς: «Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅλα τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτὴ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν βλασφημία, θὰ τύχῃσι συγγνώμης. Ὅστις ὅμως βλασφημῆι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, οὐδέποτε θὰ τύχῃ τοιαύτης, καὶ εἶνε ἔνοχος πρὸ τοῦ αἰωνίου Δικαστηρίου.»

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθον τῷ Ἰησοῦ ἄνδρες τινὲς καὶ τῷ λέγουσιν: «Ἡ μητέρα σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου εἶνε ἔξω, ἔστειλαν δὲ ἡμᾶς διὰ νὰ σὲ καλέσωμεν νὰ ἐξέλθῃς.»

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς ἴστατο σιωπῶν καὶ σκεπτόμενος, ἀνεφώνησαν οἱ περικυκλοῦντες αὐτὸν, ὡς δι' ἐνὸς στόματος: «Δὲν ἀκοῦς; Ἡ μητέρα σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ρωτοῦν γιὰ σὲ, σὲ ζητοῦνε.»

Ἄλλοι δὲ, οἵτινες παρεκάθητο ὀλίγον μακρότερον, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ οἰκοδομήματος ἐγόγγυζον, διότι ὁ Ἰησοῦς ἐβράδυνε νὰ πορευθῆ πρὸς συνάντησιν τῶν οἰκείων καὶ ὑποδεχθῆ αὐτούς, ὡς ἤρμοζεν. Ἄλλοι πάλιν ἐχλεύαζον αὐτὸν, λέγοντες, ὅτι ὅλοι οἱ περικυκλοῦντες τοῦτον θὰ εἶνε ἄνθρωποι τῶν δρόμων, ἀφοῦ σκέπτονται ἂν πρέπη νὰ γίνωσι γνωστοί, ποῖοι δηλ. εἶνε, ἢ νὰ κρυφθοῦν, ἐνῶ ἐκ τῆς συναθροίσεως ἠκούοντο φωναί: «Ἄκουσε ἐπὶ τέλους! Ἡ δὲν ἔχεις μητέρα, οὐδ' ἀδελφούς!» Τινὲς δὲ καὶ περιέπαιζον αὐτὸν, λέγοντες: «Αὐτὸς ὁ διδάσκαλος μᾶς ἔπescen ἀπὸ τὸν Οὐρανό. Δὲν μοιάζει νὰ εἶνε γέννημα ἀνθρώπου». Καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες περιεκύκλουν αὐτὸν ἐν πεποιθήσει, ἐταράχθησαν πολὺ καὶ

ἤρξαντο δυσπιστοῦντες, ὡς παρετήρησαν ἐν ἀρχῇ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἠσθάνετο μέγαν κόπον, ὅπως ἀποκριθῆ καταλλήλως πρὸς τοὺς σκώπτας τούτους ταραξίας.

Αἶφνης ἀνύψωσεν ὁ Ἰησοῦς τὴν κεφαλὴν! Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐξήστραψαν, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἠσθάνθησαν κλονισμόν ἐκ τῆς θείας λάμψεως, ἣν οὗτοι ἐξέπεμπον: «Ἴδτε, λέγει, αὐτοὺς ἐδῶ, τοὺς ἀκολουθοῦντας με πιστούς! Αὐτοὶ εἶνε ἡ Μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου! Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ἀνάγκην ἄλλων. Πρὸς τί μὲ ἐρωτᾶτε καὶ ζητεῖτε νὰ ἐξέλθω ἔξω; Ἐγὼ δὲν γνωρίζω ἄλλους συγγενεῖς».

Μεγάλῃ συγκίνησις ἠγγέρθη μεταξύ τῶν ἀκροατῶν ἐν τῇ Σχολῇ συνεπίεζ τῶν ἀνωτέρω λόγων. Ἡ περαιτέρω διὰ παραβολῶν ὀμιλία του περὶ τῆς ἐγγιζούσης βασιλείας τῶν Οὐρανῶν καὶ περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ, ἐπέτεινε τὴν συγκίνησιν ταύτην. Πολλοὶ τότε ἐκ τῶν ἀκροατῶν του προσέτρεξαν ἔξω, ὅπως ἴδωσι τὴν Μητέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του· ἀλλ' οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰησοῦ εἶχον παραλάβει καὶ ὀδηγήσει ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τοῦ ὄχλου τὴν μητέρα των εἰς παρακείμενον κατάλυμα.

Ἐκεῖ ἀπεφάσισαν νὰ διανυκτερεύσωσι κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ πεισθῶσιν, ἐὰν ἐπεχείρησαν ἀληθῶς ἀπραγματοποιήτον ἐγχείρημα, ἐπιδιώξαντες μετὰ μακρὸν καὶ κοπιῶδες ταξίδι νὰ εὕρωσι τὸν υἱὸν καὶ ἀδελφόν των καὶ τὸν πείσωσιν ὅπως ἐπανεέλθῃ εἰς τὸν οἰκογενειακὸν του οἶκον.

Ἀλλὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἔμειναν ἐκπληκτοὶ, πληροφορηθέντες, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην κρυφίως, χωρὶς οὐδεὶς νὰ γνωρίσῃ ποῦ διητυθύνθη. Τὴν ἀπαρηγόρητον ἐπὶ τῷ συμβάντι τούτῳ τοῦ Ἰησοῦ μητέρα ἐναπέθεσαν οἱ ἄλλοι τῆς υἱοὶ ἐπὶ ἡμιόνου, ἵνα μεταφέρωσιν οἰκαδε, καταβεβλημένην ἐντελῶς ἐκ τῶν συγκινήσεων καὶ τῶν ταλαιπωριῶν. Αφοῦ ὑπέστησαν καθ' ὁδὸν πολλὰ, ἐπανεῆλθον εἰς τὴν οἰκογενειακὴν των στέγην, ὅπου ἐν μέσῳ θρήνων ἐπληροφορεῖτο ὑπὸ τῶν θυγατέρων τῆς καὶ τῶν φίλων τῆς ἡ μητῆρ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ὁ σύζυγος αὐτῆς Ἰωσήφ ἀπέθανε, καταβληθεὶς ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι!

* *

Μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους εἶτα περιπλανήσεις ἔφθασεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, ὅπου ὁ νέος προφήτης ἐκήρυττε μετάνοιαν καὶ ἐβάπτιζε. Εἶχε μέγαν πόθον, ὅπως βαπτισθῆ αὐτὸς ὑπὸ

ΤΟΜΟΣ Β'.—ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1893.

τοῦ Ἰωάννου. Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ κατεπιέζετο ὑπὸ μεγάλου βάρους.

Ὁ Ἰωάννης ἀντίστατο πρὸς τοῦτο καὶ τῷ ἔλεγεν: «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ βαπτισθῶ ὑπὸ σοῦ! Τί θέλεις παρ' ἐμοῦ; Ὁ Ἰησοῦς τῷ ἀπεκρίθη: «Ἄφες νῦν νὰ γίνῃ οὕτω. Ὁφείλομεν νὰ ἐνεργῶμεν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ νὰ ἐκπληρῶμεν πᾶσαν ἐντολήν».

Ἡ ἡμέρα ἐκλινε πρὸς τὴν δύσιν, ὅτε ὁ Ἰησοῦς ἀνυψοῦτο ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἰορδάνου. Ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀπήστραψε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν Μέγα φῶς, διὰ μέσου δὲ τῶν φωτοβόλων αὐτοῦ ἀκτίνων διεκρίνετο ἰπταμένη λευκὴ περιστέρα, ὡς νὰ κατήρχετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Παρήγορος τότε ὁ Ἰησοῦς ἠτένισε πρὸς τὰ ἄνω καὶ τῷ ἐφάνη ὡς νὰ ἤκουσε φωνὴν ἐξ Οὐρανοῦ λέγουσαν; «Οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδόκησα».

Καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀνεμνήσθη τῆς μητρὸς του. Καίτοι εἶχεν ἐπέλθῃ ἤδη ἡ νύξ, ἐν τούτοις ὁ Ἰησοῦς ἀνῆλθε πάλιν ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἤρξατο τῆς ὁδοιπορίας του, ἐπιστρέφων εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἵνα ἐπανίδῃ τοὺς συγγενεῖς του.

*
**

Ἄλλ' ὡς ἐπλησίασε τὸν πατρικὸν του οἶκον, κατελήφθη ὑπὸ αἰδοῦς καὶ κατηγανάκτει ἐπὶ τῇ δειλίᾳ καὶ εὐαισθησίᾳ του.

Ἡ εἰρήνη, ἣν ἐπεζήτει, ἦτο καὶ ἤδη μακρὰν αὐτοῦ ἢ ἄλλοτέ ποτε. Ἠσθάνετο ἑαυτὸν, ὡς πάντοτε, ξένον πρὸς τοὺς οἰκείους του. Τίς κατένόησεν ἐδῶ τὴν ἀποστολήν του; Τίς ἠδύνατο νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ ἐδῶ;

Ὅσα πρόσωπα, τόσοι καὶ ἀντίπαλοι.

Ἐκάστη λέξις καὶ μία ἀντιλογία. Ἐκαστον αἶσθημα καὶ ἐν παράπονον, εἰς περιορισμός.

Διῆλθε τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας του, ὡς ἀπλοῦς διαβάτης. Οἱ ὀφθαλμοὶ του οὐδόλως ὑγράνθησαν ἀπέναντι τῶν δακρύων τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἡ καρδία του δὲν ἠσθάνετο παλμοὺς ἐπὶ ταῖς ὀλοφυρμοῖς τῶν ἀδελφῶν του. Τοῦτο μόνον τῷ ἐπανήρχετο σταθερῶς: Ὅτι οὐδὲν εἶχεν ἐδῶ, ὅπως ἐπιδιώξῃ καὶ ζητήσῃ.

Τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἐπῆγεν εἰς τὴν Σχολὴν καὶ ἐδίδαξεν. Οἱ λόγοι του προεκάλεσαν τὴν περιέργειαν πολλῶν, ἀλλ' οὐδένα μαθητὴν ἢ ὁπαδὸν ἀπέκτησε δι' αὐτῶν. Δὲν προεκάλει διὰ τῆς διδαχῆς του τὴν εὐαρέσκειαν τῶν ἀκροατῶν του, ἀλλὰ μόνον τὸν θαυμασμὸν αὐτῶν.

«Πόθεν, ἔλεγον οὗτοι, προέρχονται ὅλα ταῦτα; Πόθεν πηγάζει ἡ σοφία του; Δὲν εἶνε οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ καὶ τῆς Μαρίας; Καὶ δὲν εἶνε οἱ ἀδελφοὶ του καὶ αἱ ἀδελφαὶ του πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ὅλοι μένουσιν ἐδῶ πλησίον μας; Πῶς αὐτὸς ἐκφράζει τόσον τολμηρὰς λέξεις καὶ ιδέας;»

Καὶ οὕτω καθίστατο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν αὐτοῖς ἐνοχλητικὸς καὶ φρικαλέος.

Τότε ἐξήνεγκε τὴν περιφημίαν αὐτοῦ ρῆσιν, ἀπομακρυνόμενος τῆς πατρίδος του: «Οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι».

Ἐξῆλθε τότε, ἔφυγε μακρὰν, ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ πνεύματός του.

Ἡ Ναζαρέτ δὲν θὰ ἐπανέβλεπε πλέον αὐτόν!

ΤΑ ΘΑΥΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΛΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΠΙΘΗΚΩΝ

Ο ΓΟΡΙΛΛΑΣ, Ο ΟΥΡΑΓΓΟΤΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΠΙΘΗΚΟΙ

(Ἐκ τοῦ συγγράμματος «ΤΕΡΗΝΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ»).

Πρὸ εἰκοσιπέντε περίπου ἑκατονταετηρίδων, περιηγητὴς καλούμενος Ἄνων λέγεται ὅτι ἔπλευσεν ἐκ Καρχηδόνας, διὰ τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν, τουτέστι διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ, παραπλέων τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς. «Ἵπερβάντες τὰ ρεύματα τοῦ πυρός, λέγει ὁ ἀφηγητὴς, ἤλθομεν εἰς κόλπον καλούμενον τὸ Κέρας τῆς Μεσημβρίας. Εἰς τὴν ἄκραν ὑπῆρχε νῆσος ἔχουσα λίμνην, καὶ ἐν αὐτῇ ὑπῆρχεν ἄλλη νῆσος, πλήρης ἀγρίων ἀνθρώπων, ὡς ἡ πρώτη. Ἄλλ' οἱ πλείστοι τούτων ἦσαν γυναῖκες μὲ τρίχωτὰ σώματα, τὰς ὁποίας οἱ διερμηνεῖς ὠνόμαζον «Γορίλλας». Καταδιώξαντες αὐτοὺς, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συλλάβωμεν τοὺς ἀνδρας· ἐξέφυγον ὅλοι, ἀναρριχώμενοι εἰς τοὺς κρημνοὺς, καὶ ὑπερῆσπιζοντο ρίπτοντες μεγάλους λίθους. Ἀλλὰ τρεῖς γυναῖκες, δάκνουσαι καὶ σχίζουσαι τοὺς ἄγοντας αὐτάς, δὲν ἤθελον ν' ἀκολουθήσωσι. Διὰ τοῦτο, φονεύσαντες αὐτάς, ἐγδάραμεν καὶ ἐστείλαμεν τὰ δέρματα εἰς Καρχηδόνα· διότι δὲν ἐπλεύσαμεν ἀπωτέρω, ἐπιλιπόντων ἡμῖν τῶν τροφίμων». Τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα ἐλήφθη ἐκ τοῦ «Περίπλου τοῦ Ἄνωνος», ἄρχοντος τῶν Καρχηδονίων, περὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης, πέραν τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν, τὴν διήγησιν τοῦ ὁποίου ὁ ἴδιος ἀνέθηκεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κρόνου.

Κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν φυσιολόγων, οἱ ἄγριοι ἄνθρωποι τῆς διηγήσεως ταύτης ἦσαν οἱ ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι, οἵτινες καλοῦνται νῦν γορίλλα, πάλιν ἀνακαλυφθέντες ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Δυσαγίου. Ἡ χώρα ἡ κατοικουμένη ὑπὸ τῶν γορίλλῶν εἶνε δασώδης χώρα, «ἐκτεινομένη περὶ τὰ χίλια μίλια μεσημβρινῶς τοῦ κόλπου τῆς Γουινέας, λέγει ὁ Γόσσε· καὶ ἐπειδὴ ὁ Γορίλλας δὲν εὑρίσκεται πέραν τῶν ὁρίων τούτων, δυνάμεθα ὀρθῶς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ ἄκρον τέρμα τοῦ Ἄνωνος ἦτο κάπου εἰς τὴν χώραν ταύτην». Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι οἱ συμπερασμοὶ οὗτοι μοὶ φαίνονται ἀμφισβητήσιμοι, καὶ ἡ περιγραφή τῆς περιηγήσεως τοῦ Ἄνωνος ἐνδιαφέρει μόνον ἐν τῇ σχέσει τῆς πρὸς τὸν γορίλλαν, ὡς παρέχουσα τὸ ὄνομα τὸ διδόμενον νῦν εἰς τὸ γένος τοῦτο τῶν πιθήκων. Δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ὁ Ἄνων ἐπλευσε πολὺ ἀπωτέρω τῆς Σιέρρα Λεόνε· κατὰ τὸν Ρέννελ, ἡ νῆσος ἐνθα ὠράθησαν οἱ ἄγριοι ἄνθρωποι ἦτο ἡ μικρὰ νῆσος ἡ κειμένη ἐγγύτατα τοῦ Σέρβρο, ἐβδομήκοντα περίπου μίλια μεσημβρινώτερον τῆς Σιέρρα Λεόνε. Ὅπως φθάσῃ εἰς τὸ μέρος τῶν γορίλλῶν, ἀφοῦ ἔκαμψε τὸ ἀκρωτήριον Βέρδ — τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ κεῖται πολὺ μεσημβρινώτερον τῆς μεσημβρινῆς πόλεως τῆς κτισθείσης ὑπὸ τοῦ Ἄνωνος—θὰ ἠναγκάζετο νὰ πλεύσῃ διάστημα ὑπερβαῖνον τὸ ἀπὸ Καρχηδόνας μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Βέρδ. Τίποτε ἐκ τῆς ἀφηγήσεως δὲν ὑπερφαίνει ὅτι τὸ μέρος τοῦ πλοῦ, τὸ μετὰ τὸν ἀποικισμὸν, εἶχε τόσον μῆκος ἡ διαγωγὴ τῶν «ἀγρίων» πάλιν δὲν ἀνταποκρίνεται μὲ τὰς ἐγνωσμένας ἕξεις τοῦ Γορίλλα. Ἡ περιγραφή τούτων παρέχει τὴν ἰδέαν εἰδους ἀνθρωπομόρφων πιθήκων πολὺ ὑποδεεστέρων τοῦ γορίλλα, κατὰ τε τὴν ρώμην, τὸ θάρρος καὶ τὴν σκληρότητα.

Ἡ πρώτη μετ' αὐτὴν περιγραφή ἐν σχέσει πρὸς τὸν γορίλλαν εἶνε ἡ δοθεῖσα ὑπὸ Πορτογάλων θαλασσοπόρων. Αἱ διηγήσεις αὐταὶ εὑρον οὐ μικρὰν δυσπιστίαν, διότι εἰς τινὰ μέρη φαίνονται φανερὰ μυθώδεις. Οὕτω αἱ περιγραφαὶ αἱ παριστώσαι πιθήκους δεικνύουσι προσέτι τεραστίους πτερωτοὺς δράκοντας μὲ κεφαλὴν κροκοδείλου· καὶ δὲν ἔχομεν λόγους νὰ πιστεύσωμεν ὅτι νυκτεριδοειδῆ ζῶα, ὡς οἱ πτεροδάκτυλοι, ὑπῆρχον ἐν Ἀφρικῇ ἢ ἀλλαχοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν ἀνακαλύψεων τῶν Πορτογάλων θαλασσοπόρων. Ὁ Πόρτσας, ἐν τῇ ἱστορίᾳ του περὶ τοῦ Ἀνδρέου Βάττελ, ὁμιλεῖ περὶ εἰδους μεγάλων πιθήκων, ἂν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν οὕτω, ἀναστήματος ἀνδρός, ἀλλὰ διπλασίου πάχους τὰ μέλη τοῦ σώματος, μὲ ἀνάλογον ρώμην, τρίχωτῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα,

τὰ ἄλλα ὁμοιοτάτων μὲ ἄνδρας καὶ γυναῖκας τὸ σχῆμα καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος, ἐκτός ὅτι αἱ κνήμαί των δὲν εἶχον γαστροκνήμια. Ἡ περιγραφὴ αὕτη συμφωνεῖ καλῶς μὲ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ γορίλλα, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη φιλαλήθης παράστασις τοῦ ζώου τούτου. Οἱ σύγχρονοι τοῦ Βάττελ καλοῦσι πόγγους τοὺς οὕτω περιγραφομένους πιθήκους. Εἶνε πιθανὸν ὅτι ἐκλέξαντες τὸ ὄνομα Πόγγος διὰ τὸν νεογνὸν πιθήκον εἰς τὸν ζωολογικὸν κήπον τοῦ Οὐεστμίνστερ, οἱ ιδιοκτῆται τοῦ ἀξιοπεριέργου τούτου ζώου ἀπέδειξαν ὀρθοτέραν κρίσιν περὶ τῆς ἐννοίας τῆς διηγήσεως τοῦ Πόρτσα, ἢ ὅσην ἔδειξεν ὁ Δυσαχιού περὶ τῆς διηγήσεως τοῦ Ἄννωνος, καλέσας γορίλλαν τὸν μέγαν ἀνθρωποειδῆ πιθήκον τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας.

Ὁ σκοπός μου εἶνε ἐδῶ νὰ σκιαγραφήσω τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῶν τεσσάρων πιθήκων, οἱ ὅποιοι πλησιάζουν ἐγγύτερον εἰς τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου. Οὗτοι εἶνε ὁ γορίλλας, ὁ κιμπανζῆς, ὁ οὐραγγοτάνος καὶ ὁ γίββων. Ἀκολουθῶς, χωρὶς νὰ ἐπιληφθῶ ἐν γένει τοῦ ζητήματος τῆς συγγενείας μας μὲ τὰ ἄλογα ταῦτα ζῶα, θὰ θίξω ἄκροισ δακτύλοις σημαίᾶ τινὰ τοῦ ζητήματος, καὶ θὰ ἀναιρέσω πλάνας τινὰς λίαν κοινῶς ἐπικρατούσας ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενον τοῦτο.

Ἐκ τῶν νεωτέρων φυσιολόγων ὁ Μιθάρ διαιρεῖ τοὺς πιθήκους εἰς δύο τάξεις, τοὺς πιθήκους τοῦ παλαοῦ καὶ τοὺς πιθήκους τοῦ νέου κόσμου. Τοὺς πρώτους ὑποδιαιρεῖ εἰς σιμίδους, ἐν οἷς περιλαμβάνονται ὁ γορίλλας, ὁ κιμπανζῆς, ὁ οὐράγκ καὶ ὁ γίββων· εἰς σιμνοπιθήκους, καὶ εἰς κυνοπιθήκους. Οὐδεμία τῶν ὑποδιαιρέσεων τούτων θ' ἀπασχολήσῃ πολὺ τὴν προσοχὴν μας ἐδῶ, ἐκτός ὅσον ἀφορᾷ τὴν τρίτην ὑποδιαιρέσιν τῶν κυνοπιθήκων ἧτοι τοὺς κυνοκεφάλους. Ἡ ἑτέρα μεγάλη ὁμοταξία ἢ τῶν πιθήκων τοῦ νέου κόσμου, εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνομοιοτάτη μὲ τοὺς πιθήκους τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Οὐδὲν εἶδος αὐτῶν προσεγγίζει τὸν γορίλλαν ἢ τὸν οὐραγγοτάνον κατὰ τὸ ἀνάστημα· πολλοὶ τούτων εἶνε μακρόουροι· καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ διάταξις τῶν ὀδόντων εἶνε διάφορος. Ὁ χαρακτῆρ ὅμως, τὸν ὅποιον πλεῖστοι φυσιδιφαι ἐξέλεξαν ὡς διακριτικὸν γνώρισμα μεταξὺ τῶν πιθήκων τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, εἶνε ἡ θέσις τῶν μυκτῆρων. Οἱ πρώτοι καλοῦνται κατάρρινες, ὅπερ σημαίνει ὅτι οἱ ράθωνες τείνουσι πρὸς τὰ κάτω· οἱ δεῦτεροι καλοῦνται πλατύρινες. Οἱ μυκτῆρες ὅλων τῶν πιθήκων τοῦ παλαιοῦ κόσμου χωρίζονται διὰ στενῆς χονδρῶδους ταινίας ἢ διαφράγματος, ἐνῶ τὸ διάφραγμα τῶν τοῦ νέου

κόσμου εἶνε πλατύ. Μετὰ τοὺς πιθήκους ἔρχονται, κατὰ τὴν ταξινόμησιν τοῦ Μιθάρ, οἱ ἡμιπίθηκοι ἢ σάτυροι.

Ὁφείλω ἴσως νὰ μνημονεύσω ὅτι ὁ Μιθάρ, περιγράφων τὰ σατυροειδῆ ὡς τὴν δευτέραν ὑποδιαιρέσιν μεγάλης τάξεως ζῶων, τῶν πρωτογενῶν, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀνήκοντος, ὑπὸ ζωολογικὴν ἔποψιν, εἰς τὴν πρώτην ὑποδιαιρέσιν. Οὕτω αἱ δύο ὑποδιαιρέσεις εἶνε τὰ ἀνθρωποειδῆ, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀνθρώπος, καὶ τὰ σατυροειδῆ, ἐν οἷς καὶ ὁ σάτυρος.

Ἐρχόμενοι λοιπὸν εἰς τοὺς ἀνθρωποειδεῖς πιθήκους, ἀντικρῦζομεν ἀμέσως τὸ ζήτημα: Ποῖος τῶν τεσσάρων πιθήκων, ὁ γορίλλας, ὁ οὐραγγοτάνος, ὁ κιμπανζῆς ἢ ὁ γίββων, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐγγύτατος τῷ ἀνθρώπῳ κατὰ τὴν νοημοσύνην; Ὅσον ἀφορᾷ τὸν σωματικὸν σχηματισμὸν, ἡ γνώμη μας θὰ ἐποικίλιε κατὰ τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα, τὸν ὅποιον ἐξελέξαμεν ὅπως μελετήσωμεν. Ἄλλ' ἴσως ὅλοι θὰ συμφωνήσωσιν ὅτι ἡ νοημοσύνη εἶνε τὸ χαρακτηριστικόν, ἀπὸ τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ὀδηγῶνται αἱ γνώμαί μας.

Ὁ γίββων πρέπει νὰ ἐξαιρηθῇ πάραυτα τῆς ἀντιπαραβολῆς, καίτοι, ὡς θὰ φανῇ μετ' οὐ πολὺ, ὑπάρχουσί τινες χαρακτῆρες καθ' οὓς ὁ πίθηκος οὗτος ὁμοιάζει τῷ ἀνθρώπῳ ἐγγύτερον τοῦ τε γορίλλα, τοῦ οὐραγγοτάνου καὶ τοῦ κιμπανζῆ.

Ὁ γορίλλας δύναται συνοπτικῶς, ὑποθέτω, νὰ καθαιρηθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν τῆς τιμῆς, εἰς ἣν ἀνυψώθη ὑπὸ τινων φυσιδιφῶν. Ἄν καὶ ὁ γορίλλας εἶνε ζῶον πολὺ μεγαλείτερον τοῦ κιμπανζῆ, ὁ ἐγκέφαλός του μόλις ἰσοῦται μὲ τὸν τοῦ κιμπανζῆ κατὰ τὸν ὄγκον. Εἶνε ἐπίσης ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένος κατὰ τὸ μέτωπον. Πράγματι, ὁ Γρατιολέ ἰσχυρίζεται ὅτι ἐξ ὅλων τῶν πλατυστέρνων πιθήκων ὁ γορίλλας εἶνε, ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐγκεφάλου, ὁ ποταπώτατος καὶ εὐτελέστατος. Θεωρεῖ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ γορίλλα μόνον ὡς πλέον προωδευμένην μορφήν ἀπὸ τὸν τῶν κοινοτέρων χειροπιθήκων, ἐνῶ ὁ ἐγκέφαλος τοῦ οὐραγγοτάνου εἶνε ἡ ἀκμὴ τοῦ γίββωνικοῦ τύπου, καὶ ὁ τοῦ κιμπανζῆ εἶνε ἡ ἀκμὴ τοῦ κυνοκεφαλικοῦ τύπου. Τοῦτο ὅμως δὲν λύει ἀποχρῶντως τὴν δυσχέριαν, διότι μένει ν' ἀποδειχθῇ ἂν ὁ γίββωνικὸς τύπος καὶ ὁ κυνοκεφαλικὸς τύπος εἶνε ὑπέρτεροι ὡς τύποι τοῦ χειροπιθηκικοῦ τύπου. Ἄλλ' ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ χειροπίθηκοι εἶνε ὅλοι θηριώδεις καὶ σκληροί, ἐνῶ οἱ γίββωνες ἢ μακρόχειρες πίθηκοι εἶνε σχετικῶς ἡμεραζῶα, καὶ οἱ κυνοκέφαλοι εὐάγωγοι καὶ μάλιστα φιλοπαίγμονες. Δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τις ἂν ἡ σκληρότης καὶ θηριωδία πρέπει νὰ θεωρηθῇ

ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀπάγουσα τὸν γορίλλαν πόρρω τοῦ ἀνθρώπου· διότι εἶνε βέβαιον ὅτι αἱ ἀνθρώπινοι φυλαὶ αἰτίνες πλησιάζουσιν ἐγγύτερον πρὸς τοὺς ἀνθρωποειδῆς πιθήκους, μὲ τὰς ὁποίας φυλάς πρέπει βεβαίως νὰ γείνη ἡ σύγκρισις, χαρακτηρίζονται δι' αὐτῶν τῶν ιδιοτήτων, τῆς θηριωδίας καὶ ὠμότητος. Ἡ νοημοσύνη ἄλλως πρέπει νὰ μετρηθῆ. Πιθανῶς ἡ μέση ἀναλογία τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὸ τοῦ ὄλου σώματος, καὶ τὸ περίπλοκον τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐγκεφάλου, θὰ παρείχον τὸ ἄριστον μέσον πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἔχομεν λίαν ἀνεπαρκῆ τεκμήρια εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα. Οἱ φυσιοδίφαι ὅσοι ἐστήριξαν γνώμας ἐπὶ τοιούτων τεκμηρίων, ὅσα κατώρθωσαν νὰ συλλέξωσι, φαίνονται ὑπεροπῶντες τὸ πενιχρὸν τῆς ἀποδείξεως. Γνωρίζοντες πόσον μεγάλως παραλλάσσει ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν σύνθεσιν, οὐ μόνον παρὰ διαφοροῖς φυλαῖς, ἀλλὰ παρὰ διαφοροῖς ἀτόμοις τῆς ἰδίας φυλῆς, εὐρίσκομεν εἰς ἕκαστον ἀνεπαρκῆς τὸ νὰ θεωρήσωμεν τὸ μέσον μέγεθος τοῦ ἐγκεφάλου ἐκάστου πιθηκοειδοῦς γένους, ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε ἐξετασθέντων, ὡς παριστῶν τὸν ἀληθῆ μέσον ὄρον τῆς ἐγκεφαλικῆς δυνάμεως δι' ἕκαστον εἶδος.

Οὐχ ἤττον φαίνεται ὡπσοῦν πρόδηλον ὅτι ἡ ἐκλογὴ ὡς πρὸς τὴν φυλὴν τῶν πιθήκων, ἣτις πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς πρώτη κατὰ τὴν νοημοσύνην, καὶ διὰ τοῦτο ὡς καθόλου ἀνθρωποειδεστέρα, μένει μεταξύ τοῦ οὐραγγοτάνου καὶ τοῦ κιμπανζῆ. «Εἰς τὸν κόσμον τῆς ἐπιστήμης, ὡς εἰς τὸν τῆς πολιτικῆς, ἔλεγε τῷ 1862 ὁ καθηγητὴς Ρόλστον, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία διεφώνησαν ἐνίοτε ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν μεταξὺ ἀντιζήλων ὑποψηφίων διὰ τὴν βασιλείαν. Ἐὰν ἡ κληρονομικὴ ἀξίωσις ἢ προσωπικὴ ἀξία ἐπηρεάζουσι καθ' ὅλου τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς, ἀναντιρρήτως ὁ γορίλλας εἶνε μόνον μνηστήρ, καὶ ὁ εἰς ἢ ἕτερος τῶν δύο ἄλλων ὑποψηφίων ὁ ἀληθὴς ἡγεμὼν. Ὑπάρχει χαρίεις καὶ ὑπάρχει ἄχαρις τρόπος τοῦ ν' ἀναγνωρίζῃ τις τὴν πλάνην του, καὶ τὸ ἀγγλικὸν κοινὸν θὰ ἐξασκήσῃ τὸν χαρίεντα τρόπον μὲ τὸ νὰ παραδεχθῆ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸν Γάλλον ὑποψήφιον», δηλ. τὸν οὐραγγοτάνον. Ἐὰν τοῦτο ἐλέγθη ὡς προφητεία, δὲν ἐπληρώθη διὰ τῶν πραγμάτων, διότι ὁ γορίλλας ἀκόμη θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς Ἄγγλους φυσιολόγους ὡς ἐγγύτατος τῷ ἀνθρώπῳ πιθήκος· ἀλλ' ἴσως, μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὅτι τὸ βρετανικὸν κοινὸν θὰ ἐξασκήσῃ τὸν χαρίεντα τρόπον, ἀνακηρύττον τὸν οὐραγγοτάνον βασιλέα τῶν πιθήκων, ὁ Ρόλστον ἤθελε μόνον νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ τρόπος οὗτος θὰ ἦτο χαρίεις ἂν ἐφηρμοζέτο.

Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ γορίλλα, ὁ κιμπανζῆς ἐθεωρεῖτο συνήθως ὡς ἐγγύτατος τῷ ἀνθρώπῳ ἐν τῇ κλίμακι τῆς δημιουργίας τῶν ζώων. Πρῶτος ὁ Κυβιέρους ὑπεστήριξε τὰς ἀξιώσεις τοῦ οὐραγγοτάνου διὰ τὴν θέσιν ταύτην. Ἡ γνώμη τοῦ Κυβιέρους ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς μεγαλειτέρας ἀναπτύξεως τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ οὐραγγοτάνου, καὶ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ μετώπου του. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ὑπεροχῆς ἀνήκουσιν εἰς τὸν οὐραγγοτάνον μόνον ὅταν εἶνε νέος. Ὁ ἔφηθος οὐραγγοτάνος φαίνεται νὰ εἶνε κατώτερος, ἢ τοῦλάχιστον ὄχι ἀνώτερος τοῦ κιμπανζῆ ὡς πρὸς τὴν σπονδυλικὴν κατασκευὴν, καὶ κατ' ἄλλα φαίνεται ἀνομοιότερος μὲ τὸν ἀνθρωπον. Αἱ ἀναλογίαι τοῦ σώματός του, οἱ μακροὶ βραχίονες, οἱ ὑψηλοὶ ὦμοι, ὁ δύσμορφος λαιμὸς, καὶ τὰ ἀτελῆ ὦτα ἀντίκεινται εἰς τὰς ἀξιώσεις του ὅπως θεωρεῖται ὡς ἀνθρωπόμορφος. Καθ' ὅλα ταῦτα, ἐξαιρουμένου ἐνός, ὁ κιμπανζῆς φαίνεται νὰ εἶνε κατὰ πολὺ ὑπέρτερός του. (Τὸ οὖς τοῦ κιμπανζῆ εἶνε μέγα καὶ δὲν εἶνε τοποθετημένον καθὼς τὸ ἀνθρώπινον· τὸ τοῦ γορίλλα εἶνε πολὺ ὁμοιότερον τοῦ ἀνθρώπινου).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν νοημοσύνην, ἣν ἐπιδεικνύουσιν εἰς τὰ φερσίματά των ὁ κιμπανζῆς καὶ ὁ οὐραγγοτάνος, διάφοροι γνώμαι δύνανται νὰ σχηματισθῶσι, κατὰ τὰς διαφοροὺς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας παρατηροῦνται τὰ ζῶα. Τὸ ἐπόμενον μνημονεύεται εἰς ἀπόδειξιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ κιμπανζῆ κατὰ τοῦτο: Πρὸ πενήντα ἐτῶν περίπου, νεαρός κιμπανζῆς καὶ ὁμηλιξ οὐραγγοτάνος ἐξετέθησαν ὁμοῦ ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ στοᾷ τοῦ μουσείου. Ὁ κιμπανζῆς, καίτοι πάσχων τὴν υἱείαν, καὶ γινόμενος δύσκολος καὶ ὀργίλος ἕνεκα τῆς σωματικῆς κακοπαθείας του, ἐδείκνυε πολὺ ὑπέρτερα σημεῖα νοημοσύνης ἀπὸ τὸν σύντροφόν του· ἦτο ἐνεργητικὸς, ταχὺς καὶ παρετήρει καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐκ τῶν συμβαινόντων περὶ αὐτόν· οὐδεὶς νέος ἐπισκέπτῃς εἰσῆρχετο εἰς τὸν θάλαμον, καὶ οὐδεὶς ἐξήρχετο, χωρὶς νὰ ἐρεγκύση τὴν προσοχὴν του. Ὁ οὐραγγοτάνος τουναντίον ἐπεδείκνυε μελγχολίαν καὶ ὀλιγωρίαν τῶν συμβαινόντων ἰσοδυναμοῦσαν σχεδὸν μὲ ἀναίσθησίαν· καίτοι δὲ υἱέστερος, ἦτο προδήλως πολὺ ὑποδέστερος τοῦ συντρόφου του κατὰ τὴν γοργότητα καὶ τὸ παρατηρητικόν. Μίαν τῶν ἡμερῶν, ἐνῶ τὰ ζῶα ἔτρωγον γεώμηλα καὶ ὀρνίθιον βραστὸν, περικυκλωμένα ὡς συνήθως ἀπὸ πολυάριθμον ὁμίλον ἐπισκεπτῶν, ὁ οὐραγγοτάνος ἠνέχθη νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὸ πινακίον του χωρὶς νὰ δείξῃ τὴν ἐλαχίστην μέριμναν. Ὅχι ὁμοῦ καὶ ὁ κιμπανζῆς. Ἐπωφελήθησαν μίαν εὐκαιρίαν, ὅταν ἡ κεφαλὴ του εἶχε στραφῆ, διὰ νὰ κυττάξῃ ἐρχόμενον ἐπισκέπτῃν, ὅπως τοῦ ἀφαιρέσῃ

τὸ πινάκιόν του. Ἐπ' ὀλίγα δευτερόλεπτα ἐκύτταξε γύρω νὰ ἴδῃ τί εἶχε γείνη τοῦτο, ἀλλὰ μὴ εὐρίσκων αὐτὸ, ἤρχισε νὰ θορυβῆ καὶ κλαυμυρρίζῃ ὡς παιδίον ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐπῆραν κάτι τι, καὶ ἰδὼν κυρίαν τινὰ, ἣτις ἔτυχε νὰ ἴσταται πλησίον του, γελῶσαν, ἴσως ὑποπτεύων ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ ἔνοχος, ὠρμησε κατ' αὐτῆς ἐν μεγίστῃ ὀργῇ, καὶ πιθανῶς θὰ τὴν ἔδακνεν, ἂν αὐτὴ δὲν εἶχε προλάβῃ ν' ἀπομακρυνθῆ. Ἀφοῦ τοῦ ἀπέδωκαν τὸ πινάκιον, ἐφρόντισε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ παιγνιδίου, κρατήσας αὐτὸ σφιγκτὰ μὲ τὴν μίαν χεῖρα, ἐνῶ ἔτρωγε μὲ τὴν ἄλλην.

Ἡ διήγησις αὕτη δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς λύουσα τὸ ζήτημα ὑπὲρ τοῦ κιμπανζῆ. Πολλὰ ζῶα, ὁμολογουμένως πολὺ κατώτερα ἀπὸ τὴν χθαμαλωτάτην τάξιν τῶν πιθήκων κατὰ τὴν νοσημοσύνην, δεικνύουσιν ἐπαγρύπνησιν εἰς τὴν τροφήν των καὶ τοσαύτην ὀργὴν ὅταν ἀποστερηθῶσιν αὐτῆς, καὶ τόσην ἀνυπομονησίαν ὅπως τὴν ἀνακτήσωσιν, ὅσην καὶ ὁ κιμπανζῆς οὗτος ἔδειξε. Προχειρῶς δύναται τις ν' ἀναφέρῃ ἑκατὸν παραδείγματα τούτου.

Ἄς μοὶ ἐπιτραπῆ νὰ μνημονεύσω ἓν ἐκ τῆς ἰδίας πείρας μου. Εἰς μολοσοῦς ἰδικός μου πρό τινων ἐτῶν ἔτρωγεν ἐκ πινακίου πλήρους κομμένων κρεάτων. Συνήθειαν εἶχε νὰ κρύπτῃ τὰ μεγάλα τεμάχια, ὅταν τὰ κρέατα ἦσαν ἀφ' ὠνότερα τοῦ δέοντος. Ἐνῶ ἔκρυπτε μέγα τεμάχιον, εἰς γάτος ἔλαβε καιρὸν καὶ τοῦ ἔκλειψεν ἓν μικρὸν τεμάχιον. Ὅταν ὁ σκύλος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πινάκιον, παρετήρησε τοῦτο, καὶ μὴ βλέπων ἄλλον τινὰ πλησίον τοῦ πινακίου, ἔρριψε τὸ σφάλμα εἰς τὴν μικρὰν κόρην μου, δύο ἢ τριῶν ἐτῶν ἡλικίας, καὶ κυττάξας αὐτὴν ἀγρίως, ἐγαύγισε βραχνῶς, καὶ δὲν θὰ τῆς ἐπέτρεπε νὰ ἐξέλθῃ ἀτιμωρητὴ ἐκ τοῦ κυνοφυλακίου, ἂν δὲν ἔσπευδον ἐγὼ νὰ τὸν τραβήξω διὰ τῆς ἀλύσεώς του. Οὐδ' ἔλησμήνησεν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὸ ὑποτιθέμενον ἀδίκημα, ἀλλὰ πάντοτε τὴν ἐγαύγιζεν, ὅταν τὴν ἔβλεπεν.

* *

Ἴσως ἡ ὀρθοτάτη γνώμη, ὡς πρὸς τὴν σχετικὴν θέσιν τοῦ γορίλλα, τοῦ κιμπανζῆ (ἢ τρωγλοδύτου) καὶ τοῦ οὐραγγοτάνου ἀναφορικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, εἶνε ἐκείνη ἣτις θέτει τὸν γορίλλαν ἐγγύτατα εἰς τὰς κατωτάτας φυλάς τοῦ ἀνθρώπου, τὰς κατοικοῦσας νῦν ἐν Ἀφρικῇ, τὸν κιμπανζῆν πλησιάζοντα, ἀλλ' ὄχι τόσον ἐγγύς, εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀφρι-

κανικὰς φυλάς, καὶ τὸν οὐραγγοτάνον πλησιάζοντα, ἀλλ' ἔτι ὀλιγώτερον ἐγγύς, εἰς τὰς ἀσιατικὰς φυλάς. Μοὶ φαίνεται ὅτι, ὅσην βαρύτερη καὶ ἂν ἀποδώσωσιν οἱ φυσιοδίφαι εἰς τὰς λεπτομερείας ταύτας, καθ' ἃς ὁ γορίλλας καὶ ὁ τρωγλοδύτης εἶνε ἀπώτεροι τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν οὐραγγοτάνον, οὐδεὶς ὅστις θὰ ἐπισκοπήσῃ γενικῶς τὰς τρεῖς ταύτας φυλάς τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων δύναται νὰ διαστάσῃ ὅπως θεωρήσῃ τὸν γορίλλαν ὡς ἐκείνον ὅστις, καθ' ὅλου ἐγγύτατα πλησιάζει εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' ὁ γορίλλας πλησιάζει εἰς πολὺ κατωτέραν φυλὴν ἀνθρώπων, ὥστε ὁ τρωγλοδύτης πιθήκος καὶ ὁ οὐραγγοτάνος δύναται ὀρθῶς νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀνώτεροι ἐν τῇ κλίμακί τοῦ ζωικοῦ βίου.

Ἐὰν θεωρήσωμεν νεαρὰ δείγματα τῶν τριῶν ζῶων, ὅπερ εἶνε καθ' ὅλου ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος ὅπως σχηματίσῃ τις γνώμην, ἀσφαλῶς ἀγόμεθα, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα. Εἶδον τρεῖς ἢ τέσσαρας νεαροὺς τρωγλοδύτας, δύο νέους οὐραγγοτάνους, καὶ τὸν νεαρὸν γορίλλαν τὸν ἐκτεθέντα τελευταῖον ἐν τῷ ζωολογικῷ κήπῳ (ὅπου ἠδύνατο ἀπ' εὐθείας νὰ συγκριθῆ πρὸς τὸν κιμπανζῆν), καὶ δὲν δύναμαι νὰ διαστάσω ὅπως κηρύξω τὸν πόγγον τὸν μάλιστα ἀνθρωποειδέστερον τῶν τριῶν. Νεαρὸς κιμπανζῆς ἐνθυμίζει μᾶλλον γέροντα ἢ παιδίον, καὶ τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ περὶ τῶν νεαρῶν οὐράγκων· ἀλλ' ὁ νέος γορίλλας ἐνθυμίζει ἀνελλιπῶς τὸν νεαρὸν αἰθίοπα. Ἐπανειλημμένως, ἐνῶ ἐκύτταξα τὸν πόγγον, ἀνεμνήσθην τὸ βλέμμα καὶ τὸ ἦθος νεαρῶν αἰθιόπων, τοὺς ὁποίους εἶχον ἴδει ἐν Ἀμερικῇ, καίτοι δὲν ἠδυνάμην ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ προσδ.ορίσω ὠρισμένως τὸν χαρακτήρα τῆς ὁμοιότητος, ὅστις μοῦ ἐπανεφέρει εἰς τὴν μνήμην τὸν αἰθίοπα. (Ὁ ἀναγνώστης σύνοιδεν ἀναμφιβόλως ἀμυδρῶς μνημονευομένους χαρακτήρας, οἷους ἐννοῶ· χαρακτήρας, φέρ' εἰπεῖν, πείθοντάς σε ὅτι πρόσωπόν τι ἀνήκει εἰς τινὰ ἐπαρχίαν ἢ διαμέρισμα, καίτοι ἀδυνατεῖς νὰ εἴπῃς ποῖος χαρακτήρ, ποῖα κίνησις ἢ ἐκφρασις ὑποβάλλει τὴν ιδέαν ταύτην). Μία περίστασις εἶνε ἰδίως ἀξιοσημεῖωτος, ὅχι μόνον ὡς συγὰ συμβαίνουσα, ἀλλ' ὡς καταδεικνύουσα τοὺς χαρακτήρας ἐν οἷς ἔγκειται ἡ ὁμοιότης τοῦ γορίλλα, νέου τοῦλάχιστον, πρὸς τὸν αἰθίοπα. Ὁ αἰθίοψ στρέφει τοὺς ὀφθαλμούς, ὅπῃ ὁ καυκάσιος θὰ ἔστρεφε τὴν κεφαλὴν. Ἴσως τοῦτο εἶνε λείψανον ἀγρίου βίου· διότι ὁ ἄγριος, ὅταν εἶνε εἰς πόλεμον ἢ εἰς θήραν, ἀποφεύγει, ὅσον τὸ δυνατόν, πᾶν κίνημα τοῦ σώματος ἢ τῶν μελῶν. Ὁ πόγγος ἔβλεπε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ὅταν ἔστρεφε τὸν μέλανα ὀφθαλμόν του εἰς ἀντικείμενόν τι, ἐνθυμούμην χωρὶς νὰ τὸ

θέλω, τούς τρόπους τῶν ἀγρύπνων μαύρων ὑπηρετῶν ἀμερικανικοῦ ξενοδοχείου. Βεβαίως ὑπάρχει ὀλίγον εἰς τὰς κινήσεις τοῦ κιμπανζῆ τὸ ἀναμιμνήσκον τρόπους τινὰς τοῦ ἀνθρωπίνου παιδίου. Οὔτε τὸ νοθογενέστερον παιδίον παντός γένους ἢ φύλου εἶχε ποτέ τρόπους ὁμοιάζοντας μὲ τούς ἰδικούς του.

Οἱ τέσσαρες ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι ἡλικιούμενοι καὶ μὲ τὰ ἄγρια ἐνστικτὰ των, μεγάλως διαφέρουσιν ἀλλήλων τὸν χαρακτήρα. Καλὸν νὰ θεωρήσωμεν τὰ διάφορα χαρακτηριστικά των, προσπαθοῦντες νὰ ἐξακριβώσωμεν κατὰ πόσον αἱ παρ' αὐτοῖς ὑπάρχουσαι διαφοραὶ δύνανται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τούς ὄρους ὑφ' οὓς ὑπάρχουσιν αἱ τέσσαρες τάξεις.

Ὁ γορίλλας κατέχει δασώδη χώραν ἐκτεινομένην κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς, ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Γουίνεας μεσημβρινῶς, διὰ μέσου τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ὅταν μεγαλώσῃ ἐντελῶς, εἶνε ἴσος μὲ ἄνδρα τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ πολὺ ρωμαλεώτερον κατεσκευασμένος. Ἐκ τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα ἐθήρευσε ὁ Δυσαγιού, λέγει ὁ Ράϋμερ Τζόουνς, ὁ μέγιστος ἄρρην φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε τοῦλάχιστον ἕξ πόδας καὶ δύο δακτύλους τὸ ὕψος· ὥστε, λογιζομένης τῆς βραχύτητος τῶν κατωτέρων μελῶν, αἱ διαστάσεις ἡλικιωμένου ἄρρενος δύνανται νὰ λεχθῶσιν ὅτι ἰσοῦνται πρὸς τὰς τοῦ ἀνδρός τοῦ ἔχοντος ἀνάστημα ὀκτῶ ἢ ἐννέα ποδῶν ὕψους, καὶ μόνον κατὰ τὸ μῆκος τὰ κατώτερα μέλη εἶνε δυσανάλογα πρὸς τὸν γιγαντιαῖον κορμόν. Ἐν τῷ πάχει καὶ τῇ στερεότητι τῶν ὀστέων, καὶ ἐν τῇ ρώμῃ τῶν μυῶνων, τὰ μέλη ταῦτα εἶνε εἰς ἀρμονίαν μὲ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος. Ὅταν ἴσταται ὀρθός, οἱ βραχίονες τοῦ γορίλλα φθάνουσιν εἰς τὰ γόνατα· αἱ ὀπίσθια χεῖρες εἶνε πλατεῖαι, καὶ ἐκπληκτικοῦ μεγέθους καὶ δυνάμεως· ὁ μέγας δάκτυλος ἔχει ἕξ δακτύλων περιφέρειαν· αἱ παλάμαι καὶ τὰ πέλματα, ὡς καὶ τὸ γυμνὸν τοῦ προσώπου, εἶνε δυνατοῦ μαύρου χρώματος, ὡς καὶ τὸ στήθος. Τὰ ἄλλα μέρη περιβάλλονται πυκνῶς μὲ τρίχας σιδηρόχρους καὶ φαῖας, ἐκτός τῆς κεφαλῆς, ἐφ' ἧς αἱ τρίχες εἶνε βαθύχροσι κόκκιναι, καὶ τῶν βραχιόνων, ὅπου εἶνε μακραὶ καὶ σχεδὸν μαῦραι. Ἡ θήλεια εἶνε ὄλη κοκκινοβαφής.

Ὁ Δυσαγιού δίδει τὴν ἐπομένην περιγραφὴν τῆς προσόψεως τοῦ γορίλλα εἰς τὰ δάση ὅπου γεννᾶται. «Αἰφνης, ἐνῶ ἐβαδίζομεν ἐν ἄκρῳ σιωπῇ, ἤτις ἔκαμνε καὶ δυνατὴν πνοὴν εὐκρινῶς ν' ἀκούηται, τὰ δάση ἐπλήσθησαν πάραυτα τρομακτικοῦ βρυχηθμοῦ. Τότε οἱ θάμνοι ἐκινήθησαν ραγδαίως κατέμπροσθέν μας, καὶ ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιόν μας τερά-

στιος γορίλλας. Εἶχε διέλθει τετραποδίζων τὸν θαμνῶνα· ἀλλ' ὅταν μᾶς εἶδεν ἐστάθη ὀρθῶς καὶ μᾶς ἐκύτταξε τολμηρὰ εἰς τὸ πρόσωπον. Ἰστατο εἴκοσι βήματα μακρὰν μας, καὶ ἦτο θέαμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ. Σχεδὸν ἕξ ποδῶν τὸ ὕψος, μὲ πελώριον σῶμα, μὲ ὑπερμεγέθη θώρακα, καὶ μεγάλους μυῶδεις βραχίονας, μὲ ἀγρίως σπινθηροβόλουντας μεγάλους φαιούς ὀφθαλμούς καὶ μὲ διαβολικὴν ἔκφρασιν προσώπου, καὶ μοὶ ἐφαίνετο ὡς ὄραμα νυκτερινόν· τοιοῦτος ἴστατο ἐνώπιόν μας ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀφρικανικοῦ δάσους. Δὲν μᾶς ἐφοβείτο· ἴστατο ἐκεῖ καὶ ἔκρουε τὸ στήθος του διὰ τῶν μεγάλων γρόνθων, ἐωσότου ἤχησεν ὡς τύμπανον (τὸ ὁποῖον εἶνε ὁ τρόπος τοῦ ἐκφράζειν δυσπιστίαν παρ' αὐτοῖς), ἐκβάλλων ἐν τῷ μεταξύ ἀλλεπαλλήλους βρυχηθμούς.»

Ὁ γορίλλας εἶνε καρποφάγος, ἀλλὰ τόσον θηριώδης ὅσον τὰ πλείον σαρκόβόρα ζῶα. Λέγεται ὅτι δεικνύει λυσσώδη ἔχθραν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἴσως διότι τοὺς εὗρεν οὐ μόνον ἐχθρικῶς διακειμένους πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἐπιτηδεῖους εἰς τὸ νὰ συγκομίζωσι τοὺς καρπούς τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἀγαπᾷ, διότι δεικνύει παρομοίαν ἔχθραν καὶ πρὸς τὸν ἐλέφαντα, ὅστις ἐπίσης ἐπιζητεῖ τοὺς καρπούς τούτους. Διηγούνται ὅτι, ὅταν ὁ γορίλλας βλέπῃ τὸν ἐλέφαντα θέτοντα τὴν προβοσκίδα του εἰς τοὺς κλώνας καὶ ζητοῦντα καρπούς, πάραυτα θεωρεῖ τοῦτο ὡς ἐπέμβασιν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν του, καὶ κρυπτόμενος ἡσυχῶς κάτω, καταφέρει αἰφνιδίως τὸ ρόπαλόν του κατὰ τοῦ εὐαίσθητου ἄκρου τῆς προβοσκίδος τοῦ ἐλέφαντος, καὶ ἐξελαύνει ἔντρομον καὶ περιαλγές τὸ πελώριον ζῶον, ἕξω ἐκείνου τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὡς κυριότητά του θεωρεῖ.

Ἀκόμη τρομερώτερον ἐκδηλοῦται ἡ ἔχθρα του πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Οἱ νεαροὶ ἀθλητικοὶ μαῦροι, λέγει ὁ Γόσσε, γνωρίζουσι κάλλιστα τὴν ρώμην τοῦ γορίλλα. Δὲν ἀποχωρεῖ ὅπως ὁ λέων ἅμα τοὺς ἴδη, ἀλλὰ τρέχει δραμαίως καὶ κρεμάται ἀπὸ τοὺς κατωτέρους κλάδους, ἐπιζητῶν τὴν μάχην, καὶ δρᾷ τὴν τὸν ἐγγύτερον τῶν ἐχθρῶν του. Ἡ εἰδεχθῆς ὄψις τοῦ προσώπου του (οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκβάλλουσι πρασίνας φλόγας) εἰδεχθεστέρα καθίσταται ἀπὸ τὴν σπασμωδικὴν κίνησιν τῶν ὀφρύων του, πυκνῶν καὶ προεχουσῶν καὶ φριξοτρίχων, προξενούσα φρικώδη καὶ διαβολικὴν ἐντύπωσιν. Τὸ λυσσῶν θηρίον ἀρπάζει τὰ ὄπλα ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μαύρου, ἀρπάζει τὰς πυριτοθήκας καὶ τὰς κατακερματίζει μὲ τοὺς ὀδόντας καὶ μὲ τοὺς ὄνυχας. Ἐτι φρικωδεστέρα εἶνε ἡ αἰφνιδία καὶ ἀπροσδόκητος τύχη τὴν ὁποῖαν συχνὰ ἐπιβάλλει εἰς τὰ θύματά του. Δύο μαῦροι βαδίζουσιν ἀνύποπτοι διὰ μιᾶς τῶν συνδένδρων ἀτραπῶν,

ὅταν αἰφνης ὁ εἰς βλέπει τὸν σύντροφόν του ἀνάρπαστον γινόμενον εἰς τὸν ἀέρα μετὰ σπασμωδικῆς πεπνιγμένης κραυγῆς, καὶ εἰς ὀλίγα λεπτά τὸν βλέπει πίπτοντα στραγγαλισμένον νεκρὸν εἰς τὴν γῆν. Ὁ ἔντρομος ἐπιζῶν ἀναβλέπει καὶ συναντᾷ τὸ σπινθηροβόλον ὄμμα τοῦ ἀπαισίου γίγαντος, ὅστις, παραδοκῆσας τὴν εὐκαιρίαν, εἶχε καταβιβάσει αἰφνιδίως κάτω τὴν μακρὰν ὀπισθίαν χεῖρά του, εἶχε συλλάβῃ τὸν ἄθλιον ἐκ τοῦ λαιμοῦ μετ' ἀπτητῆτος δυνάμεως, καὶ τὸν εἶχε ρίψει κάτω μόνον ὅταν ἔπαυσε ν' ἀντιπαλαίῃ.

Ὁ τρογλοδίτης ἢ κιμπανζῆς ἢ ὑλοβάτης κατοικεῖ τὴν χώραν τὴν ἐκτενομένην ἀπὸ τῆς Σιέρρα Λεόνε μέχρι τῶν νοτίων ὀρίων τῆς Ἀγγολας, ἴσως μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Νέγγρου, ὥστε ἡ περιοχή του περιλαμβάνει ἐντὸς αὐτῆς τὴν τοῦ γορίλλα. Φθάνει σχεδὸν τὸ αὐτὸ ὕψος ὡς ὁ γορίλλας ἐν ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἡ σωματικὴ κατασκευὴ του εἶνε πολὺ ἀσθενεστέρα. Πράγματι, κατὰ τὰς γενικὰς ἀναλογίας, ὁ κιμπανζῆς πλησιάζει τὸν ἄνθρωπον ἐγγύτερον παρὰ κάθε ἄλλο ζῶον. Τὸ σῶμά του καλύπτεται μὲ μικρὰς μαύρας καὶ τραχεῖας τρίχας, πυκνοτάτας εἰς τὴν κεφαλὴν, τοὺς ὤμους καὶ τὴν ράχιν, καὶ ἀραιότερας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας. Τὸ πρόσωπον εἶνε βαθύ μελάγχρουν καὶ γυμνόν, ὡς καὶ τὰ ὦτα, ἐκτὸς ὅτι μακρὰ καὶ μαῦρα τρίχες κοσμοῦσι τὰς παρεῖας τοῦ ζώου. Αἱ ἐπὶ τῶν πῆχεων τῶν βραχιόνων τρίχες διευθύνονται πρὸς τοὺς ἀγκῶνας, ὡς συμβαίνει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρωποειδεῖς πιθήκους καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον. Αἱ τρίχες αὗται ἀποτελοῦσιν, ὅταν συναντῶσι τὰς τρίχας τὰς ἐκ τοῦ ἄνω βραχίονος, μικρὸν σύμπλεγμα περὶ τὸν ἀρμόν τοῦ ἀγκῶνος. Οἱ ὑλοβάται ζῶσιν ἐν κοινωνίᾳ εἰς τὰ δάση, κατασκευάζοντες καλύβας ἐκ τῶν κλάδων καὶ φυλλωμάτων τῶν δένδρων, ὅπως προφυλάσσονται κατὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ραγδαίων βροχῶν. Λέγεται ὑπὸ τινων περιηγητῶν ὅτι ὁ κιμπανζῆς βαδίζει ὄρθιος εἰς τὰ δάση ἐν οἷς διαιτᾷται ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀμφίβολον· καίτοι βεβαίως ὁ σχηματισμὸς τῶν δακτύλων τῶν κάτω ἄκρων καλλίτερον συντελεῖ εἰς αὐτοὺς πρὸς ὀρθοστάσιαν παρὰ ὁ τοῦ γορίλλα καὶ οὐραγγοτάνου. Ὀπλίζονται μὲ ρόπαλα, καὶ ἐνοῦνται ὅπως ὑπερασπισθῶσι κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν ἀγρίων θηρίων, βιάζοντες, ὡς λέγεται, καὶ αὐτὸν τὸν ἐλέφαντα νὰ ἐγκαταλίπη τὰ μέρη ὅπου ζῶσιν οὗτοι. Μανθάνομεν ὅτι εἶνε κινδυνῶδες δι' ἀνθρώπους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ δάση των, ἐκτὸς ἂν εἶνε εἰς συνοδείας καὶ καλῶς ὠπλισμένοι. Λέγεται μάλιστα ὅτι ἀπάγονται γυναῖκες ὑπὸ τῶν ζῶων τούτων, καὶ μία μαύρη ἀναφέρεται ὅτι ἔζησε τρία ἔτη μεταξὺ των,

κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων τὴν μετεχειρίσθησαν μεθ' ἡμερότητας, ἐμποδίζοντες μόνον πᾶσαν ἀπόπειραν ἐκ μέρους τῆς πρὸς φυγὴν. Ὅταν οἱ μαῦροι ἀφήσωσι πῦρ ἀναμμένον εἰς τὴν πεδιάδα, λέγεται ὅτι οἱ κιμπανζῆδες συναθροίζονται περίξ καὶ θερμαίνονται, ἀλλὰ δὲν ἔχουσιν ἀρκετὴν νοσημοσύνην ὅπως τὴν διατηρήσωσι καίουσαν δι' ἀνανεώσεως τῆς καυσίμου ὕλης.

Ὁ οὐραγγοτάνος κατοικεῖ τὴν Βόρνεον, τὴν Ἰάβαν, τὴν Σουμάτραν καὶ ἄλλας νήσους τῆς Ἰνδικῆς ἀκτῆς. Φθάνει εἰς ὑψηλότερον ἀνάστημα ἀπὸ τὸν γορίλλαν, ἀλλὰ καίτοι λίαν ἰσχυρὸς καὶ δραστήριος δὲν εἶνε ἴσως ἱκανὸς νὰ μονομαχήσῃ πρὸς τὸν γορίλλαν. Οἱ βραχιόνες του εἶνε πολὺ μακρότεροι, φθάνοντες ὅταν ἴσταται ὄρθιος, ὄχι εἰς τὸ γόνυ μόνον, ὡς οἱ τοῦ γορίλλα, ἀλλ' εἰς τὸ ἔδαφος αὐτό. Ἐν τούτοις δὲν ἴσταται συχνὰ ὄρθιος. Σπανίως ἐπιχειρεῖ νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τῶν κάτω ἄκρων μόνον, καὶ ὅταν τὸ κάμνη, αἱ πρόσθια χεῖρές του εἶνε ἀδιακόπως εἰς κίνησιν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κλονουμένης ἰσορροπίας του, θίγουσαι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὸ ἔδαφος, καθ' ὅσον προχωρεῖ, καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀνακτῶσαι τὴν ἰσοστάθμησιν τοῦ σώματος. Ὁ γορίλλας μεταχειρίζεται ἄλλως τὰς χεῖράς του. Σχεδὸν δὲν δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι βαίνει τετραποδίζων, διότι δὲν θέτει τὴν παλάμην ἢ τὸ πέλμα ἐπὶ τοῦ ἔδαφους, ἀλλὰ βαδίζει ἐπὶ τῶν κονδύλων, προσπαθῶν νὰ τερῆσῃ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος ὅσον τὸ δυνατὸν ὑψηλότερα. Τὸ ρύγχος τοῦ οὐραγγοτάνου εἶνε κατὰ τι μακρόν, τὸ στόμα καλῶς σχηματισμένον, τὰ χεῖλη λεπτὰ καὶ προέχοντα, τὰ ὦτα λίαν μικρὰ, ὁ πῶγων μόλις διακρίνεται, καὶ ἡ ρίς ἀναγνωρίζεται μόνον ἀπὸ τοὺς ρῶθυνας. Τὸ πρόσωπον, τὰ ὦτα καὶ αἱ παλάμαι τῶν χειρῶν τοῦ οὐραγγοτάνου εἶνε γυμνὰ καὶ πλινθίνου ἐρυθροῦ χρώματος· τὰ πρόσθια μέρη ἀραιῶς μόνον τριχοφυοῦσι· ἀλλ' ἡ κεφαλὴ, οἱ ὦμοι, ἡ ράχιν καὶ τὰ ἄκρα καλύπτονται πυκνῶς ἀπὸ μακρὰς τρίχας οἰνωποῦ ἐρυθροῦ χρώματος, εὐθυνομένας ἄνω πρὸς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς καὶ κατωτέρω πρὸς τοὺς ἀγκῶνας τῶν βραχιόνων.

Ὁ οὐραγγοτάνος μεταβάλλει μεγάλως ὄψιν καὶ χαρακτῆρα καθ' ὅσον ἡλικιοῦται. Καίτοι ἐπιδεικνύων κατὰ τὴν πρώϊμον νεότητα στρογγυλότητα κρανίου καὶ ὕψος μετώπου ἰδιάζον ὅλως, καὶ συνοδευόμενον ἅμα ἀπὸ μειλιχίότητα διαθέσεως καὶ σοβαρότητα τρόπων ἐναντιωτάτην πρὸς τὴν αὐθάδη καὶ ὀργίλην ἰδιοσυγγρασίαν τῶν κατωτέρων τάξεων τῶν τετραχείρων μαστοφόρων, ὁ οὐραγγοτάνος εἰς τὴν ἔφηβον ἡλικίαν του εἶνε

ἀξιοπαρατήρητος μάλιστα διὰ τὴν ἀποκλίνουσαν ἀμβλύτητα τοῦ μετώπου, τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῶν ὑπερκυκλικῶν καὶ ὀπισθοκεφάλων ἐπικράνων, τὴν προεξοχὴν τῶν γνάθων του, τὸ ἀξιοσημείωτον μέγεθος τῶν κυνοδόντων, καὶ τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ κρανίου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς, ὡς ἐν τῷ νεαρῷ ἀτόμῳ, ἀναλαμβάνει ὅλας τὰς μορφὰς καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ κρανίον μεγάλου σαρκοφάγου ζώου. Αἱ ἕκτακτοι ἀντιθέσεις αἱ παρουσιαζόμεναι οὕτω εἰς τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου εἰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς ζωῆς τοῦ αὐτοῦ ζώου ἐθεωροῦντο ἐπὶ μακρὸν ὡς χαρακτῆρες διακεκριμένου εἴδους καὶ μόνον ὅταν ἐπετεύχθησαν μεσολαβοῦντες σχηματισμοί, ἐπιδεικνύοντες μέχρι τινὸς τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ ἀμοφτέρων τῶν ἄκρων, ἀνεγνωρίσθησαν τελειωτικῶς ὡς διακρίνουσαι διαφοροὺς περιόδους αὐξήσεως μόνον.

Ἀνόμοιοι μὲ τὸν γορίλλαν, ὅστις ἐφορμᾷ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου μετ' ἰδιαζούσης μοθηρίας, καὶ μὲ τὸν κιμπανζῆν, ὅστις ὅταν εἶνε εἰς μέγα πλῆθος ἐπιπίπτει κατ' ἐκείνων οἵτινες πλησιάζουσιν εἰς τὰς φωλεὰς του, ὁ οὐράγκος, καὶ ὅταν εἶνε ἐφηβὸς ἀκόμη, φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε ἐπικίνδυνος εἰμὴ ὅταν προσβληθῆ. Καὶ τότε ἀκόμη δὲν δεικνύει πάντοτε μεγάλην ὠμότητα. Τὰ ἐπόμενα δύο ἀνέκδοτα δεικνύουσι καλῶς τὸν χαρακτῆρά του. Τὸ πρῶτον εἶνε τοῦ Ἄβελ Κλάρκ, ἐκ τοῦ 5ου τόμου τῶν «Ἀσιατικῶν ἐρευνῶν»· τὸ δεύτερον εἶνε ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Οὐάλλας, «τὸ Μαλάϋον Ἀρχιπέλαγος». Οὐραγγοτάνος τις ἐπτὰ ποδῶν τὸ ἀνάστημα ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν ναυβατῶν ἐμπορικοῦ πλοίου, εἰς θέσιν καλουμένην Ραμπούν, τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σουμάτρας, εἰς μέρος ὅπου ὑπῆρχον ὀλίγα δένδρα καὶ μικρὸν καλλιεργημένον ἔδαφος. Ἦτο προφανὲς ὅτι εἶχεν ἔλθει ἀπὸ μακρὰν, διότι αἱ κνήμαι του ἦσαν πλήρεις κόνωσης μέχρι τῶν γονάτων, καὶ οἱ ἰθαγενεῖς δὲν ἐγνώριζον νὰ ὑπῆρχεν ἐκεῖ πλησίον. Ἄμα πλησιάσαντος διὰ λέμβου τοῦ πληρώματος, κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ δένδρου εἰς τὸ ὁποῖον τὸν εἶχαν ἀνακαλύψει, καὶ ἔτρεξε ζητῶν ἄλλο δένδρον ὅπως ἀναρριχηθῆ, ἐπιδεικνύων καθὼς ἐκινεῖτο τὴν πρόσοψιν ὑψηλοῦ ἀνθρωπομόρφου ζώου, καλυπτόμενος ἀπὸ στιλπνὰς ἀμαυρὰς τρίχας, βαδίζων ὀρθὸς μετὰ κόπου, ἀλλ' ἐνίοτε ἐπιταχύνων τὰς κινήσεις του διὰ τῶν χειρῶν. Ἡ κίνησις του δὲν ἦτο προφανῶς ὁ φυσικὸς τρόπος του τοῦ βαδίζειν, διότι καὶ ὅταν ἀκόμη ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τὰς χεῖράς του καὶ ἀπὸ ἑνα κλαδίσκον δένδρου τὸν ὁποῖον ἐκράτει, ἦτο βραδεῖα καὶ διστακτικὴ ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸν ἴδῃ τις μεταξὺ

τῶν δένδρων διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ρώμην καὶ τὴν εὐκίνησιαν του. Φθᾶσας εἰς μικρὸν στέλεχος, ἀνῆλθε δι' ἐνὸς ἄλματος εἰς ὑψηλότατον κλάωνα, καὶ μετεπήδα ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον μετὰ τὴν γοργότητα κοινοῦ πιθήκου, μετὰ ὀρμὴν καὶ ταχύτητα ἵππου θυμοειδοῦς. Ἀφ' οὗ τοῦ ἔρριψαν πέντε σφαίρας, αἱ κινήσεις του κατέστησαν βραδεῖαι, καὶ κύψας ἐξηντλημένοι ἐπὶ τινος κλάδου ἐξήμεσεν αἷμα. Ἐπειδὴ ἡ πυρίτις τῶν θηρευτῶν ἐξηντλήθη ἐν τῷ μεταξὺ, ἠναγκάσθησαν νὰ κόψωσι τὸ δένδρον ὅπως τὸν συλλάβωσι βαρέως πληγωμένον. Ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγησαν ὅταν τὸν εἶδον, ἐνῶ ἐπιπτε τὸ δένδρον, νὰ πηδήσῃ εἰς ἄλλο, μετ' ἀδιαπτώτου ρώμης, κατὰ τὸ φαινόμενον! Πράγματι, ἠναγκάσθησαν νὰ δενδροτομήσωσιν ὅλον τὸ δασύλλιον, πρὶν κατορθώσωσι νὰ τὸν βιάσωσιν ὅπως πολεμήσῃ τοὺς ἐχθροὺς του ἐπὶ τοῦ πεδίου, καὶ ὅταν τέλος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ σχεδὸν θνήσκων, ἤρπασεν ἀκόντιον κατεσκευασμένον ἐκ λείου ξύλου, τὸ ὁποῖον θ' ἀνθίστατο εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ρωμαλεωτάτου ἀνδρός, καὶ τὸ ἔσπασεν ὡς βέργαν. Διηγοῦντο ἐκεῖνοι οἵτινες τῷ ἐπέφεραν τὸν θάνατον ὅτι ἡ ἀνθρωποειδὴς ἔκφρασις τῆς ὄψεως καὶ ὁ ἐλευθὸς τρόπος τοῦ νὰ θέτῃ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν πληγῶν, τοὺς ἔθλιψαν τόσο ὥστε ν' ἀμφιβάλλωσιν ἂν ἔπραξαν καλῶς νὰ τὸν φονεύσουσιν. Ἦτο ὑψηλὸς ἐπτὰ πόδας μετὰ εὐρὴν ἀνεπτυγμένον θώρακα καὶ λεπτὴν ὀσφύν. Ὁ πῶγων του ἦτο κεκοσμημένος μετὰ λεπτὸν γένειον, τὸ ὁποῖον προσέδιδε χαρίεσσαν καὶ ὄχι φοβεράν ὄψιν εἰς τὸ πρόσωπόν του. Οἱ βραχίονές του ἦσαν μακροὶ καὶ ἀναλόγως ἀκόμη πρὸς τὸ ἀνάστημα του, ἀλλὰ τὰ σκέλη του ἦσαν πολὺ βραχύτερα. Καθ' ὅλου ἦτο θαυμαστὸν ζῶον ὅπως τὸ θεωρῆ τις, καὶ ἐκίνει μᾶλλον ἐκπληξιν ἢ φόβον.

Αἱ τρίχες του ἦσαν ἄβραι καὶ λεῖαι, καὶ ἡ ὄψις του ὅλη ἐδείκνυεν αὐτὸν ὄντα ἐν πλήρει ἀκμῇ νεότητος καὶ ρώμης. Καθ' ὅλου ἡ διήγησις αὕτη φαίνεται προκαλοῦσα σχόλιον παραπλήσιον μετὰ τὴν παρατήρησιν τὴν ἐφαρμοζομένην ὑπὸ τοῦ Οὐάσιγκτων Ἰρβιγκ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ὁξέδα καὶ εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν μετεχειρίζοντο τοὺς καλουμένους Ἰνδούς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς: «Ὁμολογῶ ὅτι αἰσθάνομαι στιγμιαίαν ἀμφιβολίαν ἂν ἡ αὐθαίρετος ὀνομασία κτηνὸς ἐφαρμόζεται πάντοτε ὀρθῶς».

Ἡ ἄλλη διήγησις ἐπίσης παρουσιάζει τὸν ἀνθρωπον ὡς τόσο κτηνώδη σχεδὸν ὅσον καὶ ὁ οὐραγγοτάνος περὶ οὗ πρόκειται ἐν τῇ περιστάσει. Ὁλίγα μίλια ἀπωτέρω καθ' ὅσον καταβαίνομεν τὸν ποταμὸν, λέγει ὁ Οὐάλλας, ὑπάρχει οἰκία τις, τῆς ὁποίας οἱ ἐγκάτοικοι εἶδον μέγαν οὐραγγοτάνον βόσκοντα εἰς τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς φοίνικος παρὰ τὴν ΤΟΜΟΣ Β'.—ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1893.

ἄχθην τοῦ ποταμοῦ. Αἰσθανθεῖς τὸν κίνδυνον, ἀπεσύρθη πρὸς τὸν θαμνῶνα, ὅστις ἔκειτο ἐκεῖ πλησίον, καὶ ἱκανοὶ ἄνδρες, ὀπλισμένοι μὲ ἀκόντια καὶ μὲ πελέκεις, ἔτρεξαν νὰ τὸν καταδιώξωσιν. Ὁ ἀνὴρ, ὅστις προηγείτο τῶν ἄλλων ἐν τῇ πρώτῃ τάξει, προσεπάθησε νὰ διαπεράσῃ μὲ τὴν λόγχην του τὸ σῶμα τοῦ ζώου· ἀλλ' ὁ οὐραγοτάνος τὴν ἤρπασε μὲ τὰς χεῖράς του, καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἔδραξε τὸν βραχίονα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον συνέλαβεν εἰς τὸ στόμα του, ἀρπάσας μὲ τοὺς ὀδόντας τὴν σάρκα ὑπερθεῖν τοῦ ἀγκῶνος, τὴν ὁποῖαν ἐσπάραξε καὶ ἐκρεοῦργησε φοβερῶ τῷ τρόπῳ. Ἐὰν οἱ ἄλλοι δὲν ἦσαν πλησίον ὀπίσω, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔπασχε δεινότερον, ἴσως καὶ θὰ ἐφρονέυετο, διότι εἶχε καταστῆ ἀνίσχυρος· ἀλλ' οἱ ἄλλοι τάχιστα ἐφόνευσαν τὸ ζῶον μὲ τὰς λόγχας καὶ τοὺς πελέκεις των. Ὁ ἄνθρωπος ἔμεινεν ἀσθενὴς ἐπὶ μακρὸν, καὶ οὐδέποτε ἀνέκτησε τὴν χρῆσιν τοῦ βραχίονός του.

Ὁ ὄρος γίβθων (πίθηκος ὁ μακρόχειρ ἢ ὁ ὑλοβάτης) περιλαμβάνει διαφορὰς ποικιλίας αἰούρων, μακροβραχιόνων καὶ καταρρίνων πιθήκων. Τὸ μέγιστον εἶδος τὸ καλούμενον ἰδίως μακρόχειρ (ὁ σιαμάγγος) ἀνάγκη μόνον νὰ περιγραφῆ ἔδῳ.

Ὁ μακρόχειρ κατοικεῖ τὴν Σουμάτραν. Ὁμοιάζει κατὰ πολλὰ τὸν οὐραγοτάνον, ἀλλὰ καὶ διαφέρει λίαν οὐσιωδῶς ἀπ' αὐτοῦ. Οἱ βραχιόνες εἶνε μακρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς τοῦ οὐραγοτάνου, καὶ ἡ ἰδιάζουσα χρῆσις τὴν ὁποῖαν ὁ οὐράγγος κάμνει τῶν μακρῶν βραχιόνων του ἐκπληκτικώτερον ἀναδεικνύεται εἰς τὸ βᾶδισμα τοῦ μακροβραχιόνος σιαμάγγου, διότι, τοῦ σώματος ἡρέμα κλίνοντος εἰς τὰ ἐμπρός, ὅταν τὸ ζῶον βαινῇ ἀνωφερῶς, οἱ μακροὶ βραχιόνες χρησιμεύουσι κάπως ὡς βακτηρίαι, καὶ προβαίνουν διὰ μικρῶν σκιρτημάτων ὁμοίων μὲ τὰ ὑποσκάσματα χλωοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὁ φόβος βιάζει νὰ καταβάλλῃ ἐκτάκτους προσπαθείας. Τὸ κρανίον εἶνε μικρὸν καὶ πολὺ ἀτελέστερον ἀπὸ τὸ τοῦ οὐράγγου ἢ τοῦ κιμπανζῆ. Τὸ πρόσωπον εἶνε γυμνὸν καὶ μαῦρον, μὲ πυρρὰς ἀραιὰς τρίχας ὡς βλεφαρίδας. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε βαθεῖς εἰς τὰς κόγχας, χαρακτηριστικὸν τὸ ὁποῖον, ἐν παρόδῳ, φαίνεται ἰδιάζον εἰς τὰ δενδροδαίαιτα ζῶα ἐν γένει*· ἡ ρίς πλατεῖα

* Δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ἐν παρόδῳ ὅτι ἡ συνάφεια ἣτις παρετηρήθη κοινῶς μεταξὺ προεχουσῶν κογχῶν καὶ ἐγκρατείας γλώσσης (οἱ φρενολόγοι θέτουσι τὸ ὄργανον τῆς γλώσσης, ἐν τῇ ἀνεπιστήμονι φρασεολογίᾳ των, ὅπισθεν τῶν κογχῶν τῶν ὀφθαλμῶν,) δύναται νὰ σχετι-

καὶ ἀμβλεῖα, μὲ εὐρεῖς ρόθωνας· αἱ παρειαὶ εἶνε χωμέναι μέσα ὑπὸ ἐξεχούσας σιαγόνας· ὁ πώγων ἀτελέστατα σχηματισμένος. Αἱ τρίχες δι' ὅλου τοῦ σώματος εἶνε πυκναί, μακραὶ καὶ στυλπνοῦ μέλανος χρώματος, πολὺ πυκνότεραι ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς ράχους καὶ τῶν μελῶν παρὰ ἐπὶ τῆς γαστρὸς ἥτις, εἰς τὰς θηλείας μάλιστα, εἶνε σχεδὸν γυμνή. Τὰ ὦτα κρύπτονται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς· εἶνε γυμνά, καὶ ὡς ὅλα τὰ ἄλλα γυμνά μέρη, βαθεὸς μελανοῦ χρώματος. Πέραν τοῦ πώγωνος ὑπάρχει μεγάλη κύστις, λεῖα καὶ ἐλαιώδης τὴν ὄψιν, ἣτις τεντώνεται ἐξ ἀέρος ὅταν τὸ ζῶον κραυγάζῃ, καὶ εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ὁμοιάζει μὲ ὑπερμεγέθη βρογχοκῆλην. Εἶνε ὁμοία μὲ τὴν τοῦ οὐραγοτάνου, καὶ ἀναμφιβόλως βοηθεῖ εἰς ἔντασιν τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς καὶ παραγωγὴν τῶν καταπληκτικῶν ἐκείνων κραυγῶν αἰτινες, καθ' ἃ διηγείται ὁ Δυβανσέλ, δύνανται ν' ἀκουσθῶσιν εἰς πολλῶν μιλίων ἀπόστασιν. Τοῦτο ὁμως ὑπόκειται εἰς ἀμφιβολίαν, διότι αὐτὸς ὁ Δυβανσέλ παρατηρεῖ περὶ τοῦ αἰούρου πιθήκου ὅτι, καίτοι στεροῦμενος τοῦ λαρυγγώδους σάκκου τοῦ τόσο ἀξιοσημειώτου παρὰ τῷ σιαμάγγῳ, ἐκβάλλει κραυγὴν σχεδὸν ἴσην πρὸς αὐτόν· ὥστε ἤθελε φανῆ ὅτι τὸ ὄργανον τοῦτο δὲν παράγει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ αὐξάνειν τὸν ἤχον, τὸ ὁποῖον συνήθως ἀποδίδεται αὐτῷ, ἢ ὅτι ἄλλως πρέπει ν' ἀναπληροῦται παρὰ τῷ αἰούρῳ Γουγοῦ δι' ἄλλου παραπλησίου ὄργανου.

Αἱ ἔξεις τοῦ μακρόχειρος εἶνε ἀξιοπεριεργοί, ἰδίως μάλιστα ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς συναφείας μεταξὺ τῶν διαφορῶν τάξεων τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων καὶ τοῦ ἀνθρώπου· διότι καίτοι ὁ ὑλοβάτης πίθηκος εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ χθαμαλώτατος ἐκ τῶν τεσσάρων τάξεων τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων κατὰ τὴν νοημοσύνην, ἔχει χαρακτηριστικὰ τινα

σθῆ ἐν τινι μέτρῳ μὲ τὴν περίστασιν ὅτι ὁ ἀνθρωποειδὴς πίθηκος, προκύπτων βαθμηδὸν ἐκ τῆς καταστάσεως δενδροβίου ζώου, οὐ μόνον θὰ παύσῃ νὰ πορίζηται ὄφελος ἐκ τῶν βαθυκόγχων ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ θὰ ὠφελήθῃ ἀπὸ τὴν κατοχὴν μᾶλλον προεχόντων βολβῶν. Ἡ αὐξουσα προσεχὴ τῶν βολβῶν θὰ ἦτο οὕτω μεταβολὴ ἀμέσως συνερχομένη μὲ τὴν βαθμιαίαν πρόσδον τοῦ ζώου εἰς μίαν κατάστασιν ἐν ἣ, συνεχόμενον εἰς μείζονας καὶ μείζονας ομάδας καὶ αἰσθανόμενον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας καὶ πειθαρχίας, θ' ἀπῆτει τὴν χρῆσιν βαθμηδὸν αὐξανομένης σειρᾶς φωνητικῶν σημείων, πρὸς ἀμοιβαίαν ἔκφρασιν τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐκάστου ἀτόμου τοῦ γένους.

τὰ ὁποῖα τὸν φέρουσιν ἐγγύτερον πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, παρὰ πάντα ἄλλον ἐκ τῶν συγγενῶν του. Οἱ ἐμπειρότεροι μελετηταὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τρόπους τοῦ μακρόχειρος εἶνε οἱ Γάλλοι φυσιοδίφαι Διάρ καὶ Δυβανσέλ καὶ ὁ Ἄγγλος Στάμφορντ Ράφφελς.

Οἱ μακρόχειρες ἢ σιαμάγγοι συναθροίζονται ἐν γένει εἰς μεγάλα στίφη, ὀδηγούμενοι, ὡς λέγεται, ὑπὸ τινος ἀρχηγοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ Μαλαῖοι πιστεύουσιν ἄτρωτον, ἴσως διότι εἶνε πλέον εὐκίνητος, ρωμαλεώτερος καὶ μᾶλλον δυσάλωτος παρὰ τοὺς λοιπούς. Οὕτω πως συντεταγμένοι, ἐξακολουθεῖ ὁ Δυβανσέλ, ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Κυβιέρον, οἱ σιαμάγγοι χαιρετίζουσι τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου διὰ τρομακτικῶν κραυγῶν (ὡς νὰ ἦσαν ἡλιολάτραι), αἰτίνες δύνανται ν' ἀκουσθῶσι εἰς ἀπόστασιν πολλῶν μιλίων, καὶ ἂν εἶνε τις πλησίον ἐκκωφαίνουσιν, ἂν δὲν τρομάζουσι. Τοῦτο εἶνε τὸ ἔωθινὸν ἄσμα διὰ τοὺς ὄρεσιβίους Μαλαίους· ἀλλὰ διὰ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, οἵτινες εἶνε ἀσυνεθιστοὶ εἰς τοῦτο, εἶνε ἀφόρητος ἐνόχλησις. Εἰς ἀντισῆκωμα ὅμως, οἱ σιαμάγγοι τηροῦσι βαθεῖαν σιγὴν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἐκτός ἂν διαταράξῃ τις τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸν ὕπνον των. Εἶνε βραδεῖς καὶ νωθροὶ εἰς τὸ βᾶδισμα, ἐλλιπεῖς κατὰ τὸ θάρρος ὅταν ἀναρριχῶνται καὶ κατὰ τὴν εὐκίνησιαν, ὅταν ἀναπηδῶσι, καὶ οὕτω δύνανται νὰ συλληφθῶσι εὐκόλως ὅταν καταληφθῶσι ἐξαπίνης. Ἄλλ' ἡ φύσις, ἀφαιρέσασα αὐτοὺς τὰ μέσα τοῦ νὰ διαφεύγωσιν εὐκόλως τὸν κίνδυνον, τοὺς ἐπροίκισε μὲ ἐπαγρύπνησιν σπανίως διαλείπουσαν παρ' αὐτοῖς· καὶ ἂν ἀκούσῃ θόρυβον ἀσυνήθη δι' αὐτοὺς, καὶ εἰς ἀπόστασιν μιλίου, τρέμος τοὺς καταλαμβάνει καὶ παρσυθὺς τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὅταν ὅμως καταληφθῶσιν ἐξαπίνης ἐπὶ τόπου, δύνανται νὰ συλληφθῶσιν ἄνευ ἀντιστάσεως ἢ καταπλησσομένου ὑπὸ τοῦ φόβου, ἢ ἔχοντες συνείδησιν τῆς ἀδυναμίας των καὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς φυγῆς. Κατὰ πρῶτον ἐν τούτοις προσπαθοῦσι νὰ διαφύγωσι τοὺς διώκτας τρέχοντες, καὶ τότε ἢ ἀδεξιότης των περὶ τὸν δρόμον γίνεται καταφανεστέρα.

Ὅσον πολυπληθὲς καὶ ἂν εἶνε τὸ στίφος, ἐὰν εἰς τραυματισθῇ, ἐγκαταλείπεται ἀμέσως ἀπὸ τοὺς λοιπούς, ἐκτός ἂν συμβῇ νὰ εἶνε μικρὸς τὴν ἡλικίαν. Τότε ἡ μήτηρ ἢ τις ἢ βαστάζει τὸ τέκνον τῆς ἢ ἀκολουθεῖ ἐγγὺς αὐτοῦ, ἴσταται, πίπτει μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐκβάλλουσα τρομερὰς κραυγὰς, ὄρμᾳ κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ μὲ ἀνοικτὸν στόμα καὶ μὲ ὄρεγομένους βραχίονας. Ἄλλ' εἶνε πρόδηλον ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα δὲν εἶνε καμωμένα διὰ μάχην· δὲν εἰξεύρουσιν οὔτε πῶς ν' ἀντικρούσωσιν οὔτε

πῶς νὰ διαφύγωσι πληγὴν. Οὐδὲ ἀναπτύσσεται ἡ μητρικὴ στοργὴ των μόνον εἰς τὰς στιγμὰς τοῦ κινδύνου. Ἡ ἐπιμέλεια τὴν ὁποῖαν αἱ θήλειαι δεικνύουσιν ἐπὶ τῶν τέκνων των εἶνε τόσον τρυφερὰ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἄβρᾶ, ὥστε θὰ ἐκλινέ τις σχεδὸν ν' ἀποδώσῃ τὸ αἶσθημα εἰς λογικὴν μᾶλλον ἢ εἰς ὀρμέμφυτον ἐνέργειαν. Εἶνε περίεργον καὶ ἀξιοθέατον τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μὲ μικρὰν προφύλαξιν κατῶρθωσα κᾶποτε νὰ ἴδω, νὰ βλέπῃ τις τὰς θηλείας ταύτας νὰ φέρωσι τὰ νεογνά των εἰς τὸν ποταμὸν, νὰ πλύνωσι τὰ πρόσωπά των μὲ ὅλας τὰς κραυγὰς αὐτῶν, νὰ τὰ σπογγίζωσι καὶ τὰ στεγνώνωσι, καὶ καθ' ὅλου ν' ἀφιερῶσιν εἰς τὴν καθαριότητά των καιρὸν καὶ προσοχὴν τὰ ὁποῖα πολλάκις θὰ ἠδύναντο νὰ φθονήσωσι τὰ παιδία τοῦ ἰδίου γένους μας. Οἱ Μαλαῖοι μοὶ διηγήθησαν γεγονός, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐφάνη ἀπίστευτον κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον μοὶ ἐφάνη ὕστερον κατὰ μέγα μέρος ἐπιβεβαιούμενον ἀπὸ τὰς ἰδίας παρατηρήσεις μου. Εἶνε δὲ τοῦτο ὅτι οἱ νέοι σιαμάγγοι, ἐνῶ εἶνε ἀκόμη παραπολὺ ἀσθενεῖς διὰ νὰ βαδίσωσι μόνοι, βαστάζονται πάντοτε ἀπὸ ἄτομα τοῦ ἰδίου φύλου των, ἀπὸ τὸν πατέρα των, ἂν εἶνε ἄρρενες, καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα των, ἂν εἶνε θήλειες. Μ' ἐβεβαίωσαν πρὸς τούτοις ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα συχνὰ γίνονται λεία τῶν τίγρεων, διὰ τοῦ αὐτοῦ εἶδους τῆς γοητείας ἣν λέγεται ὅτι ἀσκοῦσιν οἱ ὄφεις ἐπὶ πτηνὰ, σκιοῦρους καὶ ἄλλα μικρὰ ζῶα. Ἡ δουλεία, ὅσον μακρὰ καὶ ἂν εἶνε, φαίνεται ὅτι δὲν ἐπενεργεῖ εἰς τροποποίησιν τῶν χαρακτηριστικῶν ἐλαττωμάτων τοῦ πιθήκου τούτου· τῆς ἡλιθιότητος, νωθρότητος καὶ ἀδεξιότητός του. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὀλίγαι ἡμέραι ἀρκοῦσι νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν τόσον ἡμερον καὶ εὐάγωγον, ὅσον ἦτο πρὶν ἄγριος καὶ δύσπιστος· ἀλλὰ φύσει δειλός, ποτὲ δὲν ἀποκτᾷ τὴν οἰκειότητα ἄλλων πιθήκων, καὶ αὐτὴ ἡ ὑποταγὴ του φαίνεται ὅτι εἶνε μᾶλλον ἀποτέλεσμα ἄκρας ἀπαθείας παρὰ βαθμοῦ τινος ἐμπιστοσύνης ἢ στοργῆς. Εἶνε σχεδὸν ἐξ ἴσου ἀναίσθητος πρὸς τε τὴν κολακίαν καὶ τὴν καταφρόνησιν· εὐγνωμοσύνη καὶ ἐκδίκησις εἶνε ἐξ ἴσου ξένα πρὸς αὐτόν.

Ἐχομεν κατόπιν νὰ θεωρήσωμεν σημειᾶ τινὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν θεωρίαν τῆς συγγενείας μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων. Δὲν εἶνε σχεδὸν ἀνάγκη δι' ἐμὲ νὰ εἶπω ὅτι, ἀπτόμενος οὕτω ζητήματος ἀπαιτοῦντος πρὸς ἀνεξάρτητον ἐξέτασίν του ἰσόβιον μελέτην κλάδων τῆς ἐπιστήμης οἵτινες ἐξαπλοῦνται ἔξω ἐκείνων, περὶ οὓς ἰδίως ἠσυχολήθη, δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ προβάλω τὴν γνώμην μου

ὡς προσθέτουσαν βάρος εἰς ζητήματα ἄλυτα ἀκόμη παρὰ τοῖς ζωολόγοις. Ἄλλ' εἶχα πάντοτε γνώμην ὅτι ὁπόταν οἱ εἰδικῶς μελετήσαντες ὑποκείμενόν τι συλλέξωσι καὶ δημοσιεύσωσι τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν των, καὶ ἀποκαταστῆ οὕτω σῶμα ἀποδείξεων εὐχρηστοῦν διὰ τὸ γενικὸν ἐπιστημονικὸν σῶμα, τὰ γεγονότα δύνανται ἐπωφελῶς νὰ θεωρῶνται ἀπὸ μελετητὰς ἄλλων κλάδων τῆς ἐπιστήμης, ἀρκεῖ μόνον, καταλείποντες πρὸς καιρὸν τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὑποκείμενον, νὰ μὴ ἀφίστανται τῆς ὀρθῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου, καὶ νὰ ἐπιμελῶνται ἰδίως νὰ διακρίνωσιν ὅ,τι πράγματι ἐξηκριβώθη καὶ ἀπεδείχθη ἀπὸ ὅ,τι μόνον εἰκάζεται μετὰ μείζονος ἢ ἐλάττονος πιθανότητος.

Κατὰ πρῶτον λόγον, τότε, ἐπεθύμουν νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν εἰς τινὰς κοινοτάτας πλάνας ὡς πρὸς τὴν Δαρβίνειον θεωρίαν τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ἐννοῶ ἐνταῦθα τὰς συνήθεις παρανοήσεις ὡς πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. Διὰ νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅσοι δὲν μετέβησαν πέραν τοῦ βαθμοῦ τούτου τῆς πλάνης— ὅσοι συγχέουσιν ἀκόμη τὴν θεωρίαν τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς μὲ τὴν Λαμάρκειον καὶ ἄλλας θεωρίας (ἢ μᾶλλον ὑποθέσεις *) περὶ ἐξελιξέως—δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς θέσιν νὰ ἐπιληφθῶσι τοῦ παρόντος ὑποκειμένου μας, καὶ δύνανται νὰ μὴ λησθῶσιν ὑπ' ὄψιν.

Αἱ πλάναι εἰς ἃς ἀναφέρομαι περιλαμβάνονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ ἐπομένῃ προτάσει. Ὑποτίθεται παρὰ πολλῶν, παρὰ πλείστων ἴσως, ὅτι κατὰ τὸν Δάρβιν ὁ ἀνθρώπος κατάγεται ἐκ τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου γένους τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων· καὶ ὅτι αἱ διάφοροι τάξεις καὶ ὑποτάξεις τῶν πιθήκων καὶ μιμοειδῶν, τῶν ὑπαρχόντων νῦν, δύνανται νὰ ταχθῶσιν εἰς σειρὰν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσπελάζουσαν εἰς τὸν ἀνθρώπον καὶ ἐμφαίνουσαν τὰ διάφορα βήματα (ἢ τινὰ ἐξ αὐτῶν, διότι ὑπάρχουσι καὶ χάσματα ἐν τῇ σειρᾷ) καθ' ἃ ὁ ἀνθρώπος ἀνεπτύχθη.

* Ἡ λέξις ὑπόθεσις παραπολὺ συχνὰ λαμβάνεται ὡς νὰ ἦτο συνώνυμος τῆς θεωρίας, ὥστε τὸ περίφημον λόγιον τοῦ Νεύτωνος, « Ὑποθέσεις οὐ πῆγνυμι », κατήντησε νὰ θεωρῆται παρὰ πολλοῖς ὡς νὰ ἐξέφραζεν ἀντίρρησην ἐκ μέρους τοῦ Νεύτωνος κατὰ τῆς μορφώσεως θεωριῶν. Τὸ τοιοῦτον ὁμως θὰ ἦτο παράδοξον παρὰ τῷ αὐτουργῷ τῆς εὐγενεστάτης θεωρίας τῆς προβληθείσης τέως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ πράγματα. Ὁ Νεύτων ἀρκετὰ σαφῶς διευκρινεῖ τὴν ἐννοιάν του, ἐν αὐτῇ τῇ παραγράφῳ ἐν ἣ ἀπαντᾷ ἡ ἀνωτέρω ἔκφρασις, ὀρίζων τὴν ὑπόθεσιν ὡς γνώμην μὴ βασιζομένην ἐπὶ φαινομένων.

Οὐδὲν δύναται νὰ εἶνε σαφέστερον ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν ἀντίρρησην τοῦ Δάρβιν κατὰ τῆς γενεαλογίας ταύτης τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν. Οὐ μόνον δὲν ὑποστηρίζει οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τὴν πίστιν ὅτι αἱ ὑπάρχουσαι φυλαὶ τῶν πιθήκων καὶ μιμοειδῶν δύνανται νὰ ταχθῶσιν εἰς σειρὰν βαθμηδὸν πλησιάζουσαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐγγύτερον εἰς τὸν ἀνθρώπον, οὐ μόνον ἀπορρίπτει τὴν πίστιν ὅτι ὁ ἀνθρώπος κατάγεται ἐκ τινος τῶν ὑπαρχόντων ἀνθρωποειδῶν πιθήκων, ἀλλ' ἀρνεῖται ὅτι ὁ πρόγονος τοῦ ἀνθρώπου ὠμοίαζε πρὸς τινὰ γνωστὸν πῖθηκον. « Δὲν θὰ ὑποπέσωμεν εἰς τὴν πλάνην νὰ ὑποθέσωμεν, λέγει, ὅτι πρῶτος ὁ πρόγονος τοῦ ὄλου σιμιακοῦ κορμοῦ, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἦτο ἀπαράλλακτος ἢ καὶ προσόμοιος μὲ πάντα ὑπάρχοντα πῖθηκον ἢ μιμῶ. »

Μοὶ φαίνεται, καίτοι δυνατόν νὰ φανῆ κάπως τολμηρὸν νὰ ἐκφράσῃ τις τὴν γνώμην ταύτην περὶ τῶν σχέσεων τοιοῦτου ἐξόχου φυσιοδίφου οἷος ὁ Μίθαρ, ὅτι εἰς τὴν περισπούδαστον μικρὰν πραγματείαν του « Ὁ ἀνθρώπος καὶ οἱ πῖθηκοι »,—πραγματεῖαν ἣτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐναντιουμένη εἰς τὰς ἰδιαιτέρας σχέσεις τοῦ Δάρβιν, ἀλλ' ὅχι ὡς ἐναντία ἐν γένει εἰς τὴν περὶ ἐξελιξέως θεωρίαν,— παρανοεῖ τὴν θέσιν τοῦ Δάρβιν ὡς πρὸς τοῦτο. Διότι φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἐὰν ἡ Δαρβίνειος θεωρία εἶνε ὑγιής, τότε « χαμηλὰ κάτω (τουτέστι, πόρρω ἀφεστῶσα) εἰς τὴν κλίμακα τῶν πρωτογενῶν, ὑπῆρχε προγονικὴ μορφή τόσο ὅμοια μὲ τὸν ἀνθρώπον, ὥστε ἡδύνατο νὰ ὀνομασθῇ ἀνθρωπίσκος· καὶ ἔχομεν τὴν δυναμικὴν προὔπαρξιν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ὑποτιθεμένην, ὅπως σχηματίζωμεν ἰδέαν περὶ τῆς πραγματικῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ σώματος τούτου ὡς τὸ γνωρίζομεν— ὑπόθεσις προδήλως ἄτοπος ἐὰν προβληθῇ ὡς ἐξήγησις. »*

* Εὐρίσκω κάπως δύσκολον νὰ ἐννοήσω σαφῶς τὴν θέσιν αὐτοῦ τοῦ Μίθαρ ἐν σχέσει πρὸς τὴν γενικὴν θεωρίαν τῆς ἐξελιξέως. Βεβαίως εἶνε ὑπὲρ τῆς ἐξελιξέως, καὶ βέβαια θεωρεῖ τὴν φυσικὴν ἐπιλογὴν, συνδυαζομένην μὲ τὴν πρὸς παραλλαγὴν τάσιν (ὡς συνήθως νοεῖται), ἀνεπαρκῆ ὅπως δώσῃ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς ζωικῆς καὶ φυτικῆς ὑπάρξεως. Ἄνευρίσκει τὸν ἐλλείποντα παράγοντα « ἐν ἐμφύτῳ νόμῳ ἐπιβεβλημένῳ εἰς τὴν φύσιν, δι' οὐ νέα καὶ ὀρισμένα εἶδη, ὑπὸ ὀρισμένους ὄρους, προέκυψαν ἐκ λαθάνοντος καὶ δυναμικοῦ ὄντος εἰς πραγματικὴν καὶ ἐκδηλον ὑπαρξιν »· καὶ καθ' ὅσον δύναται νὰ κρίνη τις, θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε παράδειγμα τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου τούτου.

Πῶς, τότε, κατὰ τὴν Δαρβίνειον θεωρίαν, συγγενεῦει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν πίθηκον; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην εἶνε ἀπλῶς ὅτι ἡ συγγένεια εἶνε ἡ αὐτὴ τὴν ποιότητα, καίτοι ὄχι ἡ αὐτὴ τὸν βαθμὸν, ὡς ἐκείνη δι' ἧς ἡ ἐντελεστέρα Καυκασία φυλὴ συγγενεῦει πρὸς τὴν ταπεινοτέραν φυλὴν τῶν Αὐστραλῶν ἢ Παπουανῶν ἢ Βοσπεσμανῶν ἀγρίων. Οὐδεὶς ὑποθέτει ὅτι μία τῶν φυλῶν τούτων τῶν ἀγρίων θὰ ἠδύνατο διὰ τινος προόδου ἐξελιξεως, ὅσονδήποτε μακραιωνος, ν' ἀναπτυχθῆ εἰς φυλὴν ὁμοίαν τῇ Καυκασίᾳ κατὰ τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἀρετάς. Οὐδ' ὑποθέτει τις ὅτι ὁ ἄγριος πρόγονος τῶν Καυκασίων φυλῶν ἐταυτίζετο ἢ καὶ στενωῶς ὁμοίαζε μὲ πᾶσαν ὑπάρχουσαν φυλὴν ἀγρίων. Καὶ ὁμως ἀναγνωρίζομεν εἰς τὰς ταπεινοτέρας μορφὰς τοῦ ἀγρίου ἀνθρώπου τοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς μας. Μὲ ἄλλας λέξεις γενικῶς πιστεύεται ὅτι, ἐὰν ἡ γενεαλογία μας, καὶ ἡ γενεαλογία πάσης φυλῆς ἀγρίων, ἠδύνατο ν' ἀναζητηθῆ ὡς ἀπώτατα δι' ὅλων τῶν δαιδαλωδῶν ἐλιγμῶν τῆς, θὰ ἐφθάνομεν εἰς τὸ τέλος φυλὴν τινα, τῆς ὁποίας τοῦ αἵματος μετ' αὐτῆς νὰ συμμετέχωμεν. Ἐπίσης γενικῶς πιστεύεται (καίτοι τὸ ἐπ' ἐμοὶ φρονῶ ὅτι αἱ λογικαὶ συνέπειαι τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποκειμένης ὑφ' ὅλας τὰς θεωρίας τῆς ἐξελιξεως ἀντιβαίνουνσι πράγματι εἰς τὴν πίστιν ταύτην) ὅτι, ἀνατρέχοντες ἐτι ἀπωτέρω εἰς τοὺς γενεαλογικοὺς δαιδάλους, θὰ ἐφθάνομεν ἐπὶ τέλους εἰς μίαν φυλὴν, ἐξ ἧς ἔλαβον καταγωγὴν ὅλοι αἱ ἐνεστῶσαι φυλαὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι ἄλλων ζώων. Ἡ Δαρβίνειος πίστις ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς πιθήκους εἶνε ἀκριβῶς παραπλησία. Πιστεύεται ὅτι ἡ γενεαλογία πάσης ὑπαρχούσης φυλῆς πιθήκων, ἐὰν ζητηθῶσι τὰ ἔγνη τῆς μακράν, θὰ μᾶς ὠδήγει εἰς φυλὴν τῆς ὁποίας τοῦ αἵματος συμμετέχομεν μετὰ τῆς φυλῆς ἐκείνης τῶν πιθήκων· καὶ, ὅπερ εἶνε ἐνταυτῷ εὐρυτέρα καὶ ἀκριβεστέρα πρότασις, ὅτι, ὡς λέγει ὁ Δάρβιν, «αἱ δύο κύριαι διαιρέσεις τῶν σιμιαδῶν, τουτέστιν οἱ κατάρρινες καὶ οἱ πλατύρρινες πίθηκοι, μὲ τὰ ὑποσυμπλέγματα των, ὅλοι προήλθον ἐκ τινος παναρχαιοτάτου προγόνου». Ἡ πρότασις αὕτη εἶνε προφανῶς εὐρυτέρα. Καλῶ δὲ αὐτὴν καὶ ἀκριβεστέραν, διότι ἐνέχει, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Δάρβιν εἶνε προδήλως νὰ σημαίη, ὅτι ἀπὸ τοῦ παναρχαίου ἐκείνου γενάρχου οὐδεμία φυλὴ ἐκτὸς τῶν δύο μεγάλων τάξεων τῶν Σιμιαδῶν προήχθη ἐν μέρει, καίτοι ἄλλαι φυλαὶ συμμετέχουσι μετὰ τῶν Σιμιαδῶν καταγωγῆς· ἐκ τινος ἐτι ἀπωτέρας φυλῆς προγόνων.

(Ἐπειτα τὸ τέλος).

ΑΙ ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΕΡΒΕΡΤΟΥ ΣΠΕΝΣΕΡ

Πρὸ δεκαπενταετίας περίπου, παθὼν τὴν ὑγίειαν ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος Ἐρβέρτος Σπένσερ, διέκοψε τὴν ἀρτίαν σειρὰν τῆς συνθετικῆς φιλοσοφίας του καὶ ἐδημοσίευσεν «τὰ Διδόμενα τῆς Ἠθικῆς», δούς εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο πρόωρον προτεραιότητα ἐξ ὅλου τοῦ συστήματός του, ὅπως προλάβῃ καὶ δημοσιεύσῃ ζῶν τὸ σπουδαιότατον μέρος τοῦ ἔργου του. Εὐτυχῶς ἡ ἀσθένεια τοῦ συγγραφέως, ὅσον σοβαρὰ καὶ ἂν ἦτο, ἐμετριάσθη βαθμηδόν, καὶ ὁ Ἐρβέρτος Σπένσερ ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὸν μίτον τῆς θεωρίας του, καὶ νὰ προβῆ διὰ κανονικῶν βαθμῶν πρὸς τὴν εὐτακτον σύμπηξιν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἐξελιξεως. Μέρη τοῦ ἔργου, δημοσιευόμενα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐν τῇ «Ιθ' ἑκατονταετηρίδι», μᾶς ὑπέμνησαν ὅτι ὁ ἐγκέφαλός του ἔζη ἀκόμη καὶ ἡ γραφίς του ἦτο ἐνεργός· καὶ σήμερον ἔχομεν νὰ χαιρετίσωμεν τὸν δεύτερον τόμον τῶν «Ἀρχῶν τῆς Ἠθικῆς», ὅστις θὰ εἶνε, ἐλπίζομεν, ἡ μεσαιά δόσις τοῦ πλήρους καὶ ἀκεραίου ἔργου του.

Ὁ δεύτερος οὗτος τόμος κατέχεται ἀπὸ τὴν ἠθικὴν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον θ' ἀποδειχθῆ ἴσως εὐπεπτότερος διὰ τὸ καθ' ὅλου δημόσιον ἀπὸ τὸν μονοτονώτερον καὶ θεωρητικὸν τόμον ὅστις προηγήθη αὐτοῦ. Διότι ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται εἰς τὰς σε-

λίδας του πολλά υποκείμενα επικαίρου και έπειγούσης σπουδαιότητος· τὴν εξέλιξιν τῆς δικαιοσύνης, τὰ δικαιώματα τῆς ιδιοκτησίας, τῆς ἐλευθέρας λατρείας καὶ τοῦ ἐλευθέρου λόγου· ἡ θέσις τῆς γυναικός, τὰ καθήκοντα τῆς πολιτείας, αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ γάμου, ὅλα τὰ ζητήματα ταῦτα διέρχονται ὑπὸ τὸν κλάμὸν του, καὶ ἐπιθεωροῦνται μετὰ τόνου καὶ ρώμης καὶ μετὰ συγγραφικῆς δεξιότητος, ἐπιβαλλούσης τὸν θαυμασμὸν καὶ εἰς ἐκείους οἵτινες οὐσιωδέστερον διαφωνοῦσι πρὸς τὰ συμπεράσματά του.

Ὅσοι ἀνέγνωσαν τὰ «Διδόμενα τῆς Ἠθικῆς» θὰ ἐννοήσωσιν ὡς εἰκότως ἐκ τῶν προτέρων τὸν μηχανισμόν περὶ ὃν στρέφεται τὸ ἔργον. Οἱ παλαιοὶ τροχοὶ εἶνε ἀκόμη εἰς ἔργον. Εὐρίσκομεν καὶ πάλιν τὴν δικαιοσύνην περιγραφομένην ὡς αἴσθημα ἐκ τῶν ἀγελαίων χαρακτηριστικῶν τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, ἐνισχυόμενον διὰ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ κύρους, ἀμφοτέρων ἀνελιχθέντων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρησίας τοῦ γένους. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δικαιοσύνης ὁ Σπένσερ ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς:

»Ὡς ἀναπτύσσεται μεταξύ τῶν πλασμάτων, τῶν ἀγόντων μονήρη βίον, ἡ φύσις τῆς ὑποανθρωπίνης δικαιοσύνης ἐκφράζεται οὕτω ἀποχρώντως· ἀλλὰ μεταβαίνοντες εἰς τὰ συναγελαστικά πλάσματα ἀνακαλύπτομεν ἐν αὐτῇ στοιχεῖον μὴ προσδιορισθὲν εἰδικῶς ἀκόμη.

«Ἀπλοῦς συναγελασμὸς, οἷος ὁ τῶν ἐλάφων, ὠφελεῖ τό τε ἄτομον καὶ τὸ εἶδος μόνον διὰ τῆς ἀσφαλεστέρας ἐγγυήσεως ἣτις ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ὑπεροχῆς πλήθους ὠτων, ὀφθαλμῶν καὶ ρινῶν, ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὠτων καὶ τῆς ρινὸς ἐνὸς μόνου ἀτόμου. Διὰ τῶν σημείων τοῦ κινδύνου ταχύτερον διδομένων, ὅλοι ὠφελοῦνται ἐκ τῶν αἰσθήσεων τοῦ εὐφρεστέρου. Καὶ τοῦτο μὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ παθητικὴ σύμπραξις, ἀλλ' ὅπου ἡ σύμπραξις ἀποβαίνει ἐνεργητικὴ, καθὼς μεταξύ κορακοειδῶν τινῶν ὀρνέων, ὅπου ἐν ἐκ τῆς ἀγέλης ἐπαγρυπνεῖ ἐνῶ τὰ ἄλλα βόσκουσι, ἢ καθὼς μεταξύ τῶν ὀρεινῶν ἀγριοπροβάτων τῆς κεντρῶας Ἀμερικῆς, τὰ ὅποια ἐπίσης τάσσουσι φρουρούς, ἢ καθὼς μεταξύ τῶν καστόρων, ὅπου πολλοὶ ὁμοῦ ἐργάζονται ὅπως κατασκευάσωσι προχώματα, ἢ καθὼς μεταξύ τῶν λύκων, παρ' οἷς, διὰ σχεδίου ἐπιδρομῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλος ἄλλο διαδραματίζει μέρος, συλλαμβάνεται λεία ἣτις ἄλλως δὲν θὰ συνελαμβάνετο—ἐκεῖ ὑπάρχουσι μεγαλείτερα ἀκόμη ὠφελήματα διὰ τὰ ἄτομα καὶ διὰ τὸ εἶδος. Καὶ γενικῶς ὀμιλοῦντες, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ συναγελασμὸς καὶ ἡ σύμπραξις, ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ

ἦττον ἐνεργητικὴ, ἀποκαθίστανται εἰς ἓν εἶδος μόνον διότι εἶνε ὠφελίμοι εἰς αὐτό· διότι ἄλλως, ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἰσχυροτέρου θὰ ἐκώλυε τὴν ἀποκατάστασιν τούτων.

«Ἀλλὰ παρατηρήσατε ὅτι ὁ ἐπωφελῆς οὗτος συναγελασμὸς καθίσταται δυνατὸς μόνον διὰ τῆς τηρήσεως ὄρων τινῶν. Αἱ πράξεις αἱ κατευθυνόμεναι πρὸς αὐτοῦποστήριξιν τὰς ὁποίας ἕκαστον τῶν ζώων ἐκτελεῖ, ἐκτελοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἐπὶ παρουσίᾳ ἄλλων ἐκτελούντων παρομοίας πράξεις· καὶ τοῦτο τείνει νὰ ἐπιφέρῃ περισσotέραν ἢ ὀλιγωτέραν ἐπέμβασιν. Ἐὰν ἡ ἐπέμβασις εἶνε μεγάλη, δυνατὸν νὰ καταστήσῃ τὸν συναγελασμὸν ἀνωφελῆ. Διὰ νὰ εἶνε ἐπωφελῆς ὁ συναγελασμὸς, αἱ πράξεις πρέπει νὰ περιορίζωνται εἰς τοιαύτην ἕκτασιν, ὥστε νὰ μὲν ἰσορροπία τις πλεονεκτημάτων. Ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἰκανωτέρου θὰ ἐξολοθρεύσῃ ἄλλως τὴν ποικιλίαν ἐκείνην τοῦ εἶδους, ἐν ἣ ἄρχεται ὁ συναγελασμὸς».

Ἐκ τούτων ἐπιταί ὅτι θεωρία περὶ δικαιοσύνης, βασιζομένη ἐπὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ εἶδους, δύναται μόνον νὰ εἶνε ἐπιδεικτικὴ αὐτοῦποταγῆς καὶ αὐτοθυσίας ἐφ' ὅσον μόνον ἡ θυσία τοῦ ἀτόμου τείνει εἰς τὴν βελτίωσιν ὅλου τοῦ σώματος· καὶ τὸ δόγμα τοῦτο ἐπιδέχεται μὲν τὸν ἀμυντικόν, ἀλλ' ἀποκρούει τὸν ἐπιθετικόν πόλεμον.

Περὶ ἀμυντικοῦ καὶ ἐπιθετικοῦ πολέμου ὁ Σπένσερ ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς:

«Ἐν συντόμῳ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ ἄφιξις εἰς στάδιόν τι ἐν ᾧ ἄρχονται νὰ τηρῶνται ἠθικαὶ σκέψεις, εἶνε ἄφιξις εἰς στάδιον ἐνῶ ὁ ἐπιθετικὸς πόλεμος, ἀφοῦ οὐδαμῶς εἶνε βέβαιον ὅτι θὰ προαγάγῃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν φυλῶν, τῶν ἰκανῶν πρὸς ὑψηλὸν κοινωνικὸν βίον, καὶ εἶνε βέβαιον ὅτι θὰ ἐπιφέρῃ ἐπιζημίους ἠθικὰς ἀντιδράσεις ἐπὶ τε τῶν νικητῶν καὶ τῶν ἠττημένων, παύει νὰ εἶνε δικαιολογημένος· καὶ μόνον ὁ ἀμυντικὸς πόλεμος τηρεῖ οἰονεὶ ἠθικὴν τινα δικαιολογίαν.

«Καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ αὐτοῦποταγὴ τὴν ὁποίαν συνεπιφέρει ὁ ἀμυντικὸς πόλεμος, καὶ ἡ ἀνάγκη πρὸς τοιοῦτον χαρακτηρισμὸν τῆς ἀρηρημένης ἀρχῆς τῆς δικαιοσύνης, πρέπει νὰ ἐνέχη πλέον τι τῆς μεταβατικῆς ἐκείνης καταστάσεως, τῆς ἀναγκαιούσης ἀπὸ τὴν διὰ σωματικῆς βίας σύγκρουσιν τῶν φυλῶν· καὶ ὅτι αὗται πρέπει νὰ ἐκλίπωσιν ὅταν φθάσωμεν εἰς στάδιον εἰρηνικόν. Τουτέστιν, ὅλα τὰ ζητήματα τὰ ἀφορῶντα τὴν ἕκτασιν τοιούτων χαρακτηρισμῶν ἀνήκουσιν εἰς ὃ, τι διεκρίναμεν ὡς σχετικὴν ἠθικὴν· καὶ δὲν ἀναγνωρίζονται

ἀπὸ τὴν ἀπόλυτον ἐκείνην ἠθικὴν, ἣτις διατρίβει περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ὀρθῆς διαγωγῆς ἐν κοινωνίᾳ ἀποτελουμένη ἐξ ἀνθρώπων πληρέστατα προσηρμοσμένων πρὸς κοινωνικὸν βίον».

Φθάνομεν οὕτω εἰς ἀκραίφνη θεωρίαν, ἣτις παραδέχεται τὰς φιλαλήλους πράξεις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ τὸ ὠφέλιμον τῶν πράξεων, ἐφ' ὅσον συντελοῦσι πρὸς μεγίστην εὐτυχίαν τοῦ μεγίστου πλήθους. Ἡ σκέψις αὕτη ἐπιδραῖ προσέτι ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ιδιοκτησίας, καὶ περιορίζει εἰς τὴν σφαίραν ταύτην προσέτι καὶ τὸν ἀπολυτισμὸν τοῦ ατόμου.

Περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ιδιοκτησίας ἰδοὺ πῶς ἀποφαίνεται ὁ βαθυὸς συνθετικὸς φιλόσοφος:

«Ἐνῶ ἡ ἀπόλυτος ἠθικὴ διεκδικεῖ οὕτω τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας, καὶ ἐνῶ οὐδεμία κατάργησις ταύτης, οἷα νοεῖται διὰ τῶν σχεδίων τῶν κοινοκτημονιστῶν, κυροῦται ὑπὸ τῆς σχετικῆς ἐκείνης ἠθικῆς, ἣτις λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς μεταβατικὰς ἀνάγκας, ἡ σχετικὴ ἠθικὴ ὑπαγορεύει τοιοῦτον περιορισμὸν αὐτῆς, οἷος εἶνε ἀναγκαῖος πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐξόδων τῆς προστασίας, ἐθνικῆς τε καὶ ἀτομικῆς.

«Ἡ ἀλήθεια ἡ ἀγνωριθεῖσα ἐν ἀρχῇ, ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ εἶδους ἡ τῆς ποικιλίας τούτου τῆς ἀποτελούσης ἔθνος, εἶνε τέρμα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ προηγήται τῆς ἀτομικῆς διατηρήσεως, ἐμνημονεῦθη ἤδη ὡς δικαιολογοῦσα τὴν ὑποταγὴν ἐκείνην τοῦ δικαιώματος τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἐνέχει ἡ ἐκθεσις εἰς δυνατὸν θάνατον ἐν ἀμυντικῷ πολέμῳ, καὶ προσέτι ὡς δικαιολογοῦσα τὴν ὑποταγὴν ἐκείνην τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν καθιστῶσιν ἀναγκαίαν ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία καὶ πειθαρχία. Ἐνταῦθα πρέπει πάλιν νὰ μνημονεῦθῃ ὡς παρέχουσα ἔννομον λόγον πρὸς οἰκαιοποίησιν μέρους τῆς ιδιοκτησίας καὶ τῶν κερδῶν τῶν ατόμων, ὅσον θ' ἀπητεῖτο πρὸς ἐρρωμένην ἀντίστασιν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλ' ἐνῶ ὑπάρχει οὕτω οἶονεῖ ἠθικὴ δικαιολογία πρὸς ἐπέμβασιν εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας, οἷα θ' ἀπητεῖτο πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ ἀμυντικοῦ πολέμου, δὲν ὑπάρχει τοιαύτη δικαιολογία πρὸς σκοποὺς πολέμου ἐπιθετικοῦ.

«Ὅχι ὀλιγώτερον καταφανὲς εἶνε ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας ὑπόκειται ἐννόμως καὶ εἰς ἄλλον περιορισμὸν. Ἡ ιδιοκτησία πρέπει νὰ φορολογῆται πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κοινῶν ἐκείνων διοικητικῶν μέτρων, δι' ὧν περιφρουρεῖται τὸ τε δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δικαιώματα. Ἐν κοινωνίᾳ κατὰ τὸ σύνολον ἀποτελουμένη ἐξ ἀνθρώπων

πρεπόντως σεβομένων τὰ δικαιώματα ἀλλήλων, οὐδεμία τοιαύτη μερικὴ περικοπὴ τοῦ δικαιώματος τῆς ιδιοκτησίας θὰ ἦτο ἀναγκαία· ἀλλ' εἰς τὰς ὑπαρχούσας κοινωνίας, καὶ εἰς τὰς κοινωνίας οἷαι εἶνε πιθανὸν νὰ ὑπάρξωσιν ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη, ἡ στενωπότης προσέγγισις εἰς τὴν πληρῶσιν τοῦ νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας γίνεσθαι ὅταν μέρος τῶν ἀνεγνωρισμένων δικαιωμάτων θ.σιάζεται εἰς τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῶν λοιπῶν. Ἡ σχετικὴ ἄρα ἠθικὴ δικαιολογεῖ τοιαύτην ἐξ ἴσου διανεμημένην φορολογίαν, οἷα ἀπαιτεῖται πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας».

Λίαν ἐνδιαφέρον θὰ ἦτο νὰ παρακολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα τὰ διάφορα στάδια, δι' ὧν ἡ περὶ ἐξελίξεως θεωρία τοῦ Σπένσερ παραλλήλως βαίνει μὲ τὸν παραδεδεγμένον τῆς ἠθικῆς κώδικα, παραδεχομένη τὸ φιλάλληλον ἢ τὴν περὶ τοῦ πλησίον μέριμναν, καίτοι μὴ ἀφισταμένη ποτὲ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ατόμου. Ἄλλ' ὁ χῶρος ἐλλείπει, καὶ ὀφείλομεν ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἐκλογὴν ὀλίγων περικοπῶν, αἵτινες καταδεικνύουσι πόσον εὐστόχως ὁ Σπένσερ ἐφαρμόζει τὴν θεωρίαν του εἰς νεωτερικὰ καὶ κάποτε δημῶδη παραδείγματα. Παραδείγματος χάριν, ὁμιλῶν περὶ τῶν καθηκόντων ἐνὸς τμήματος κοινωνίας πρὸς τὸ κύριον σῶμα, ἀναφέρει τὴν ἐπομένην περίπτωσιν.

«Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας, οἱ ἐδρεύοντες εἰς τὸ Ἡστουρην, συνειθίζουσι νὰ τελῶσι συχνὰ θρησκευτικὰς πομπὰς καὶ λιτανείας ἐν ὑπαίθρῳ, ἡγουμένης θορυβωδεστάτης ὀρχήστρας· πλείστοι ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως παραπονοῦνται ὅτι ἐνοχλοῦνται μεγάλως ἐκ τούτου, ἀλλ' οἱ παράφοροι οὗτοι χριστιανοὶ λέγουσιν ὅτι ἀσκοῦσιν ἀπλῶς τὸ δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ὅλοι ἀναγνωρίζουσι σήμερον. Ἄλλ' ἐδῶ ὑπάρχει ἐλλειψὶς διακρίσεως. Λησμονοῦσιν ὅτι, ἐνῶ, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, πᾶς πολίτης ἢ πᾶσα ὁμάς πολιτῶν ὀρθῶς δύναται νὰ τελῇ τὰ τῆς λατρείας σύμφωνα μὲ τὴν πίστιν του, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς γενικῆς ἐλευθερίας οἱ κατὰ μέρος πολῖται ἢ ὁμάδες πολιτῶν ὀρθῶς δύναται νὰ ἀνθίστανται κατὰ πάσης διαταράξεως τοῦ ἡσυχου βίου ὃν διάγουσιν. Ἡ διάνοια τῶν ἄγαν ζηλωτῶν εἶνε ἀνίκανος νὰ διακρίνη μεταξὺ ἐκείνων τῶν ἀσκήσεων τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας αἵτινες δὲν ἐνέχουσιν ἐπέμβασιν καὶ ἐνόχλησιν εἰς ἄλλους. Καὶ οὐ μόνον εἶνε ἀνίκανοι οἱ φανατικοὶ οὗτοι νὰ διακρίνωσι μεταξὺ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ θρησκευτικῆς ἀκολασίας, ἀλλὰ καὶ

οί νομοθέται μας (ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι πράττουσιν εἰλικρινῶς ἀντὶ νὰ ζητῶσι ψήφους) ἐπίσης εἶνε ἀνίκανοι νὰ διακρίνωσιν.

Ἀνάλογα παραδείγματα πάμπολλα ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ τις, ὅπως ἐξάρη τὴν βαθεῖαν ταύτην, τὴν ὀρθοτάτην καὶ φιλοσοφικὴν διάκρισιν μεταξύ ἐλευθερίας καὶ ἀκολασίας. Ἡ ἐλευθερία ὀφείλει νὰ εἶνε πλάστιγξ καὶ τρυτάνη, ἁρμονία καὶ ἰσονομία. "Ἄνευ ἰσορροπίας δὲν ὑπάρχει πλέον ἐλευθερία, ἀλλ' ἡ σκληροτάτη καὶ τὰ μάλιστα ἀφόρητος τῶν τυραννιῶν Ἐλευθερία ἐστὶ τὸ ἀσχεῖν τὸ ἴδιον δικαίωμα, σεβόμενον τὸ ἀλλότριον δικαίωμα. Τὸ δικαίωμα εἶνε δικαίωμα ἐνόσφ δὲν παραβλάπτει τὰ δικαίωματα τῶν ἄλλων.

Ἀναρίθμητα παραδείγματα τῆς καταχρήσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνισορροπίας, εἰς τὰ ἔθνη μάλιστα διὰ τὰ ὅποια ἄωρος ἐκόπη καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν ὁ καρπὸς τῆς ἐλευθερίας, βλέπομεν καθημερινῶς, εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς, εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰς πλατείας, εἰς τὰ δημόσια γραφεῖα καὶ εἰς τὰς λέσχας, εἰς τοὺς οἴκους καὶ εἰς τοὺς ναοὺς. Καὶ τὰ στοιχειωδέστατα καὶ φυσικώτατα δικαίωματα ἀφαιροῦνται, ἀποκόπτονται καὶ καταπατοῦνται διὰ τῆς ἐπικρατήσεως ἄλλων δικαιωμάτων, τὰ ὅποια δὲν εἶνε δικαίωματα. Εἰς τὰς Ἀθήνας, παραδείγματος χάριν, διὰ νὰ μὴν ὑπάγωμεν μακρὰν, τὴν ἀναγεννηθεῖσαν πρωτεύουσαν τοῦ ἀναγεννηθέντος, ὡς φοῖνικος, ἐκ τῆς τέφρας του κλασικοῦ ἔθνους, κτλ. κτλ. ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ἐκθέσης ἐμπορεύματα ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων, ἀλλὰ δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ βαδίζῃς· ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ καταπλακώσης γέροντα ἢ παιδίον, ἐλαύνων ἀπὸ ρυτῆρος ἐν μέσῃ λεωφόρῳ, ἀλλὰ δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ παραπονεθῆς εἰς τὴν ἀρχὴν· ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ δείρῃς πολίτην, ἀλλὰ δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιδώσης καταγγελίαν ἂν εἶνε ἰσχυρὸς ὁ ἀδικήσας σε· ἔχεις τὴν δύναμιν, ἂν εἶσαι φίλος τοῦ βουλευτοῦ, νὰ παύσης ἀκέραιον ὑπάλληλον, ἀλλὰ δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα ν' ἀποταθῆς ταπεινῶς καὶ ἰκετικῶς, δι' ὑπόθεσίν σου, εἰς ὑπάλληλον ἀνίκανον καὶ αὐθάδη· ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ θορυβῆς καὶ φωνάζῃς εἰς τὸν δρόμον βλασφημῶν ἀναισχύντως ὅ,τι οἱ ἄλλοι σέβονται καὶ τιμῶσιν, ἀλλὰ δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ καθίσῃς ἡσυχος εἰς γωνίαν τινὰ δημοσίου οἴκου, κήπου ἢ προαυλίου, πρὸς ἀναψυχὴν ἐπὶ μίαν ὥραν· ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ κωμάζῃς καὶ τραγουδῆς ἀνὰ τὰς συνοικίας εἰς φρικώδεις μαύρας νύκτας, ἵσ τὴν σιγὴν τῆς ὑψηλοῦς, ἀλλὰ δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ κοιμηθῆς ἡσυχος ἐπὶ τῆς κλίνης σου, κτλ. κτλ.

Ἡ ρωσικὴ ἱστορία λέγει κάπου ὅτι, ὅταν στρατηλάτης τις μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ ἐστάσασε κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ζητῶν Σύνταγμα, οἱ δὲ στρατιῶται δὲν ἐνόουν τί πρᾶγμα εἶνε τὸ Σύνταγμα, παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς νὰ εἴπωσιν εἰς τοὺς ὀπλίτας ὅτι τὸ Σύνταγμα εἶνε ἡ ὥραία σύζυγος ἐνὸς τῶν μεγάλων δουκῶν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ἀγὼν. Οἱ ὀπλίται ἔμειναν καταγοητευμένοι ἐκ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης. Ἐὰν ἡρώτας σύγχρονον Ἕλληνα προστατευόμενον ἰσχυροῦ τινος τί ἐστὶ Σύνταγμα, πιθανῶς θὰ σοὶ ἔδιδε τὸν ὀρισμὸν ὡς ἐξῆς: «Σύνταγμα εἶνε νὰ τρέχῃς εἰς τὸν δρόμον μετὰ τὸ κάρρον πλακῶνων τοὺς διαβάτας, νὰ ἀπειλῆς, νὰ ἀδικῆς καὶ νὰ βιαιοπραγῆς καὶ νὰ μὴ τιμωρῆσαι».

*
* *

Ἀκολούθως πραγματευόμενος περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ συναγωνισμοῦ, ὁ Ἐρβέρτος Σπένσερ ἔχει πλείστας περισπουδάστους σκέψεις νὰ ἐκθέσῃ· σκέψεις δυστυχῶς πολυμερεῖς καὶ συνθέτους, καὶ λίαν στενωῶς συσχετισμένας πρὸς ἀλλήλας, ὥστε νὰ μὴ ἀρκῆ ὁ χῶρος ἐδῶ μῆτε πρὸς ἀπλῆν τούτων μνηεῖαν.

Πιθανῶς, τὸ δημοφιλέστερον μέρος τοῦ ἔργου θὰ εἶνε τὸ πραγματευόμενον περὶ γάμου, καὶ περὶ ἀμοιβαίων καθηκόντων συζύγου καὶ συμβίας. Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία παράγραφος εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἔργου, ἥτις νὰ φανῆ παραπολὺ λεπτὴ ἢ ἀσαφής εἰς τὸν ἀπλούστερον ἀναγνώστην, καὶ ἐνθέρμως συνιστῶμεν εἰς ἐκείνους οἵτινες θεωροῦσι τὴν φιλοσοφίαν ὡς ἀπλῆν δέσμην ξηρῶν θεωριῶν τὰ περὶ γαμηλίου ὠφελείας κεφάλαια.

«Ἡ πρὸς τὸν κερδίζοντα τὸν ἄρτον ὀφειλὴ πρέπει ν' ἀναγνωρίζεται καὶ νὰ πληρώνεται ἐν τινι μέτρῳ· τὸ σιωπηρὸν συμβόλαιον ἐνέχει τοῦτο ὡς ἔργον δικαιοσύνης. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ σιωπηλοῦ συμβολαίου διὰ τῆς δεούσης ἐκτελέσεως τῶν ἀναγκαίων καθηκόντων τοῦ οἴκου, ὑπάρχει χῶρος πρὸς ὠφέλειαν εἰς τὰς πολυπληθεῖς μικρὰς πράξεις ὅσαι συντελοῦσιν ὅπως ἀποβῆ οἶκός τις εὐτυχής. Ἐὰν ἀφ' ἐνὸς συχρὰ βλέπομεν μεταξύ τῶν ἐλάχιστα πολιτισμένων τοῦ λαοῦ μας συζύγους εἰς ἄκρον ἀδιαφόρους πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν γυναικῶν των, φορτώνοντας εἰς τὴν ράχιν αὐτῶν κόπους εἰς τοὺς ἄνδρας μόνον ἐμπρέποντας, συχρὰ βλέπομεν ἀφ' ἐτέρου ἀμελεῖς γυναῖκας αἵτινες θυραυλοῦσι καὶ ἀργολογοῦσι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, τόσον ὀλιγωροῦσαι τῶν οἰκια-

κῶν ἔργων, ὥστε νὰ δίδωσιν ἀφορμὴν εἰς συνεχεῖς λογομαχίας καὶ οἰκιακὴν ἀθλιότητα. Καὶ μεταξύ τῶν εὐπόρων τάξεων ὑπάρχουσι ὄχι ὀλίγοι ὑπανδρὸι γυναῖκες αἰτινες, πότε ἀσχολούμεναι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν μυθιστορημάτων, πότε εἰς τὰς ἐπισκέψεις, πότε εἰς ἔργα φαντασιοκοπίας οὐδέποτε σχεδὸν εἰσέρχονται εἰς τὸ μαγειρεῖον καὶ ἀφίνουσι ὅλην τὴν ἐργασίαν εἰς τὰς θεραπειάδας. Ἐκτὸς τῆς τελεσφόρου οἰκιακῆς διευθύνσεως, τῆς ἀπαιτουμένης ὑπὸ τε τῆς Δικαιοσύνης καὶ τοῦ συμφέροντος, ἀπαιτεῖται ἐκ μέρους τῆς συμβίας συμπάθεια πρὸς τὰ συμφέροντα, τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ συζύγου. Ἀληθεύει ὅτι αὕτη δίδεται αὐθόρμητως εἰς μέγαν βαθμόν· ἀλλ' ἀληθεύει ἐπίσης ὅτι συχνὰ γίνεται μικρὰ ἢ οὐδεμία ἀπόπειρα πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὰς πρὸς ἀναψυχὴν ἀσχολίας του καὶ τὰς κλίσεις του. Πολλὰ νεάνιδες, αἰτινες καθημερινῶς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν μουσικὴν πρὶν νυμφευθῶσιν, ἐγκαταλείπουσι μετὰ τὸν γάμον τὴν μουσικὴν· ἐν καὶ τοῦτο ἐκ τῶν πολλῶν παράδειγμα τῆς ἐλλείψεως τῶν μικρῶν ἐκείνων ὠφελημάτων, τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν αὐθόρμητον καὶ πρόθυμον ἀμοιβαιότητα».

Ὁ θαυμασμός ὃν δὲν δύναται νὰ μὴ αἰσθάνεται τις πρὸς ἔργον τόσον ἰσχυρῶς συλληθὲν καὶ γενναίως συμπληρωθὲν — θαυμασμός ὅστις δὲν λείπει αὐτομάτως νὰ προσφέρεται εἰς πᾶν τὸ ἰσχυρόν, τὸ ἐμβριθές καὶ τὸ τέλειον—δὲν σημαίνει ὅτι ἀσπάζεται τις κατὰ τὸ ὅλον τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελιξεως, τὴν κηρυττομένην ὑπὸ τοῦ Ἐρβέρτου Σπένσερ. Ὁ σκοπὸς μας μόνον ἦτο εἰς τὰς ἀκόμψους ταύτας σελίδας νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὰς πειστικωτέρας καὶ μᾶλλον ἀξιόσημωτάς σελίδας τοῦ ἔργου, χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσωμεν διὰ συζητήσεως ἢ διαλεκτικῆς. Πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ λεχθῆ ἔναντιον τῆς θεωρίας τῆς ἐξελιξεως, ἐλέχθη καὶ θὰ λεχθῆ ἄλλοῦ, μετὰ κύρους καὶ δεξιότητος. Διὰ τὸν συντάκτην τῆς βιβλιογραφίας ἀρκεῖ τὸ νὰ ὑποδείξῃ τὴν δύναμιν καὶ τὴν λεπτότητα ἔργου τὸ ὅποιον, καίτοι πρέπει νὰ προσελκύῃ πάντα μελετητὴν διὰ τῆς ἀρρενωποῦ συλλήψεως καὶ τῆς ἀριστοτεχνικῆς ἐκτελέσεως, δυνατὸν νὰ μὴ ἀξιώθῃ τῆς συμπαθείας του ἕνεκα τοῦ ὑπερβαλλόντως περιτέχνου καὶ πλεκτανώδους τρόπου δι' οὗ πολλὰ τῶν συμπερασμάτων του συνάγονται. Ὁ πρὸς τὴν τέχνην, ὡς τέχνην θαυμασμός δὲν σημαίνει συναίνεσιν εἰς τὴν ἠθικὴν σημασίαν τοῦ ἔργου.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ ΥΠΟ ΡΕΝΑΝ

Ὁ τέταρτος τόμος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραὴλ ὑπὸ Ρενάν, γράφει ἐν τῇ «Νέξ' Ἐπιθεωρήσει» τῆς Κας I. Ἀδάμ, ὁ Κ. Ε. Ροδοκανάκης, τὸ προτελευταῖον τοῦ ἔργου τούτου εἶδε τελευταίως τὸ φῶς. Καταλαμβάνεται τις ὑπὸ αἰσθήματος μελαγχολίας ἀναγινώσκων τὰς σελίδας ταύτας, αἰτινες ἀποτελοῦσι τὴν τελευταίαν ἐκδήλωσιν τοῦ σπανίου τούτου πνεύματος. Ἐπανευρίσκει τις ἐκεῖ τὴν διαυγῆ ἐκείνην ἀποψιν τῆς ἀλληλουχίας τῶν γεγονότων, τὰς βαθεῖας ἐκείνας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, λέξεις εἰς ἃς ρεμβάζει τις ὁλόκληρον ἡμέραν. Εἶναι τὸ αὐτὸ ἐπίσης θαυμασίως ἀρμονικὸν ὕφος, γόνιμον εἰς εὐρήματα, τὸ ὅποιον ἐν τῇ ὠραίᾳ ἀπλότητί του περιβάλλει στενωῶς τὴν σκέψιν χωρὶς νὰ τὴν καλύπτῃ δι' ἀνωφελῶν στροφῶν, τὸ ὕφος ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μίαν ἡμέραν θὰ ἀποτελέσῃ ἴσως τὸν τελειότερον δόξης τίτλον ἐκείνου ὅστις ἔγραψε «τὴν προσευχὴν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως». Ἐν τούτοις ἀναγινώσκων τις τὸ ὄψιγενές τοῦτο ἔργον, ἐννοεῖ ὅτι λείπει ἐξ αὐτοῦ τὸ τελευταῖον τοῦ γλύπτου βλέμμα· ἡ διασκευὴ εἶναι πολλάκις παράξενος, ἡ λέξις ἐκπλήττει καὶ συχνάκις μάλιστα παραφωνεῖ. Ἀλλ' δὲν εἶναι τὸ τοιοῦτον ἐν ἐπὶ πλέον θέλγητρον; Συλλαμβάει τις ἐκεῖ αὐτὴν τὴν γένεσιν τῶν ὠραίων αὐτῶν σελίδων αἰτινες τοσάκις μᾶς ἐθελξαν, τὴν βραδεῖαν καὶ ὑπομονητικὴν ἐργασίαν ἣτις τὰς κατεσκευάσε τόσον τελείας καὶ τῆς ὁποίας ἡ ὠραιότερα ἀξία συνίσταται εἰς τὸ ὅτι μέχρι τοῦδε ἀφέθη νὰ ἀγνοῆται. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν κλίσιν του, πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ταλάντου του ἐν τῷ ὕφει, ὁ Ρενάν προσεπάθει, ἰδίᾳ ἐν τοῖς τελευταῖοις αὐτοῦ ἔργοις, νὰ ἀποφεύγῃ πᾶν ὅ,τι, ἔστω καὶ μακρόθεν, ὁμοιάζε πρὸς ρητορικὸν σχῆμα. Θὰ ἤθελε νὰ ἠδύνατο νὰ ἀνακράξῃ ὡς ὁ Βολταῖρος: «Οὐδέποτε ἔγραψα φράσεις». Ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ του, ἔσπειρε λέξεις ἀκτινοβολούσας καὶ ρηξικειλεύουσας, βέλη,

περιόδους περιεκτικὰς καὶ ἠχησάσας. Κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν μόνον τοῦ πρωτοτύπου ἠλάττωνε μετὰ τινος φροντίδος ὑπὲρ τὸ δέον ἴσως ζηλοτύπου, ὅλας αὐτὰς τὰς λαμπρότητας τοῦ ὕφους του. Ἡ διαφορὰ ἐν τούτῳ εἶναι ἐπαισθητὴ μεταξὺ τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἔργων καὶ τῶν πρὸ τοῦ «Βίου τοῦ Χριστοῦ». Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, ὁ Ρενὰν εἶχε προσκολληθῆ εἰς τὴν καθαρὰν ἑλληνικὴν ἀπλότητα.

Ὡς ἐκ τούτου, ἐν τῷ τόμῳ τῷ δημοσιευθέντι μετὰ τὸν θάνατόν του, δὲν ἔχομεν βεβαίως τὴν ἀρχικὴν μελέτην. Ἐν τούτοις ὅμως τὸ κείμενον ἀρίσταται πολὺ τοῦ νὰ εἶνε τόσο περιποιημένον καθὼς θὰ ἦτο ἐὰν ὁ διδάσκαλος εἶχε ρίψει ἐπ' αὐτοῦ τὸ τελευταῖον βλέμμα. Καταληκτικαὶ τινες ἐπιφωνήσεις, αἵτινες φαίνονται ὀλίγον παράξενοι, ἦσαν ἀναμφιβόλως προωρισμένα νὰ ἐξαφανισθῶσιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γενικὴν τοῦ ἔργου διασκευὴν, πρὸ πολλοῦ αὕτη ἦτο ἐστερεωμένη μέχρι τῶν μικροτέρων αὐτῆς λεπτομερειῶν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Ρενὰν, οὕτως ὥστε οὐδεμίαν μεταβολὴν θὰ ἐπῆρχετο κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν. Τὰ γεγονότα ἐκτυλίσσονται μετὰ λογικῆς καὶ ἀκριβείας ἐν ὅλῃ τῶν τῆ σοβαρότητι.

Ἄν καὶ ὀλιγώτερον λαμπρὰ ἢ περίοδος, περὶ ἧς πραγματεύεται ὁ τόμος οὗτος, δὲν εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσα. Τὸ ἔργον τῆς ὑποχθονίου μεγάλης ἐργασίας ἐπληρώθη, τὸ ἔργον τῶν προφητῶν ἐτελείωσεν· αἰῶνές τινες ἀκόμη ἀγωνίας καὶ ἀνταγωνισμοῦ, καὶ ἡ μικρὰ φυλὴ τῶν ὀρθῶν τοῦ Ἰορδάνου θὰ ἴδῃ νὰ πληρῶται, παρὰ τὴν θέλησίν της, καὶ κατ' αὐτῆς, τὸ ὄνειρον τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἄλλοτε τὸ μέγα κινήτηριον τῆς ζωῆς της. Ἄλλ' ἐλλείπει εἰσέτι ἀναγκαῖόν τι στοιχεῖον διὰ τὴν ἑβραϊκὴν ιδέαν, ὅπως θριαμβεύσῃ. Ἡ ὑπόθεσις τῆς μετὰ ταῦτα ζωῆς, τῆς ἐπαναστάσεως, τόσο ἀντιθέτου πρὸς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις καὶ τὰς διδασκαλίας τῶν προφητῶν. Ἡ ιδέα αὕτη θὰ ὑποβλήθῃ εἰς τὸν ἑβραϊκὸν λαόν καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν δυστυχιῶν του, διαρκούσης τῆς περσικῆς κυριαρχίας, διότι ἡ ἀφοσίωσις τῶν μαρτύρων τῆς αἰματηρᾶς ταύτης περιόδου ἐζήτει μίαν δικαιολόγησιν, μίαν ἀνταμοιβὴν ἢν αἱ ἀρχαῖαι ἑβραϊκαὶ παραδόσεις τῆς ἐπιγείου ἀνταμοιβῆς ἦσαν ἀνίκανοι νὰ παράσχωσιν. Ἀπαξ συλληφθὲν τὸ δόγμα τῆς ἐπαναστάσεως θὰ μεταβιβάσθῃ, καθιστάμενον προσιτὸν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐὰν ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ὁ ἰουδαϊσμὸς ἤρχοντο πρῶταίτερον εἰς συνάφειαν, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὁρμῆς των, θὰ συνεχρούοντο· συναντηθέντες ὅμως κατὰ τὴν δύσιν των, ἠδυνήθησαν

νὰ διεισδύσωσιν ἀλλήλοις. Ἐκ τῆς ἀναμίξεώς των προέκυψεν ἡ θεολογικὴ ιδέα ἣτις ἔμελλε νὰ κατακτήσῃ τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα.

Εἶναι βεβαῖον ὅτι ἄνευ τῆς παγκοσμίου τῶν Ρωμαίων κυριαρχίας, ὁ χριστιανισμὸς δὲν θὰ εἰσέδυσεν εἰς ὅλην τὴν τότε πεπολιτισμένην κοινωνίαν· ὅχι ὀλιγώτερον βεβαῖον εἶναι ὅτι ἄνευ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἑλλήνων, δὲν θὰ περιεβάλλετο τὴν χαρίεσσαν καὶ ἑλευστικὴν μορφήν χάρις εἰς τὴν ὁποίαν τόσον ταχείας ἐποίησατο κατακτήσεις. Ὁ Ρενὰν ἐξέθεσε τὴν διπλὴν ταύτην μεταμόρφωσιν τῶν παλαιῶν ἑβραϊκῶν διδασκαλιῶν μετὰ θαυμασίας διαυγείας καὶ σπανίως ὑπῆρξε συγγραφεὺς τόσο ἰσχυρὸς καὶ ἱστορικὸς τόσο βαθύς.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΥΠΟ ΒΙΚΕΛΑ

Ὁ αὐτὸς Κ. Ροδοκανάκης γράφει περὶ τῶν τελευταίως ἐκδοθέντων ἐνταῦθα γαλλιστὶ ἱστορικῶν περὶ Ἑλλάδος δοκιμίων τοῦ Κ. Βικέλα· Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐμπνέει τὸ βιβλίον τοῦτο. Ὁ Κ. Βικέλης ἀγαπᾷ τὴν Ἑλλάδα ὡς ὅλα τὰ ἐκλεκτὰ πνεύματα ὅλων τῶν αἰώνων καὶ γνωρίζει λαμπρότατα νὰ τὴν καθιστᾷ ἀγαπητὴν. Καὶ διὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ καταβάλλει πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὑπερπηδᾷ ὅλα τὰ προσκόμματα. Γράφων μετὰ χάριτος καὶ εὐκολίας καὶ κάτοχος πολλῶν γνώσεων ὧν, εὐκόλως δρέπει τὴν νίκην. Ἀρχεται οὕτως ἔργου δυσκολωτάτου, προσβάλλων ἐξ ἀρχῆς τὴν γνώμην ἐκείνην ἣτις ἐπὶ πολὺ ὑπῆρξε τὸ τρέχον νόμισμα τῶν ἱστορικῶν, ὅτι τὸ πᾶν ἦτο σεσηπὸς καὶ ἀπεχθὲς εἰς τὴν γηραιὰν ἐκείνην ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν τὴν ὁποίαν ἀπεκάλεσαν, ὅχι ἄνευ σιοποῦ, le Bas-Empire. Ἀποδεικνύει τῇ βοηθείᾳ νέων ἐρευνῶν ὅτι παρὰ τὰ βέβαια κακὰ ἅτινα κατέρριψαν τὴν πρὸς αὐτὴν ὑπόληψιν, ὑπῆρχεν ἐν τούτοις βεβαίως ἐν τῇ δύσει ταύτῃ κοινωνία ἀποθεματικὸν ἐνεργητικότητος, πολιτικῆς σωφροσύνης, ὑπερηφανίας, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ αὐτοκρατορία δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντίσχη ἐπὶ αἰῶνας εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς δολοπλοκίας. Κατόπιν ὁ συγγραφεὺς μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν περίοδον τῆς ὑποδοῦλου Ἑλλάδος, καθ' ἣν παρευρισκόμεθα εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς ἰσχυρᾶς ἐκείνης ἐταιρίας ἣτις παρεσκεύασε τὴν ἐπανάστασιν καὶ παρέσχεν αὐτῇ τὰ πρῶτα μέσα τῆς ἐνεργείας. Ἡ ἐπανάστασις χρησιμεύει

ὡς πλαίσιον τοῦ βίου ἐνός τῶν πρώτων αὐτῆς πρωταγωνιστῶν, τοῦ περιφήμου Κολοκοτρῶνη, ἀλληλοδιαδόχως ληστοῦ καὶ χωροφύλακος, ἢ στρατηγοῦ ἀρματωλῶν, τοῦ ὁποίου ἐσχάτως ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἀπομνημονεύματα.

Ἐν τέλει ὁ Κ. Βικέλας ἐκθέτει τὰ ἀποτελέσματα, ἐν συνόλῳ εὐκλεῆ, τῆς βασιλείας τοῦ νῦν βασιλέως· τὴν χώραν καθαρισθεῖσαν, τὰ παλαιὰ μίση μεταβληθέντα εἰς ἀπλοῦν ἀνταγωνισμόν, τὴν προϊούσαν τῆς γεωργίας ἀνάδειξιν, τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς βιομηχανίας. Καὶ καταλήγει διαγράφων τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλάς εἶναι προωρισμένη νὰ παίξῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Εἶθε τὸ λαμπρὸν τοῦτο μέλλοι νὰ μὴ ἐξετέθη ἤδη καὶ ἡ σκληρὰ πραγματικότης τοῦ διεθνoῦς βίου νὰ ἀφίση ἄθικτον τὴν περὶ φρονήσεως καὶ ἐπιδειξιότητος φήμην ἣν ἡ ἀρχαία ἐκκληροδότησεν εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα!

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΤΕΚΤΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΒΡΑΙΟΙ

Περὶ μασόνων θὰ ἐγράφησαν τόσα ὅσα τοῦλάχιστον καὶ περὶ Ὀμήρου. Ὁ καθολικισμὸς τοῦ ὁποῖου ὁ μασονισμὸς ὑπῆρξε φοβερός ἀντίπαλος, ἐζήτησε πάντοτε τὴν διαβολὴν του παρὰ τῷ κοινῷ· ἐντεῦθεν αἱ κατ' αὐτοῦ προλήψεις παρὰ τῷ λαῷ ἐκτεινόμεναι ἐκ τοῦ μυστηρίου τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὸ θρησκευτικὸν κοινωνικὸν τοῦτο παγκόσμιον σωματεῖον. Ὁ μασσωνισμὸς συγκεντρῶν ὅλας τὰς δυνάμεις αἰτινες ἐπιτίθενται κατὰ τῆς ἐκκλησίας εἴτε διὰ τῶν δογματικῶν πλανῶν, εἴτε διὰ τῶν πολιτικῶν ἐπαναστάσεων, δύναται νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ διαφόρους ὄψεις. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Port-Luis ἐξέδωκε τελευταίως βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ συναγωγὴ τοῦ Σατανᾶ», ἐνθα ἐξετάζει τὸν μασονισμόν ὑπὸ νέαν ὅλως ἔποψιν. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ τὴν Αὐτοῦ Πανιερότητα τὸν Λέοντα Meurin πῶς κρίνει τοὺς Μασόνους.

Εὐρίσκει εἰς τὰς μασονικὰς δοξασίας καὶ τελετὰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν γνωστικῶν διδαγμάτων, μανιχαίων καὶ καθαλιστικῶν, καὶ ζητεῖ τὴν πηγὴν αὐτῶν εἰς τὸν ζωροαστριισμόν, τὸν βραχμανισμόν καὶ τὸν βουδδισμόν. Ἀναγινώσκων τις αὐτό, λέγει καθολικὸς κριτικὸς, φρίττει ἐκ τοῦ παραλογισμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον δύναται νὰ πέσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὅταν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Αἱ ἀσυναρτη-

σῖαι τῆς ἀνατολικῆς φαντασίας μᾶς κινουσι τὸ μείδιμα· ἀλλὰ πραγματικῶς ὅστις κοπιᾷσῃ ὀλίγον ὅπως σκεφθῆ θὰ εὕρῃ ὅτι αἱ τῶν δυτικῶν σοφιστῶν δοξασίαι ἀπὸ τοῦ Σπινόζα καὶ τοῦ Ἐγγελ μέχρι τοῦ Ρενάν δὲν εἶναι ὀλιγώτερον παράλογοι!»

Ὁ γνωστικισμὸς καὶ ἡ καθάλλα ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν ἀνηθικότητα ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς μορφάς. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος προσπαθεῖ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ὅποιαν θέσιν κατέχει ὁ Φαλλὸς ἐν τῷ σημερινῷ μασονισμῷ· ἐκ τούτου ἀπορρέει ἡ μαγγανεία καὶ ἡ θετικὴ τοῦ Σατανᾶ λατρεία ἣτις εἶναι ἡ τελικὴ συνέπεια τῶν δογματικῶν πλανῶν καὶ τῶν ἠθικῶν τούτων διαστροφῶν. Καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ὑπῆρξαν ἄνθρωποι τοιαύτης λατρείας· εἶναι δὲ ἀναμφισβήτητος ἡ μεγάλη ἐπιρροὴ ἣν ἐξασκοῦσιν οἱ ἀνώτεροι μασόνοι ἐν τῷ μασονισμῷ. Ἀπόδειξις ἀναμφήριστος ἡ παράδοξος ἰσχὺς ἣν ἐξήσκησεν ἐν τοῖς γαλλικοῖς πράγμασιν ὁ μασόνος Κορνήλιος Χέρτζ, ὁ πρὸ μηνῶν ψυχορραγῶν καὶ οὐδέποτε ἀποθνήσκων περιβόητος καταστάς ἀσθενῆς τῆς Βουρνεμούθης.

Ὁ ἐπίσκοπος ἐπιμένει ὡσαύτως πολὺ ἐπὶ τῶν δεσμῶν οἵτινες ὑπάρχουσι μεταξὺ τοῦ ταλμουδισμοῦ καὶ τῆς μασονικῆς διδασκαλίας καὶ ἀποδεικνύει πόσον μεγάλη εἶναι ἐν ταῖς Στοαῖς ἡ ἐνέργεια τῶν Ἑβραίων. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἰδοὺ πῶς γράφει περὶ τῶν πλανωμένων τέκνων τοῦ Ἰσραήλ: «Ἡ ἐκδιώξις τῶν ἑβραίων ἐκ τινος χώρας εἶναι ἔλλειψις εὐσπλαγχνίας καὶ δικαιοσύνης πρὸς τοὺς γείτονας πρὸς οὓς ἐκφορτώνουσι τοὺς καταστρεπτικούς τούτους σκώληκας. Εἶναι ἐπίσης πολὺ σκληρὸν μέτρον κατ' ἐκείνων τῶν Ἑβραίων οἵτινες δὲν ἐνέχονται εἰς τὰ ἐγκλήματα διὰ τῶν ὁποίων τῇ βοηθείᾳ τῶν μασόνων ἐκμεταλλεῦνται τὰ ἔθνη. Ἄρκει, ὅθεν, νὰ ἀπαγορεύσωμεν εἰς τοὺς ἑβραίους τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τραπεζίτου, τοῦ ἐμποροῦ, τοῦ δημοσιογράφου, τοῦ ἱατροῦ καὶ φαρμακοποιοῦ (!). Δὲν φαίνεται δὲ ἄδικον νὰ κηρύξωμεν τὰς κολοσσῆς περιουσίας τραπεζιτῶν τινῶν ἐθνικῆν περιουσίαν, διότι δὲν εἶναι δίκαιον ὅπως εἰς ἄνθρωπος σωρῆν ἐν ὀλιγίστῳ χρονικῷ διαστήματι, διὰ χρηματιστικῶν δολοπλοκιῶν, περιουσίας πλέον ἢ βασιλικῆς, ἀπομυζῶν οὕτω τὸν φιλοξενούντα αὐτὸν λαόν».

Ἀφίνομεν εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον τὴν εὐθύνην τῶν γραφομένων του. Ἄλλὰ νομίζω ὅτι ὁ μὲν ἀντισημιτισμὸς δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ καταστρέψῃ τὴν ἑβραϊοσύνην, ἣτις γνωρίζει πολλὰ μονοπάτια, ὁ δὲ κατὰ τῶν μασόνων πόλεμος τοῦ καθολικισμοῦ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ δώσῃ

εις τὸν μασονισμόν σπουδαιότητα ἦν νομίζω ὅτι ἡ Στοά δὲν κέκτηται ἐν αὐτῇ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΎΠΑΡΞΕΩΝ ΑΥΤΗΣ

Ὁ Κ. Α. Linet, διευθυντὴς τοῦ ἐργαστηρίου τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας ἐν τῇ Σορβόννῃ, ἐδημόσιευσεν κατ' αὐτὰς περιεργότατον ἔργον περὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῆς προσωπικότητος. Τὰ γεγονότα τὰ ὅποια μᾶς παρουσιάζει ὁ σοφὸς οὗτος, τὰ πειράματα εἰς ἃ προέβη ἐπὶ ὑποκειμένων ἀσθενῶν ἢ ὑγιῶν, παρουσιάζουσι τοσοῦτον ψυχολογικὸν ἐνδιαφέρον, ὥστε νομίζομεν καλὸν νὰ τὰ ἀναλύσωμεν ἐνταῦθα.

Καὶ ἐν πρώτοις ἃς φέρωμεν δύο παραδείγματα διχοτομήσεως τῆς προσωπικότητος παρὰ προσώποις πάσχουσιν ἐκ φυσικῆς νυκτοβασίας καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας. Πρόκειται περὶ ἀσθενῶν ὑστερικῶν οἵτινες παρουσιάζουσι, παρὰ τὴν κανονικὴν καὶ τακτικὴν αὐτῶν ζωὴν, ἐτέραν ὑπαρξιν ψυχολογικὴν, ἧς δὲν διατηροῦσι τὴν ἀνάμνησιν ἅμα τῇ ἐπανόδῳ εἰς τὴν ὁμαλὴν κατάστασιν. Τὸ ἰδιαιτέρον χαρακτηριστικὸν τῆς δευτέρας ταύτης καταστάσεως συνίσταται εἰς τὸ ὅτι αὕτη συνιστᾷ ψυχολογικὴν ὑπαρξιν πλήρη, τοῦ ὑποκειμένου ζῶντος τὴν κοινὴν ζωὴν, ἔχοντος τὸ πνεῦμα ἠνεωγμένον εἰς ὅλας τὰς ιδέας καὶ εἰς πᾶσαν ἀντίληψιν καὶ εἰς οὐδένα παράληρον ὑποκειμένου.

Ἴδου ἡ πρώτη τῶν παρατηρήσεων τούτων:

Κυρία τις λίαν ἀνεπτυγμένη, καταλαμβάνεται αἰφνης ὑπὸ βελῆος ὕπνου ὅστις παρατείνεται πολλὰς ὥρας πέραν τοῦ συνήθους. Κατὰ τὴν ἐξέγερσιν, εὗρέθη ὅτι εἶχε λησμονήσει πᾶν ὅ,τι ἐγνώριζε καὶ ἡ μνήμη τῆς δὲν διετήρησεν οὐδεμίαν γνώσιν οὔτε τῶν λέξεων οὔτε τῶν πραγμάτων. Εἶνε ἀνάγκη ἡ Κυρία αὕτη νὰ μάθῃ ἐκ νέου τὴν ἀνάγκωσιν, τὴν γραφὴν, τὴν ἀρίθμησιν! Μετὰ τινὰς μῆνας καταλαμβάνεται ἐκ νέου ὑπὸ ὕπνου παρομοίου πρὸς ἐκεῖνον ὅστις προηγήθη τῆς νέας αὐτῆς καταστάσεως. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐξέγερσιν ἐπανέρχεται ἀκριβῶς εἰς τὴν κατάστασιν, εὗρίσκετο πρὸ τοῦ πρώτου ὕπνου. Τὰ αὐτὰ φαινόμενα ἐπανελήφθησαν περιοδικῶς ἐπὶ τέσσαρα κατὰ συνέχειαν ἔτη παρὰ τῇ

αὐτῇ Κυρίᾳ, ἧτις οὕτως διαδοχικῶς ἔζη δύο ὅλως διόλου διακεκριμένας ὑπάρξεις.

Ἄλλη παρατήρησις ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1858 καὶ διαρκούσα εἰσέτι:

Γυνὴ τις πάσχουσα ἐξ ὑστερισμοῦ ἀπὸ τοῦ 13 ἔτους τῆς ἡλικίας τῆς, ὑφίσταται σχεδὸν καθ' ἑκάστην, ἄνευ γνωστῆς αἰτίας, τὴν κρίσιν τῆς, ὡς τὴν ὀνομάζει καὶ ἧτις δὲν εἶνε ἄλλο ἢ δευτέρα τις κατάστασις. Ἐνῶ κᾶθηται εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς, αἰφνης ἡ κεφαλὴ τῆς πίπτει πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ κοιμᾶται ἐπὶ τινὰ λεπτὰ, μεθ' ὃ ἐξυπνᾷ, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκεται πλέον ἐν τῇ αὐτῇ διανοητικῇ καταστάσει τῇ πρὸ τοῦ ὕπνου. Τὰ πάντα μεταβάλλονται· ἐγείρει τὴν κεφαλὴν καὶ χαιρετίζει τοὺς παρὶ αὐτὴν, νομίζουσα ὅτι διὰ πρώτην φοράν βλέπει τὰ παρευρισκόμενα πρόσωπα· ἡ μέχρι τοῦδε θλιβερὰ αὐτῆς φυσιογνωμία φωτίζεται, ἡ φαντασία τῆς ἐξάπτεται, καὶ ἀδιάφορος πρὶν, ἤδη κατέστη εἰς τὸ ἐπακρον εὐαίσθητος· ἐν γένει, ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτη καταστάσει ὅλαι αὐτῆς αἱ δυνάμεις παρίστανται μᾶλλον ἀνεπτυγμένα καὶ τελειότεραι. Αἰφνης μίαν ἡμέραν ἡ εὐθυμία τῆς ἐξαφανίζεται καὶ καταλαμβάνομένη ὑπὸ νάρκης ὀλίγων λεπτῶν ἐπανέρχεται ἐξυπνώσα εἰς τὴν τακτικὴν αὐτῆς κατάστασιν.

Τόσον διακεκριμένη εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν δύο αὐτῶν ὑπάρξεων ὥστε ἡ γυνὴ αὕτη συλλαβοῦσα κατὰ τὴν δευτέραν κατάστασιν τῆς, ἠγνόει τὴν ἐγκυμοσύνην ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν τακτικὴν τῆς ζωὴν. Ὡσαύτως ἐν τῇ δευτέρᾳ καταστάσει εὐρισκομένη, βασανίζεται ἀπὸ τὴν ιδέαν ὅτι ὁ σύζυγός τῆς τὴν ἀπατᾷ καὶ ὑβρίζει μεγαλοφῶνως τὴν ὑποτιθεμένην ἐρωμένην του· καταληφθεῖσα δὲ ποτε ὑπὸ μανιώδους ζηλοτυπίας ἀπειράθη νὰ ἀπαγχοισθῇ. Οἱ γείτονες προσδραμόντες τὴν ἐπανεφερον ἐγκαίρως εἰς τὴν ζωὴν, χωρὶς ἡ τρομερὰ αὕτη ταραχὴ νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν τακτικὴν τῆς κατάστασιν. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς αὐτὴν κατὰ τινὰ καιρὸν, ἐλησμονήσεν τὸ πᾶν καὶ συναντήσασα τὴν ὑπ' αὐτῆς νομιζομένην ἐρωμένην τοῦ συζύγου τῆς ὑπῆρξε πρὸς αὐτὴν λίαν διαχυτικὴ εἰς ἐνδείξεις ἀγάπης καὶ εἰς φιλοφρονήσεις.

Ἐπάρχουσι δὲ ἀκόμη παραδείγματα καθ' ἃ ἡ δευτέρα κατάστασις διαφέρει τῆς πρώτης πολὺ περισσότερον ἀκόμη. Τοιαύτη εἶνε ἡ περιπτώσις ὑπαξιωματικοῦ τινος, ὅστις πληγωθεὶς ὑπὸ σφαίρας κατὰ τὸ κρανίον ὑπέστη παραλυσίαν ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν του ἐξηκολούθησεν νὰ παρουσιάσῃ διανοητικὰς διαταράξεις περιοδικὰς καὶ ἔσχε δύο ὑπάρξεις, τὴν μίαν κανονικὴν τὴν ἄλλην πα-

θολογικήν. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην κατάστασιν γίνεται ἐν μιᾷ στιγμῇ, ἀνεπαισθήτως. Αἱ αἰσθήσεις μένουσι πλέον ζῆναι εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ ὁ ἀσθενὴς δὲν ἐνεργεῖ ἢ διὰ τῆς αὐτομάτου κινήσεως τοῦ ἐγκεφάλου του. Ἡ γενικὴ αἰσθητικότης ἐκμηδενίζεται· ἡ ἀκοή του κλείει ὀλοσχερῶς, ἡ γεῦσις δὲν ὑπάρχει πλέον, ἡ ὄσφρησις ἀναισθητεῖ, ἡ ὄρασις δὲν ἀντιλαμβάνεται τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων. Μόνη ἡ ἀφῆ ὑφίσταται ὅπως θέτῃ τὸν ἀσθενῆ ἐν ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ πράξεις του προκαλοῦνται ἐκ τῶν ἐντυπώσεων ἄς τὰ ἀντικείμενα παράγουσι διὰ τῆς ἀφῆς. Συναντᾷ κατὰ τύχην διὰ τῶν χειρῶν του τὸ κομβίον ἐνὸς συρταρίου· Τὸ ἀνοίγει, λαμβάνει μίαν γραφίδα, ἣτις ἐξεγείρει ἐν αὐτῷ τὴν ἰδέαν τῆς γραφῆς, καὶ τὸν ἀναγκάζει οὕτω νὰ ἀρχίξῃ νὰ γράφῃ.

Εἰς τὰ αὐτὰ δύναται τις νὰ φθάσῃ ἀποτελέσματα διὰ τῆς ὑποβολῆς. Οὕτω δύο κυρίαι ὑποβληθεῖσαι εἰς τινὰς ἐπηρείας ἐλησμόνησαν τίνες ἦσαν, τὴν ἡλικίαν των, τὸ γένος των, τὴν ἐθνικότητα, τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν των κλπ. Ζῶσιν εἰς τὸ ἐξῆς, ὀμιλοῦσι, σκέπτονται ἀκριβῶς ὅπως τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ταῖς παρουσιάσθη. Ὅπως ἐπέβη ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀρκεῖ μίᾳ λέξει προφερθεῖσα μετὰ τινος ἐπιβολῆς. Οὕτω π.χ. ἐὰν ὑποβάλωμεν εἰς τινὰ τῶν ὑποκειμένων τούτων τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι χωρική, ἀρχίζει ἀμέσως νὰ τρίβῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς της καὶ νὰ τανύῃ τοὺς βραχίονας, λέγουσα: «Νὰ ἰδοῦμεν, εἶνε τέσσαρες ἡ ὦρα, γρήγορα, πρέπει νὰ σηκωθῶ γιὰ νὰ πάω στὸν σταῦλον». Ὡς ἠθοποιὸς, ἀρχίζει νὰ μειδιᾷ: «Βλέπετε, ἐρωτᾷ, τὸ φουστάνι μου; Λοιπὸν, μάθετε ὅτι εἶνε ὁ διευθυντὴς ποῦ διέταξε νὰ μοῦ τὸ μακρύνουν. Τί ἐνοχλητικοὶ αὐτοὶ οἱ διευθυνταί, σὲ πεθαίνουν!» Ὡς στρατηγός: «Δός μου τὸ τηλεσκόπιον! Ποῦ εἶνε ὁ διοικητὴς τοῦ πρώτου τάγματος τῶν Ζουάβων; Ἄ! Νὰ τοὺς Δαχομάιους! Ἐμπρὸς, τὸ ἄλογόν μου, τὸ ξιφὸς μου!» Ὡς ἱερωμένος, φαντάζεται ὅτι εἶνε ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων: «Ἄ! ὑμεῖς εἶσθε, Κύριε Βικάριε, μοὶ φέρετε ἐν παιδίον, πρέπει βεβαίως νὰ τὸ εὐλογήσω!»

Ἄλλ' ἡ διπλῆ αὕτη ὑπαρξίς τῆς συνειδήσεως δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὄχι μόνον παρὰ προσώποις πάσχουσιν ἢ ὑποστᾶσι τὴν ὑποβολήν, ἀλλὰ καὶ παρὰ ὑγίεσι. Δύναται τις νὰ ἐξαναγκάσῃ οὕτω πρόσωπα καλῶς ἔχοντα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν κινήσεων ἀσυνειδήτων. Τὸ πρόσωπον, λέγει ὁ K. Gley, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπειραματίσθη, λαμβάνει γραφίδα ἢ μολυ-

βδοκόνδυλον. Τῷ λέγω νὰ σκεφθῇ ὄνομά τι τὸ ὁποῖον μέλλω νὰ γράψω· τότε λαμβάνω τὴν χεῖρά του ἢν φαίνομαι διευθύνων καθὼς τὴν χεῖρα παιδίου εἰς ὃ μανθάνουσι τὴν γραφὴν. Πράγματι ὅμως τὴν ἀφῆν νὰ χαράσῃ μόνη καὶ ἡ χεῖρ γράφει ἀσυνειδήτως τὸ ὄνομα περὶ οὗ πρόκειται. Δύναται δὲ τις νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὸ ἐναντίον κρατῶν ὁ ἴδιος τὴν γραφίδα καὶ ἀφῆν τὴν χεῖρά του νὰ γράψῃ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ πειραματιζομένου προσώπου.

Τὸ ἀνωτέρω πείραμα ἐπιτυγχάνει ἐπὶ παντὸς προσώπου ἀνεξαρτήτως ἡλικίας, φύλου ἢ νευρικῆς καταστάσεως. Ἡ νοομαντία ἐκτελεῖται καὶ ἐξηγεῖται διὰ παρομοίου τρόπου. Πρόσωπόν τι παρακαλεῖται νὰ σκεφθῇ μετὰ δυνάμεως ἀντικείμενόν τι. Δεύτερον πρόσωπον λαμβάνει τὸ πρῶτον ζητοῦν νὰ μαντεύσῃ τὴν σκέψιν του. Πῶς θὰ τὸ κατορθώσῃ; Διὰ τῶν κινήσεων τῆς χειρὸς τοῦ σκεπτομένου τὸ ἀντικείμενον πρόσωπου. Αἱ κινήσεις αὗται ἀσθενεῖς, λεπταὶ καὶ ἀκούσιαι ὀδηγοῦσι τὸν νοομαντὴν πρὸς τὸ ἀντικείμενον μετὰ τοιαύτης κριβείας, ὥστε διατάζει τις νὰ τὸ πιστεύσῃ ἂν ὁ ἴδιος δὲν ἔκαμε τὸ πείραμα. (Μοὶ φαίνεται ὅτι θὰ διαστάξω νὰ τὸ πιστεύσω ἐπὶ πολὺν καιρόν). Ἴδου τέλος τὸ συμπέρασμα τὸ ὁποῖον ἐξάγει ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ K. inot.

— «Δύναται, λέγει, νὰ ὑπάρχωσι παρὰ τῷ αὐτῷ προσώπῳ πλείονες μνήμαι συνειδήσεως καὶ προσωπικότητος, καὶ ἐκάστη τούτων νὰ μὴ γνωρίζῃ ἢ ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῇ περιφερείᾳ της».

ΟΙ ΜΟΡΜΟΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΡΥΘΡΟΔΕΡΜΟΙ

Θέλετε νὰ μάθητε τί γίνονται οἱ Μορμόνοι καὶ οἱ Ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς; Ὁ πρίγκηψ Ρολάνδος Βοναπάρτης, μέλος καὶ αὐτὸς τῆς οἰκογενείας τῶν Βοναπαρτιδῶν, οὐδόλως ὅμως καταγινόμενος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀλλ' ἐνασχολούμενος εἰς σοφὰς ἐξερευνήσεις καὶ ἐπιστημονικὰ ταξείδια, μᾶς φέρει εἰδήσεις καὶ περὶ αὐτῶν, δημοσιευθεῖσας εἰς γαλλικὰ περιοδικά.

Ἐπισκέφθη, λέγει, τοὺς Μορμόνους, οἵτινες ἦσαν πολύγαμοι μέχρι πρό τινος. Ἀλλὰ τελευταῖος νόμος ἀπηγόρευεν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ ἔχωσι πολλὰς γυναῖκας. Ἄν καὶ ὑπετάχθησιν εἰς τὸν νόμον, ἐν τούτοις οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν τοὺς ἀγαπῶσι καὶ εἰς ἐλαχί-

στας μετ' αὐτῶν ἔρχονται σχέσεις. Κατώρθωσα, διότι οἱ Μορμόνοι δυσπιστοῦσι πρὸς τοὺς ξένους, νὰ προσκληθῶ εἰς ἐσπερίδα διδομένην ἀπὸ τῆ πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ ἀρχηγοῦ των Βριγγάμ Γούγγ. Ἀπεκόμισα λαμπρὰς ἐτυπώσεις. Κακῶς κρίνουσι τοὺς Μορμόνους· εἶναι λαμπροὶ ἄνθρωποι, λίαν εὐφρεῖς καὶ ἔχουσι θαυμασίως ἐμπορικὸν πνεῦμα.

Δὲν γνωρίζω ὅμως ἂν ἔχωσι δι' ἐμὲ οἶκν ἐγὼ δι' αὐτοὺς συμπάθειαν· ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, ὡς θὰ ἴδῃτε ἐκ τοῦ κατωτέρου ἀνεκδότου, δὲν ἐφάνησαν νὰ μὲ ὑπολήπτωνται πολὺ: Ὀφείλω ἐν πρώτοις νὰ σᾶς εἴπω ὅτι ὁ Βριγγάμ Γούγγ εἶχε δώδεκα γυναῖκας καὶ 52 ζῶντα τέκνα. Ἐν τούτων μὲ ἠρώτησε πόσα τέκνα εἶχον. Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι δὲν εἶχον ἢ ἐν καὶ μόνον κοράσιον. Πάραυτα ἐκπληξίς καὶ περιφρόνησις ἐξωγραφήθησαν ἐπὶ τὰ πρόσωπα πάντων, ἐνῶ ὁ ἀξίωματικός τοῦ ναυτικοῦ ὅστις μὲ συνῴδευε εἴλκυσε τὴν συμπάθειαν καὶ τὰ μειδιάματα ὄλων, διότι κατέστησε γνωστὸν ὅτι ἦτο πατὴρ ἐννέα τέκνων!

Οἱ Μορμόνοι ἔχουσι λίαν πρακτικὸν πνεῦμα. Εἶναι ὀπαδοὶ τῆς κοινοκτημοσύνης ἐν ὅλῃ τῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως. Οὕτω διωργάωσαν μίαν συνεργατικὴν ἐταιρίαν ἣτις πωλεῖ τὰ πράγματα εἰς τιμὰς ἀληθῶς ἐκτάκτως εὐθηνὰς, ἀκριβῶς εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐρυθροδέρμους, περὶ ὧν πολὺς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγένετο λόγος, δὲν ἀπέμειναν πλέον ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ ἢ τριακόσαι μόνον χιλιάδες. Οἱ Ἀμερικανοὶ ὅπως ἰσοφύγῃσι πᾶσαν πρὸς αὐτοὺς σύγκρουσιν ὤρισαν πρὸς κατοικίαν ὠρισμένον διαμέρισμα ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν. Καὶ ἐπειδὴ οὕτω στεροῦνται τῆς θήρας ἣτις ἐπρομήθευεν αὐτοῖς τὰ πρὸς τὸ ζῆν, οἱ Ἀμερικανοὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς τρέφωσι καὶ νὰ τοὺς ἐνδύσωσιν. Ἀπαξ μόνον ἐξανέστησαν κατ' αὐτῶν, ἀφ' ὅτου πρὸ ἑξ ἑτῶν ἐφρονεῖται ὁ ἀρχηγός των.

ΤΟ ΜΥΟΦΩΝΟΝ

Ἴδου νέα λέξις, κατὰ τὸ θεατρόφωνον, τηλεφῶνον κλπ. Τὸ νέον τοῦτο ὄργανον ὡς καὶ ἡ σχετιζομένη ἐνδιαφέρουσα ἀνακάλυψις, ὀφείλεται εἰς τὸν δόκτορα d Arsonval τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας, διακεκριμένον δὲ συνεργάτην τοῦ διαπρεποῦς Βρόουν Σεκάρ. Τὸ μύοφωνον εἶναι ὄρ-

γανον δι' οὗ δύνανται τις νὰ πεισθῇ ὅτι τὰ νεῦρα καὶ οἱ μυῶνες δύνανται νὰ μένωσιν ἐν εὐαισθησίᾳ πολλὴν μετὰ τὸν θάνατον ὥραν. Χάρις εἰς τὸ μηχανήμα τοῦτο δύνανται τις νὰ ἀντιληφθῇ θόρυβόν τινα ἐντὸς τῶν μυῶνων, ὑποδηλοῦντα τὴν συστολὴν των, καὶ ἐβδομάδας ἀκόμη μετὰ τὸν θάνατον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ νεῦρα, δύνανται χάρις εἰς τὸ μύοφωνον νὰ δώσωσι σημεῖα ζωῆς 10 μόνον ὥρας μετὰ τὸν θάνατον.

Τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀνακάλυψιν, ἣν παρουσίασεν ἐσχάτως εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ὁ Βρόουν Σεκάρ, ἰδοὺ πῶς ἐξηγεῖ ὁ πατὴρ τοῦ μύοφωνου:

Οἱ φυσιολόγοι παραδέχονται, λέγει, ὅτι παρὰ τοῖς τελειότεροις ζώοις ἡ ἠλεκτρικὴ ἐρεθιστικότης τοῦ νεύρου καταστρέφεται λεπτά τινα μόνον μετὰ τὸν θάνατον, ἐνῶ ἡ τοῦ μυῶνος μετὰ τινὰς ὥρας. Τοῦτο εἶνε ἀληθές, ὅταν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἐρεθιστικότητος ταύτης λαμβάνῃ τις τὴν ἐν συνόλῳ σμίκρυνσιν τοῦ μυῶνος ἥτοι τὴν συστολὴν τὴν ὀρατὴν ὑπὸ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ τοῦ μιογράφου.

Πρὸ πολλοῦ χρόνου κατέδειξα τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ τρόπου τούτου ὅταν θέλωμεν νὰ πληροφορηθῶμεν διὰ τὰς κινήσεις ἀδυνάτου τινὸς μέρους οὕτινος οἱ μυῶνες δύνανται νὰ ὦσιν ἡ ἔδρα. Τῷ 1878, ἔσχον τὴν ιδέαν νὰ ἐφαρμόσω τὸ μικρόφωνον ὅπως μελετήσω τὰς διακυμάνσεις τοῦ μυῶνος ἐν δρώσῃ καταστάσει, ὡς καὶ ἐν καταστάσει ἡσυχίας. Ἐφεῦρον πρὸς τοῦτο εἰδικὸν μικρόφωνον, μὲ κινήτηριον μηχανήμα μαγνητικόν, τὸ ὁποῖον ἐκάλεσα μύοφωνον, ὑποβλῶν συγχρόνως αὐτὸ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν.

Ἴδου τί ἐπορίσθην ἐκ τῶν πειραμάτων μου τούτων:

— Εἰς τὸ μύοφωνον ὁ μύων, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι δεικνύει ὁ μιογράφος, δὲν συγχωνεύει τὰς δονήσεις· ἀποδίδει ἡχόν τινα πολὺ πρὶν ἢ ὁ ἐρεθισμὸς καταστῆ ἱκανὸς ὅπως ἐπιφέρῃ τὴν καθολικὴν συστολὴν. Ἡ ἔντασις τοῦ ἡχοῦ εἶναι μεγαλειτέρα ἂν ὁ μύων ἐνταθῇ διὰ τινος ἐλαττηρίου. Ἐπὶ ζῶντος ζώου ὁ μυκὸς θόρυβος ὑψοῦται ἐφ' ὅσον ἐντείνει τις πλειότερον τὸν μύωνα· ἐξαφανίζεται δὲ ἂν κόψωμεν τὸ κινήτηριον νεῦρον ἢ δηλητηριάσωμεν τὸ ζῶον.

Κατὰ τὰς ἐρεῦνας μου ταύτας παρατήρησα ὅτι ἡ ἐρεθιστικότης τοῦ νεύρου δύνανται νὰ διαρκέσῃ πολλὰς ὥρας μετὰ τὸν θάνατον. Διὰ νὰ βεβαιωθῇ τις περὶ τούτου ἀρκεῖ νὰ προσαρμόσῃ τὸν τένοντα κονίκλου τινὸς εἰς τὸ μύοφωνόν μου, καὶ νὰ ἐρεθίσῃ τὸ ἰσχυρικὸν νεῦρον τῆ βοη-

θεία διακεκομμένου ρεύματος, πεντηκοντάκις ἢ ἑκατοντάκις κατὰ δευτερόλεπτον. Ἀκούει τις τότε τὸν μυῶνα παράγοντα ἤχόν τινα πολλὰς ὥρας μετὰ τὸν θάνατον. Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ νεῦρον δύναται νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ τοῦ μυῶνος χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ φανερά συστολή, ἀλλ' ἀπλῆ τῶν μορίων παλμικὴ δόνησις. Ὁ θάνατος τοῦ νεύρου ἐπέρχεται βραδύτερον ἢ ὡς ὑπετίθετο μέχρι τοῦδε. Δὲν ἐξήτασα εἰσέτι τοὺς λόγους τῆς τοιαύτης τοῦ νεύρου ἀποβιώσεως».

ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΜΑΚΡΟΒΙΟΤΗΣ

Ποῖον εἶδος ἀσχολίας συντείνει περισσότερο εἰς τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς; ἠρωτήθη τελευταῖον διακεκριμένος μαθηματικὸς διευθύνων μίαν τῶν μεγάλων ἀσφαλιστικῶν τῆς ζωῆς ἐταιριῶν. Ἀπήντησε δέ: «Τοῦτο εἶνε δύσκολον ζήτημα. Δύναμαι μόνον ν' ἀπαντήσω ἀναφορικῶς πρὸς τὰς ἀσχολίας τῶν ἀνθρώπων, ἢ ζωὴ τῶν ὁποίων ἀσφαλίζεται καὶ εἶνε ἀσφαλισμένη παρ' ἡμῖν. Οὗτοι ἀνέρχονται εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων, καὶ ἀποτελοῦσι κάλλιστον ἔδαφος ἐφ' οὗ νὰ βασισθῇ τις διὰ νὰ συναγάγῃ συμπεράσματα ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου. Κατὰ τὴν στατιστικὴν ταύτην, φαίνεται ὅτι οἱ ταξειδεύοντες ἔμποροι καὶ πράκτορες ζῶσι μακρότερον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὄλων τῶν ἄλλων ἐπαγγελμάτων, μὲ ὅλα τὰ δυστυχήματα τὰ ὅποια ἀπειλοῦσι τοὺς διὰ σιδηροδρόμου καὶ διὰ θαλάσσης ταξειδεύοντας. Κατόπιν τούτων ἔρχονται οἱ ὀδοντίατροι, οἱ διδάσκαλοι καὶ καθηγηταί, ἐν οἷς καὶ οἱ μουσικοδιδάσκαλοι. Μετ' αὐτοὺς ἔρχονται οἱ πιλοποιοί, οἱ κληρικοὶ καὶ ἱεραπόστολοι. Οἱ τελευταῖοι δυνατόν νὰ χρησιμεύωσι κάποτε ὅπως πληρῶσι τοὺς στομάχους τῶν ἀγρίων καὶ τῶν ἀνθρωποφάγων, ἀλλ' ἐξαιρουμένης τῆς περιπτώσεως ταύτης, κατὰ τὰ ἄλλα εἶνε μακρόβιοι. Κατόπιν ἔρχονται οἱ τραπέζιται καὶ κεφαλαιοῦχοι, οἵτινες φαίνονται νὰ ζῶσιν ὀλίγον τι μακρότερον ἀπὸ τοὺς κρεοπώλας καὶ μεταπράτας. Ἀκολουθῶς ἔρχονται οἱ δικηγόροι καὶ οἱ χρυσοχόοι, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ ἔμποροι, οἱ γυρολόγοι, οἱ γαλακτοπῶλαι καὶ οἱ ἐνεχυροδανεισταί. Τελευταῖοι ἔρχονται οἱ κηπουροί, οἱ γεωργοί, οἱ πολιτικοὶ μηχανικοὶ καὶ οἱ λογισταί, τῶν ἰσποίων ἢ ζωῆ συντέμενεται ἴσως ἀπὸ τὸ σκύψιμον καὶ ἀπὸ τὴν σκοτεινίαν τῶν ἀριθμῶν».

Ἐν τῇ στατιστικῇ ταύτῃ ποῖαν τάξιν ἔχουσιν ἄρα οἱ δημοσιογράφοι; «Δὲν εἶνε καὶ οὗτοι πολὺ μακρόβιοι, ἀπαντᾷ ὁ μαθηματικὸς. Καὶ οἱ λογισταί καὶ οἱ ταμῖαι, ὡς καὶ οἱ καλλιτέχναι καὶ ἀρχιτέκτονες προηγούνται αὐτῶν. Ἐρχονται κατόπιν μὲ τοὺς τυπογράφους, τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς κυρίους ὅσοι δὲν ἐργάζονται. Ἀκολουθοῦσι τοὺς φαρμακοποιούς καὶ τοὺς φωτογράφους, καὶ μετ' αὐτοὺς ἔρχονται κατὰ τὴν τάξιν οἱ ἀρτοποιοί, οἱ σιγαροποιοί, οἱ ἐπιστάται κτημάτων, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, οἱ οἶνοπνευματοπῶλαι, οἱ ναῦται καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ στόλου. Βραχυβιβάτατοι δὲ πάντων φαίνονται νὰ εἶνε οἱ δικαστικοὶ κλητῆρες, οἱ ἐπιστάται τῶν οἰκοτροφείων, οἱ κούρεις καὶ οἱ ἀμαξηλάται».

ΠΩΣ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΟΝΤΑΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῶν δεμένων βιβλίων εἶνε τὸ φωταέριον. Δύο μόνον ράμφη φωταερίου ἐν κλειστῷ θαλάμῳ εἶνε ἱκανὰ νὰ καταστρέψωσι πολλῶν χρυσοδεμένων βιβλίων τὰ πανάρια. Σχεδὸν πᾶς φιλαναγνώστης ἐνθυμείται νὰ ἔλαβε βιβλία ἐκ βιβλιοπωλείου ἢ δημοσίας βιβλιοθήκης μὲ τὸ δέσιμον τόσον ἐφθαρμένον, ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ κομματιασθῇ διὰ τῶν ὀνύχων τῶν δακτύλων· τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ αερίου. Οἱ βιβλιοπῶλαι τοῦ Λονδίνου ἐνόησαν τὸ πρᾶγμα, καὶ τώρα φωτιζοῦσι τὰ μαγαζεῖά των δι' ἐλαίου, διὰ πετρελαίου, ἢ ὅπου εἶνε δυνατόν, δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός. Εἰς τὰ μεγάλα βιβλιοπωλεῖα τὸ πρᾶγμα ἐγνώσθη πρὸ πολλοῦ. Εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον, ὅπως διατηρῶσι τὰ βιβλία, καὶ ὅπως τὰ προφυλάττωσιν ἀπὸ τοῦ πυρός, οὐδεὶς ἄλλος τεχνιτὸς φωτισμὸς ἐπιτρέπεται παρὰ ὁ διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ βιβλίων, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρωμεν ἀλλόκοτον ἱστορίαν τὴν ὁποῖαν διηγείται ὁ Κάμιλλος Φλαμμαριῶν, ὁ διάσημος Γάλλος ἀστρονόμος καὶ εὐφυῆς λογογράφος. Εἶχε φίλην κόμισσάν τινα, ἣτις εἶχεν ἐμποτισθῇ μέχρι φανατισμοῦ τὰς ἰδίας θεωρίας του περὶ τῆς πληθύς κατοικουμένων κόσμων, ὡς καὶ περὶ ἐνδεχομένης ἀπὸ πλανήτου εἰς πλανήτην μεταναστεύσεως ψυχῶν. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν δεσμὴς τις μετ' ἐπιστολῆς καὶ πενθίμου φακέλλου ἔφθασεν εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖόν του, εἰς Ζουριζύ. Ἡ ἐπιστολή, φέρουσα τὴν ὑπογρα-

φὴν ἰατροῦ τινος ἐξασκοῦντος τὸ ἐπάγγελμά του ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ζούρα, ἔληγεν ὡς ἐξῆς: «Λάβετε συνημμένως τὸ ἐνθύμιον νεκρῶς, ἥτις μὲ εἶχε βιάσει νὰ ὀρκισθῶ ὅτι θὰ σᾶς στείλω μετὰ τὸν θάνατόν της τὴν ἐπιδερμίδα ἀπὸ τοὺς ὤμους της, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει νὰ σᾶς παρακαλέσῃ ὅπως μεταχειρισθῆτε εἰς τὸ δέσιμον τοῦ πρώτου βιβλίου, τὸ ὁποῖον θὰ δημοσιεύσῃτε μετὰ τὸν θάνατόν της». Εἶχα θαυμάσει πολλάκις, γράφει ὁ Φλαμμαριὼν, τοὺς ὠραίους ὤμους τῆς μακαρίτιδος κομῆσσης, οἱοὶ ἀπεκαλύπτοντο ἀπὸ τὸν ἐλαφρὸν στολισμὸν της, καίτοι δὲ κατ' ἀρχὰς ἔκλινα νὰ ἐπιστρέψω ὀπίσω τὸ μέγα τεμάχιον τῆς λευκῆς ἐπιδερμίδος, τὸ ὁποῖον ἦτο κάπως πυκνὸν καὶ ψυχρότατον εἰς τὴν ἀφήν, ἀφοῦ ἐσκέφθην ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω τὴν συνδρομὴν βυρσοδέψου, ὅστις μετὰ τρεῖς μῆνας μοὶ τὸ ἐπέστρεψεν ὠραία κατεργασμένον, καὶ τὸ τελευταῖόν μου σύγγραμμα «Γῆ καὶ Οὐρανός» ἐδέθη διὰ τοῦ τεμαχίου τούτου τῆς γυναικείας ἐπιδερμίδος, φέροντος μὲ χρυσᾶ γράμματα τὴν ἐπιγραφὴν: Ἐνθύμησις νεκρῶς. Πιστεύομεν ὅτι αὕτη δὲν εἶνε ἡ πρώτη φράσασθ' ἦν ἐγένετο τοιαύτη χρῆσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιδερμίδος, ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι ἡ ἱεροσουλία αὕτη δὲν εἶχε τίποτε τὸ φαιδρὸν, καὶ ὁ εὐφυὴς Γάλλος ἀστρονόμος πολὺ εὐσεβέστερος θὰ ἦτο ἂν δὲν εἰσήκουε τῆς νεκρῶς τὴν ἀλλόκοτον ἐπιθυμίαν.

Ο ΒΑΝΔΑΛΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΕΝΩΝ

Παρηκολουθήσαμεν, γράφει μετὰ πόνου ἐν περιοδικῶν τοῦ Λονδίνου, μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὰς προσφάτους ἐργασίας εἰς τὸν πύργον τοῦ ὠρολογίου ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Παύλου. Κακὴ ὁρμὴ βανδαλισμοῦ ὠδήγησε τοὺς ἀρμόδιους εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ ὠρολογίου τούτου καὶ εἰς τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ διὰ νεωτέρου ὠρολογίου. Κατὰ τὸν «Τύπον τοῦ Ἄστεως», τὸ παλαιὸν ὠρολόγιον εἶχε τοποθετηθῆ ὑπὸ τοῦ Λάγγλεϋ Βράδλεϋ τῷ 1708, εἶνε εἰς λαμπρὰν κατάστασιν, καὶ θὰ ἠδύνατο καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ δύο ἑκατονταετηρίδας ἀκόμη, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ σημειοῖ ἀκριβῶς τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Εἶνε μεγαλοπρεπὲς ἀρχαῖον ὠρολόγιον, ἀξιοσημείωτον διὰ τὸ μέγεθος τῶν τροχῶν του καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ἐργασίας. Ἡ κατασκευὴ του ἐκόστισε τριακοσίας λίρας. Αἱ δύο πλάκες του εἶνε 51 ποδῶν τὴν περι-

φέρειαν, καὶ τὰ ψηφία τῶν ὠρῶν δύο ποδῶν καὶ 2 1)2 δακτύλων τὸ ὕψος. Οἱ λεπτοδείκται ἔχουσι μῆκος 9 ποδῶν καὶ ὀκτὼ δακτύλων, καὶ βάρος 75 λιτρῶν ἕκαστος, καὶ οἱ ὠροδείκται ἔχουσι μῆκος 5 ποδῶν καὶ 9 δακτύλων καὶ ζυγίζουσιν ἕκαστος 4 1 λίτρας. Τὸ ἐκκρεμὲς ἔχει μῆκος 16 ποδῶν. Εἶνε ὠρολόγιον κανονιζόμενον κατὰ ὀκτὼ ἡμέρας, σημαῖνον τὴν ὥραν διὰ τοῦ μεγάλου κώδωνος, τοῦ ἀνηρητημένου 40 πόδας ὑπεράνω τοῦ δαπέδου. Ἡ κεφαλὴ τῆς σφύρας ζυγίζει 14 1/2 λίτρας καὶ ὁ ὕπερος 180 λίτρας. Φαντασθῆτε μηχανὴν βαδίζουσαν νυχθημερὸν ὡς αὕτη ἐπὶ διακόσια ἔτη, καὶ εὕρισκομένην ἀκόμη εἰς καλὴν κατάστασιν ἐργασίας! Θὰ ὑπέθετέ τις ὅτι ἡ συνήθης εὐλάβεια πρὸς τὰ ἀρχαῖα πράγματα ἐν Ἀγγλίᾳ θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ προλάβῃ τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τῆς ὠρολογιοποιίας, περὶ ὃ συγκεντροῦνται τόσαι ἀναμνήσεις ἱστορικαί, ποιητικαὶ καὶ φιλολογικαί.

ΤΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Τὸ ἐπόμενο ἐνδιαφέρον γεγονός ἀνεκοίνωσεν ἀνταποκριτῆς ἐνὸς τῶν ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν τοῦ Λονδίνου. Ἀφότου αἱ κυραὶ ἤρχισαν νὰ φέρωσι τὰ ὠρολόγια ὡς κοσμήματα τῶν ὤμων, τὰ ὄργανα ταῦτα, ὡς ἀληθῆ μέτρα τοῦ χρόνου, κατέστησαν μικροτέρας ἀξίας δι' αὐτὰς παρὰ πρότερον. Ὅσον ἐπιμελῶς καὶ ἂν εἶνε κατασκευασμένον καὶ κανονισμένον τὸ ὠρολόγιον μιᾶς κυρίας, συνήθως ἀνεπαρκῶς ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐρώτησιν τί ὥρα εἶνε, πότε σταματῶν διαρκῶς καὶ πότε παίζον διάφορα παιγνίδια καὶ τεχνάσματα. Τοῦτο συμβαίνει κυρίως διότι ὀλίγαι κυραὶ φέρουσι τὰ ὠρολόγια τῶν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, καὶ ὀλιγότεραι ἀκόμη καθ' ἑκάστη ἡμέραν καὶ συνήθως ἐνθυμοῦνται νὰ τὸ χορδίσωσι μόνον ὅταν τὸ ἐξαγάγωσι ἀπὸ τὸ κιβώτιον. Ἐὰν ἀνὴρ τις μετεχειρίζετο τὸ πολῦτιμον χρονόμετρόν του κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ ἔβλεπε τάχιστα ὅτι τοῦτο θὰ καθίστατο ὅλως ἀνωφελές διὰ πᾶσαν χρεῖαν. Οὐδὲν ἄπορον ἂν τὰ εὐθηνότερα ὠρολόγια τὰ ὁποῖα φοροῦν συνήθως αἱ κυραὶ βλάπτονται ἐκ τῆς ὀλιγωρίας εἰς ἣν ὑπόκεινται. Περιπλέον, τὸ νὰ φέρῃ τις ὠρολόγιον ὡς ἐξωτερικὸν κόσμημα εἶνε δοκιμασία δι' αὐτὸ ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών του. Τὸ θυλάκιον στενοχωρεῖ τὸ ὠρολόγιον, ἐὰν δὲν κάμνη ἄλλο τι, μικρὰ δὲ ἀρπάγη τὸ ἀφήνει ἐλεύθερον νὰ πάλλῃ

καὶ νὰ ταλαντεύεται πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν, καὶ εἶνε ὠφέλιμος δι' αὐτό.

ΜΙΑ ΕΚΦΟΡΤΩΤΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ

Νέας μηχανῆς γίνεται χρῆσις εἰς Μίλλουαλ Δόξ διὰ τὴν ἀθρόαν ἐκφόρτωσιν φορτίων σίτου. Ἡ ἀρχὴ ἐφ' ἧς ἐνεργεῖ ἡ μηχανὴ αὕτη εἶνε ἡ μετατόπισις αὐτοῦ σίτου δι' ἰσχυροῦ ρεύματος ἀέρος. Ἡ μηχανὴ φορτώνεται ἐπὶ τῆς λέμβου, ἣτις διπλαρώνει παρὰ τὸ σκάφος τὸ πρὸς ἐκφόρτωσιν. Εἰς τὴν μηχανὴν προσάπτεται ἐν ἄκρον ἐξ ἐκάστης ἐξ εὐκάμπτων ἀντλιῶν, τοῦ ἐτέρου ἄκρου ἐκάστης προσαπτομένου εἰς τὸ κῦτος τοῦ πλοίου καὶ χωνομένου ὀλίγους δακτύλους ἐντὸς τοῦ σίτου. Τότε ἡ μηχανὴ ἀρχίζει νὰ ἐνεργῇ, καὶ ὁ σίτος ἀρχίζει νὰ διαθέη ἀνὰ ἑκατὸν τόννους τὴν ὥραν διὰ τῶν ἀντλιῶν εἰς τὰ καταλλήλως τοποθετημένα σκῦτινα κιβώτια ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας, ὁπόθεν πίπτει δυνάμει τοῦ βάρους του εἰς τὰς πλάστιγγας, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν δυνάμει τοῦ βάρους του εἰς τὰ κάρρα τὰ σταλμένα ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους ὅπως τὸν μεταφέρωσιν. Ἡ ἐν χρήσει μηχανὴ ἔχει δυνάμιν δι' ἑκατὸν τόννους καθ' ὥραν, ἀλλὰ τὸ ἐκτελούμενον ἔργον δύναται ν' αὐξήσῃ ἐπ' ἀόριστον διὰ τῆς προσθήκης ἀντιστοίχου μηχανικῆς δυνάμεως.

Αἱ ἐξ ἀντλίας τίθενται εἰς ἐνεργεῖαν ὁμοῦ, ἀλλ' ὅταν εἶνε ἀνάγκη μίᾳ ἢ πλείονες αὐτῶν δύνανται νὰ κλείωνται, καὶ ἡ ἀναλογία τῆς ἐκφόρτώσεως ἐλαττοῦται τότε, ἀλλ' ὅχι ἀναλόγως μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπεσπασμένων ἀντλιῶν. Μὲ μίαν μόνον ἀντλίαν ἐν χρήσει ἡ ἀσκουμένη δυνάμις ἐκτελεῖ τὴν ἐκφόρτωσιν 38 τόνων καθ' ὥραν.